Afgangsprojekt
Landinspektøruddannelsen
Aalborg Universitet 2011

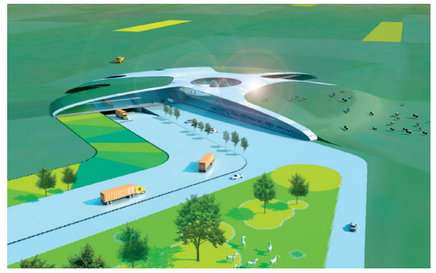

Følgende afgangsprojekt tager udgangspunkt i kommuneplanlægning for lokalisering af store husdyrbrug. I projektets foranalyse klarlægges det, hvordan landbruget og bygninger tidligere blev placeret i landskabet, samt indholdet af og tankerne bag lovforslag nr. L165, som bl.a. indfører kommuneplanlægning for store husdyrbrugs lokalisering.

I projektets problemanalyse undersøges det hvilke tanker, der hidtil er blevet gjort omkring planlægning for lokalisering af store husdyrbrug. I den forbindelse undersøges det hvilke resultater, der er fremkommet af en række udviklingsprojekter fra Realdania, som blev udarbejdet i 2008 med det formål at undersøge planlægningsmulighederne omkring landbrugets driftsbygninger. Dernæst undersøges det, hvilke planlægningsmetoder og værktøjer, der kan være relevante at inddrage i forbindelse med planlægning for lokaliseringen af store husdyrbrug. Herunder undersøges Landskabskaraktermetoden og dens indhold for at klarlægge, hvilke forudsætninger den har for at blive anvendt til planlægning for store husdyrbrug, samt Statsforvaltningen Nordjyllands jordbrugsanalyser for at fastslå hvilket datagrundlag, der bør ligge til grund for de nye udpegninger til lokalisering af store husdyrbrug.

På baggrund af projektets akkumulerede viden, udarbejdes der efterfølgende et løsningsforslag kaldet HusdyrbrugLokaliseringsMetoden (HLM), som kan anvendes som lokaliseringsmetod, til at udpege de områder der er egnede til at lokalisere store husdyrbrug i. Ved brug af HLM inddrages jordbrugsanalyserne til at fastslå hvilke områder, der bør udpeges til “produktionsområder”, hvorefter de relevante arealbindinger i det valgte område fastlægges. Derudover fastlægges der en række afstandskrav til omkringliggende landsbyer, hvilket slutteligt resulterer i et “produktionsområde” velegnet til placering af store husdyrbrug.

NORDISK MILJØMÆRKNING
541 777

Planlægning for store husdyrbrug
- en udpegningsmetode
Anders Flensborg Iversen
Mads Henrik Jacobesen
Søren Søndergård Thomsen

Planlægning for store husdyrbrug
- en udpegningsmetode

Anders Flensborg Iversen - Mads Henrik Jacobsen - Søren Søndergård Thomsen

Planlægning for store husdyrbrug
- en udpegningsmetode

Anders Flensborg Iversen
Mads Henrik Jacobsen
Søren Søndergård Thomsen

Afgangsprojekt
Landinspektøruddannelsen
Aalborg Universitet 2011

Afgangsprojekt
Landinspektøruddannelsen
Land Management

Titel: Planlægning for store husdyrbrug - en udpegningsmetode
Projektperiode: 1. februar 2011 - 9. juni 2011
Projektgruppe: L10LM.01

Projektgruppens deltagere:
Anders Flensborg Iversen
Mads Henrik Jacobsen
Søren Søndergård Thomsen

Vejleder:
Professor Esben Munk Sørensen

Oplagsantal: 6
Sideantal: 188
Bilagsantal: 4

Forsidefotos: Realdania, fremtidsgaarde.dk

Tryk: akprint, Aalborg.

Aalborg Universitet
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning
Fibigerstræde 11
9220 Aalborg Ø

Rapportens indhold er frit tilgængelig, men offentliggørelse må kun ske med korrekt kildeangivelse.

Rapporten er trykt på svanemærket papir.

NORDISK MILJØMÆRKNING
541 777

Synopsis

Følgende afgangsprojekt tager udgangspunkt i kommuneplanlægning for lokalisering af store husdyrbrug. I projektets foranalyse klarlægges det, hvordan landbruget og bygninger tidligere blev placeret i landskabet, samt indholdet af og tankerne bag lovforslag nr. L165, som bl.a. indfører kommuneplanlægning for store husdyrbrugs lokalisering.

I projektets problemanalyse undersøges det hvilke tanker, der hidtil er blevet gjort omkring planlægning for lokalisering af store husdyrbrug. I den forbindelse undersøges det hvilke resultater, der er fremkommet af en række udviklingsprojekter fra Realdania, som blev udarbejdet i 2008 med det formål at undersøge planlægningsmulighederne omkring landbrugets driftsbygninger. Dernæst undersøges det, hvilke planlægningsmetoder og værktøjer, der kan være relevante at inddrage i forbindelse med planlægning for lokaliseringen af store husdyrbrug. Herunder undersøges Landskabskaraktermetoden og dens indhold for at klarlægge, hvilke forudsætninger den har for at blive anvendt til planlægning for store husdyrbrug, samt Statsforvaltningen Nordjyllands jordbrugsanalyser for at fastslå hvilket datagrundlag, der bør ligge til grund for de nye udpegninger til lokalisering af store husdyrbrug.

På baggrund af projektets akkumulerede viden, udarbejdes der efterfølgende et løsningsforslag kaldet HusdyrbrugLokaliseringsMetoden (HLM), som kan anvendes som lokaliseringsmetod, til at udpege de områder der er egnede til at lokalisere store husdyrbrug i. Ved brug af HLM inddrages jordbrugsanalyserne til at fastslå hvilke områder, der bør udpeges til „produktionsområder“, hvorefter de relevante arealbindinger i det valgte område fastlægges. Derudover fastlægges der en række afstandskrav til omkringliggende landsbyer, hvilket slutteligt resulterer i et „produktionsområde“ velegnet til placering af store husdyrbrug.

Abstract

The following project takes starting its point in municipality planning for the location of large agricultural farms. In the projects preanalysis, it is layed clear how agriculture and its bulidings used to be fitted into the landscape. Furthermore the essence and thoughts behind proposition no. L165, which introduces municipalityplanning for the location of large agricultural animalfarms, is clarified.

In the project's problemanalysis, it is investigated what ealier thoughts have been made about municipalityplanning for the location of large agricultural animalfarms. I connection here to, it is investigated what the results where of a number of developmentprojects from Realdania, prepared in 2008, that was centered around the planning posibilities for locating farm buildings. Afterwards, it is analyzed what planning methods and tools may be relevant to incorporate into the municipality planning for the location of large agricultural animalfarms. In regard to this, Landskabskaraktermetoden and its content is layed clear to determine wether or not its should be involved in the municipality planning for the location of large agricultural animalfarms. Also, the agricultural analysis of Statsforvaltningen Nordjylland is investigated to determine, which data should form the basis of appointing the new locations for agricultural animalfarms.

On the basis of the project's accumulated knowledge, a solution is put forward, named HusdyrbrugLokaliseringsMetoden (HLM), which can be used as a method for locating areas suited for locating large new agricultural animalfarms. By using the HLM, the agricultural analysis from Statsforvaltningen Nordjylland is included, to dertermine which areas are suited for the placement of „productionareas". Subsequently, the constraints of the area are determined. Furthermore, a number of distancerequirements to the surrounding villages are taken into consideration, which finally results in a „productionareas" well suited for the placement of large agricultural animalfarms.

Forord

Denne projektrapport er udarbejdet som et 10. semesters afgangsprojekt på landinspektøruddannelsen ved Aalborg Universitet. Projektarbejdet er foregået i perioden fra den 1. februar 2011 til den 9. juni 2011. Rapporten er skrevet med det formål at opnå titlen *landinspektør, candidatus geometriæ* (cand.geom.) med speciale i Land Management.

Rapporten er udarbejdet som et kandidatspeciale under det overordnede tema: *„Afgangsprojekt (Master Thesis)“*.

Formålet med et kandidatspeciale er jf. studievejledningen:

> *At dokumentere at den studerende er i stand til selvstændigt at planlægge og gennemføre et projektforløb på et højt fagligt niveau. Afgangsprojektet skal dokumentere den studerendes evne til at anvende videnskabelige teorier og metoder på et tilstrækkeligt højt niveau. Afgangsprojektet skal således udformes med henblik på at dokumentere, at studiets formålsparagraf er opfyldt.*
>
> [L-studienævnet 2011, s. 5]

Projektrapporten er hovedsaglig tiltænkt vejleder og censor som en del af bedømmelsesgrundlaget i forhold til bestå̊elsen af kandidatspecialet. Rapporten kan dog være interessant for kommuner eller personer, der interesserer sig for kommuneplanlægning for store husdyrbrug. Rapporten henvender sig derfor til personer, som har en vis forståelse for og indsigt i det danske plansystem og arealregulering.

Der skal ifm. dette projekt rettes en særlig tak til følgende personer, som har været behjælpelige med fremskaffelse/udlån af GIS-data, spørgsmålsbesvarelse, sparring mv.:

- Kaare Hjort, Herning Kommune.
- Rasmus Bonderup Pedersen, jordbrugsanalyserne v. Statsforvaltningen Nordjylland.
- Knud Erik Jensen, Videncentret for Landbrug.
- Merete Lyngbye, Videncenter for Svineproduktion.
- Anne Flensborg, korrektur.

Læsevejledning

Kildereferencer er angivet i overensstemmelse med *The Chicago Manual of Style* [TUC 2005]. Det betyder, at kun forfatterens *efternavn,årstal* for udgivelsen, og hvis muligt *sidetal* er angivet i teksten. I rapportteksten findes kildeangivelser i kantede parenteser, som f.eks. [Priemé 1997]. Disse angivelser henviser til kildereferencerne i kildelisten bagerst i rapporten.

Der henvises til internetsider vha. fortløbne numre, ligeledes i kantede parenteser, som f.eks [5]. Disse angivelser henviser til kildelisten bagerst i rapporten. Ophavsrettigheder til billeder, fotos og kortmateriale oplyses på figuren eller i tilhørende figurtekster. Der er dog ikke angivet ophavsret på projektgruppens egne fotos.

Love, bekendtgørelser mv. angives som hovedregel ved deres populærtitel, som f.eks. *planloven*. Når der anvendes forkortelser, vil forkortelsen være skrevet med blokbogstaver og fremgå umiddelbart efter lovens titel, første gang loven nævnes.

Der vil løbende igennem rapporten blive henvist til bilag. De bilag, der henvises direkte til i rapporten, vil fremgå af indholdsfortegnelsen og vil være at finde bagerst i rapporten. Rapporten er vedlagt en CD-rom, hvorpå selve rapporten og de tilhørende bilag kan findes elektronisk.

Rapporten er opbygget med fortløbende kapitelnumre. Figurer (billeder, tabeller, kort mv.) er nummereret fortløbende efter det kapitel, de optræder i. Første figur i kapitel 5 vil således hedde figur 5.1.

Aalborg Universitet, den 9. juni 2011

Anders Flensborg Iversen

Mads Henrik Jacobsen

Søren Søndergård Thomsen

Indhold

1 Indledning **1**

I Undren **3**

2 Projektets undren **5**
2.1 Grøn Vækst 6
2.2 Landbruget i Grøn Vækst 7
2.3 Initierende problemstilling 9

3 Metodologi **11**

II Foranalyse **17**

4 Landbrugets udvikling **19**
4.1 Udskiftningstiden - *fra 1700 - 1900-tallet* 19
4.2 Udstykningstiden - *fra 1900 - 1960'erne* 23
4.3 Nyere tid - *fra 1960'erne til i dag* 26
4.3.1 Landbrugsloven 27
4.3.2 EF 34
4.3.3 Miljø- og naturhensyn 36
4.4 Opsummering 40

5 Grøn Vækst og lovforslag nr. L165 **45**
5.1 Grøn Vækst 45
5.1.1 Grøn Vækst - *tilblivelsen* 45
5.1.2 Grøn Vækst - *de store husdyrbrug* 49
5.2 Lovforslag nr. L165 50
5.2.1 Fremsættelsestalen 51
5.2.2 Lovforslaget som fremsat 51
5.2.3 Høringssvar 55
5.2.4 1. behandling 59
5.2.5 Bemærkninger til udvalgsbehandlingen 60
5.3 Delkonklusion 61

6 Foreløbig problemformulering **65**

6.1 Landbrugets udvikling 65
6.2 Grøn Vækst 66
6.3 Den foreløbige problemformulering 67
6.4 Resultater fra foranalysen 68

III Problemanalyse 69

7 Realdania 71
7.1 Realdaniaprojekterne 71
7.2 Udviklingsprojekt - *Ringkøbing-Skjern* 73
7.2.1 Principper og tanker bag projektet 73
7.2.2 Fremgangsmåde og resultater 74
7.2.3 Implementering i praksis 77
7.2.4 Vurdering 79
7.3 Udviklingsprojekt - *Favrskov og Randers* 81
7.3.1 Fremgangsmåde og resultater 82
7.3.2 Implementering i praksis 83
7.3.3 Vurdering 85
7.4 Udviklingsprojekt - *Ringsted* 86
7.4.1 Fremgangsmåde og resultater 87
7.4.2 Implementering i praksis 89
7.4.3 Vurdering 91
7.5 Samlet vurdering 92

8 Landskabskaraktermetoden 97
8.1 Landskabskaraktermetodens 4 faser 99
8.2 Produktet 103
8.3 Delkonklusion 103

9 Jordbrugsanalyser 105
9.1 Opsummering 108

10 Husdyrreguleringsudvalget 109
10.1 Delkonklusion 111

11 Problemformulering 113
11.1 Resultater af foranalyse og delanalyse 113
11.2 Idéudvikling af problemløsningen 117
11.3 Problemformulering 120
11.4 Husdyrbrugenes fysiske og visuelle udformning 122
11.4.1 Argumentation 122

IV Problemløsning **123**

12 Problemløsningen **125**
12.1 Jordbrugsanalysernes brug 126
12.1.1 Jordbrugsanalyserne - samlet husdyrtryk (DE/ha) 126
12.1.2 Jordbrugsanalyserne - placering af husdyr 128
12.2 Arealbindinger 129
12.2.1 Faste afstandskrav 129
12.2.2 Landskab og planforhold 134
12.2.3 Gener fra husdyrbrug 138
12.2.4 Forurening 140
12.3 Delkonklusion - Arealbindinger 141

13 Løsningsforslag **145**

14 Test af HLM **149**
14.1 Herning Kommune som case 149
14.2 Husdyrtrykket i Herning Kommune 149
14.3 Eksempelområdet 151
14.4 Arealbindingerne i eksempelområdet 153
14.5 Afvejning af arealinteresser 159
14.6 Udpegning af område 161

15 Efterrationalisering **165**

V Konklusion **169**

16 Konklusion **171**

17 Perspektivering **175**

18 Kildekritik **179**

Kildeliste **183**

VI Bilag **189**

19 Figurer, modeller mv. **191**

20 Mail **197**

21 Kort **199**

Indledning 1

Landbruget har det svært for tiden. Globalt hersker der en finanskrise som gør det svært at drive et rentabelt landbrug. Desuden er konkurrencen med resten af verdenen hård og stramning på miljøområdet fra EU tvinger landbruget til at foretage investeringer der ikke begunstiger den økonomiske vækst. For at kompenserer for denne hårde konkurrence og miljøkravene går udviklingen går mod større og større bedrifter, og derfor også mod større investeringer, for et erhverv i en dyb gældskrise. Af Jyllands-Posten den 15. april 2010 fremgår det:

> *En giftig kombination af en gæld på 350 milliarder kroner, utilfredsstillende driftsresultater, manglende investeringer, konkurrenceforvridende og bureaukratiske tilskuds- og afgiftsordninger og EU's miljøkrav har sat erhvervet i stå.*

Regeringen har i et forsøg på at hjælpe landbruget gennemfør en række tiltag. Blandt andet er der gennemfør foretaget en række lempelser af landbrugsloven, som nu giver ubegrænset mulighed for udvidelse af husdyrbrug. Derudover er der blevet vedtaget en landbrugspakke[1], som skal hjælpe landbruget ud af sin økonomiske krise.

Samtidig har regeringen iværksat Grøn Vækst, hvori det fastslås, at kommunerne fremover skal planlægge for placeringen af store husdyrbrug gennem kommuneplanerne. Dette initiativ har sidenhen udmøntet sig i lovforslag nr. L165. Et samlelovsforslag der blev i Folketinget den 27. maj 2011.

Planlovsændringen skal på baggrund af dette lovforslag gøre det obligatorisk for kommunerne at planlægge for lokaliseringen af store husdyrbrug og er derved medvirkende til at realiserer dette initiativ fra Grøn Vækst. Incitamentet for indførelsen af denne bestemmelse i planloven er at afkorte behandlingstiden for miljøgodkendelserne, således at erhvervet kommer ud af sin nuværende krise.

Dette projekt behandler den problemstilling der knytter sig til lokaliseringsplanlægning for nye store husdyrbrug. Projektets resultat er en udpegningsmetode,

[1] Hele aftalteteksten for landbrugspakken kan findes på http://fvm.dk/Default.aspx?ID=18486&PID=165776&NewsID=6030

HLM, der med baggrund i bl.a. husdyrtryk og lugtgenekrav udpeger "produktionsområder"velegnet til lokalisering af store husdyrbrug.

HLM er projektgruppens bud på en teoretisk løsningsmodel, der med baggrund i indeværende lovforslag nr. L165 kommer med et kvalificeret løsningsforslag på udpegningsproblematikken vedrørende lokalisering af store husdyrbrug. Projektet afrundes med en kritisk vurdering af den lovændringens reelle effekt.

Del I

Undren

Projektets undren 2

Formålet med dette kapitel er at klarlægge den initierende problemstilling, projektets undren, som danner basis for de indledende analyser. Projektets undren fastlægger dermed retningen for det videre projektarbejde, omend denne retning løbende vil blive justeret i takt med projektforløbet.

Idéen til dette afgangsprojekt er opstået på baggrund af projektgruppens interesse for sammenhængen mellem planlægning og landbrug. En interesse der sidenhen resulterede i projektgruppens deltagelse i Plantekongres 2011[1], hvor en række sessions omkring fremtidens store husdyrbrug vakte interessen og initierede de første overvejelser omkring kernen i dette afgangsprojekts problemstilling. Særligt én session afholdt af planlægger og civilingeniør Kaare Hjort fra Herning Kommune omkring konkrete udpegninger af arealer til lokalisering af landbrugets driftsbygninger fandtes interessant. Denne udpegning var baseret på en fremsynet GIS-analyse indeholdende en række krav og overvejelser omkring størrelse, bufferzoner mv. til fremtidens husdyrbrug. Projektgruppen har på den baggrund etableret et samarbejde med Herning Kommune. Dette samarbejde vil senere udmønte sig i et casestudie udført på Herning Kommune.

De følgende afsnit vil på baggrund af en kort introduktion ligge til grund for en initierende problemstilling.

[1] http://www.landbrugsinfo.dk/Planteavl/Plantekongres/Sider/Startside.aspx.

2.1 Grøn Vækst

Den 27. april 2009 offentliggjorde regeringen (Venstre og Konservative) deres udspil „Grøn Vækst“, som er Danmarks første samlede helhedsplan for natur, miljø og landbrug [13]. Daværende miljøminister Troels Lund Poulsen (V) sagde ved pressemødet blandt andet:

> *Med Grøn Vækst fremlægger vi en plan med historiske investeringer i natur og miljø og for første gang en samlet plan, der med en håndfast indsats styrker, beskytter og udvikler vores miljø og natur sammen med et landbrug i vækst.*
>
> [11, s. 7]

Regeringens vision med Grøn Vækst er overordnet set at skabe rammerne for, at et højt niveau af miljø-, klima- og naturbeskyttelse kan gå hånd i hånd med en moderne og konkurrencedygtig landbrugs- og fødevareproduktion. Grøn Vækst udspillet skal derfor ses i sammenhæng med regeringens øvrige grønne initiativer bl.a. *Energiaftalen* fra 2008 og *En grøn transportpolitik* fra 2009 [18].

Det er regeringens ønske, at Grøn Vækst gennem en række initiativer og målsætninger bl.a. skal sikre:

- Et vandmiljø af god kvalitet.
- En markant reduktion af pesticiders skadevirkninger i forhold til natur, dyr og mennesker.
- Reduceret ammoniakbelastning.
- Biodiversitet og mere tilgængelig natur.
- Færre drivhusgasser.
- Et mere selvbærende landbrugserhverv som leverer grøn energi.
- Enkel og smidig regulering - herunder hurtigere miljøgodkendelser.
- Fremme af markedsbaseret økologi.
- En styrket og mere målrettet forsknings- og innovationsindsats.
- Investeringer i nye grønne teknologier.
- en mere værdiskabende fødevareindustri.

[18, s. 3]

Grøn Vækst udspillet er opdelt i to fokusområder, der varetager disse initiativer og målsætninger gennem to langsigtede planer, hhv. en *Miljø- og Naturplan Danmark 2020* og en *Strategi for et grønt landbrugs- og fødevareerhverv i vækst*. Indenfor disse fokusområder præsenteres en lang række initiativer og mål, der skal forbedre betingelserne for dels miljøet og naturen, samt landbrugs- og fø-

devareerhvervet [18, s. 3].

Initiativerne i Grøn Vækst udspillet blev allerede i juni 2009 udmøntet i en endelig aftale mellem Regeringen og Dansk Folkeparti, nemlig *Aftale om Grøn Vækst* af 16. juni 2009 (se evt. [19]). En ambitiøs aftale, hvor der frem til 2015 investeres i alt 13,5 mia. kr. i grøn vækst. Aftalen indeholder de konkrete mål og indsatsområder, som parterne er blevet enige om ifm. virkeliggørelse af initiativerne og målsætningerne i Grøn Vækst udspillet. Aftalen om Grøn Vækst indeholder ligesom udspillet:

> - *En Miljø- og Naturplan Danmark frem mod 2020. Planen skal sikre bedre miljø og klima samt mere natur af høj kvalitet, der er tilgængelig for alle. Med planen lever Danmark op til sine forpligtelser i EU's Vandrammedirektiv og Natura 2000-direktiverne, ligesom planen følger op på Vandmiljøplan III og Pesticidplan 2004-2009. Det er forudsat, at indsatsen godkendes af EU-Kommissionen.*
> - *En strategi for et grønt landbrugs- og fødevareerhverv i vækst. Der gennemføres en samlet og fokuseret indsats for at skabe bedre rammer for et selvbærende landbrugserhverv, der udvikler sig på markedsvilkår, beskytter miljøet og naturen og leverer grøn energi.*
>
> [19, s. 1]

I aftalen præsenteres de konkrete virkemidler, juridiske og økonomiske, som skal sikre, at initiativerne i Grøn Vækst kan føres ud i livet indenfor de fastsatte rammer [19].

Den endelige aftale blev i 2010 fulgt op af *Grøn Vækst 2.0* af 9. april (se evt. [20]), som indeholdt yderligere initiativer og målsætninger, der skulle hjælpe det kriseramte landbrug.

2.2 Landbruget i Grøn Vækst

Landbruget spiller en central rolle i Grøn Vækst. For at sikre et mere selvbærende landbrugserhverv ønsker regeringen at styrke erhvervets konkurrenceevne for så vidt angår ejerskab, finansiering, etablering mv., hvilket bl.a. skal sikres igennem en omfattende liberalisering af landbrugsloven. Regeringen ønsker

endvidere at smidiggøre og effektivisere miljø- og fødevareregulering, ligesom der skal skabes bedre rammer for økologisk landbrug og for at landbruget i fremtiden bliver storleverandør af grøn energi. Det er således et mål, at op til 40% af husdyrgødningen i 2020 kan anvendes til grøn energi[2] [18, s. 34].

Liberaliseringen af landbrugsloven har bl.a. medført, at der ikke længere er grænser for, hvor stor en landbrugsbedrift kan blive, både i form af jordtilliggendet, den geografiske udstrækning, antallet af ejendomme i bedriften samt antallet af dyreenheder (DE) på bedriften. Ligeledes er kravet om personligt eje blevet bortskaffet, og det er blevet muligt at drive husdyrproduktion på ikke-landbrugsnoterede ejendomme uden tilhørende jord[3]. Dette er blot nogle af de lempelser, landbrugsloven har gennemgået, da den i ændret form trådte i kraft pr. 1. april 2010.

Lempelserne skal bl.a. sikre, at der kan opnås stordriftsfordele, som gør det nemmere at finansiere de nødvendige investeringer, der skal sikre bedre natur- og dyrevenlige produktionsystemer. Ligeledes er det regeringens opfattelse, at med store bedrifter vil selskabsformen sikre, at flere bedrifter drives professionelt til gavn for både dyrevelfærden og naturen [18, s. 35].

Af Grøn Vækst fremgår det ligeledes, at regeringen sideløbende med landbrugslovens liberalisering ønsker planloven ændret, således at kommunerne fremover skal inddrage placeringen af store husdyrbrug i den kommunale planlægning [18, s. 35-6]. Den 1. juli 2010 blev et „samlelovsforslag" (Lovforslag nr. L 165[4]) således sendt i høring. Et lovforslag der i daglig tale omtales som Grøn Vækst lovforslaget og som i virkeligheden er en samlet ændring af både naturbeskyttelsesloven, planloven, vandløbsloven, miljømålsloven, kemikalieloven og miljøbeskyttelsesloven.

Af lovforslaget fremgår det vedrørende placeringen af store husdyrbrug:

> *I § 11 a, indsættes efter nr. 10, som nyt nummer: 11) beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug, Nr. 11-20 bliver herefter nr. 12-21.*
>
> [5, § 2, pkt. 4]

Af bemærkningerne til lovforslaget kan det læses, at et stort husdyrbrug define-

[2] I Aftale om Grøn Vækst imellem regeringen og Dansk Folkeparti, er dette mål blevet opjusteret til 50 %.

[3] Jf. Morten Blom Andersen i TFL 2010 17 ff.

[4] L165 Forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, lov om planlægning, vandløbsloven, miljømålsloven, lov om kemiske stoffer og produkter, miljøbeskyttelsesloven og vandforsyningsloven (Grøn Vækst).

res som et husdyrbrug med mere end 500 DE.

Lovforslaget gennemgik 1. behandling i Folketinget den 22. marts 2011. Ændringen af planloven høstede dog ikke megen opmærksomhed, og der var umiddelbart bred politisk opbakning til ændringerne vedrørende kommunernes fremtidige planlægning for placering af store husdyrbrug og fælles biogasanlæg [4]. Det kan dermed tyde på, at lovændringen af planloven bliver gennemført i den form den har nu. Såfremt lovændringen gennemføres skal kommunerne senest ved næste revision af kommuneplanerne, som skal være afsluttet ved udgangen af 2013, have inddraget lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug i deres kommuneplaner [5].

At kommunerne fremover skal til at planlægge for lokalisering af store husdyrbrug, er dog ikke en helt ukendt situation. Siden 2005[5] har kommunerne nemlig jf. planlovens § 11 b, stk. 2 haft mulighed for (frivilligt) at udpege områder til lokalisering af landbrugets driftsbygninger og -anlæg inden for de såkaldte SVL-områder[6]. Der er i den forbindelse gennemført fire udviklingsprojekter i 2008 imellem Realdania og fem danske kommuner under titlen „Fremtidens landbrugsbyggeri". Formålet med disse udviklingsprojekter er at beskrive og udvikle metoder og værktøjer til lokaliseringsplanlægningen for landbrugsbygninger som en del af kommuneplanlægningen og -planstrategien. De fire udviklingsprojekter arbejder med forskellige tilgange til lokaliseringsplanlægningen [15].

2.3 Initierende problemstilling

Med baggrund i Grøn Vækst og den forestående ændring af planloven[7], hvor det **antages**, at kommunal lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug, fremover bliver et obligatorisk emne i de kommende kommuneplaner, ønsker projektgruppen at se nærmere på hele denne lokaliseringsproblematik. På den baggrund udformes projektets initierende problemstilling med tilhørende underspørgsmål. Nedenfor ses den initierende problemstllling, efterfulgt af fire underspørgsmål:

Initierende problemstilling:
„Hvordan skal beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug udpeges gennem de kommende kommuneplaner?"

[5] Jf. lov nr. 571 af 24. juni 2005.
[6] Særlig Værdifulde Landbrugsområder.
[7] Lovforslag nr. L165.

Problematikken i den initierende problemstilling vil være bærende igennem hele projektet, hvorimod de nedenstående underspørgsmål „kun“ er retningsvisende for det videre projektarbejde frem til den foreløbige problemformulering.

Underspørgsmål:

1. Hvordan er Grøn Vækst opstået, hvem har udarbejdet Grøn Vækst, og hvad siger Grøn Vækst om store husdyrbrug?
2. Hvad siger lovforslag nr. L165 og de tilhørende dokumenter om kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug, samt baggrunden herfor?
3. Hvad siger høringssvarene samt den 1. folketingsbehandling af lovforslaget om ændringen af planloven vedr. planlægning for store husdyrbrug?
4. Hvordan har dansk landbrug udviklet sig i perioden ca. 1750 frem til primo 2011 med fokus på den strukturelle udvikling?

I processen henimod besvarelsen af problematikken opstillet i den initierende problemstilling findes det relevant først at besvare ovenstående underspørgsmål, da besvarelsen af disse er essentiel ift. forståelsen af den sammenhæng, hvori hele temaet omkring planlægning for store husdyrbrug er opstået.

NOTE:
Som nævnt ovenfor danner lovforslaget altså baggrund for den initierende problemstilling. Det betyder med andre ord, at hele dette projekt er baseret på en „ide eller et ønske“ til en lovændring, som ikke nødvendigvis bliver ført ud i livet ved en endelig vedtagelse af loven. Situationen er nemlig den, at senest i november 2011 skal statsministeren udskrive folketingsvalg. Udskrives der folketingsvalg før efteråret, f.eks. under behandlingen af dette lovforslag, bortfalder hele lovforslaget. Sker dette, vil nogen måske mene, at problemstillingen i dette afgangsprojekt bliver irrelevant. Projektgruppen er imidlertid af den opfattelse, at projektet fortsat vil være relevant, da udfordringerne for landbruget og placeringen af store husdyrbrug ikke forsvinder ved et folketingsvalg, hvilket også underbygges i Socialdemokraternes *Naturvision*.

Metodologi 3

Dette kapitel har til formål at præsentere projektets fremgangsmåde, samt de metodiske overvejelser der ligger til grund for projektet. De metoder og modeller, der præsenteres i det følgende, har således dannet grundlag for udarbejdelsen af projektet.

Projektet udspringer af en betragtning om anvendt videnskabsteori, svarende til den der præsenteres i doktorafhandlingen *Fysisk planlægning og anvendt videnskab* af Finn Kjærsdam [Kjærsdam 1985] (se figur 3.1 på den følgende side). Projektet afsæt heri, og vil på baggrund af en række *antagelser, forestillinger og teorier*, som tilsammen danner grundlaget for, hvordan projektgruppen forestiller sig, at placeringen af store husdyrbrug hidtil er sket. Der opstår imidlertid det praktiske problem som følge af tidligere nævnte planlovsændring, at *kommunerne skal til at planlægge for lokalisering af store husdyrbrug gennem kommuneplanerne*. Dette praktiske problem opstår som følge af, at der ikke hidtil har været nogle antagelser eller teorier omkring, hvordan lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug bør tilvejebringes. Til ethvert praktisk problem svarer der et teoretisk problem og således en teoretisk løsning. Således må en nødvendig følge af ovennævnte praktiske problem være det *teoretiske problem*: *Hvordan skal der planlægges for lokaliseringen af store husdyrbrug gennem kommuneplanen?* Til at klarlægge dette teoretiske problem, vil projektet derfor præsentere en række spørgsmål og en besvarelse af disse ved hjælp af forskellige analyser. Projektet udmønter sig i en *teoretisk løsning*, som således besvarer det *teoretiske problem* for derigennem at besvare det oprindelige *praktiske problem* om ikke i en praktisk virkelighed, men så i en teoretisk kontekst omhandlende lokaliseringen af store husdyrbrug gennem kommuneplanlægningen.

Projektets er inddelt i fire overordnede temaer: *emnet*, *problemfelt*, *projektdesign* og *konklusion*. De fire overordnede temaer udgør således den grundlæggende ramme for de analyser og konklusioner der udarbejdes gennem projektet. Denne inddeling er udarbejdet med baggrund i *Problemorienteret projektarbejde - en værktøjsbog* [Olsen og Pedersen 2004]. Disse meget overordnede temaer udbygges yderligere med uddybende elementer, der har baggrund i Lars Brodersens projektmetode [Brodersen 2006], som er sammensat af forskellig faglitteratur herunder førnævnte *Problemorienteret projektarbejde - en værktøjsbog*. I Brodersens metode skelnes der mellem videnstilstande og processer hvor arbejdet initieres af en utilfredstillende tilstand, og hver enkelt proces derefter leder frem til en

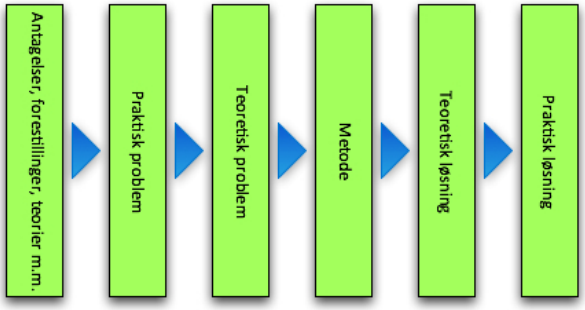

Figur 3.1 – Ovenfor ses Kjærsdams beskrivelse af den anvendte videnskabs proces. ©Kjærsdam.

ny og forbedret videnstilstand. Ved at opdele projektet i fire overordnede temaer søges det at sikre at projektets brede indgangsvinkel indsnævres til en mere konkret problemformulering for derefter at blive bredt ud i projektdesignet, og slutteligt konkretiseret igen, når der konkluderes på hele projektet.

Projektets udgangspunkt er det overordnede tema, *emnet*, der beskrives som *Interessen og dens konkrete form* jf. [Olsen og Pedersen 2004]. Endvidere beskrives denne indledende fase af projektet i Lars Brodersens projektmetode som den igangsættende *undren*. I dette projekt udgøres *emnet* af den igangsættende interesse for det valgte emne, lokalisering af store husdyrbrug, samt en bearbejdning af denne undren, hvilket udmønter sig i den *initerende problemstilling* i overensstemmelse med [Brodersen 2006].

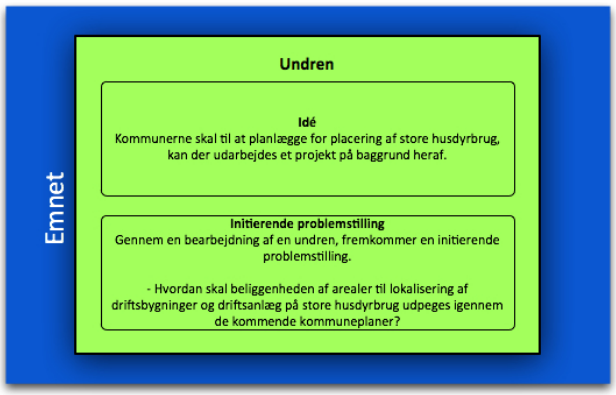

Figur 3.2 – Ovenfor ses den metodiske beskrivelse af den igangsættende del af projektet, *emnet*.

Emnet beskriver de refleksioner der er blevet gjort omkring det valgte emne og hvilke aspekter, der mere konkret skal arbejdes videre med.

Efterfølgende konkretiseres det yderligere i *problemetfeltet* hvilke problemstillinger fra *emnet*, der skal arbejdes videre med. Jævnfør [Olsen og Pedersen 2004] udgør *problemfeltet* det grundlæggende arbejde, som er med til at sikre, at der bliver bygget hensigtsmæssigt oven på på de refleksioner, der er blevet gjort tidligere i projektet. Dermed sikres det endvidere, at der efterfølgende stilles de rigtige spørgsmål ifm. problemformuleringen, idet der herigennem tages tilstrækkeligt hensyn til tidligere forsøg på at analysere det valgte emne og viden akkumuleret deraf [Olsen og Pedersen 2004]. *Problemfeltet* styres således af projektets undren og de dertilhørende refleksioner og udgøres i dette projekt af tre dele, en *foranalyse*, en *foreløbig problemformulering* med tilhørender underspørgsmål og en *problemanalyse*. Foranalysen og problemanalysen i *problemfeltet* udgør, i overensstemmelse med Brodersens projektmetode, hver en proces, der leder frem til en ny og bedre videnstilstand, f.eks. den foreløbige problemformulering [Brodersen 2006]. Foranalysen udarbejdes således med afsæt i den initierende problemstilling og udmunder i en foreløbig problemformulering. Tilsvarende tager problemanalysen afsæt i den foreløbige problemformulering, og udmunder i en *problemformulering*. Problemanalysen udgøres af fire erkendelsesopgaver, der tilsammen har til formål at besvare de underspørgsmål der præsenteres i den foreløbige problemformulering.

Problemformuleringen danner, som det fremgår af figur 3.4 på side 15, bindeleddet mellem *problemfeltet* og *projektdesignet*. Problemformuleringen vil være styrende for projektets gennemførelse, og besvares gennem projektets lokaliseringsmetode.

Problemformuleringen har i dette projekt haft samme ordlyd helt fra den initierende problemstilling, videre i den foreløbige problemformulering og hen til den endelige problemformulering. Udarbejdelsen af problemformuleringen har således været en iterativ proces, hvor der løbende har været tilknyttet forskellige underspørgsmål, som gennem deres besvarelse har bekræftet aktualiteten i den oprindelige problemstilling. Underspørgsmålene har endvidere medvirket til oparbejdelsen af en viden der sætter projektgruppen i stand til at besvare problemformuleringen.

Det er *projektdesignet* der kæder problemformuleringen og konklusionen sammen.

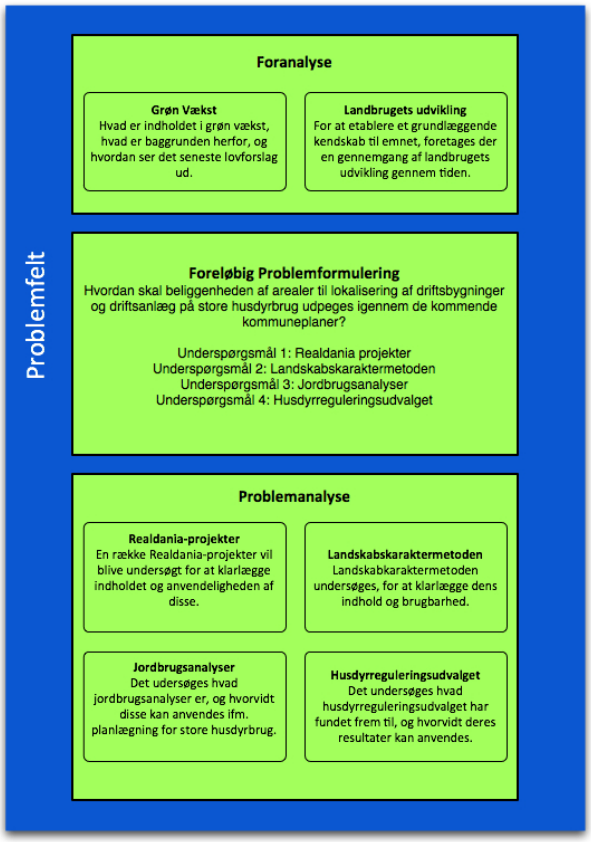

Figur 3.3 – Ovenfor ses fremgangsmåden i projektets problemfelt. I figuren overskueliggøres problemfeltets enkelte processer og tilstande, samt de indbyrdes relationer.

Projektdesignet kan beskrives som følgende:

> *... at finde en relevant opdeling af besvarelsen. Man formulerer delopgaver, som sammen danner et ræssonement.*
>
> [Olsen og Pedersen 2004, s. 176]

Således opstilles der løbende igennem projektet, med udgangspunkt i projektets problemstilling og den løbende akkumulerede viden om emnet, en række underspørgsmål, som søges besvaret gennem en række delopgaver, eller erkendelsesopgaver. Disse delopgaver besvares, jf. Kjærsdams overvejelser omkring anvendt videnskab, ved hjælp af anvendelsen af forskellige metoder, hvilket skaber yderligere akkummulation af viden, som til sidst sætter projektgruppen i stand til at besvare projektets problemformulering.

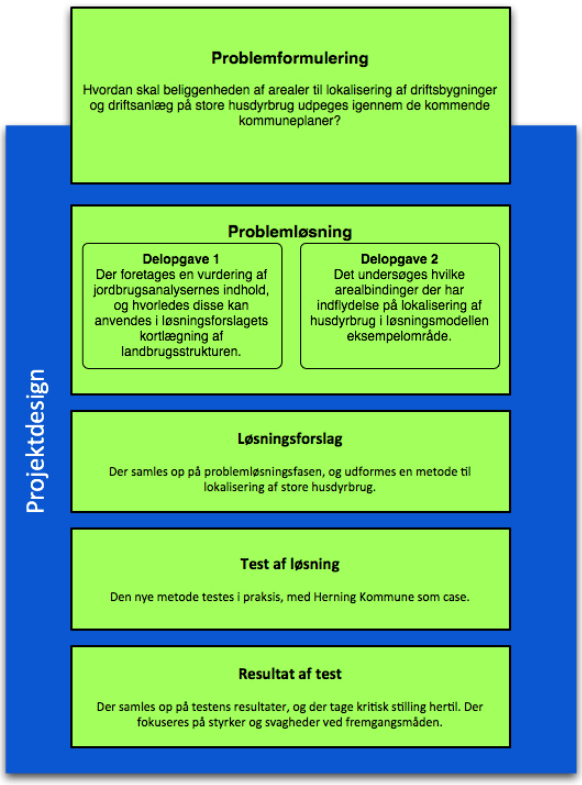

Figur 3.4 – Ovenfor ses *projektdesignet*, der i dette projekt består af en *problemløsning*, et *løsningsforslag*, en *test af løsningen*, og slutteligt et *resultat af testen*.

I *projektdesignet* tages der som i resten af projektet også udgangspunkt i Brodersens projektmetode, hvor der skelnes mellem processer og videnstilstande. Således består *projektdesignet* af fire dele, en *problemløsning*, et *løsningsforslag*, en *test af løsning* og et *resultat af test*. Problemløsningen udgør en proces, som udspringer af problemformuleringen og udmunder i en videnstilstand, løsningsforslaget. Ligeledes udgør test af løsningen en proces og udmunder således i

et resultat af testen, en videnstilstand. Arbejdet fra problemløsningen resulterer i et konkret løsningsforslag, som er projektetgruppens bud på, hvordan man bør udpege lokaliseringer til store husdyrbrug gennem kommuneplanerne. Efterfølgende vil dette løsningsforslag blive testet på et udvalgt eksempelområde. Som afslutning på *projektdesignet* vil der blive samlet op på testens resultater og foretaget en vurdering heraf. Slutteligt vil der blive konkluderet på det samlede projekt og efterfølgende perspektiveret. Den samlede projektmetodefigur kan ses i bilag 19 på side 191.

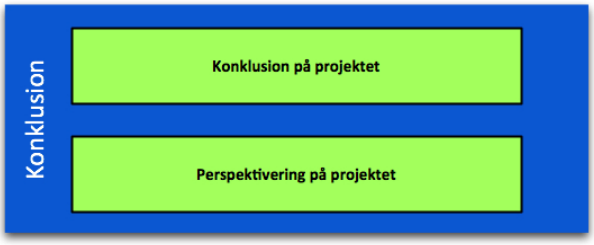

Figur 3.5 – I *konklusionen* konkluderes og perspektiveres der over projektets resultater.

Det vil under hvert enkelt afsnit i rapporten blive beskrevet mere specifikt hvilken fremgangsmåde, der er valgt til løsning af de enkelte delopgaver, og med hvilket formål hver enkelt proces gennemføres. Til at overskueliggøre projektets forskellige processer, samt metodevalg til de forskellige analyser, er der vedlagt en figur i bilag 19 på side 191. Figuren viser også de forskellige processers sammenhæng med rapportstrukturen.

Del II

Foranalyse

Landbrugets udvikling 4

Kapitlet omhandler udviklingen i landbruget og er en del af foranalysen. Produktet vil være et øget vidensgrundlag, således at de nyeste landbrugsplaner regeringen har offenligtgjort ifm. Grøn Vækst, se eventuelt afsnit 5.1 på side 45 kan sættes i relief til den faktiske og historiske situation i landbruget. Derudover fungerer kapitlet som en direkte besvarelse af det initierende problemstillings underspørgsmål nr. 4.

Nedenfor opstilles underspørgsmål nr. 4 fra det initierende problem afsnit 2.3 på side 9:

- Hvordan har dansk landbrug udviklet sig i perioden ca. 1750 frem til primo 2011 med fokus på den strukturelle udvikling?

Landbruget har altid spillet en central rolle i udformingen af det danske samfund. Selve erhvervet fylder helt naturligt i kraft af sin produktionsform ganske meget i det danske landskab, og op gennem historien har landbruget spillet en betydelig rolle for opretholdelse af økonomisk og social stabilitet. Udviklingen fra det middelalderlige landbrug med beskedne ressourcer og lav produktion frem til det højproduktive og moderne landbrug kan jævnfør [Mouritsen 2003] inddeles i tre epoker. Den første epoke er *udskiftningstiden*, som strækker sig fra sidst i 1700-tallet og frem til starten fra 1900-tallet, denne epoke har været styret af økonomiske hensyn. Næste epoke er *udstykningstiden* fra primo 1900-tallet til slutningen af 1960'erne. Her skabtes igennem landbrugsplanlægning præget af sociale hensyn grundlaget for den ejendomsstruktur, der kendes i dag. I den sidste epoke fra 1970'erne og frem til i dag har planlægning for landbruget været styret af miljø- og kulturmæssige hensyn præget af retningslinjer og støtteordninger fra Den Europæiske Union (EU) [Mouritsen 2003].

4.1 Udskiftningstiden - *fra 1700 - 1900-tallet*

I starten af det 18. århundrede var landbruget koncentreret på et fåtal af sædegårde[1]. Jorden tilhørende disse sædegårde blev drevet af fæstebønder, som afleverede en modydelse til ejeren for retten til at bruge jorden. Det var hårde

[1].Sædegårde var hovedgårde, der før 1660 var sæde for en adelig besidder. Gårdene skulle minimum havde 200 tdr. hartkorn, fæstegods og havde specielle privilegier bl.a. skatte- og tiendefrihed, jagtret og skiftejurisdiktion for bøndergodset [Mouritsen 2003].

tider, og landbruget producerede ikke nok til at dække det samlede danske behov for landbrugsvarer og ydelser [Mouritsen 2003]. Dengang blev de forskellige landes rigdom målt ud fra den mængde sølv, landet havde til rådighed, den såkaldte *bullionisme*. En stigende import af sølv fra Amerika fik prisen på sølv til at falde, og ergo mindskes landets formue, hvilket yderligere forværrende situationen i Danmark [Mouritsen 2003]. Et Danmark som på daværende tidspunkt var hårdt mærket efter utallige krige og plyndringer [Mouritsen 2003]. Indførelsen af en nedsat kornskat i 1731 og stavnsbåndet[2] i 1733 var begge initiativer til at redde landbruget ud af sin produktionsmæssige og økonomiske krise [28]. Det var dog private kræfter, der iværksatte udskiftningen af landbrugsjorden, hvilket var den endelige proces, som fik landbruget ud af sin krise [Pedersen 1966].

Udskiftingen af landbrugsjord stammer fra en stigende popularitet til den fysiokratiske lære også kaldt *fysiokratismen*. Denne lære, som er en del af den merkantilistiske[3] tankegang, der prægede samfundssynet igennem 1600- og 1700-tallet, vandt indpas hos de ledende mænd, som så ophævelsen af det hidtidige fællesskab som den eneste løsning på at sikre landbrugets fremtid. Ophævelsen eller rettere opløsningen af fællesskabet skulle sikres gennem udskiftning af landbrugsjord således, at bønderne kom til at eje og dyrke deres egen jord. Et par store godser var „foregangsmænd" for denne udskiftning af landbrugsjord, og på baggrund af de erfaringer, de havde tilegnet sig, udstedtes den 23. april 1781 en forordning vedr. udskiftning af ager- og engjorder. På baggrund af denne forordning lykkedes det at udskifte al jorden på cirka 30 år[4]. Ordlyden i denne forordning var følgende:

1. *at enhver lodsejer i byen kunne forlange sin del af de fælles jorder særskilt udlagt (på højst 3 steder), selv om de andre lodsejere ikke ønskede udskiftningen,*

[2]Jævnfør www.danmarkshistorien bandt stavnsbåndet karlen, fra han var 14-36 år, til det gods, som han ved fødsel tilhørte. Båndet blev strammet i 1742 til at omfatte alle fra 9-40 år og igen i 1764 til alle mellem 4-40 år. Karlen kunne i den periode ikke søge job på et andet gods, og godsejeren var hermed sikret en stabil arbejdskraft.

[3]Merkantilismen er jf. hjemmesiden www.denstoredanske.dk betegnelsen for den økonomiske politik, der blev ført af de europæiske lande i 1600 - 1700-tallet.

[4]Der er her kun tale om ager- og engjorder. Først ved forordningen af 27. september 1805 lykkedes det at få udskiftet skovene, som var stærkt truet under fællesskabet. Senere ifm. forordning af 30. december 1858 blev tørvemoser udskiftet [Pedersen 1966].

> 2. *at der, selv om kun en enkelt lodsejer begærede sin part udlagt, straks skulle udarbejdes en fuldstænding plan til hele byens udskiftning, og*
> 3. *at alle udgifter ved udskiftningen skulle fordeles på samtlige lodsejere i byen, således at også de lodsejere, der ønskede at forblive i fællig, måtte betale deres part af udskiftningsomkostningerne.*
>
> [Pedersen 1966, s.39]

Denne ordlyd, sammen med detaljerede beskrivelser af fremgangsmåden for udskiftningsarbejderne, førte dansk landbrug igennem sit første trin henimod den ejendomsstruktur, vi kender fra dansk landbrug i dag. Fællesskabet omkring dyrkningen af jorderne ophørte, og *selvejet*, hvor hver bonde individuelt dyrker sin egen jord, blev den herskede landbrugsform i Danmark. En vigtig medspiller i denne udskiftning af jorder var landinspektøren. Det var landinspektøren, der producerede kortmaterialet, ledede arbejdet med boniteringen af jorden og udarbejdede den endelige delingsplan, som fordelte jorden ud til de respektive bønder. Denne delingsplan var ikke altid nem at lave, og udskiftningen medførte også nogle grundlæggende landskabsmæssige karaktertræk, som stadigvæk er synlige i nutidens landskab. Udskiftningen blev nemlig hovedsageligt foretaget som en *stjerneudskiftning* (se eventuelt figur 4.1 på den følgende side), *blokudskiftning* (se eventuelt figur 4.3 på næste side) eller *kamudskiftning* (se eventuelt figur 4.5 på side 23). Stjerneudskiftninger blev foretaget, hvor jorden havde en ensartet bonitet, og bebyggelsen lå godt placeret i forhold til landsbyjorden [Jensen og Reenberg, s. 15]. Den karakteristiske markudformning med den smalleste ende inde ved landsbyen præger den dag i dag fortsat en lang række danske landsbysamfund eksempelvis Hald ved Randers. Blokudskiftningen blev foretaget, hvor landsbyen ikke bestod af en tæt gruppering af huse. Her var jorden af forskellig bonitet, og det var således nødvendigt med en udflytning af gårdene ud på de enkelte markfelter [Jensen og Reenberg, s. 16]. Markmønstrene og bygningsplaceringen dannet gennem blokudskiftningen ses også den dag i dag, selvom mange af ejendommene er blevet sammenlagt med hinanden i forbindelse med strukturudviklingen, se afsnit 4.3 på side 26. Kamudskiftningen var den sidste udskiftningsmetode. Denne metode blev fortrinsvist benyttet ifm. udskiftning af lange udstrakte landsbyer. Her blev jorderne udstykket omkring ejendommene, der nærmest ligger som perler på en snor [Jensen og Reenberg, s. 15]. En åbenlys fordel herved, men også ved stjerneudskiftningen, var den korte afstand til vejnettet, når produktionsvarer skulle handles.

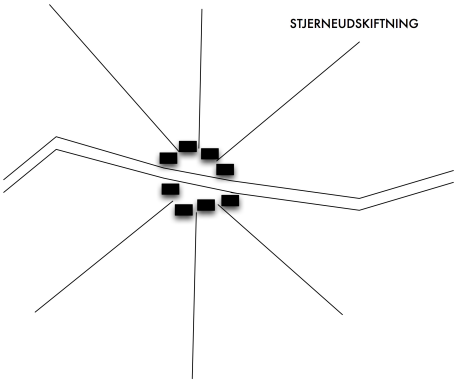

Figur 4.1 – Figuren illustrerer en stjerneudskiftning. Landsbyen og bygningerne er blevet bevaret, og lodderne er blevet udskiftet således fordelingen af lodder passer med de enkelte ejendomme i byen.

Figur 4.2 – Hald ved Randers. I egnen omkring Randers og Århus var stjerneudskiftingen fremherskende, og dette billede er et eksempel på de landskabelige karaktertræk, der stadigvæk kan ses den dag i dag. ©Google.

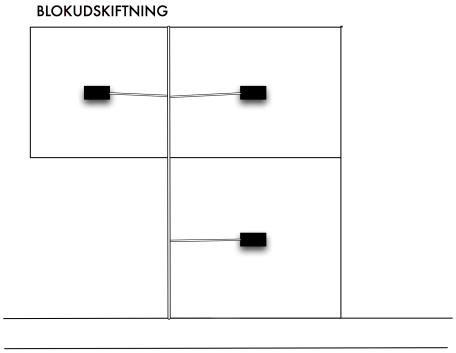

Figur 4.3 – Figuren illustrerer princippet bag en blokudskiftning. Her er bygningerne placeret midt på lodderne, der ligger regelmæssigt og samlet rundt omkring ejendommen.

Figur 4.4 – Dette luftfotografi viser en blokudskiftning ved Kappendrup Landsby på Fyn. ©Historisk Atlas.

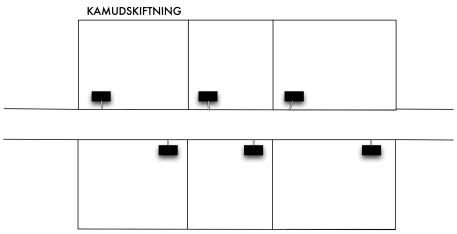

Figur 4.5 – Figuren illustrerer princippet for en kamudskiftning hvor bygningerne ligger placeret langs med vejen..

Figur 4.6 – Billedet viser tydeligt, hvorledes kamudskiftningen stadigvæk præger det danske landskab. Byen på billedet er Øster Hjermitslev.©Google.

4.2 Udstykningstiden - *fra 1900 - 1960'erne*

Efter udskiftingen blev gennemført i løbet af det 18. århundrede skete der ikke de store ændringer med landbruget før starten af det 20. århunderede. De nye ændringer i landbruget var fokuseret på at skabe boliger og levemuligheder på landet gennem en udstykningspolitik - deraf navnet *udstykningstiden* [Mouritsen 2003]. Udviklingen blev initieret af *lov af 24. marts 1899 om tilvejebringelse af jordlodder til landarbejdere.* Denne lov var fremkommet som modsvar på afvandringen fra landbruget, der havde præget landet i 1880-1895. Ved loven af 24. marts 1899 skabtes de første selvstændige husmændsbrug. Det var dog ofte svært at finde egnede jorder, selvom staten oprettede deciderede udstykningspuljer, hvorfra landmændene kunne købe jordlodder. Yderligere gik staten ind og tilbød et statslån på op til 90 pct. af værdien af den samlede investering (der var dog et maksimumbeløb). Det var intentionen med loven, at de nyoprettede selvstændige husmandsbrug skulle være på omkring 3,5-5,0 tdl. Formålet med denne størrelsesrestriktion var at sikre, at husmandsbruget ikke blev så stort, at bonden fuldstændigt kunne forsørge sig selv gennem sin egen gårddrift. Bønderne var således nødsaget til at finde arbejde ved siden af deres egen produktion eventuelt på et af de store godser, som stadigvæk var i besiddelse af store mængder landbrugsjord [Priemé 1997]. Efter 1. Verdenskrig (1. august 1914 - 11. november 1918) steg jordpriserne markant og for at fremskynde udstykningen og derved sikre, at flere mennesker flyttede på landet, vedtog Rigsdagen[5] de såkaldte Oktoberlove fra oktober 1919:

[5]Datidens danske parlament.

- *Lov nr. 536 af 4.10.1919 om lens, stamhuses og fideikommisgodsers overgang til fri ejendom - Lensafløsningsloven (LAL)*[6]
- *Lov nr. 537 af 4.10.1919 om afhændelse af præsteembedernes jorder til oprettelse af husmandsbrug - Præstegårdsloven (PL)*
- *Lov nr. 557 af 4.10.1919 om vilkår for bortsalg af jorder i offentligt eje - Salgsloven (SL)*

[Mouritsen 2003, s.61-2]

Oktoberlovene indførte en ny type landbrugsejendom, hvor staten beholdt ejerskabet på jorden og således overtog usikkerheden ved fluktationer - *Jordrentebruget*. Bonden betalte en jordrente til staten for den jord, han erhvervede gennem Jordfonden[7]. Bonden ejede ikke jorden, men kun den faktiske brugsret, for hvilken han var pålagt at betale en jordrente. Jordrenten gjorde, at bonden ikke bandt noget kapital i jorden, som det var tilfældet med bønder, der erhvervede deres jord gennem køb på det frie marked. Svinginger i økonomiske konjunkturer påvirkede derfor ikke bonden, der ''lejede´' jorden af staten. Til gengæld mistede han muligheden for at høste en økonomisk gevinst i tilfælde af en stigning i jordpriserne. Husmændene i jordrentebrug kunne desuden få 90 pct. af deres byggeomkostninger finansieret gennem et statslån fra Jordfonden [Priemé 1997].

Op gennem 20'erne opkøbte Jordfonden stille og roligt cirka 6.000 ha landbrugsjord, som blev udstykket til små husmandsbrug. I de tilfælde, hvor den pågældende ejendom kunne udstykkes fuldstændigt, blev der ofte oprettet deciderede husmandskolonier.

Stuehusene var her omkring 80-90 kvm med cirka 150-180 kvm driftsbygninger. Jordtilliggendet til ejendommen var typisk mellem 5,5-6,5 ha og blev brugt til at drive landbrug, der forsørgede familien, og som ikke blev større, end det var økonomisk muligt at gennemføre et generationsskifte. Det lå i tidsånden, at efterspørgslen på landbrugsvarer ville forblive den samme, og en karriere i landbruget blev derfor opfattet som værende mere stabil end en karriere i byen. Særligt ved animalsk produktion var det muligt at have en hensigtsmæssig produktion, selv i en lille skala. Fordelene ved stordrift blev realiseret ved oprettelse af andelsforeninger efter princippet hver mand én stemme [Priemé 1997]. Ved at

[6]Et len er betegnelsen for et gods, der er etableret med hjemmel i Grevernes og Friherrerernes Privilegier af 25.05.1671, et stamhus er betegnelsen for et gods oprettet med hjemmel i Danske Lov 05.02.1665 og til slut er fideikommisgodser et gods, der nedarves gennem fastsatte succesionsregler [Mouritsen 2003].

[7]Jordfonden er navnet på det organ, staten oprettede til at administrere de store mængder jord. Dette organ var underlagt Jordbrugskommissionerne [Priemé 1997].

placere gården tæt ved vejen og derved opnå en fornuftig infrastruktur, kunne bondemanden hurtigt og let få afhentet f.eks. sin mælk, som derefter blev kørt til et andelsmejeri.

I 1930'erne rammes Danmark af den verdensomspændende økonomiske krise. Landbruget er på daværende tidspunkt det vigtigste erhverv i Danmark, hvorfor krisen hovedsageligt udmunder i en landbrugskrise. Denne krise rammer i særdeleshed svineproduktionen [Priemé 1997]. Svineproducenterne havde sammen med andre dele af det animalske landbrug nydt godt af billige priser på importeret foderkorn i de forgangne år og havde derfor foretaget investeringer i produktionen jf. hjemmesiden www.danmarkshistorien.dk[8]. Den lave pris på foderkorn skyldtes, at en række lande blev ramt af den økonomiske krise før Danmark. Da krisen kommer til Danmark, udløser den et fald i prisen på husdyrprodukterne, hvorfor mange landbrug kommer i så dyb en gæld, at en tvangsauktion er den eneste udvej [Priemé 1997]. Statens Jordlovsudvalg benytter situationen til at foretage mange og store køb af jord. I perioden fra 1920-1945 opkøbte Jordfonden 50.000 ha, heraf blev de 37.000 ha opkøbt alene i 1930'erne [Priemé 1997].

Resultatet af Jordfonden og det jordlovsudvalg, der administerede fondens arbejde, blev:

- *12.000 nye husmandsbrug*
- *3.600 tillægsparceller til mindre brug*
- *3.600 landarbejderboliger*[9]
- *250 gartnerier*
- *2.200 kolonihaver*

[Priemé 1997, s. 35]

Efter 2. Verdenskrig, hvorunder dansk landbrug havde en profitabel eksport jf. www.danmarkshistorien.dk [10], opbygger de andre europæiske lande deres landbrugsproduktionsapparater igen, og landbruget er på vej ind i en ny økonomisk krise jf. danmarkshistorien.dk[11]. Af samme grund kommer Statshus-

[8] http://danmarkshistorien.dk/perioder/fra-systemskifte-til-besaettelse-1901-1940/den-oekonomiske-udvikling/.

[9] Landarbejderboliger blev en opgave under Statens Jordlovsudvalg i 1938. Formålet med landarbejderboligerne var at bremse den afvandring, der påvirkede landbruget i 1930'erne ved at etablere nye bedre boligforhold for de mange landarbejdere, der var krævet [Priemé 1997, s. 29].

[10] http://danmarkshistorien.dk/perioder/besaettelsestiden-1940-45/oekonomi-og-levevilkaar/.

[11] http://danmarkshistorien.dk/perioder/kold-krig-og-velfaerdsstat-1945-1973/oekonomiske-vanskeligheder-og-marshall-hjaelp/.

mandsloven (1948), som udstikker en række bestemmelser mht. ansøgerens kvalifikationer, udstykning af jorder i statens ejerskab, regler for suppleringsjord til landbrug, bestemmelser for forpligtelser ifm. lån, bestemmelser for fast- og konjunkturbestemt rente og endeligt bestemmelser vedr. etablering af et tillægslån til ejendomme, der i forvejen havde et statslån [Priemé 1997, s. 45]. I 1949 bliver alle bestemmelser og regler om landbrug samlet i en ny landbrugslov - den første rigtige landbrugslov[12]. Med denne lov bliver mange af udstykningslovens regler vedr. sammenlægning og udstykning af landbrugsejendomme inkluderet i landbrugsloven. Udstykningsloven indeholder herefter kun de tekniske regler for de matrikulære forhold [Priemé 1997]. Et af hovedtrækkene i landbrugsloven fra 1949 er, at den opstiller regler vedr. erhvervelsen af en landbrugsejendom. Reglen bliver ofte omtalt som 2-ejendomsreglen, da det netop begrænser en landmand til kun at måtte eje to ejendomme [Priemé 1997]. Målet for denne politik har rødder helt tilbage til udskiftningstiden og har til formål at sikre en stor bestanddel af selvstændige danske landmænd [Priemé 1997]. Interessen for landbruget er dog dalende op gennem 1960'erne, og det er svært at opretholde den store mængde ejendommme. I 1967 ændres statshusmandsloven således, at fokus flyttes over på at finde jord til supplering af mindre landbrugsejendomme [Priemé 1997].

4.3 Nyere tid - *fra 1960'erne til i dag*

Fra slutningen af 1960'erne og op til i dag har landbrugspolitikken været præget af forskellige fokus- og indsatsområder. I begyndelsen af perioden bevirker den stigende mekanisering, at der bliver stillet nogle helt nye krav til ejendommenes fysiske udforming for at opnå den bedste produktion, og der indføres blandt andet begreber som den *bygningsløse landbrugsejendom*[13] i 1989, se eventuelt afsnit 4.3.1 på modstående side. Husdyrgødning bliver flydende og kan derved lettere spredes med specialfremstillet maskineri [Realdania 2006]. De gamle møddinger bliver af samme grund erstattet af gylletanke til opbevaring af den flydende husdyrgødning, således at der i 2006 er omkring 40.000 gylletanke i Danmark [Realdania 2006]. Den stærkeste katalysator for landbrugets strukturudvikling er Danmarks tilslutning til Det Europæiske Fællesskab (EF) i 1973. Denne tilslutning var forbundet med en kollosal optimisme, hvilket

[12] *Lov nr. 291 af 31. marts 1949 om landbrugsejendomme.*

[13] Terminolgien en bygningsløs landbrugsejendom kan være en smule misvisende. I følge LBL § 10 er der nemlig ikke tale om en reel bygningsløs ejendom, men derimod blot en ejendom uden beboelsesbygning, idet lovgivningen blot hjemler, at beboelsesbygningen skal nedrives eller fraskilles. Der kan således stadig være bygninger, der bliver brugt ifm. den landbrugsmæssige drift på ejendommen.

tydeligt ses på investeringer i staldbyggeri, som i 1979 nåede det højeste niveau nogensinde, samt på nedgangen i antallet af landbrugsbedrifter for at tilgodese den højproduktive produktion [Realdania 2006]. Tilslutningen til EF skabte de store specialiserede landbrug på bekostning af mindre mulitiproduktionsorienterede landbrug, hvilket anses som værende den mest markante udvikling i landbruget siden landboreformerne fra 1700 - tallet[14], [Realdania 2006]. I følge Dansk Landbrug vil denne strukturudvikling fortsætte og de forventede heltidsbedrifter i 2015 er 31.600, mod 53.500 heltidsbedrifter i 2001 [26]. Dette sker, selvom regeringen igennem lovgivning opstiller krav om bopælspligt, regler for samdrift, forpagtning osv. for at beholde det selvejet landbrug.

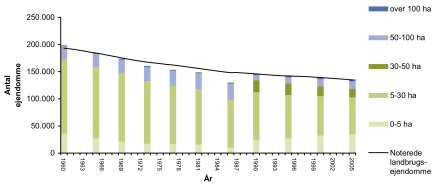

Figur 4.7 – Figuren illustrerer, hvorledes antallet af landbrugsejendomme har udviklet sig fra 1960-2005. Forskellen mellem antal ejendomme og antallet af landbrugsnoterede ejendomme ligger i to forskellige definitioner og opgørelsesmetoder hos hhv. Skat og Kort- & Matrikelstyrelsen [Realdania 2006].©Realdania2006.

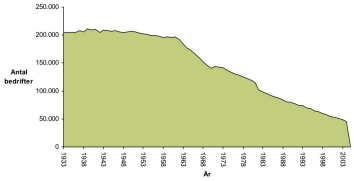

Figur 4.8 – Grafen viser, hvorledes strukturudviklingen har påvirket antallet af landbrugsbedrifter. Et antal, der lå relativt uberørt frem til begyndelsen af 1960'erne, hvor mekaniseringen og strukturudviklingen for alvor satte sit præg på ejendomsstrukturen og måden, hvorpå landbruget bliver drevet. ©Realdania2006.

Disse store specialiserede produktioner kan have en negativ påvirkning på miljøet, hvilket i begyndelsen af 1990'erne resulterer i øget miljøbeskyttelse, som stiller krav til landbrugets produktionsformer [Realdania 2006]. Støtteordningerne fra EF viser sig også at have en række negative konsekvenser f.eks. i form af overproduktion, hvorfor der løbende sker en omlægning af støtten fra direkte produktionsstøtte til en mere bred miljø- og socialt relateret landdistriktsudviklingsstøtte [Realdania 2006].

Alt dette sker frem til nu, hvor landbruget er i en gældskrise[15], og regeringen prøver at skabe bedre vilkår for landbruget og påvirke landbrugsudviklingen positivt igennem forskellige ændringer i lovgivningen.

[14]Se eventuelt afsnit 4.1 på side 19.

[15]Jævnfør en artikel fra Jyllands-Posten af 15. april 2010 skylder landbruget 350 milliarder kroner, et beløb 25 gange større end den samlede indtægt i landbruget.

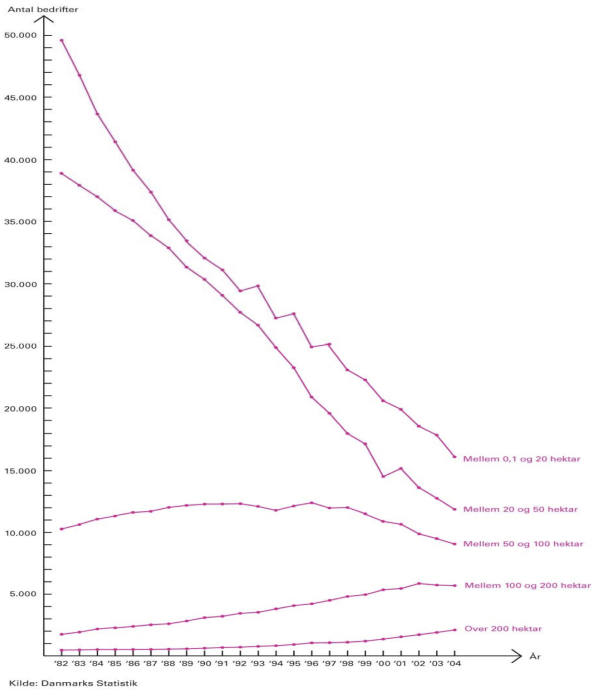

Figur 4.9 – Grafen illustrerer, hvorledes antallet af mindre landbrug (2 - 20 ha) er faldet, mens store landbrug over 200 ha er steget.©Realdania2006.

4.3.1 Landbrugsloven

Landbruget er i slutningen af 1960'erne præget af nye interesser. Folk fra byen vil gerne ud og opleve friheden på landet samtidig med, at mekaniseringen af landbrugenes produktionsapparater stiller nye krav til større ejendomme/bedrifter, hvor landbrugsmaskinerne kan udnyttes til deres fulde kapacitet, se eventuelt figur 4.8 på forrige side. For at undgå en interessekonflikt og bevare selvejet i landbruget blev der gennemført store ændringer af landbrugsloven fra 1967 til 2004.

1967 markerede året for den første revision af landbrugsloven siden 1949 (se eventuelt afsnit 4.2 på side 23) med landbrugslov *nr. 114 af 4. april 1967*. Kernen i denne lovændring var en liberalisering af samdrifts- og sammenlægningsregler - grænsen for sammenlægning bliver fastsat til 75 ha. Derudover var alle landbrug i henhold til loven pålagt en dyrkningspligt. Revisionen af loven blev

udarbejdet på baggrund af landbokommissionens[16] betænkning nr. 403 af 1966. Denne betænkning forsøger at imødekomme de strukturændringer, landbruget gennemgik i perioden. Jævnfør Danmarks Statistik var der i 1960 cirka 196.000 landbrugsbedrifter, hvorimod der i 2000 kun var cirka 57.500 bedrifter. Der er altså tale om en kraftig reduktion af landbrugsejendomme, hvor ejerskabet af landbrugsjorden bliver fordelt ud på færre og større landbrug. Loven fra 1967 gennemgår otte ændringer frem til vedtagelsen af en ny landbrugslov, *lov nr. 435 af 9. juni 2004*, som i dag er blevet erstattet af *lov nr. 616 af 1. juni 2010*.

Ændringerne, der bliver lavet ved landbrugsloven af 1967, bliver realiseret, for at lovgivningen kan holde trit med den rivende strukturudvikling, landbruget gennemgår. Nedenfor er de forskellige ændringer kort opridset:

1. ændring[17] (1971) - De oprindelige liberaliseringer af samdrifts- og sammenlægningsregler viser sig ikke at være liberale nok, hvorfor denne ændring sikrer en yderligere liberalisering af landbrugsreglerne.
2. ændring[18] (1973) - Denne ændring blev gennemført, lige før Danmarks indtræden i EF, og som det kan læses senere i afsnittet 4.3.2 på side 34, var optagelsen i EF præget af både frygt og glæde. Frygten skyldtes muligheden for, at udenlandske investorer kunne komme ind på det danske landbrugsmarked igennem opkøb af landbrugsejendomme. For at hindre dette, men samtidig også baseret på et stærkt ønske om at bevare selvejet i landbruget, indeholder denne lovbekendtgørelse regler vedr. et bopælskrav for erhvervelse af landbrugsejendomme samt et hovederhvervskrav.
3. ændring[19] (1978) - Tendenserne i Europa går i retning af en intensivering af produktionen for at få det maksimale udbytte. Det vurderes, at især den animalske produktion skal intensiveres for at opbygge et konkurrencedygtigt landbrug, der kan tage kampen op med resten af Europa. Lovændringen åbner derfor op for flere investeringsmuligheder for den animalske produktion. Samtidig udvides forbuddet mod selskabers erhvervelse af landbrugsejendomme til også at omfatte et forbud imod selskabers forpagtning af landbrugsarealer. Forbuddene bliver fulgt op af en meget restriktiv dispensationspraksis. Privatpersoner skal som noget nyt opfylde et uddannelseskrav for at erhverve en landbrugsejendom. Denne ændring blev gennemført som et supplement til bopælspligten og hovederhvervsreglen, der blev indført ved lovændringen i 1973.

[16] Landbokommission var et politisk organ, der eksisterede fra 1960 til starten af 1970'erne. Det beskæftigede sig udelukkende med landbrugsplanlægning og var således idémændene bag lovrevisionen i 1967 [Mortensen 2005].

[17] Lovbekendtgørelse(LBKG) nr. 256 af 8. juni 1971 om landbrugsejendomme.

[18] LBKG nr. 458 af 2. august 1973 om landbrugsejendomme.

[19] LBKG nr. 603 af 30. november 1978 om landbrugsejendomme.

4. ændring[20] (1986) - Intensiveringen af den animalske produktion viser sig at være medvirkende til en overproduktion af landbrugsvarer. Priserne bliver derfor presset helt i bund, og for at sikre et økonomisk sundt landbrug arbejder denne ændring med at fremme andre brugsstørrelser end den ensidige specialiserede produktion - dette sker bl.a. ved indførelsen af *harmonikravet*[21]. De store specialiserede landbrug har endvidere vist sig at være en belastning for miljøet. Det stigende fokus, der kommer på miljø- og naturhensyn i denne periode, er gennemgået i afsnit 4.3.3 på side 36. Både i denne lovændring såvel som i den næste lovændring bliver reglerne vedr. erhvervelse af landbrugsejendomme lempet, da hovederhvervskravet bortfalder, og uddannelseskravet bliver ophævet for ejendomme op til 15 ha. For ejendomme mellem 15 ha - 30 ha lempes uddannelseskravet, og for ejendomme over 30 ha skærpes det. Dette betyder, at der åbnes op for, at almindelige mennesker kan erhverve en mindre landbrugsejendom som et led i sikring af bosætning i landdistrikerne samt for at mindske belastningen på miljøet.
5. ændring[22] (1989) - Igen bliver loven liberaliseret, og landbrugsloven tilgodeser nu større landbrug end ved den foregående lovændring. Desuden åbner den op for selvskabseje dog i en form, der ligger tæt op af det traditionelle selveje, kaldet driftfællesskaber. I disse fællesskaber har aktie- og anpartselskaber en begrænset mulighed for at erhverve eller forpagte en landbrugsejendom. Uddannelseskravet ophæves fuldstændigt for ejendomme under 30 ha. Frem til denne lovændring har det været nødvendigt for landmanden at have en beboelsesbygning på hver af sine ejendomme. Denne regel ændres også med indførelsen af begrebet *den bygningsløse ejendom*. Herved bliver det er fremover tilladt for landmanden at drive og eje 2-3 ejendomme samtidig uden, at hver ejendom skal være forsynet med en beboelsesbygning.
6. ændring[23] (1994) - Der bliver pålagt et arealkrav ved husdyrhold. Dette arealkrav kommer af hensyn til befolkningsudviklingen på landet, samt af miljømæssige- og husdyrsundhedshensyn. Nærmest som kompensation ophæves den gamle 2-ejendomsregel, der har rødder helt tilbage til landbrugsloven af 1949, og ophøjer grænsen til, at landmænd må erhverve op til tre ejendomme ved fri- eller familiehandel. Arealgrænsen for sammenlægning af landbrugsejendomme hæves yderligere fra 75 ha til 150 ha.

[20] LBKG nr. 424 af 1. juli 1986 om landbrugsejendomme.

[21] Harmonikravet er en bestemmelse der regulerer den mængde gylle der må spredes pr. hektar. Formålet er at opnå „harmoni" mellem husdyrproduktionens størrelse og det areal som skal være til rådighed for gyllespredning [27].

[22] LBKG nr. 504 af 17. juli om landbrugsejendomme.

[23] LBKG nr 769 af 24. august 1994 om landbrugsejendomme.

7. ændring (1998) - Her bliver landbrugslovens bestemmelser omkring sædskifte- og gødningsplaner flyttet over i sin egen lov - *Lov nr. 472 af 1. juli 1998 om jordbrugets anvendelse af gødning og om plantedække.*
8. ændring[24] (1999) - Denne lovændring fokuserer på vilkårene for samdrift og forpagtning. Bevæggrundene herfor er at bevare det bæredygtige landbrug ved at øge fleksibiliteten for at kunne følge trit med strukturudviklingen. Desuden strammes arealkravet af miljømæssige hensyn, og reglerne vedr. selskabseje bliver skærpet for fortsat at sikre selvejet landbrug. Arealgrænsen på 150 ha fra lovændringen i 1994 bliver desuden nedjusteret til 125 ha.

[Mortensen 2005, s. 51-4]

Et gennemgående tema for de forskellige lovændringer har været liberalisering. Denne liberalisering af loven er foretaget ud fra et ønske om at styrke landbrugserhvervets muligheder for samdrift og sammenlægning, samt ud fra begyndende reguleringer baseret på miljømæssige hensyn. Disse ændringer bliver gennemført sideløbende med et ønske om at bevare selvejet i landbruget, som stadigvæk menes at være substansen i landbrugets sociale status i samfundet. Selvejet har visse ulemper i forbindelse med generationsskifte. For at kunne overtage en ejendom er det nemlig nødvendigt at købe alt. Dette kræver ofte, at den yngre generation, som ønsker at overtage gården, er nødsaget til at etablere et lån for at kunne erhverve ejendommen. Dette lån kommer ofte ovenpå en allerede eksisterede gældsbyrde. På trods af denne problemstilling vedr. generationsskifte i landbruget ansås selvejet i landbruget stadigvæk som værende den bedste løsning for at sikre en spredning af ejendomsretten samtidig med, at det medvirkede til at opretholde landbrugets sociale status [Priemé 1997].

Selve begrebet en *landbrugsejendom* bliver ikke berørt gennem de forskellige lovændringer, dog bliver det knyttet til landbrugsnoteringen i matriklen. Selve den økonomiske produktionsenhed, *landbrugsbedriften* er på grund af de mange liberaliseringer af samdrift og sammenlægning ikke længere identisk med landbrugsejendommen. Dette er noget nyt i forhold til det oprindelige selveje af landbrugsejendomme, hvor driften og jorden var tilknyttet den samme individuelle landbrugsejendom [Mortensen 2005]. En egentlig definition på en landbrugsbedrift bliver først indført i landbrugsloven af 9. juni 2004. Heri defineres en landbrugsbedrift:

[24] LBKG nr. 598 af 15. juli 1999 landbrugslov.

> *...som en driftsenhed bestående af én eller flere landbrugsejendomme, arealer uden landbrugspligt og/eller af tilforpagtede arealer, der anvendes til jordbrugsmæssige formål, og som drives af samme fysiske eller juridiske person.*
>
> [Mortensen 2005, s.57]

Fra 1960'erne og frem gennemgår landbruget som tidligere nævnt en strukturudvikling henimod færre, men større bedrifter. Denne udvikling ses tydeligt ud fra gennemsnitsstørrelsen for bedrifterne, der er vokset fra 15,8 ha i 1960 til 45,8 ha i 1998 og i 2001 er på cirka 87 ha [Mortensen 2005].

Der er derfor behov for en revision af landbrugsloven, således at den kan følge med strukturudviklingen og tage vare på de nye store landbrugsbedrifter. Denne lov bliver *lov nr. 435 af 9. juni 2004 om landbrugsejendomme* (LBL). Loven tilstræber at rydde op og forenkle de mange ændringer, der er blevet tilført den forrige lov fra 1967. Samtidig ophæver loven kravet om egen drift. Den skaber også friere rammer for erhvervelse og forpagtning af landbrugsejendomme ved at lempe for areal- og antalsbegrænsninger [Mortensen 2005].

Lovgivningen giver ydermere strukturudviklingen bedre vilkår ved at udvide det maksimale antal landbrugsejendomme, det er tilladt at eje pr. person med én til tre ejendomme, så længe køber ikke bliver ejer af mere end 400 ha. I tilfælde af forpagtning er arealgrænsen 500 ha, og det maksimale antal ejendomme er fem [Mortensen 2005].

Denne lov fra 2004 bliver ændret i hhv. 2006[25], i 2007[26] og i 2010[27], som er den nuværende og gældende landbrugslov.

I forbindelse med disse ændringer er der stadigvæk fokus på at opretholde det personlige selveje. Ved lovændring i 2006 lempes uddannelseskravet ved forpagtning, således at det fremover er muligt for en ejer af en ejendom på under 30 ha at forpagte jord op til 70 ha jf. LBL 2006 § 27, stk. 1, nr. 3. Derudover ændres reglerne for fortrinsstilling til suppleringsjord. Mere interessant er lovændringen i 2007. Danmark bliver her pålagt at ændre reglerne for bopælspligt. I forbindelse med en EU-dom[28] finder EU, at de daværende regler for bopælspligt er en begrænsning i de frie kapitalbevægelser og således i direkte strid med TEF artikel 56[29]. Lovændringen roder bod på dette ved at gøre bopælspligten for ejendomme under 30 ha upersonlig. Således kan bopælspligten opfyldes af en

[25] LBKG nr 947 af 12. september 2006 om landbrugsejendomme.
[26] LBKG nr 60 af 19. januar 2007 om landbrugsejendomme og LBKG nr 1202 af 10. september 2007 om landbrugsejendomme.
[27] LBKG 2010-06-01 nr 616 af 6. janaur 2010 om landbrugsejendomme.
[28] Sag C-370/05 - Festeresen.
[29] http://www.eu-oplysningen.dk/dokumenter/traktat/ef/alle/56/

hvilken som helst person, der benytter boligen til helårsbeboelse. Ejeren er derfor ikke længere pålagt at have bopæl på ejendommen, og lovændringen åbner følgelig også op for muligheden til fjerneje. Denne regel svækker muligheden for at opretholde selvejet i landbruget.

2010-loven, som er den nuværende landbrugslov, lemper yderligere ved dette krav og gør bopælspligten upersonlig for erhvervelse af alle landbrugsejendomme uanset størrelse. Desuden ophæves bopælspligten også for den, der er ejer eller forpagter af en landbrugsejendom. Generelt går 2010-loven ind og ophæver en lang række af de restriktioner, der tidligere har været pålagt landbruget for at bevare det personlige selveje. Disse ophævelser er følgende:

- Hjemmel til at udstede regler om husdyrhold og arealkrav ophæves.
- Betingelserne og alder, uddannelse og egen drift ved personlig erhvervelse ophæves.
- Den personlige arealgrænse om, at landmanden maksimalt må eje 400 ha, ophæves.
- Begrænsningen af antallet af ejendomme, der må ejes, ophæves.
- Arealgrænsen på 500 ha ved forpagtning ophæves.
- Uddannelseskravet ved forpagtning over 70 ha ophæves.

Derudover indholder loven en række yderligere liberaliseringer i form af indførelsen af et hjemmel til at kunne ophæve landbrugspligten på arealer med bestående driftsbygninger til husdyrproduktion, som desuden kan ejes af en hvilken som helst person. Husdyrbrugene kan desuden etableres som jordløse brug. Landbrugsejendomme kan også fremover organiseres i selskabsform. Ligeledes blev kravene til landmanden i selskabet lempet. Afslutningsvis får også fonde adgang til at erhverve landbrugsjord til naturformål samtidig med, at reglerne for fortrinsstilling bliver hævet fra 100 ha til 150 ha, suppleringsjord fra 125 ha til 150 ha, og fortrinsstilling kan fremadrettet kun opnås til 40 pct. af den jord, det påtænkes handlet.

Jævnfør Folketingstidende[30] er formålet med lovændringen at gennemføre en modernisering af landbrugsloven. Denne modernisering er nødvendig for at sikre et landbrug i fortsat vækst, der i sin reguleringsform ligger tættere op ad den generelle erhvervsregulering, end det tidligere har været tilfældet.

[30] http://www.ft.dk/samling/20091/lovforslag/L39/fremsaettelsestale.htm#dok.

4.3.2 EF

Den 1. januar 1973 indtræder Danmark som medlem af Den Europæiske Union (EU), hvilken på daværende tidspunkt blev benævnt Det Europæiske Fælleskab (EF). Danmark var nu blevet del af et stort internationalt handelsmarked, og landbruget var forud for medlemsskabet meget optimistisk omkring de forskellige muligheder og fordele, der fulgte med medlemsskabet. På baggrund af medlemsskabet blev der efter 1973 vedtaget en række love, som var dikteret direkte fra EF. Formålet med dette var at have fælles europæisk politik og regelsystem på udvalgte områder. Ifølge *Romtraktaten* af 1957 skal EF's medlemslande have en fælles landbrugspolitik. Formålet med denne fælles landbrugspolitik er at højne levestandarden for landbruget og landbefolkningen, således at den kommer op på højde med den øvrige befolkning. Jævnfør *Mansholt-planen*[31], kan dette ikke ske udelukkende baseret på en ændring af markeds- og prispolitikken, idet selve strukturen i landbruget skal ændres for at levestanden kan følge med majoriteten. Det mest synlige virkemiddel til at understøtte denne højnede levestandard af de enkelte medlemslandes jordbrug er EF's omfattende støtteordning. EF gav støtte og finansierede attraktive lån til landmænd, der ønskede at investere i deres produktion, herunder støtte til:

> *...mere moderne produktionsapparater på landbrugsbedrifterne, til dræning og vanding, til regnskabsføring, til byggeri, til vikarordninger etc.*
>
> [Mortensen 2005, s. 59]

Pengene til støtten var finansieret gennem EF's landbrugsfond, som blev finansieret af medlemslandene selv. Selve støtteordningen virkede nærmest for godt, og allerede i 1980'erne opstod de første problemer. Støtteordningen, der var gennemført i Danmark på baggrund af *Lov nr. 222 af 16. april 1973 Moderniseringsloven*, medvirkede til at fremme de mest effektive bedrifter, hvilket medførte overproduktion på en lang række områder [Mortensen 2005, s. 49].

I 1985 blev de første skridt taget mod en løsning ved *Effektivitetsforordningen*. Denne forordning initierede processen og er sidenhen blevet suppleret med flere forordninger. Effektivitetsforordningen opstiller regler for investeringsstøtte til omlægning af produktion, nedsættelse af omkostningerne ved produktion, forandringer til gavn for miljøet og foranstaltninger, der forbedrede energiøkonomien. Desuden indeholder forordningen regler for tilskud til;

[31] *Mansholt-planen*, der er et EF memorandum offentliggjort den 21. december 1968 [Mortensen 2005, s. 59].

> *...skovplantning, jordbrugsdrift i miljøfølsomme områder og braklægning af jorder.*
>
> [Mortensen 2005, s. 60]

Efterfølgende vedtager EF en politik for støtte til strukturudvikling i særlige landbrugsområder. Først i 1992 tager EF fat på problemet med den stigende overproduktion. Dette gøres gennem *landbrugsreformen af 1992*. Heri opstiller EF hhv. markedsforanstaltninger og ledsagerforanstaltninger for at mindske overproduktionen, der efterhånden er blevet en belastning for budgettet. EF garanterer nemlig en mindstepris for de produkter, der er omfattet af eksisterende støtteordninger [Mortensen 2005].

Første skridt i disse markedsforanstaltninger er at indføre en nedsættelse af de prisgarantier, der belaster budgettet. For ikke at underminere landbruget indføres der som kompensation for nedsættelsen en hektarstøtte. Denne hektarstøtte bliver kun udbetalt, hvis de tilhørende forpligtigelser vedr. braklægning er overholdt. Ledsagerforanstaltningerne udbetales til landmænd, der etablerer følgende;

> *...miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger, skovbrugsforanstaltninger (skovrejsning og skovforbedring), læplantning, støtte til økologisk jordbrug samt en ophørsordning for landmænd.*
>
> [Mortensen 2005, s. 60]

1999 er året, hvor *Agenda 2000* ser dagens lys. Denne Agenda 2000-pakke indeholder en reform af den eksisterende fælles landbrugspolitik, samtidig med at den dikterer en række regler for EF's, nu EU's efter *Maastricht-traktaten* af 1993, strukturfonde og for, hvorledes finansieringen skal realiseres. Korn, oksekød og mælk er blandt de produkter, som mærker et fald i den garanterede mindstepris. Som kompensation for reduktionen af mindsteprisen øges hektarstøtten for de implicerede produkter. Som noget særligt ved Agenda 2000 indføres en decentralisering af forvaltningen af landbrugspolitiken - den såkaldte landdistriktspolitik. For at værne om miljøet indføres der desuden regler for, at medlemslandene skal foretage passende miljøforanstaltninger for at kunne være berettigede til at modtage penge fra de direkte støtteordninger, som omfatter:

> *Forbedringsstøtte, støtte til etablering af yngre jordbrugere, ophørsstøtte, miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger, skovbrugsforanstaltninger m.fl.*
>
> [Mortensen 2005, s. 60-1]

I Danmark blev dette krav opfyldt gennem principppet *cross compliance*, hvor der til hver støtteordning blev koblet miljøvilkår, som allerede var eksisterende i anden relevant lovgivning. På den måde skulle landbruget ikke ændre sin produktionsform, da den allerede opfyldte de nye krav fra EU [Mortensen 2005]. Igen i 2003 ændres støtten ved landbrugsreformen af 2003. Her bliver begrebet enkeltbetalingsordning indført, og efterfølgende udbetales der landbrugsstøtte uafhængig af produktionen.
Denne fremgangsmåde blev valgt for at presse landmanden til at producere de produkter, som der eksisterede et behov for fremfor at producere ud fra, hvor landbrugsstøtten var mest rentabel [Mortensen 2005].

Lidt interessant skelner EU-lovgivning ikke mellem selveje og forpagtning som hhv. besiddelses- og driftsform. Tværtimod sidestiller EU disse to kategorier, som traditionelt har været skarpt opdelt i dansk landbrugslovgivning.

4.3.3 Miljø- og naturhensyn

Det ses igennem ændringerne af landbrugsloven, gennemgået i afsnit 4.3.1 på side 27, at natur- og miljømæssige hensyn bliver tillagt mere og mere vægt. I takt med kendskabet til klimabelastningen og den deraf øgede forurening bliver det også klart, at den fysiske planlægning ikke alene kan indfri de opstillede mål for bæredygtig miljø og natur. Yderligere har der ikke været tradition for, at landbrugsloven regulerede den fysiske planlægning. Den øgede specialisering og effektivisering af landbruget op gennem 1970'erne har desuden haft den negative effekt, at der bliver færre landmænd, og de, der er tilbage, bliver isoleret fra den øvrige befolkning [Mouritsen 2003, s. 70]. Netop disse socialøkonomiske hensyn er grunden til, at regeringen i 1984 nedsætter landbokommissionen, som får til opgave;

> *..at overveje de lovgivningsmæssige, økonomiske, fysiske og sociale rammer for landbrugsproduktionen.*
>
> [Mouritsen 2003, s. 70]

Udbyttet af kommissionens arbejde er udmøntet i den 4. ændring af landbrugsloven af 1967 - *LBKG nr. 424 af 1. juli 1986 om landbrugsejendomme.* Som det er gennemgået i afsnit 4.3.1 på side 27, er sigtet med denne lovændring næsten det modsatte af den forrige ændring fra 1978. Den store intensive produktion er ikke længere målet. Set ud fra et miljømæssigt synspunkt har det også vist sig, at netop denne form for landbrug giver en øget belastning på miljøet og i *LBKG nr. 504 af 17. juli om landbrugsejendomme* bliver der taget hul på denne

problemstilling ved at indføre *harmonikravet* i landbrugsloven.

Folketinget forsøger herefter at tage hånd om de miljømæssige hensyn ved at indføre en række initiativer suppleret med love/lovændringer. En stor del af disse initiativer er begrundet i EU's landbrugsstøttepolitik. Som beskrevet i afsnit 4.3.2 på side 34 skal landbrugene overholde visse miljømæssige foranstaltninger for at gøre sig berettigede til udbetaling af landbrugsstøtte. Et krav Danmark løste igennem princippet *cross compliance.* Handlingsplanerne, der blev offentliggjort op igennem 1980'erne, var:

- *NPO - handlingsplanen* fra 1985.
- *Vandmiljøhandlingsplanen* fra 1987.
- *Pesticidhandlingsplanen* fra 1987.
- *Marginaljordstrategien* fra 1987.
- *Grønne Pakke* fra 1989.

[Mouritsen 2003, s. 73]

NPO-handlingsplan
NPO står for Nitrogen, Phosfor og Organisk stof. Handlingsplanen havde en kort levetid og blev allerede omstruktureret og ført ind under vandmiljøhandlingsplanen fra 1987. Handlingsplanen indeholdt en række konkrete tiltag:

- *Møddingforholdene skulle bringes i orden,*
- *Der skulle tilvejebringes opbevaringskapacitet for husdyrgødning svarende til mindst 6 mdr. for landbrugsejendomme med mere end 20 DE,*
- *Vand fra tage og andre befæstede arealer måtte ikke ledes til møddingpladser, ajlebeholdere eller lignende,*
- *Saftgivende ensilage skulle opbevares på uigennemtrængelig bund,*
- *Flydende husdyrgødning måtte ikke udbringes på marken i perioden fra høst til 15. oktober,*
- *Markafbrænding af halm skulle bringes til ophør inden udgangen af 1989,*
- *Miljøgodkendelse af store husdyrbrug,*
- *Anvendelsen af markmøddinger skulle afvikles inden 1990,*
- *Generelle harmoniregler for forholdet mellem husdyr og udbringningsareal skulle gennemføres og*
- *Lovforslag til miljøstøtteordning skulle fremsættes straks i Folketingsåret 1985/86.*

[Mouritsen 2003, s.73-4]

Store dele af NPO-handlingsplanen er blevet realiseret igennem forskellig lovgivning og forskning. Foranstaltningerne er viderudviklet i den efterfølgende Vandmiljøhandlingsplan.

Vandmiljøhandlingsplan
Denne plan var, som tidligere beskrevet, efterfølgeren til NPO-handlingsplanen. Siden den første Vandmiljøhandlingsplan (VMP I) i 1985 har yderligere to planer set dagens lys, VMP II (1998) og VMP III (2004), som netop er blevet erstattet og suppleret af regeringens Grøn Vækst, se eventuelt [18, s. 4]. Målene for VMP I var at reducere udledningen af kvælstof med 50% og 80% for fosfor. Disse mål skulle realiseres inden for en 3-årig periode. VMP I, VMP II, VMP III er alle gældende for hele landet, og det var således den nationale udledning, der skulle reduceres, ikke blot landbrugets. En af hovedkilderne til udledning var dog landbruget, og gennem den første VMP I blev landbruget pålagt at reducere kvælstofudledningen med 50% svarende til cirka 100.000 tons og fosforudvaskning med 4.000 tons [Mouritsen 2003]. Virkemidlerne hertil var en optimerering af udnyttelsen og anvendelsen af husdyrgødning gennem en række strukturelle tiltag. Jævnfør www.denstoredanske.dk[32] kunne landbruget, modsat industrien (der skulle reducere deres spildevandsudledning), og kommunerne (der skulle optimere deres rensningsanlæg), ikke realisere målene i VMP I. Dette blev klart allerede i slutningen af 1980'erne, og den faktiske indsats blev derfor forsøgt opstrammet i 1991 gennem *Handlingsplan for et bæredygtigt landbrug* jf. www.denstoredanske.dk[33]. Trods denne opstramning kunne landbruget ikke imødekomme målene i VMP I, og kvælstofudledningen var således blot reduceret med halvdelen af det oprindelige mål i 1995-96.

VMP II, der er en udmøntning af EU's nitratdirektiv[34], skærper kravene for at nå disse mål, som landbruget ej heller indfrier, og VMP III vedtages således ovenpå de to forrige mislykkede planer [Mouritsen 2003]. I VMP II stilles der krav om genopretning af 16.000 ha vådområder, skovrejsning på 20.000 ha (frem til 2003), etablering af miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger på 88.000 ha (inden 2003) og omlægning af 170.000 ha landbrug fra konventionel drift til økologisk drift (inden 2005) [Mouritsen 2003, s. 77]. Alle sammen virkemidler for at opnå en reduktion på 100.000 tons af den årlige udvaskning af kvælstof fra landbrugs-

[32] http://www.denstoredanske.dk/Natur_og_milj\T1\o/Milj\T1\o_og_forurening/Vandmilj\T1\o,_spildevand_og_olieforurening/vandmilj\T1\oplaner?highlight=vandmilj\T1\oplaner.

[33] http://www.denstoredanske.dk/Natur_og_milj\T1\o/Milj\T1\o_og_forurening/Vandmilj\T1\o,_spildevand_og_olieforurening/vandmilj\T1\oplaner?highlight=vandmilj\T1\oplaner.

[34] *Rådets direktiv 91/767/EØF af 12. december 1991 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget*. Link til direktivet: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0676:DA:HTML.

arealer inden 2003 [Grant et al. 2002].

Kravene til de nyeste vandmiljøplaner, dem fra 2000, kommer fra EU's vandrammedirektiv[35]. Jf. Naturstyrelsens hjemmeside trådte de første vandmiljøplaner efter vandrammedirektivet i kraft den 22. december 2000, og er fra 2004 blevet realiseret igennem Miljømålsloven. Siden det første vandrammedirektiv i 2000 har EU lavet tre ændringsretsakter[36].

VMP III starter med at konkludere, at der har været en halvering af kvælstofudledning gennem VMP I og VMP II. Aftalen er medvirkende til at sikre en gennemførelse af EU's første vandrammedirektiv fra 2000. Målene for aftalen er bl.a. følgende:

- Landbrugets overskud af fosfor skal halveres igennem etableringen af 50.000 ha randzone langs vandløb og søer.
- Udvaskningen af kvælstof skal reduceres med minimum 13%.
- Udvidelsen af husdyrbrug skal stoppes indenfor en række nye beskyttelsezoner klassificeret som sårbar natur. Disse beskyttelseszoner udgør tilsammen 180.000 ha.

[Miljøministeriet 2004, s. 4]

Alle disse mål skal være indfriet inden 2015 med evaluering af planen i hhv. 2008 og 2011. Som omtalt tidligere er VMP III på nuværende tidspunkt blevet erstattet og suppleret af Grøn Vækst.

Pesticidhandlingsplan
Denne plan har til sigte at nedbringe brugen af pesticider, da de kan være forbundet med en sundhedsrisiko for mennesker og generelt skade miljøet. Målsætningen for planen var at opnå en halvering af pesticidbrugen inden 1997; en målsætning, der ikke helt blev indfriet, da mængden af solgte aktivstoffer kun faldt med 40% [Bichel 1998, s. 31]. Jævnfør miljøstyrelsens hjemmeside af 15. juli 2010 bliver der i efteråret 1997 nedsat et udvalg, *Bichel-udvalget* under Miljøministeriet, der skal undersøge de samlede konsekvenser af en afvikling af pesticidbrugen. Deres undersøgelser, som ligger færdige i 1999, udmunder i Pesticidplan II, der bliver udsendt i marts 2000. Heri bliver der opstillet krav til etablering af randzoner omkring vandløb og søer over 100 kvm, desuden skal pesticidfølsomme områder beskyttes, og landbrug, der bliver drevet efter økologiske principper, skal udvides til at udgøre 170.000 ha i 2003, hvilket er to år tidligere end i VMP II [Miljø- og Energiministeriet 2000, s. 4].

[35] EFL L 327 af 22. december 2000 - *Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger*.
[36] http://www.naturstyrelsen.dk/Vandet/Vandplaner/Vandrammedirektiv/.

Marginaljordstrategien
Denne strategi skulle hovedsageligt gennemføres ved forskellige lovændringer, der beskæftigede sig med rådgivning, information, tilskudsordninger og erstatningsfrie reguleringer. Målsætningerne for planen var følgende:

- *at bevare udyrkede eller ekstensivt dyrkede arealer,*
- *at beskytte særligt miljøfølsomme områder som vandløb, søer, naturarealer, ferske enge m.v. samt*
- *at afbøde konsekvenser af marginaliseringen i tilfælde, hvor en opgivelse af dyrkningen betragtes som uacceptabel af landskabelige grunde eller af hensyn til lokalsamfundene.*

[Mouritsen 2003, s. 74]

Grønne Pakke
Selvom de fleste af ovenstående planer ikke er blevet indfriet, tegner de dog et billede af et Folketing i besiddelse af en vilje til at vise hensyn til miljøet [Mouritsen 2003]. Den *Grønne Pakke* fra 1989 er et yderligere incitament for denne påstand. Her tilstræbes det at skabe et grundlag for en aktiv naturforvaltning og i denne proces at bidrage til mere natur i landbrugsområdet. Det bliver således forsøgt at indpasse ikke landbrugsmæssige interesser i det agrare landskab, som indtil da udelukkende har været forbeholdt og struktureret på baggrund af landbrugsmæssige interesser. Igennem Grønne Pakke bliver følgende projekter for en sikring af mere natur vedtaget:

- *Lov om beskyttelse af de ydre kroge i Tøndermarsken.*
- *Beslutningsforslag om genskabelse af Skjern Å systemets selvrensende effekt.*
- *Lov om ændring af lov om jordfordeling mellem landbrugsejendomme.....*
- *...Skovloven...*
- *.... Lov om Naturforvaltning...*

[Mouritsen 2003, s. 75]

4.4 Opsummering

Igennem det foregående kapitel er landbrugets udvikling blevet gennemgået. Det er sket mange væsentlige ting med landbruget siden oprettelsen af det personlige selveje frem til nutidens højteknologiske produktioner. I dette afsnit vil der blive opsummeret på de væsentligste ændringer igennem landbrugets tre epoker - udskiftningen, udstykningen og nyere tid.

Landbruget har ændret sig markant igennem de cirka 300 år. Den sociale tankegang der prægede de små husmandsbrug og andelsbevægelserne under udstykningstiden (se evt. afsnit 4.2 på side 23) er erstattet af store landbrug, hvis produktion efterhånden antager industrilignede karakter.

Udviklingen i landbruget er stærkt betonet af hhv. udskiftningen (se evt. afsnit 4.1 på side 19) og udstykningen (se evt. afsnit 4.2 på side 23). Uden disse markante statslige indgreb i den danske landbrugsstruktur er det tvivlsomt om landbruget ville have udviklet sig til at blive det konkurrencedygtige erhverv, det er i dag.

Udskiftningstiden
Udskiftningen grundlagde det personlige selveje ved udskiftningen af de tidligere fællesjorder ud til de respektive bønder. Bevæggrundene herfor var en skrantende produktion, hvor landbruget ikke formåede at producere den nødvendige mængde mad for at tilfredsstille befolkningen. Ophævelsen af fællesskabet medførte en effektivisering af driften, således at produktionen blev forøget.

Selve udskiftningen blev foretaget som enten en stjerne-, blok- eller kamudskiftning. Disse tre udskiftningsformer grundlagde nogle strukturelle spor i det agrare landskab, som stadigvæk kan ses i dag. Udskiftningens fordeling af jordlodder ud til de enkelte bønder medførte ikke altid en fordeling der var hensigtmæssig for den videre vækst i landbruget. De nyoprettede brug var ikke tiltænkt at kunne forsørge den enkelte familie fuldstændigt, hvorfor det forblev nødvendigt at tage arbejde på et af de nærliggende godser eller i landsbyen.

Udstykningstiden
Denne epoke fokuserede på at forbedre de eksisterende bolig og levevilkår på landet. Boligerne på landet var små, og der var ikke mange penge eller muligheder for at bygge større og overtage mere jord, som kunne forbedre standarden på landbefolkningens levevilkår.

Staten var yderst aktiv under udstykningen og købte således store mængder landbrugsjord, der blev administreret igennem Jordfonden. Statens jord kun-

ne enten købes eller lejes. Begge dele var forbundet med fordele og ulemper. Scenariet, hvor bonden købte sin egen jord, havde den fordel, at han i tilfælde af jordprisstigninger eventuelt ville have en økonomisk gevinst forbundet med bortsalg af jorden. Til gengæld var denne type bonde sårbar overfor økonomiske nedsving og krisetider i landbruget. Bønderne, der lejede jorden af staten, var igennem statens ejerskab sikret mod flukuationer - både dem med negative konsekvenser for økonomien, men også dem med økonomiske positive konsekvenser. For at forbedre den boligmæssige situation tilbyder staten under udstykningstiden nogle favorable lån.

Kombinationen af den store mængde frie jord samt de attraktive lånetilbud er medvirkende til en markant forbedring af bolig og levevilkår på landet. Landarbejderne, der flytter ind i disse boliger, får betegnelsen husmænd. Disse husmænd bliver en særdeles stærk bestanddel af landbruget, og der opføres og udstykkes snesevis af såkaldte husmandskolonier [Priemé 1997].

Husmandsbrugene er pålagt en størrelsesrestriktion for at beholde det personlige selveje og derved ikke gøre ejendommen mere værd, end at det er muligt, at gennemføre et generationsskifte.

Nyere tid
Mekaniseringen og medlemskabet i EU har været de mest markante faktorer, der har påvirket landbruget op gennem nyere tid. Mekaniseringen stiller nye krav til bedrifternes fysiske udformning (se eventuelt figur 4.10 på modstående side) og EU's fælles landbrugspolitik og støtteordninger gennemsyrer hele planlægningen og driften af dansk landbrug.

Medlemskabet til EU medførte store investeringer i den animalske produktion. Det viser sig dog, at forstørrelsen af produktionerne medfører en negativ effekt på miljøet. Det politiske fokus skifter derfor op igennem nyere tid. Fra i starten at være fokuseret på at skabe store ensidige bedrifter med højproduktive produktioner flyttes fokus over på en varetagelse af miljø- og naturværdier. Fra EU kommer en lang række direktiver, der opstiller skarpere regler for beskyttelse af miljøet, eksempelvis igennem regler for reduktion af kvælstofudvaskning og fosforudledning. Disse regler påvirker råderummet for den landbrugsmæssige drift, og kunsten bliver herefter at have en økonomisk rentabel landbrugsbedrift, der samtidig varetager de strammede miljø- og naturkrav.

Til at begunstige landbruget, og skabe virkemidler til at overholde de nye regler og stadig opretholde en økonomisk rentabel produktion liberaliseres landbrugsloven igennem hele epoken. Reglerne for samdrift og forpagtning lempes, og arealrestriktionerne formindskes. Bevarelsen af det personlige selveje vejer tungt igennem de forskellige liberaliseringer af landbrugsloven frem til den gæl-

dende landbrugslov. Denne lov ophæver det personlige selveje i et håb om at dette kan tilføre nyt kapital til et kriseramt landbrug.

Generelt bærer den sidste epoke i landbrugets udvikling præg af mindre påvirkning fra staten og mere frihed til landbruget fra staten. Modsatte kommer der stramninger fra EU, som sætter landbruget i en svær situation. Landbruget er muligvis også blevet stærkere, både økonomisk men også organisatorisk, hvorfor staten har mere besvær med at styre udviklingen, som den gjorde op igennem udskiftningen og udstykningen. Dette ses ud fra de faktum, at landbruget har udviklet sig til at bestå at store specialiserede landbrugsbedrifter. Langt fra det "idylliske"selveje der historisk har været fokus for landbrugsloven, og den tidligere lovgivning tilknyttet landbruget.

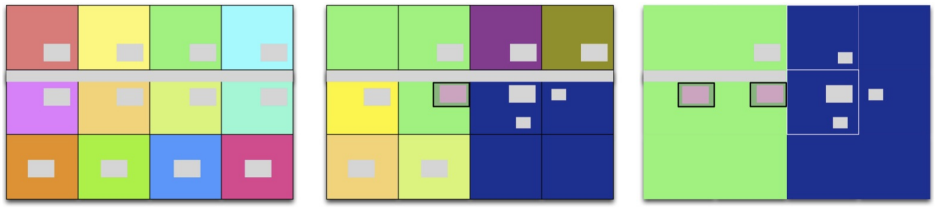

Figur 4.10 – Der forskellige farver symboliserer ejendommens fysiske udstrækning. Startende fra venstre mod højre, ses det tydeligt, at de enkelte ejendomme er blevet langt sammen til store landbrugsbedrifter. Hvor bygningerne er placeret central på jorden, med gode infrastrukturelle forhold og markernes udformning er optimeret for at effektivisere deres udbytte.

Grøn Vækst og lovforslag nr. L165 5

Formålet med dette kapitel er at besvare underspørgsmål 1, 2 og 3, som er opstillet i den initierende problemstilling, se afsnit 2.3 på side 9. Afsnittet vil behandle de tre spørgsmål gennem to delanalyser, og resultaterne af delanalyserne vil til slut sammenfattes i en fælles delkonklusion.

5.1 Grøn Vækst

I dette afsnit vil underspørgsmål nr. 1 fra den initierende problemstilling blive besvaret, spørgsmålet lyder:

- Hvordan er Grøn Vækst opstået, hvem har udarbejdet Grøn Vækst, og hvad siger Grøn Vækst om store husdyrbrug?

Besvarelsen af dette spørgsmål vil ske på baggrund af publikationer om Grøn Vækst (kommissorium, udspillet, aftalen og Grøn Vækst 2.0). Ligeledes vil det politiske netmedium www.altinget.dk blive anvendt til at belyse udviklingen i Grøn Vækst og den sideløbende politiske debat.

5.1.1 Grøn Vækst - *tilblivelsen*

Ud fra et ønske om at skabe en *grøn vækstvision*, der kunne forene et højt niveau af miljø- og naturbeskyttelse med en moderne og konkurrencedygtig landbrugsproduktion, nedsatte regeringen i august 2008 et ministerudvalg, der fik til opgave at udarbejde et samlet regeringsudspil for Grøn Vækst. Regeringen udarbejdede i den forbindelse en arbejdsbeskrivelse, et „Kommissorium for ministerudvalg“, der definerede, hvilke elementer Grøn Vækst udspillet forventedes at skulle indeholde [17]. Af kommissoriet fremgår det, at Grøn Vækst udspillet forventedes at være opbygget hovedsageligt omkring to fokusområder, *Miljø- og naturplan Danmark 2020* og *et vækstorienteret landbrug*, hver især indeholdende regeringens visioner og målsætninger for fremtiden (nogenlunde, som det kendes fra det færdige Grøn Vækst udspil). Af kommissoriet fremgår det tillige, at Grøn Vækst udspillet forventedes at indeholde målsætninger omkring forskning, innovation og bæredygtige løsninger indenfor fødevare- og energiproduk-

tion [17]. Regeringens initiativ omkring en samlet grøn vækstvision modtog ifølge Ole N. M. Toft, altinget.dk af 25. august 2008[1] ros fra både Danmarks Naturfredningsforening og landbruget. Parterne var positive omkring forskellige dele af udspillet, men var enige om, at udspillet så ud til at gavne både landbruget og „de grønne". Peter Gæmelke, tidl. præsident for Landbrugsrådet, understregede i den forbindelse vigtigheden af, at initiativerne ikke måtte koste landmændene en krone. Præcis dette faktum er sidenhen kommet til at fylde meget i debatten, da landmændene netop føler, at Grøn Vækst rammer dem hårdt på pengepungen.

Ministerudvalget, der fik til opgave at udarbejde Grøn Vækst udspillet, var sammensat af følgende ministre, med økonomi- og erhvervsministeren som formand:

- Økonomi- og erhvervsministeren (Bendt Bendtsen, senere Lene Espersen).
- Finansministeren (Lars Løkke Rasmussen, senere Claus Hjort Frederiksen).
- Kulturministeren (Brian Mikkelsen, senere Carina Christensen)
- Skatteministeren (Kristian Jensen).
- Fødevareministeren (Eva Kjer Hansen).
- Klima- og energiministeren (Connie Hedegaard).
- Miljøministeren (Troels Lund Poulsen).

[17]

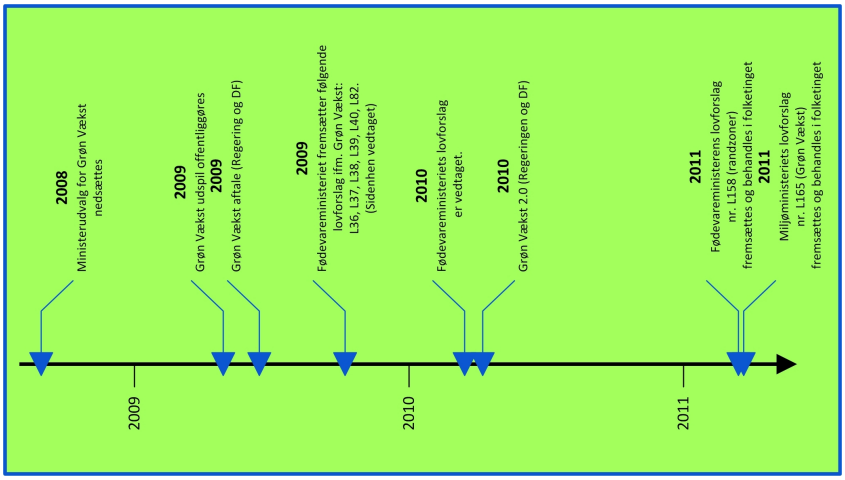

Figur 5.1 – Figuren viser en *generaliseret* tidslinje for Grøn Vækst.

[1] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/groen-ros-til-regeringen-for-naturplan.

Arbejdet med Grøn Vækst udspillet blev som nævnt ovenfor påbegyndt i august 2008 og var oprindelig bestemt til at skulle præsenteres ved årskiftet 2008/2009 [17]. Udspillet blev ifølge Anders Jerking, altinget.dk af 28. april 2009[2] udsat af flere omgange og blev først præsenteret endeligt den 30. april 2009.

Figur 5.2 – Regeringens Grøn Vækstudspil fra april 2009.

I håbet om at skaffe en bred aftale omkring Grøn Vækst mødtes regeringen og oppositionen til forhandlinger i løbet af maj 2009. Divergerende holdninger til Grøn Vækst udspillets ambitionsniveau på natur- og miljøområdet, samt aftalens længde og hele finansieringen af Grøn Vækst, gjorde dog ifølge Anders Jerking, altinget.dk af 28. maj 2009[3], at forhandlingerne definitivt brød sammen i slutningen af maj 2009. Grundlaget for en bred aftale om Grøn Vækst bortfaldt dermed, og den 16. maj 2009 indgik regeringen en aftale med Dansk Folkeparti, kaldet *Aftale om Grøn Vækst* (se evt. [19]). Ifølge Anders Jerking, altinget.dk af 16. juni 2009[4] udmundede forhandlingerne imellem regeringen og Dansk Folkeparti bl.a. i, at aftalen om Grøn Vækst adskiller sig en smule fra regeringens Grøn Vækstudspil. Således er bl.a. andelen af det økologiske areal, (som i dag udgør 6%) blevet øget, så det i 2020 skal udgøre 15% i stedet for 12%, ligesom andelen af gylle, der skal kunne anvendes til biogas i 2020, er blev hævet fra 40% til 50%.

I efteråret 2009 udmøntede aftalen om Grøn Vækst sig i en række nye lovforslag

[2] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/2009-4-28-troels-lund-groen-vaekst-om-faa-dage.
[3] http://www.altinget.dk/artikel/2009-5-27-oppositionen-ude-af-groen-vaekst.
[4] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/2009-6-16-df-fik-mere-oekologi-og-biogas-i-groen-vaekst.

og lovændringer under Fødevareministeriet. Hovedparten af lovforslagene og lovændringerne er ifølge altinget.dk af 6. oktober 2009[5] en direkte konsekvens af den aftale, som regeringen har indgået med Dansk Folkeparti. Nedenfor ses den del af fødevareministerens lovkatalog, som henover efteråret, vinteren og foråret 2009/2010 er blevet behandlet og vedtaget i Folketinget som følge af Grøn Vækst:

- L36 Ændring af lov om jordbrugets anvendelse af gødning og om plantedække.
- L37 Ændring af lov om journal over brug af plantebeskyttelsesmidler og eftersyn af udstyr til udbringning af plantebeskyttelsesmidler i jordbruget.
- L38 Lov om Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram.
- L39 Ændring af lov om landbrugsejendomme.
- L40 Ændring af lov om admininistration af Det Europæiske Fællesskabs forordninger om markedsordninger for landbrugsvarer m.v. og lov om fiskeri og fiskeopdræt.
- L82 Ændring af lov om jordfordeling og offentlig køb af fast ejendom til jordbrugsmæssige formål.

I efteråret 2009 var det oprindeligt meningen, at Grøn Vækst ligeledes skulle have udmøntet en række lovændringer under Miljøministeriet. Ifølge Anders Jerking, altinget.dk af 16. marts 2010[6] blev disse ligeledes udskudt, og er først blevet fremsat i Folketinget i marts 2011 i lovforslag nr. L165. Dele af oppositionen udtrykte overfor altinget.dk i marts 2010 stor utilfredshed med, at landbruget nu blev kompenseret med liberaliseringer og lavere jordskatter, uden at modydelsen i form af natur- og miljøbeskyttende tiltag blev iværksat[7]. Miljøminister Karen Ellemann forsvarede forsinkelsen med, at lovforslagene var teknisk svære at udarbejde pga. tværministeriel koordinering og forsikrede samtidig, at alle de „grønne initiativer“ ville blive indført.

Den 9. april 2010 vedtog regeringen og Dansk Folkeparti en aftale om *Grøn Vækst 2.0*[8]. *Grøn Vækst 2.0* er en opfølgning på *aftale om Grøn Vækst* og er ifølge Anders Jerking, altinget.dk af 9. april 2010[9] en aftale, der skal hjælpe det kriseramte landbrug. Aftalen indeholder bl.a. lettelser i jordskatterne[10] for 500 mio. kr. år-

[5] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/2009-10-6-her-er-foedevareministerens-lovkatalog.

[6] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/2010-3-16-store-dele-af-groen-vaekst-bliver-udskudt

[7] Hermed forståes at landbrugsloven blev lempet i april 2010, uden at stramningerne i de miljø- og naturbeskyttende love fulgte lige efter.

[8] Grøn Vækst 2.0, se evt. [20].

[9] http://www.altinget.dk/miljoe/artikel/2010-4-9-ellemann-miljoemaal-staar-fast-i-ny-aftale

[10] Grundskyldspromillen på produktionsjord reduceres fra 11,9 i 2010 til 6,9 i 2011. Formålet er at hjælpe de enkelte bedrifter.

ligt, mulighed for hurtigere husdyrgodkendelser, hjælp til biogas[11], samt muligheden for ift. kvælstofreduktion at udnytte undtagelsesbestemmelserne i EU's vandrammedirektiv [20].

I skrivende stund er det sidste nye vedrørende implementeringen af Grøn Vækst hhv. fødevareministerens lovforslag nr. L158 (randzoner) og miljøministerens lovforslag nr. L165 (Grøn Vækst lovforslaget), som hhv. den 15. marts og den 22. marts 2011 gennemgik 1. behandling i Folketinget og nu ligger i udvalgsbehandling. Lovforslag nr. L165 vil blive gennemgået nærmere i det følgende afsnit 5.2 på den følgende side.

5.1.2 Grøn Vækst - *de store husdyrbrug*

For at kunne besvare den sidste del af underspørgsmålet er det relevant at kende det præcise indhold af Grøn Vækst udspillet og de to aftaler om Grøn Vækst, f.s.v. angår den kommende planlovsændring[12] vedr. store husdyrbrug. I selve Grøn Vækstudspillet er dette emne kun nævnt tre gange på hhv. side 35 og side 36, hvilket fremgår af de tre nedenstående citater:

> *Ændring af planloven, så kommunerne skal inddrage de nye store husdyrbrug i den almindelige planlægning*
>
> [18, s. 35]

> *For at sikre en hensigtsmæssig placering af nye store husdyrbrug - bl.a. i forhold til landskabet samt natur- og miljømæssige hensyn - lægger regeringen desuden op til, at kommunerne fremover inddrager lokaliseringen af husdyrbrugene i kommunernes almindelige planlægning.*
>
> [18, s. 36]

> *Lokaliseringen af husdyrbrugene skal desuden ske som led i kommunernes almindelige planlægning.*
>
> [18, s. 36]

Som det ses af de tre citater fra Grøn Vækst udspillet, er det begrænset, hvor konkrete udmeldingerne er. Der står eksempelvis ikke nogen nærmere definition på, hvad et stort husdyrbrug er, ligesom det er uvist, om der er tale om

[11] Der indføres støtte til afsætning af biogas til naturgasnettet. Herved ligestilles støtten med den nuværende støtte til afbrænding af biogas i kraftvarmeværkerne.

[12] Planlovsændringen er en del af Grøn Vækstovforslag nr. L165.

fremtidig kommune- eller lokalplanlægning. Det er dog specificeret, at formålet med den kommende planlægning bl.a. er at sikre de landskabelige og natur- og miljømæssige hensyn.

I *Aftale om Grøn Vækst* af 16. juni 2009 fremgår det ligeledes diffust, hvad regeringen og Dansk Folkeparti ønsker ift. planlægning for de store husdyrbrug. I aftalen er emnet kun omtalt én gang, hvilket ses i nedenstående citat.

> *Desuden ændres planloven, så kommunerne skal inddrage de nye store husdyrbrug i den almindelige planlægning*
>
> [19, s. 12]

Heller ikke i aftalen konkretiseres det altså nærmere, hvordan kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug tænkes udformet. I *Grøn Vækst 2.0* berøres emnet omkring planlægning for store husdyrbrug ikke. Det er med andre ord umuligt på baggrund af hhv. Grøn Vækst udspillet og aftalen om Grøn Vækst at udlede, hvordan ideen til - og tankerne omkring - planlægningen for de store husdyrbrug har fundet vej til Grøn Vækst. I håbet om at klarlægge dette vil lovforslag nr. L165 blive gennemgået i det følgende afsnit.

5.2 Lovforslag nr. L165

I dette afsnit vil de to underspørgsmål, underspørgsmål nr. 2 og 3, fra den initierende problemstilling vedrørende lovforslaget blive besvaret; spørgsmålene lyder:

- Hvad siger lovforslag nr. L165 og de tilhørende dokumenter om kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug, samt baggrunden herfor?
- Hvad siger høringssvarene samt den 1. folketingsbehandling af lovforslaget om ændringen af planloven vedr. planlægning for store husdyrbrug?

I besvarelsen af disse spørgsmål vil der med baggrund i retskildelæren drages anvendelse af lovforslag nr. L165 (med bemærkninger), som det er fremsat i Folketinget. Herudover vil de tilhørende høringssvar, samt Folketingets 1. behandling af lovforslaget blive anvendt, ligesom miljøministerens fremsættelsestale og øvrige bemærkninger vil blive gennemgået. Lovforslaget danner som nævnt i afsnit 2.3 på side 9 baggrund for den initierende problemstilling.

5.2.1 Fremsættelsestalen

Den 4. marts 2011 fremsatte Miljøminister Karen Elleman for Folketinget:

> *Forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, planloven, vandløbsloven, miljømålsloven, kemikalieloven, miljøbeskyttelsesloven og vandforsyningsloven (Grøn Vækst).* (Se evt. ministerens fremsættelsestale via Folketingets hjemmeside [3].

Af miljøministerens fremsættelsestale fremgår det, at lovforslaget indeholder de nødvendige lovændringer på miljøministerens område, som skal sikre, at Grøn Vækstaftalerne gennemføres. For så vidt angår de store husdyrbrug, skriver miljøministeren i sin fremsættelsestale:

> *Det foreslås, at planloven ændres således, at kommunerne i kommuneplanerne fremover skal planlægge for lokalisering af store husdyrbrug. Herved sikres grundlaget for en hensigtsmæssig beliggenhed af arealer til byggeri på store husdyrbrug i forhold til omgivelserne på basis af en samlet planlægningsmæssig vurdering.* (Se evt. ministerens fremsættelsestale via Folketingets hjemmeside [3].)

Af ovenstående citat bemærkes det, at planlægningen for de store husdyrbrug skal sikres igennem *kommuneplanerne*, noget som ikke fremgik af hhv. Grøn Vækst udspillet og Grøn Vækst aftalen.

5.2.2 Lovforslaget som fremsat

Lovforslaget blev som tidligere nævnt fremsat den 4. marts 2011. Af lovforslaget fremgår det af § 2 pkt. 4, at planloven for så vidt angår store husdyrbrug foreslås ændret, således at kommuneplaner fremover også skal indeholde retningsliner for:

> *I § 11 a, indsættes efter nr. 10, som nyt nummer: 11) beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug, Nr. 11-20 bliver herefter nr. 12-21.*
>
> [5, § 2, pkt. 4]

Projektgruppen mener, at denne bestemmelse er lidt uklar og således kan tolkes på to måder. Det fremgår nemlig diffust, om kommuneplanerne fremover skal indeholde retningslinjer for:

1. udpegninger af arealer på et overordnet „kommuneniveau“, der skal sikre nye „barmarksprojekter“, eller
2. om kommuneplanene *også* skal indeholde retningslinjer for udpegninger af arealer på allerede eksisterende store husdyrbrug.

I håbet om at klarlægge, hvad der mere præcist skal forstås med bestemmelsen, vil bemærkningerne til lovforslaget blive undersøgt, da disse er en essentiel del af det fremsatte lovforslag.

Baggrunden for den ønskede lovændring om store husdyrbrug skal ses i lyset af, at landbrugsloven i forlængelse af Grøn Vækst er blevet lempet på en række områder. Det betyder bl.a., at maksimalkravet til antallet af dyreenheder (DE) pr. bedrift, som tidligere har været 750 DE, er blevet afskaffet, ligesom der er åbnet op for, at der kan etableres jordløse husdyrbrug[13] [5]. Ifølge bemærkningerne til lovforslaget kan dette medføre, at en bedrift fremover vil kunne få en større lokal belastning i form af bl.a. ammoniakophobning, lugtgener og øget transport, ligesom selve bygningsmassen også vil vokse, således at der i det åbne land vil opstå store industrilignende byggerier.

> *Det er derfor med Grøn Vækst forudsat, at kommunerne fremover inddrager beliggenheden af områder til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg (f.eks. stalde og maskinhuse) på store husdyrbrug i kommunernes almindelige planlægning for at sikre en hensigtsmæssig placering.*
>
> [5, s. 9]

Den fremtidige planlægning for store husdyrbrug skal ifølge bemærkningerne til lovforslaget bidrage til at sikre:

- Hensigtsmæssig placering af brugenes bygninger mv. i forhold til infrastrukturen og især i forhold til fælles biogasanlæg.
- Optimere beliggenheden af områder, inden for hvilke husdyrbrugs driftsbygninger og driftsanlæg kan placeres med henblik på at sikre:
  - Erhvervets og andre erhvervs udviklingsmuligheder under hensyn til byvækst.
  - Beskyttelsesinteresser i form af landskab, natur og miljø.
  - At færrest muligt mennesker generes af lugt, støj og andre gener.

[13] Hvilket ikke tidligere har været muligt p.g.a. harmonikravet.

Af listen ses det, at baggrunden for ændringen af planloven og den fremtidige planlægning for store husdyrbrug hænger nøje sammen med de liberaliseringer, som landbrugsloven har gennemgået[14]. Lovændringen skal dermed sikre, at landbrugets interesser kan gå hånd i hånd med de øvrige interesser i det åbne land. En forventet sidegevinst (eller „gulerod" for landmanden) er hurtigere sagsbehandling for husdyrbrug placeret inden for de planlagte områder til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg, som kræver en godkendelse i henhold til husdyrgodkendelsesloven.

I lovforslagets bemærkninger er det ligeledes præciseret, at kommunerne siden 2005 har haft mulighed for at udpege områder til lokalisering af driftsbygninger- og anlæg inden for de særligt værdifulde landbrugsområder jf. planlovens § 11 b, stk. 2. Det har således siden 2005 været frivilligt for kommunerne at kommuneplanlægge for lokalisering af *landbrugets* driftsbygninger- og anlæg, herunder også driftsbygninger og -anlæg på store husdyrbrug [5].

Den foreslåede ændring af planloven baserer sig ifølge bemærkningerne på en ordning, hvor der er tale om såkaldte *positivudpegninger* af beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug. Kommuneplanen skal således indeholde retningslinjer som på baggrund af en samlet planlægningsmæssig vurdering sikrer muligheden for udviklingen i husdyrproduktionen. Det, at der alene er tale om en „positivudpegning" af arealer til lokalisering af store husdyrbrug, betyder, at det er frivilligt, om man vil benytte sig af udpegningen. Reguleringen af husdyrbrug er den samme, uanset om husdyrbruget er beliggende inden for eller uden for de postive udpegninger. Incitamentet for at placere et husdyrbrug inden for de udpegede områder skulle være en større sikkerhed for investerings- og udviklingsmuligheder, samt forventet hurtigere kommunal sagsbehandling [5]. Med andre ord har det altså ikke nødvendigvis nogen negativ konsekvens, hvis man ønsker at udvide eller placere et stort husdyrbrug udenfor de positive udpegninger[15].

I bemærkningerne til loven defineres det for første gang, at planlægningen for store husdyrbrug skal omfatte driftsbygninger og -anlæg på, hvad der svarer til **mere end 500 DE**. Herudover henvises der til de øvrige definitioner om husdyrbrug i husdyrgodkendelseslovens § 3, nr. 1 og 2. De mere detaljerede retningslinjer om de statslige mål og krav til den fremtidige kommuneplanlægning bliver meddelt kommunerne gennem „Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen", som udsendes hvert 4. år forud for kommuneplanernes revision, se afsnit 5.2.2 på den følgende side [5].

[14]Overordnet set er det naturligvis Grøn Vækst, der har affødt lovforslaget.

[15]Kommunen får altså heller ikke mulighed for at afvise husdyrbrug uden for de udepegede områder.

Grunden til, at der i lovforslaget opereres med en husdyrbrugsstørrelse på 500 DE eller mere, skyldes ifølge bemærkningerne tre faktorer:

1. De bedrifter, der i dag opfattes som store, er godkendt til højest 750 DE.
2. Der skal sikres sammenhæng til beskyttelseniveauet i husdyrgodkendelsesloven, som er beregnet ud fra en forudsætning om et maksimalkrav på 500 DE pr. bedrift.
3. Husdyrbrug fra 500 DE og større vil kunne få betydelig påvirkning ved lokalisering i det åbne land. Påvirkninger som kan sidestilles med egentlige industrianlæg.

[5]

Samtidig sikres det, at grænsen på 500 DE til enhver tid kan revideres på baggrund af gældende sektorlovgivning, da tendensen i husdyrbrugenes udvikling vil gøre, at grænsen for hvad der opfattes som store husdyrbrug, hele tiden vil ændre sig over tid.

Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen 2013
I „Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen 2013“ står der i kapitel 2, *Kommende statslige initiativer* et kort afsnit omkring store husdyrbrug. I afsnittet fremkommer der dog ikke informationer, som ikke i forvejen kan læses i bemærkningerne til lovforslaget. Af de to nedenstående citater kan det læses, hvad det forventede mål er med den fremtidige obligatoriske kommuneplanlægning for store husdyrbrug:

> *Formålet er at sikre en hensigtsmæssig placering, herunder i forhold til fælles biogasanlæg, som vil kunne aftage gylle fra husdyrbruget. Gennem den almindelige planlægning vil der ved lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug kunne tages hensyn til erhvervsudviklingsmuligheder, almindelig byvækst, infrastruktur og en hensigtsmæssig placering i forhold til interesserne i det åbne land.*
>
> [Miljøministeriet 2011c, s. 9]

> *Kommunerne får muligheden for at planlægge for udviklingen i husdyrproduktionen og danne grundlaget for en hensigtsmæssig beliggenhed af arealer til byggeri på store husdyrbrug i forhold til omgivelserne på basis af en samlet planlægningsmæssig vurdering.*
>
> [Miljøministeriet 2011c, s. 9]

Som det fremgår af citaterne, er der ingen konkrete mål i „Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen 2013“, der skaber yderligere klarhed i forhold til den fremtidige kommunale planlægningsopgave [Miljøministeriet 2011c].

5.2.3 Høringssvar

Formålet med dette afsnit er at besvare det tredje spørgsmål fra den initierende problemstilling[16]. Den 2. juli 2010 blev lovforslag nr. L165 sendt i ekstern høring hos en række myndigheder og organisationer. Høringsfristen udløb den 20. august 2010. Med besvarelsen af spørgsmålet ønskes det afdækket, om der er blevet indsendt bemærkninger fra de adspurgte høringsparter, som vedrører den foreslåede ændring af planloven vedrørende lokalisering af store husdyrbrug. I besvarelsen af dette spørgsmål anvendes miljøministerens høringsnotat af 3. marts 2011 (se evt. [9]), samt de forskellige høringssvar (se evt. [10]).

Der skal gøres opmærksom på, at de indsendte høringssvar er skrevet på baggrund af det lovforslag, som blev udsendt ifm. høringsfasen i juli 2010. I det forrige afsnit (afsnit 5.2.2 på side 51) som omhandler det fremsatte lovforslag nr. L165 af 4. marts 2011, kan der dermed være korrigeret ift. høringsparternes bemærkninger.

I forbindelse med høringen i sommeren 2010 har følgende myndigheder/organisationer indsendt bemærkninger til forslaget vedrørende store husdyrbrug:

Danmarks Naturfredningsforening (DN), Kommunernes Landsforening (KL), Tønder Kommune, Landbrug og Fødevarer, Landsforeningen for Bæredygtigt Landbrug, Advokatrådet/Advokatsamfundet, Helle T. Anker Juraprofessor KU, DANVA, Friluftsrådet og Østlige Øers Landboforeninger.

Nedenfor vil relevante uddrag af høringsparternes bemærkninger beskrives sammen med miljøministerens svar på bemærkningerne.

Advokatrådet/Advokatsamfundet
Advokatrådet anbefaler ud fra en retssikkerhedsmæssig betragtning, at den kommende § 11 a, nr. 11 omformuleres således, at det direkte fremgår af bestemmelsen, at der er tale om husdyrbrug til mere end 500 DE, se evt. side 8 i [10].

I Miljøministeriets bemærkninger nævnes det, at de mere specifikke krav til bestemmelsen vil blive meldt ud i „Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen“, der udsendes hvert 4. år. [9]. Advokatrådets bemærkninger har ikke givet anledning til ændring af lovforslaget [9].

[16] Se evt. afsnit 2.3 på side 9.

Tønder Kommune
Tønder Kommune har igen relevante bemærkninger til lovforslaget, men konstaterer, at lokaliseringsplanlægning ikke vil ændre på sagsbehandlingen for udbringningsarealer.

Landsforeningen for Bæredygtigt Landbrug
Landsforeningen for Bæredygtigt Landbrug ønsker en omformulering[17] af lovforslagets bestemmelse omkring store husdyrbrug, se evt. side 35 i [10].

Miljøministeriet bemærker, at formuleringen af bestemmelsen har samme karakter som de øvrige emner i det såkaldte kommunekatalog. Landsforeningen for Bæredygtigt Landbrugs' bemærkninger har derfor ikke givet anledning til ændring af lovforslaget [9].

Friluftsrådet
Friluftsrådet mener, at driftsbygninger- og anlæg på store husdyrbrug bør optages på listen over anlæg, der skal VVM-screenes. Friluftsrådet påpeger desuden, at når landbruget „industrialiseres", bør driftsanlæggene placeres i industriområder. Samtidig foreslår Friluftsrådet, at der for bedrifter større end f.eks. 400 DE skal indføres krav om udarbejdelse af en „landskabsplan", der forholder sig til fauna, flora, landskab, kulturmiljø mv., og som skal godkendes af en relevant offentlig myndighed, se evt. side 47 i [10].

Miljøministeriet bemærker i den forbindelse, at VVM-reglerne allerede indgår i husdyrgodkendelsesloven, således at etablering, udvidelse og ændringer af husdyrbrug altid skal VVM-screenes [9]. Friluftsrådets bemærkninger har således ikke givet anledning til ændring af lovforslaget [9].

DANVA - Dansk Vand og Spildevandsforening
DANVA mener, at der skal lægges vægt på, at den fremtidige planlægning for store husdyrbrug skal ske under hensyntagen til aktuelle og fremtidige drikkevandsinteresser, der er udlagt som områder med særlig drikkevandsinteresse (OSD). DANVA henviser i øvrigt til tiltag gjort i Tyskland og Sverige, hvor der skiltes med drikkevandsområder, se evt. side 61 i [10].

Af Miljøministeriets bemærkninger fremgår det, at planlægningen skal være i overensstemmelse med husdyrgodkendelseslovens krav om vandplaner og miljømål. DANVA's bemærkninger har ikke givet anledning til ændring af lovforslaget [9].

Kommunernes Landsforening (KL)
KL ser overordnet meget positivt på, at kommunerne fremover skal udpege områder til lokalisering af store husdyrbrug. KL påpeger dog, at det havde været ønskeligt med mere gennemslagskraft i planlægningen, således at der ikke kun var tale om positivudpegninger. KL lægger derfor op til, at der indføres

[17] „beliggenheden af arealer til lokalisering af store husdyrbrugs driftsbygninger og driftsanlæg."

en differentieret udpegning, således at de enkelte udpegninger får en direkte konsekvens for de husdyrbrug, der vælger at placere sig eller udvide inden for de pågældende områder. Derudover mener KL, at det kan diskuteres, hvorvidt grænsen på de 500 DE er hensigtsmæssig, da det svarer til et overdækket staldareal på mere end 5.000 kvm. Da der er mange planlægningsmæssige hensyn, der skal varetages, påpeger KL desuden, at de statslige jordbrugsanalyser i høj grad bør lægges til grund for planlægningen for store husdyrbrug, se evt. side 83-84 i [10].

I høringsnotat bemærker Miljøministeriet blot, at lovforslaget er i overensstemmelse med Grøn Vækst, hvorfor KL's bemærkninger ikke har givet anledning til ændringer i lovforslaget [9].

Helle T. Anker, juraprofessor KU
Helle T. Anker bemærker, at det fremgår uklart i lovforslagets bemærkninger, hvilke husdyrbrug over 500 DE, der skal planlægges for (kun nye eller også eksisterende, der ønsker udvidelse?). Såfremt det er meningen, at der skal planlægges for ALLE husdyrbrug over 500 DE, finder hun det meget uheldigt og direkte overflødigt, da husdyrbrugloven[18] i forvejen sikrer en konkret stillingtagen til bl.a. landskabelige hensyn ifm. udvidelse, ændringer og etablering af husdyrbrug. Hun påpeger derfor, at det bør fremgå tydeligt af lovbemærkningerne, at der alene er tale om „positivudpegning" for arealer til nye store husdyrbrug. Derudover mener hun ikke, at grænsen på 500 DE er afgørende, da det i ligeså høj grad er placeringen og karakteren af de enkelte driftsbygninger, der har betydning. Helle T. Anker bemærker endvidere, at det er uafklaret, hvilken betydning planlovens § 11 b, stk. 2 spiller ift. den nye bestemmelse. Se evt. side 88-89 i [10].

Af Miljøministeriets bemærkninger fremgår det, at lovforslagets formulering i de specielle bemærkninger ændres og det præciseres, at der er tale om „positivudpegning" af arealer til placering af store husdyrbrug [9].

Derudover finder Miljøministeriet ikke, at Helle T. Ankers kommentarer giver anledning til ændring i lovforslaget, da lovforslaget er i overensstemmelse med Grøn Vækst, ligesom bemærkningen omkring planlovens § 11 b, stk. 2 ikke giver anledning til ændringer, da det er ministeriets ønske, at kommunerne i almindelighed skal have mulighed for at planlægge for ***landbrugets*** *driftsbygninger, når det er hensigtsmæssigt [9].*

Danmarks Naturfredningsforening (DN)
I sine bemærkninger til lovforslaget finder DN, at det er en afgørende mangel, at kravet til kommuneplanlægningen kun omhandler „positivudpegning". DN påpeger i den forbindelse, at der er tale om en virkningsløs „positivudpegning",

[18] Bekendtgørelse af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug.

idet der ikke er nogle incitamenter, der sikrer, at planlægningen bliver til virkelighed. DN finder det afgørende, at såfremt planlægningen for store husdyrbrug skal virke, så skal „positivudpegningen" knytttes sammen med en negativ eller vilkårsbaseret udpegning. Sker dette ikke, er der efter DN's opfattelse tale om planlægning uden indhold. Med udgangspunkt i landskabelige hensyn, finder DN det ligeledes nødvendigt, at det ikke kun er store husdyrbrug, men også mindre og mellemstore husdyrbrug, samt planteavlsbrug, der bør kommuneplanlægges for, da det i den forbindelse må være driftsbygningernes størrelse og ikke anvendelse, der er afgørende for landskabspåvirkningerne. Se evt. side 101-102 i [10].

Miljøministeriet finder ikke, at DN's bemærkninger har givet anledning til ændringer i lovforslaget [9].

Landbrug og Fødevarer (L&F)
I sine bemærkninger til lovforslaget anbefaler L&F på det kraftigste, af den del af lovforslaget, som omhandler planlægning for store husdyrbrug bør **udgå** af lovforslaget.

Såfremt lovændringen alligevel gennemføres, ønsker L&F, at grundlaget for lokaliseringen forbedres betydeligt og bl.a. kun bør ske ud fra tre parametre: infrastruktur, byvækst og landskabelige hensyn. Samtidig ønskes det, at der inden lokaliseringsarbejdet påbegyndes, udarbejdes konkrete og entydige retningslinjer, som sikrer en ensartet udpegning på tværs af landets kommuner. L&F ønsker ligeledes præciseret, at lovændringen ikke bevirker, at husdyrbrug over 500 DE udelukkende kan placeres i de udpegede områder, L&F udtrykker i den forbindelse skepsis overfor begrebet „positivplanlægning" og positivområder, da dette implicit vil medføre „negativområder", noget der absolut ønskes undgået. Af andre forslag anbefaler L&F bl.a.:

- At der skabes sikkerhed for, at planlægningen for store husdyrbrug ikke bliver residual planlægning.
- En hurtigere sagsbehandling samt hurtigere miljøgodkendelser af husdyrbrug.
- At kommuneplanerne for 2013-2017 evalueres primo 2014 i dialog med landbruget omkring eventuelle tilpasninger.
- At kommuneplanerne for 2013-2017 samlet set understøtter strukturudviklingen i landbruget, uanset om udviklingen sker i de udpegede planlægningsområder eller ej.
- At planlægningen skal ske i samspil med det lokale landbrugserhverv.

Slutteligt finder L&F det uhensigtsmæssigt, at der skal gennemføres krav om kommuneplanlægning for store husdyrbrug allerede fra 2013, når der samtidig

er nedsat en arbejdsgruppe under husdyrreguleringsudvalget, som netop skal undersøge de fremtidige planlægningsmuligheder for landbruget. Se evt side 109-111 i [10].

Miljøministeriet har taget bemærkningerne til sig og præciseret, at der er tale om „positiv" udpegning af arealer, der er særligt egnede til placering af større husdyrbrug. L&F's øvrige bemærkninger har derudover ikke givet anledning til ændringer i lovforslaget.[9].

Østlige Øers Landboforeninger (ØØL)
ØØL påpeger, at det skal indskærpes, at der er tale om „positiv planlægning" for udpegning af „landbrugsområder", som der ikke planlægges for på baggrund af negative hensyn til, hvor kommunen ikke ønsker landbrugsområder. ØØL påpeger endvidere, at det skal indskærpes at „positivudpegningerne" ikke begrænser de eksisterendes landbrugsbedrifters udviklingsmuligheder i negativ retning. Se evt. side 105 i [10].

Miljøministeriet har taget bemærkningerne til sig og præciseret, at der er tale om „positiv" udpegning af arealer, der er særligt egnede til placering af større husdyrbrug. ØØL's øvrige bemærkninger har ikke givet anledning til ændringer i lovforslaget. [9].

De indsendte høringssvar er nu blevet gennemgået. Der tegner sig et tydeligt „for og imod" billede vedr. lovforslaget. Det skyldes naturligvis, at holdningerne fra både landbrugets og „de grønnes-" interesseorganisationer kommer til udtryk. Der vil bliver konkluderet på resultaterne af dette afsnit senere i afsnit 5.3 på side 61.

5.2.4 1. behandling

Lovforslag nr. L165 gennemgik 1. behandling i Folketinget den 22. marts 2011, se evt. [4]. Under behandlingen af lovforslaget var det primært den foreslåede mulighed for at dyrke energiafgrøder i de ellers dyrkningsfrie randzoner, som med lovforslaget skal udlægges langs de danske vandløb og søer, der høstede størst opmærksomhed. Ændringen af planloven blev af oppositionen fremhævet som en af de mere positive ændringer ved hele lovforslaget, omend især Mette Gjerskov (S) og Per Clausen (EL) mente, at de negative effekter på miljøet burde have vægtet højere ifm. forundersøgelserne til lovændringen. Per Clausen påpegede endvidere den planlægningsmæssige svaghed ved, at der kun er tale om en „positivudpegning". Flere af oppositionens ordførere udtrykte under deres tale en generel utilfredshed overfor hele Grøn Vækst, hvilket skal ses i lyset af, at den politiske aftale om Grøn Vækst som tidligere nævnt er indgået ved et smalt forlig imellem regeringen og Dansk Folkeparti [4].

5.2.5 Bemærkninger til udvalgsbehandlingen

I forbindelse med udvalgsbehandlingen er der i tiden op til og umiddelbart efter 1. behandling i Folketinget blevet indsendt en række bemærkninger til lovforslaget. Vedrørende den fremtidige kommuneplanlægning for store husdyrbrug er der således indsendt bemærkninger fra Karsten L. Willeberg-Nielsen og Kommunernes Landsforening (KL). Der vil nedenfor kort redegøres for indholdet af disse bemærkninger:

KL påpeger i sine bemærkninger af 18. marts 2011 endnu engang, at det ville være ønskeligt, hvis kommunernes planlægningskompetence overfor husdyrbrugene blev mere gennemslagskraftig. KL foreslår derfor, at kommunerne skal have hjemmel til at differentiere udpegningen, således at der ikke alene er tale om en ren „positivudpegning". En differentieret udpegning kunne ifølge KL udmøntes på den måde, at husdyrbrugerne blev gjort bekendt med de krav og konsekvenser, der er forbundet med placering inden for eller uden for et udpeget område. [7]

Karsten L. Willeberg-Nielsen nævner i sine bemærkninger til udvalgsbehandlingen navnligt tre aspekter, som han finder relevant at forholde sig til politisk. Blandt andet stiller han spørgsmålstegn ved, hvorfor det kun er store husdyrbrug over 500 DE, der skal planlægges for, da husdyrbrug mindre end dette samt planteavlsbrug kan have industrilignende anlæg, samt have stor lokal belastning i form af bl.a. lugtgener, ammoniak og øget transport. Karsten L. Willeberg-Nielsen påpeger ligesom mange af høringsparterne ligeledes, at han finder det uheldigt, at der kun er tale om „positivudpegning", da hele formålet med planlægningen reelt udhules herved. Slutteligt bemærker han, at det er uklart, hvorledes samspillet med den eksisterende planlovsbestemmelse § 11 b, stk. 2 skal foretages og administreres. Karsten L. Willeberg-Nielsen opfordrer afsluttende udvalget til at være opmærksom på fire udviklingsprojekter fra Realdania, da han mener, at resultaterne af disse bør være retningsgivende for den fremtidige kommuneplanlægning [6].

5.3 Delkonklusion

Formålet med de to ovenstående afsnit om hhv. Grøn Vækst og lovforslaget var som tidligere beskrevet at besvare de tre underspørgsmål fra den initierende problemstilling. For kort at genopfriske spørgsmålene kan disse ses her:

1. Hvordan er Grøn Vækst opstået, hvem har udarbejdet Grøn Vækst, og hvad siger Grøn Vækst om store husdyrbrug?
2. Hvad siger lovforslag nr. L165 og de tilhørende dokumenter om kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug, samt hvad er baggrunden herfor?
3. Hvad siger høringssvarene samt den 1. folketingsbehandling af lovforslaget om ændringen af planloven vedr. planlægning for store husdyrbrug?

I det nedenstående vil der kort konkluderes på resultaterne af de ovenstående analyser.

Ad 1:
Grøn Vækst er opstået ud fra regeringens ønske om at skabe en grøn vækstvision, der kunne forene et højt niveau af miljø- og naturbeskyttelse med et moderne og konkurrencedygtigt landbrugserhverv. Regeringen nedsatte derfor et ministerudvalg, der henover efteråret og vinteren 2008/2009 udarbejdede det, der i dag kendes som Grøn Vækst udspillet. Grøn Vækst udspillet blev præsenteret den 30. april 2009. Efterfølgende har regeringen og Dansk Folkeparti indgået to aftaler om Grøn Vækst[19]. Grøn Vækst aftalerne har som en direkte konsekvens sidenhen udmøntet en række lovændringer under fødevareministerens ressortområde, hvoraf en af de mest omtalte er landbrugsloven, som pr. 1. april 2010 trådte i kraft med en række lempelser. I skrivende stund har samlelovforslag nr. L165 gennemgået sin første behandling i Folketinget og ligger nu i udvalgsbehandling. Lovforslaget skal udmønte Grøn Vækst på miljøministerens ressortområde, og indebærer bl.a. en ændring af planloven vedr. fremtidig planlægning for store husdyrbrug.

Der er ret begrænset, hvad der er skrevet omkring de store husdyrbrug i de tre Grøn Vækst publikationer[20]. Det er således kun muligt at læse, at planloven ønskes ændret, således at det fremover bliver en obligatorisk del af kommunernes almindelige planlægning at skulle planlægge for lokalisering af store husdyrbrug. De nærmere definitioner og krav til denne planlægning skal således findes i selve lovforslaget.

[19] Aftale om Grøn Vækst af 16. juni 2009 og Grøn Vækst 2.0 af 9. april 2010.
[20] Grøn Vækst udspillet, Aftale om Grøn Vækst og Grøn Vækst 2.0.

Ad 2:
Af lovforslag nr. L165 fremgår det naturligvis direkte hvilken ændring, der ønskes gennemført i planloven. Ændringen kan ses herunder og betyder, at kommuneplaner fremover også skal indeholde retningslinjer for:

> *I § 11 a, indsættes efter nr. 10, som nyt nummer: 11) beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug, Nr. 11-20 bliver herefter nr. 12-21.*
>
> [5, § 2, pkt. 4]

Som skrevet tidligere mener projektgruppen, at denne bestemmelse er uklar i sin formulering, da det kan være svært at tolke hvilke store husdyrbrug, der skal planlægges for. Nye, gamle eller begge dele? I bemærkningerne til lovforslaget fremgår det heller ikke entydigt hvilke husdyrbrug, der skal kommuneplanlægges for. Det fremgår dog, at der med store husdyrbrug menes husdyrbrug større end 500 DE. Det er muligvis et ønske fra Miljøministeriets side, at kommunerne skal have frihed i deres planlægning til selv at bestemme hvilke af de store husdyrbrug, de ønsker at planlægge for? Af bemærkningerne fremgår det ligeledes, at udpegningen af områder skal ske som en såkaldt „positiv udpegning". Udpegningen er således ikke bindende for den fremtidige lokalisering, og husdyrbrugerne kan derfor frit vælge, om de vil benytte sig af udpegningen. Efter projektgruppens mening er dette en svaghed, der i store træk gør lovændringen og den fremtidige kommunale planlægningsopgave overflødig, særligt når et af ønskerne med lovændringen netop er at begrænse de miljø- og naturmæssige gener, samt forbedre landbrugets konkurrenceevne og udviklingsmuligheder.

Ad 3:
De mange høringssvar kan overordnet set deles i to grupper. De positive høringssvar, som finder, at lovændringen er en god idé, men som godt kunne ønske den præciseret eller skærpet og de mere negative høringssvar, som ønsker lovændringen droppet eller „lempet". Dette skyldes naturligvis det faktum, at høringssvarene afspejler interessenter fra hhv. „grønne" organisationer og landbrugserhvervet.

Noget alle høringssvarene stort set stiller spørgsmålstegn ved, er den såkaldte „positivudpegning". Mange af høringsparterne finder ikke denne form for udpegning gennemslagskraftig nok og mener, at den burde knyttes sammen med en negativ eller vilkårsbaseret udpegning, således at det vil have konsekvenser for de husdyrbrugere, der ønsker at udvide eller etablere sig uden for et kommuneplanlagt område. Landbrugets interesseorganisationer finder det derimod

vigtigt at „positivudpegningen“ fastholdes, da det vil være en „kæp i hjulet“ for husdyrbrugernes fremtidige udviklingsmuligheder, hvis disse kun kan foregå i specielt udpegede områder. Ligeledes stilles der i flere høringssvar spørgsmålstegn ved, hvilke husdyrbrug over 500 DE, der er omfattet af lovændringen. Gælder lovændringen således kun nye, eller gælder den også eksisterende husdyrbrug?

En del af høringsparterne finder ligeledes, at udpegningen ikke kun burde vedrøre husdyrbrug større end 500 DE, men også mindre husdyrbrug og planteavlsbrug, da det ud fra de landskabsmæssige hensyn er bygningernes størrelse og ikke anvendelse, der er afgørende. En enkelt høringspart finder ligeledes, at de statslige jordbrugsanalyser bør ligge til grund for den fremtidige planlægning for store husdyrbrug. Af Miljøministeriets bemærkninger fremgår det, at overraskende få af høringsparternes bemærkninger tages til efterretning; det drejer sig således kun om lidt præciseringer ift. „positivudpegningen“.

I forbindelse med Folketingets 1. behandling var det ligeledes „positivudpegningen“, der blev omtalt som et svagt led ved en ellers udmærket lovændring. I det hele taget var det begrænset, hvor megen opmærksomhed planlovændringen høstede under Folketingets behandling, som mest beskæftigede sig med debatten omkring energipil i de dyrkningsfrie randzoner.

I forbindelse med udvalgsbehandlingen har miljø- og planlægningsudvalget modtaget en række bemærkninger, hvor to af disse vedrører store husdyrbrug. Disse bemærkninger tager ligesom høringssvarene udgangspunkt i svagheden ved den såkaldte „positivudpegning“ og indstiller til udvalget, at man overvejer en differentieret udpegning baseret på konsekvens og krav. Det anbefales desuden, at fire udviklingsprojekter fra Realdania bør ligges til grund for kommunernes fremtidige planlægningsopgave.

Foreløbig problemformulering 6

Formålet med dette afsnit er at fastlægge den foreløbige problemformulering. Dette vil ske på baggrund af den viden, som er indsamlet igennem foranalysens to kapitler, se evt. kapitel 4 på side 19 og kapitel 5 på side 45, om hhv. landbrugets udvikling og tilblivelsen af Grøn Vækst og lovforslag nr. L165.

Indledningsvis vil resultaterne af de to kapitler kort opsummeres i det nedenstående.

6.1 Landbrugets udvikling

I kapitlet om landbrugets udvikling blev underspørgsmål 4 fra den initierende problemstilling besvaret. Analysen beskæftigede sig med landbrugets udvikling helt fra opløsningen af fællesskabet i udskiftningstiden og frem til den radikale strukturudvikling landbruget har gennemgået i nyere tid. Særligt blev det klarlagt, at det danske medlemskab i EU har været en stor katalysator for strukturudviklingen, sammenholdt med mekaniseringen, som opstillede helt nye fysiske krav til ejendommenes udformning for at få det maksimale udbytte af produktionen.

Det personlige selveje og livet på landet har igennem hele landbrugets udvikling spillet en central rolle. Det har været et stærkt politisk ønske at fastholde livet på landet, således at denne vigtige brik i Danmarks identitet ikke gik tabt. Staten har generelt været en aktiv spiller gennem hele processen, særligt igennem oprettelsen af husmandskolonier under udstykningstiden. I nyere tid er magten blevet opdelt imellem den danske stat og EU gennem EU's fælles landsbrugspolitik.

Analysen af landbrugets udvikling har desuden vist, at det ikke er første gang landbruget befinder sig i en økonomisk krise. Landbruget eksporterer en stor del af sine produkter og konkurrerer derfor med det internationale marked. Historisk har landbruget klaret sig igennem disse kriser med hjælp fra staten. Enten i forbindelse med et aktivt jordopkøb eller også ved at staten påtog sig en del af usikkerheden forbundet med prisstigninger eller prisfald på landbrugsjord og produkter. Generelt tegner der sig et billede af, at landbruget har kæmpet

sig igennem sine kriser ved at optimere dets produktion og udvide dets ejendomme. Små landbrug er blevet opkøbt og sammenlagt til store effektive landbrugsbedrifter, der kan konkurrere med det internationale marked. En fortsat udvikling af landbruget er dog nødvendig for at landbruget kan bevare sin konkurrenceevne på det internationale marked. Således er landbrugsloven igennem tiden blevet liberaliseret for at tillade større og mere økonomisk effektive bedrifter. Med den nyeste version af landbrugsloven bortfalder hovedparten af de restriktioner, som har begrænset landbrugets fysiske udformning, og landbruget har nu mulighed for at etablere større bedrifter end nogensinde før.

Den viden, der er akkumuleret igennem kapitlet, har ikke genereret nye spørgsmål til brug for det videre projektarbejde. Kapitlet har skabt et billede af landbrugets historiske udgangspunkt, hvorfor landbruget har den fysiske udformning, det har i dag samt hvilke kræfter der påvirker landbruget og landbrugets udviklingsmuligher. Derved skaber kapitlet et vidensgrundlag, som kan virke støttende igennem det videre projektarbejde.

6.2 Grøn Vækst

I kapitel 5 på side 45 blev underspørgsmål 1, 2 og 3 fra den initierende problemstilling analyseret og besvaret. Resultaterne af denne analyse (se evt. afsnit 5.3 på side 61) vil direkte kunne anvendes ifm. projektets problemløsning. Analysen af Grøn Vækst og det tilhørende lovforslag har bl.a. sikret, at projektgruppen har opnået forståelse for tilblivelsen af og intentionerne med Grøn Vækst i forhold til den foreslåede ændring af PL. Analysen af planlovsændringen samt de tilhørende bemærkninger og høringssvar har klarlagt det nærmere indhold af lovændringen og har derved både genereret en række resultater, som kan anvendes i det videre projektarbejde, ligesom analysen også har genereret en række nye spørgsmål. Spørgsmål, der primært er opstået på baggrund af høringsparternes indsendte høringssvar, og som det vil være relevant at få besvaret igennem de videre analyser, inden resultaterne slutteligt vil kunne indgå i projektets problemløsning. Nedenfor ses den foreløbige problemformulering med tilhørende underspørgsmål.

6.3 Den foreløbige problemformulering

I forbindelse med foranalysen, der var med til at besvare de tidligere opstillede underspørgsmål fra den initierende problemstilling, er der opstået en række nye underspørgsmål. Disse underspørgsmål kan ses nedenfor sammen med den foreløbige problemformulering, der i uændret form videreføre problematikken fra den initierende problemstilling. De opstillede underspørgsmål leder projektet videre hen imod besvarelsen af selve problematikken.

Foreløbig problemformulering:
„Hvordan skal beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug udpeges gennem de kommende kommuneplaner?"

For at kunne besvare den foreløbige problemformulering opstilles nedenstående underspørgsmål, der er retningsgivende for det videre projektarbejde.

Underspørgsmål:

1. I en bemærkning til udvalgsbehandlingen nævnes udviklingsprojekterne fra Realdania som værende vigtige ift. den fremtidige planlægning for store husdyrbrug. Hvad siger disse projekter om kommunernes planlægningsopgave?
2. I udviklingsprojekterne fra Realdania spiller landskabskaraktermetoden en væsentlig rolle. Hvad er landskabskaraktermetoden?
3. I et høringssvar påpeges det, at de statslige jordbrugsanalyser bør ligge til grund for den fremtidige udpegning. Hvad viser de statslige jordbrugsanalyser, og hvordan kan de anvendes ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?
4. Hvad er Husdyrreguleringsudvalget, og har udvalget skabt viden, der er relevant ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?
5. Er der verserende lovforslag under politisk behandling, som skaber konflikter ift. L165 og den fremtidige planlægning for store husdyrbrug?

6.4 Resultater fra foranalysen

I forbindelse med besvarelsen af underspørgsmålene fra den initierende problemstilling har projektgruppen indsamlet en række faktuelle resultater, som ikke kræver yderligere undersøgelser, inden de vil kunne anvendes i projektets problemløsning. Det drejer sig om:

- Den obligatoriske kommuneplanlægning for store husdyrbrug skal omfatte driftsbygninger og -anlæg på, hvad der svarer til mere end 500 DE.
- Kommuneplanlægning for store husdyrbrug skal ske som „positivudpegning" af beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug. Projektgruppen har i sin fortolkning af bestemmelsen besluttet, at denne udpegning både kan opfattes som gældende for etablering af nye store husdyrbrug, samt udvidelse af eksisterende store husdyrbrug.
- Flere høringsparter finder „positivudpegningen" uhensigtsmæssig, og foreslår, at den udformes som en differentieret udpegning baseret på konsekvens. Andre høringsparter finder det derimod vigtigt, at „positivudpegningen" fastholdes, da konsekvensbaseret udpegning frygtes at skade husdyrbrugenes vækstmuligheder. Projektgruppen ønsker, at udpegningen skal bevares som en „positivudpegning", men i forskellige niveauer, der afspejler forskellige lokaliseringsmuligheder for store husdyrbrug.
- Grøn Vækst er opstået på baggrund af regeringens ønske om at skabe en grøn vækstvision. Grøn Vækst udspillet og regeringens og Dansk Folkepartis aftaler om Grøn Vækst[1] har sidenhen udmøntet en række lovændringer og lovforslag under fødevareministeriet og miljøministeriet, som skal føre Grøn Vækst „ud i livet". Lovforslag nr. L165 er et af disse lovforslag.

[1] Aftale om Grøn Vækst og Grøn Vækst 2.0.

Del III

Problemanalyse

Realdania 7

Formålet med dette kapitel er at besvare spørgsmål 1 fra den foreløbige problemformulering, og derigennem præsentere nogle af de tanker der tidligere er blevet gjort omkring lokaliseringsplanlægning for landbrug gennem kommuneplanlægning. Der vil derfor være fokus på en række Realdaniaprojekter, der tager udgangspunkt i en tidligere planlovsændring, der gav kommunerne mulighed for at planlægge for lokalisering af ***landbrugets*** *bygninger. Derigennem ønskes det at klarlægge styrker og svagheder hos Realdaniaprojekterne, der retfærdiggør en nytænkning af processen omkring lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug.*

I dette kapitel vil spørgsmål 1 fra den foreløbige problemformulering blive besvaret. Det lyder som følger:

- I udviklingsprojekterne fra Realdania spiller landskabskaraktermetoden en væsentlig rolle. Hvad er landskabskaraktermetoden?

Besvarelsen bygger på de udviklingsrapporter der blev udgiftvet i forbindelse med udarbejdelsen af projekterne.

7.1 Realdaniaprojekterne

Blandt de kompetencer der ved kommunalreformen overgik fra amt til kommune, overtog de nye kommuner ansvaret for administration og planlægning af det åbne land. Således også planlægning for landbruget, og varetagelsen af landbrugets interesser.

I 2006 udskrev Realdania en idekonkurrence omkring udformningen af fremtidens landbrugsbyggerier for derved at skabe nytænkning omkring hvordan nyt landbrugsbyggeri bør udformes og indrettes for at kunne understøtte de kommende krav til størrelser, dyrevenlighed og miljøhensyn [16]. Til at understøtte etableringen af disse nye store landbrugsbyggerier tog Realdania også initiativ til fire udviklingsprojekter omkring planlægning og administration af fremtidens landbrugsbyggeri. Der blev således udarbejdet 3 udviklingsprojekter omkring kommuneplanlægning for landbrugsbyggeri samt et enkelt udviklingsprojekt om udarbejdelsen af kommunale jordbrugsanalyser [16].

De tre projekter omkring planlægning for landbrugsbyggeri blev gennemført i henholdsvis Ringkøbing-Skjern Kommune, Ringsted Kommune samt i et samarbejde mellem Favrskov og Randers kommuner. Projektet omkring udarbejdelse af kommunale jordbrugsanalyser blev gennemført i Sønderborg Kommune. De tre førnævnte udviklingsprojekter har alle taget udgangspunkt i PL § 11 b, stk. 2[1], hvoraf det fremgår at:

> *Stk. 2. Kommuneplanen kan indeholde retningslinjer for andre forhold end nævnt i stk. 1 og § 11 a, der kan være af betydning for arealanvendelsen og bebyggelsen, herunder beliggenheden af arealer til lokalisering af landbrugets driftsbygninger og driftsanlæg inden for de udpegede særlig værdifulde landbrugsområder, jf. § 11 a, nr. 10.*
>
> [PL, § 11 b, stk. 2]

Formålet med de tre projekter har derfor været at udvikle og nytænke metoder til lokaliseringsplanlægning for landbrugsbyggeri. Alle tre udviklingsprojekter har arbejdet med en zoneinddeling af landzonen, som de efterfølgende vil planlægge på baggrund af. Resultaterne af udviklingsprojekterne er sidenhen forsøgt implementeret i kommuneplanerne jf. fremtidsgaarde.dk. En beskrivelse af projekterne og links til de enkelte rapporter er tilgængelige på fremtidsgaarde.dk[2].

I det følgende vil de enkelte projekter blive gennemgået for derved at klarlægge hvilke tanker, der har ligget til grund for det enkelte projekt, samt hvad resultaterne blev, og hvordan hvert enkelt projekt sidenhen er blevet implementeret.

[1] Denne bestemmelse, blev indført som følge af en planlovsændring og giver kommunerne mulighed for at planlægge for landbrugets bygninger og driftsanlæg.

[2] http://fremtidsgaarde.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=38&Itemid=11.

7.2 Udviklingsprojekt - *Ringkøbing-Skjern*

Som afrapportering af udviklingsprojektet i Ringkøbing-Skjern Kommune blev der udarbejdet en 40-siders rapport. Heri indledes der med at beskrive hvilke udfordringer, der optræder ifm. med kommuneplanlægning i det åbne land, bl.a. på grund af de mange interesser. Det påpeges, at landbruget langt fra er det eneste med interesse i det åbne lands muligheder, hvorefter en række andre interesser nævnes, såsom forskellige bosætningsmuligheder, turisme- og oplevelsesøkonomi samt ikke mindst natur- og landskabshensyn. Der har løbende været udskiftning i personkredsen tilknyttet projektet, der dog hele tiden har bestået af repræsentanter fra både kommunen, landbrugserhvervet og landbrugets rådgivere.

I Ringkøbing-Skjern projektet har opmærksomheden været rettet mod kommunens anseelige størrelse, ikke mindst landbrugsmæssigt, hvorfor der naturligt har været en stor interesse for at fastholde og udvikle landbrugets muligheder i det åbne land. Fokus har været på at skabe grobund for den fremtidige udvikling ved hjælp af dialog og samarbejde. Formålet med projektet har således været:

> *... at kommunen og landbrugserhvervet opnår en fælles forståelse for kommunens landskabelige og funktionsmæssige forudsætninger for lokalisering af landbrugsbyggeri...*
>
> [Realdania 2008a, s. 2]

Som følge heraf er det i udviklingsprojektet blevet forsøgt at udarbejde metoder og værktøjer til lokaliseringsplanlægningen samt lavet udkast til retningslinjer i kommuneplanen.

7.2.1 Principper og tanker bag projektet

Som tidligere nævnt har man i udviklingsprojektet fra Ringkøbing-Skjern Kommune været meget opmærksomme på, at landbruget spiller en stor rolle i det åbne land, ikke mindst grundet kommunens fysiske omfang. Der blev derfor gjort meget ud af at skabe tidlig dialog mellem landbruget og kommunen for at sikre sig, at de væsentligste interesser blev varetaget. Det har ligeledes været vigtigt, for alle parter, at projektet har skabt grundlag for at sende nogle klare signaler om, hvordan de fremtidige rammer og muligheder for landbrugets udvikling vil se ud i kommunen.

Igennem projektet har der været stort fokus på tidlig dialog med udvidelsesmodne landmænd, for derved gennem værdibaseret planlægning, at kunne tage hensyn til både landskabet og bedriften.

Målet med denne værdibaserede planlægning har været at opnå en optimal placering set ift. følgende:

- Investeringssikkerhed
- Byudvikling
- Infrastruktur
- Udnyttelse af energipotentiale i landbruget, eks. biogas
- Initiativer i relation til Miljømålsloven og natur- og miljølovgivning
- Kulturarv og -miljøer
- Landskabelige værdier

[Realdania 2008a]

Håbet har været at kunne sikre, at udvidelser eller nyetableringer sker de steder, hvor der på sigt også er mulighed for yderligere udvidelse, og at der dermed opnås en vis grad investeringssikkerhed. Ligeledes er håbet, at den tidlige dialog er med til at fremme samarbejdet mellem kommune og landmand og dermed lette sagsbehandlingen. Endvidere nævnes det, at det også bør overvejes at inddrage yderligere interessenter, såfremt der er tale om områder med særlige interesser.

7.2.2 Fremgangsmåde og resultater

Analysedelen i Ringkøbing-Skjernprojektet tager udgangspunkt i en kortlægning og analyse af kommunens landbrugsstruktur, derpå hviler en GIS-analyse af de retlige bindinger og begrænsninger, der findes i det åbne land, samt slutteligt en landskabsanalyse.

Der indledes med at analysere på landbrugstrukturen i kommunen, hvormed der ønskes at skabe et overblik over de landbrugsrelaterede bygningers omfang, samt at komme frem til en prognose for landbrugsbyggeriets udvikling. Der er i projektet taget udgangspunkt i, at landbruget i kommunen følger den hidtidige udvikling hen mod større og færre bedrifter samt øget specialisering af bedrifter, øget koncentration af husdyr og større driftsanlæg. På baggrund af oplysninger fra Vestjysk Landboforening tages der udgangspunkt i at fremtidige driftsanlæg vil være i størrelsesordenen 10.000 til 25.000 kvm under tag samt bygningshøjder op til 12 meter og siloer op til 20 meter[3]. Endvidere har der i projektet været

[3]En mere grundig gennemgang af de anvendte beregningsmetoder samt de specifikke fremskriv-

øje for, at maksimalgrænser for antal dyreenheder er fjernet. Derfor konstateres det i rapporten, at der fremover vil skulle planlægges for meget store anlæg, hvorfor et nyt og bedre beslutningsgrundlag vil være en nødvendighed.

Som nævnt bliver der i forbindelse med projektet også udarbejdet en GIS-analyse for kommunen. Denne GIS-analyse udarbejdes på baggrund af den planlægning og lovgivning, samt de korttemaer der hidtil har reguleret placering af landbrugsbyggeri i kommunen. GIS-analysen har således taget udgangspunkt i gældende lovgivning samt øvrige temaer, som projektgruppen bag udviklingsprojektet har fundet af væsentlig betydning. GIS-analysen er opdelt i en generel del, der beskriver forskellige natur- og miljømæssige restriktioner for landbrugsdrift af jorder samt en mere specifik del, der har direkte betydning for placering af landbrugsbygninger[4].

På baggrund af denne GIS-analyse inddeles kommunen således i tre zoner: En rød, en gul og en grøn zone, som kan ses i figur 7.1 på den følgende side.

Rød zone er naturligt nok det område, hvor en etablering eller udvidelse af landbrug anses for umulig og omfatter således byzone, fremtidig byzone, sommerhusområder, landsbyer, samlet bebyggelse og lokalplanlagte områder. Derudover omfatter det endvidere deciderede forbudszoner, såsom klitområder, fredede og beskyttede områder samt skove. Den røde zone omfatter også en 300 meter dynamisk bufferzone omkring byzone, fremtidig byzone og sommerhusområder samt lokalplanlagte boligområder og enkelte øvrige beboelsestyper. Denne 300 m zone er medtaget som følge af § 20 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug, idet kommunen ifm. vurdering af ansøgning efter § 10 eller ved godkendelse efter § 11 eller § 12 skal sikre, at forurening eller væsentlige gener for omgivelserne som følge af husdyrbrug skal begrænses. Ifølge rapporten gælder det for den røde zone, at nyetablering og udvidelse af eksisterende husdyrbrug som udgangspunkt er uønsket og eksisterende husdyrbrugs bygninger og anlæg søges afviklet.

Gul zone omfatter en række natur- og miljømæssige restriktioner samt planlægningsrelaterede interesser såsom råstofområder og kystnærhedszone. Zonen er således ikke en forbudszone, men et område hvor indplacering af landbrugsanlæg skal ske under hensyntagen til zonens udpegningsgrundlag. Af mere bemærkelsesværdig karakter er en dynamisk 1000 m bufferzone omkring byzone, fremtidig byzone og sommerhusområder, samt en 500 m bufferzone omkring landsbyer. Begge disse zoner er således pålagt udover de førnævnte 300 m i den

ningstal kan findes i udviklingsprojektrapportens Bilag B fra Ringkøbing-Skjern Kommune.

[4]En mere detaljeret beskrivelse af GIS-analysen kan findes i udviklingsprojektrapportens Bilag C[Realdania 2008a].

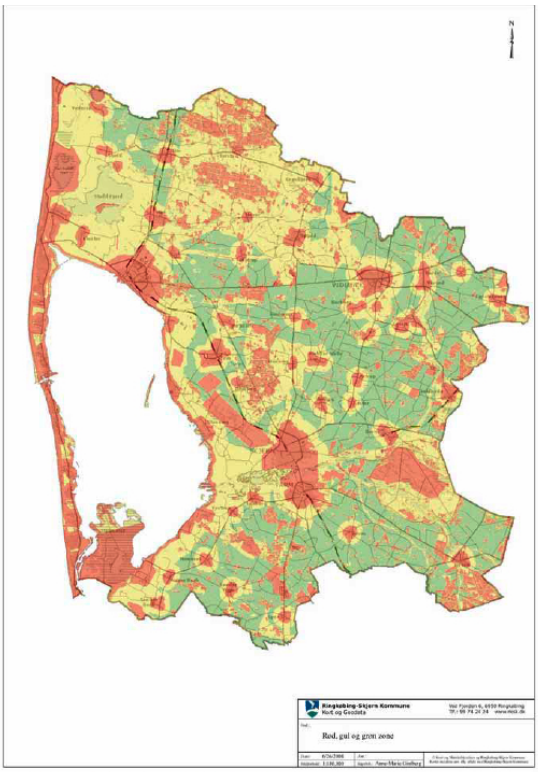

Figur 7.1 – Ringkøbing-Skjern Kommune, vist her med inddeling i de tre zoner, rød, gul og grøn. En større udgave kan ses i udviklingsprojektrapportens Bilag A1.©Realdania

røde zone, idet det ønskes at sikre beboere mod øget risiko for gener som følge af fremtidige udvidelser samt at sikre landbrugets muligheder for fremtidig udviklingsmuligheder. Dog må disse 1000/500 m forventes at være mindre restriktive, idet de optræder som en del af den gule zone, og derfor må antages at være vurderingsområder.

Den grønne zone skal hovedsageligt reserveres til jordbrugsmæssige formål, herunder placering af store landbrugsbygninger og -anlæg. Områderne i denne zone indeholder således ingen restriktioner omkring natur og miljø eller nogle planlægningsmæssige restriktioner eks. byudviklingsområder, hvorfor det er her at udflytning og udbygning af landbrugsanlæg skal ske. Dog skal dette ske under hensyntagen til de enkelte områders landskabstyper.

Som sidste del af projektet er der blevet foretaget en landskabelig vurdering af kommunen, idet dette ifølge rapporten er blevet en væsentlig del af miljøgod-

kendelsen. Man har derfor vurderet, at det er vigtigt at fastlægge hvilke forskellige landskabstyper, der findes i Ringkøbing-Skjern Kommune, og at disse indgår i det kommunale planlægnings- og administrationsgrundlag ifm. kommuneplanlægningen.

Udviklingsprojektets landskabsvurdering er ikke blevet udarbejdet ved hjælp af landskabskaraktermetoden(se evt. afsnit 8 på side 97), idet man følte, at dette ville være en for omfattende og tidskrævende proces. I stedet har projektet taget udgangspunkt i kommunens geologi, morfologi[5], højdekurvekort og landskabets hældningsgrader. Derudover er der blevet brugt en kategorisering af landskabstyper, fra en rapport udarbejdet af landskabsarkitekt Birk-Nielsen [Realdania 2008a]. Således blev det altså valgt at anvende en række ting, som var let tilgængelige hos Ringkøbing-Skjern Kommune for derved at spare tid. På baggrund af dette arbejde blev kommunen inddelt i otte overordnede landskabstyper og efterfølgende tilknyttet en vurdering af den enkelte landskabstypes egnethed/sårbarhed overfor indpasning af stort landbrugsbyggeri. Resultatet af dette arbejde er sidenhen blevet illustreret i figur 7.2 på den følgende side. Af de otte landskabstyper, regnes kun tre af disse for robuste og dermed egnede til placering af landbrug.

Sammenholdes kortet i figur 7.2 på næste side med oversigten over hvilke landskabstyper, der regnes for egnede til landbrug, fremstår en stor del af kommunens arealer som egnede til placering af landbrug.

7.2.3 Implementering i praksis

I udviklingsrapporten er der indarbejdet et afsnit omkring implementering af rapportens resultater. Der er således udarbejdet en redegørelse for kommunens standpunkt på baggrund af udviklingsrapporten set i forhold til lokaliseringsplanlægning for landbrug. Kommunen ønsker at undgå interessekonflikter ved at forsøge at integrere større produktionsanlæg i det åbne land. Her ønskes det særligt at tilgodese, at der opnås de bedst mulige produktionsmæssige betingelser samt en mest muligt harmonisk indpasning i landskabet. Igen henvises der til, at planlægningen bør igangsættes på et tidligt tidspunkt ift. opførelsen eller udvidelsen, og at der dermed også på et tidligt tidspunkt skabes dialog mellem de involverede parter. Endvidere ønsker kommunen, at lokaliseringen sker på baggrund af en faglig vurdering af, hvilke miljømæssige og landskabelige konsekvenser det enkelte projekt vil få.

[5]Beskrives ifølge denstoredanske.dk som læren om form og struktur hos levende organismer eller landskabstyper.

Figur 7.2 – I ovenstående figur ses det, hvordan man i udviklingsprojektet har brugt de forskellige tilgængelige landskabsdata i kommunen til at inddele kommunens arealer i forskellige landskabstyper. ©Realdania.

Derudover er der i rapporten udarbejdet et udkast til nogle retningslinjer, der umiddelbart kan anvendes direkte i kommuneplanlægningen. Her er der udarbejdet nogle generelle retningslinjer gældende for alle områderne, et sæt for de enkelte zoner samt et sæt for de forskellige landskabstyper. Således er der i et givet område tre sæt retningslinjer, der skal overholdes, et generelt sæt, et sæt afhængende af hvilken farvezone projektet er i og et gældende for den type landskab, landbruget er beliggende i. Ved at sammenholde de tre sæt retningslinjer bliver det således synligt hvad der gælder i et givent område.

I forbindelse med udviklingsprojektet er der lagt stor vægt på at skabe tidlig dialog mellem kommunen og landmanden samt evt. landmandens rådgivere for derved at opnå det bedst mulige resultat.

Ifølge rapporten bør resultaterne, både områdeinddelingerne og de udarbejdede kommuneplanretningslinjer, kunne bruges i kommuneplanlægningen. Det kan enten være direkte, eller også kan resultaterne bruges som rettesnor i forbindel-

se med enkeltsagsbehandlinger.I den gældende kommuneplan for Ringkøbing-Skjern kommune[6], fremgår de i udviklingsprojektet udarbejdede retningslinjer dog ikke. Det nævnes dog kort, at det af kommunalbestyrelsen ses som et mål at intentionerne og kortværktøjerne fra udviklingsprojektet anvendes som ikke bindende værktøjer til brug ved udarbejdelse af miljøgodkendelser af større husdyrbrug [2].

Af rapporten fremgår der tillige en række mere generelle overvejelser, som udviklingsprojektgruppen har gjort sig omkring planlægning for landbrug. Det påpeges bl.a., at den hidtidige styreform, hvor landbrugets placering er blevet bestemt gennem en løbende tilpasning af miljølovgivningen, har været skyld i, at landmændene har fokuseret på indhentning af miljøgodkendelser i stedet for at tænke langsigtet og i helhedsplanlægning. Det fremhæves derfor, at der gennem planloven bør gives mulighed for, at kommunerne kan indarbejde planlægning for større landbrugsanlæg i den helhedsplanlægning, der i forvejen sker i forbindelse med kommuneplanlægningen, og at landbrug i den forbindelse bør betragtes som alt andet erhverv og industri. Derved gives der også mulighed for at fastlægge en afstandszone til eks. beboelse. Endvidere påpeges det, at det bør være muligt for kommunerne at udarbejde mere langsigtet planlægning og dermed skabe bedre investeringssikkerhed for landmanden, eksempelvis gennem rammelokalplaner, som dermed kan udgøre en helhedsplan for det enkelte område eller bedrift. Udvidelser bør dog stadig leve op til de gældende miljøkrav.

7.2.4 Vurdering

Der tages i rapporten udgangspunkt i Ringkøbing-Skjern Kommunes store geografiske omfang og et deraf følgende ønske om, at landbruget også fremadrettet bør spille en væsentlig rolle i det åbne land. Ligeledes tages der udgangspunkt i et kommunalt ønske om, at dialog og samarbejde skal være med til at skabe et godt afsæt for fremtidig udvikling. Ønsket om dialog og samarbejde har derfor i høj grad afspejlet sig i Ringkøbing-Skjern projektet, hvilket blandt andet kommer til udtryk i en bred sammensætning af projektdeltagere fra såvel myndigheder som landbrugserhverv. Der ser ud til at have været et godt samarbejde omkring udarbejdelsen af rapporten, hvilket dermed lever op til det indledende ønske om god dialog og samarbejde.

Der er endvidere i rapporten taget udgangspunkt i at der fremover vil kunne ses landbrugsanlæg med op til 25.000 kvm under tag og besætninger med væsentlig

[6] Kommuneplanen findes online tilgængelig på http://rksk.dkplan.niras.dk/dkplan/dkplan.aspx

flere dyreenheder end hidtil. Dette stemmer fint overens med de oplysninger vi har fra Kaare Hjort fra Herning kommune, der selv har arbejdet med et eksempeltal på 1500 DE baseret på et reelt projekt fra Herning kommune.

I udviklingsprojektet udarbejdedes indledningsvis en omfattende GIS-analyse med en lang række temaer, som tilsammen danner grundlag for en inddeling af kommunen. Denne inddeling består af tre overordnede zoner, henholdsvis rød, gul og grøn. Hver af de tre zoner har således sine egne begrænsninger set i forhold til etablering og udvidelse af større landbrugsanlæg. Denne tilgang vurderes at være ganske god, idet det gøres let og overskueligt at se hvilke områder, sandsynligheden er størst for at få lov til at etablere eller udvide i. Samtidig kan det måske medvirke til at lette sagsbehandlingen i forbindelse med etableringer og udvidelser.

I tillæg til GIS-analysen blev der foretaget en landskabsanalyse baseret på en række af kommunens allerede tilgængelige data. Således blev denne altså ikke udarbejdet med baggrund i en decideret metode, men nærmere stykket sammen af en række forskelligt data. Hvorvidt dette er hensigtsmæssigt set i forhold til, at man samtidig fremhæver, at den landskabelige vurdering er blevet en væsentlig del af miljøgodkendelsen, er tvivlsomt. Den alternative tilgangsvinkel begrundes med, at en fuldstændig udarbejdelse af landskabskaraktermetoden vil være omfattende, hvorfor dette er valgt i stedet. Med den store vægt som landskabsanalysen efterfølgende får som følge af de retningslinjer, der udarbejdes, vurderes det at have været mere hensigtsmæssigt at have anvendt landskabskaraktermetoden.

Hvorvidt rapportens resultater er blevet anvendt i praksis er svært at vurdere, idet de sagtens kan være blevet brugt i forbindelse med sagsbehandling ved miljøgodkendelser. Sikkert er det dog, at de i udviklingsprojektet udarbejdede retningslinjer ikke er blevet integreret direkte i Ringkøbing-Skjern Kommunes kommuneplan 2009.

7.3 Udviklingsprojekt - *Favrskov og Randers*

I lighed med føromtalte projekt fra Ringkøbing-Skjern blev der udarbejdet et tilsvarende udviklingsprojekt i et samarbejde mellem Randers og Favrskov kommune. Afrapportering heraf udmøntede sig ligeledes i en rapport. Rapporten indledes med at beskrive baggrunden for rapportens udarbejdelse, heriblandt hvordan der fra landbrugets side tidligere har været efterlyst egentlige planlagte og politisk prioriterede områder til placering af fremtidens store landbrug [Realdania 2008b].

Som det også var tilfældet i Ringkøbing-Skjern projektet, har udviklingsprojektet fra Favrskov-Randers til formål at nytænke og udforme nye planlægningsmetoder til placering af landbrugsanlæg i det åbne land. I modsætning til Ringkøbing-Skjern projektet er der dog i dette projekt langt større fokus på den landskabelige analyse hvilket nok skyldes, at projektkoordinatoren på Favrskov-Randers projektet er en af folkene bag landskabkaraktermetoden[7].

Rapportens opbygning består af tre faser, hvor første fase omhandler kortlægning og analyser, herunder beskrivelser af nye metoder til lokaliseringsanalyse. Anden fase omhandler kommuneplanlægning og kommer med bud på, hvordan projektets metoder kan implementeres i kommuneplanlægningen. Tredje fase omhandler en perspektivering på udviklingsprojektet, hvori der perspektiveres over udviklingsprojektets arbejde og resultater.

I projektet arbejdes der med en definition af landbrugsbyggeri, som omfatter etablering af nye produktionsbygninger og -anlæg, som kræver landzonetilladelse[8] eller miljøgodkendelse. Endvidere påpeges det i rapporten, at der udelukkende er blevet arbejdet med placering af denne type landbrugsbyggeri, og at man således ikke forholder sig til arealanvendelse og harmonikrav. Dog tages der højde for evt. gener af omgivelserne som følge af nyt byggeri. Projektet har derudover ikke foretaget en særlig kortlægning af landbrugsstrukturen i området, men blot taget i udgangspunkt i *Jordbrugsanalyse for Århus Amt 2005*.

[7] Vibeke Nellemann, landskabsarkitekt MDL og seniorrådgiver i afdelingen for By- og Landskabsstudier hos KU Life

[8] Jævnfør Planlovens § 35, må der i landzonen ikke ske udstykning, opføres ny bebyggelse, eller ske ændring i anvendelsen af bebyggelse og ubebyggede areal, uden kommunalbestyrelsens tillade. [PL, § 35].

7.3.1 Fremgangsmåde og resultater

Som det også var tilfældet i Ringkøbing-Skjernprojektet er der i Favrskov-Randersprojektet arbejdet med en inddeling af projektområdet i tre zoner. Til forskel fra Ringkøbing-Skjernprojektet foretages der dog ikke en explicit gennemgang af, hvordan udpegningen af disse områder er blevet til, det er blot beskrevet kort, at det er med baggrund i en GIS-analyse. Det anskueliggøres ikke nærmere hvilke temaer, der er blevet anvendt i denne GIS-analyse, blot at den er blevet udarbejdet med baggrund i en række forskellige temaer omfattende erhvervs-, landskabs-, natur- og miljømæssige og rekreative interesser [Realdania 2008b].

Efterfølgende gives der en beskrivelse af hvad der karakteriserer de tre forskellige zoner, som projektområdet er blevet inddelt i. Herefter følger en mere specifik gennemgang af GIS-analysens indhold i de tre zoner[9]. Som det også var tilfældet i Ringkøbing-Skjernprojektet er der tale om en negativzone, hvor udvidelse eller etablering af landbrug anses som uønsket, en måskezone hvor udvidelse og etablering af landbrug afhænger af og skal ske under hensyntagen til forskellige forhold i området og en positivzone, hvor en udvidelse eller etablering er ønsket.

Rapporten fremhæver, at en lang række af de temaer, der ligger i måskezonen, stammer fra tidligere regionplanudpegninger og derfor ikke er lovmæssigt beskyttede. Derfor er en nærmere vurdering af områdernes robusthed i forhold til landbrugsbyggeri en nødvendighed, hvorfor de også er en del af måskezonen. Derfor foreslås det i rapporten, at der allerede i en planlægningssituation foretages den nødvendige konsekvensvurdering for derved at foregribe en del af den sagsbehandling, der optræder ved udvidelse eller etablering i måskezonen. Derved opnås der også en mere umiddelbar klarhed for landmanden over, hvor en udvidelse eller etablering vil være mest hensigtmæssig og fremtidssikret.

På baggrund af den bagvedliggende GIS-analyse blev der efterfølgende udarbejdet en landskabskarakteranalyse i to mindre områder i projektområdet. Heri beskrives og kortlægges hvilke særpræg, det enkelte område har særligt mht. landskabselementer og områdets rumlige og visuelle forhold samt hvilke visuelle oplevelsemuligheder, der optræder i det pågældende område. Der redegøres således også for beliggenhed af allerede eksisterende landbrugsbyggeri og dets fremtræden i området. Denne landskabsanalyse blev derpå koblet sammen med førnævnte GIS-analyse for derved at skabe en lokaliseringsanalyse. GIS-analysens informationer omkring områdets beskaffenhed og begræns-

[9] en mere grundig beskrivelse af de tre zoner, og deres indhold kan ses i Favrskov-Randers rapporten[Realdania 2008b, s. 7-9].

ninger ift. landbrugsbyggeri kobledes således sammen med landskabsanalysens informationer omkring landskabets og områdets visuelles værdiers robusthed/sårbarhed i forhold til et stort nyt landbrugsbyggeri. Ovennævnte metode afprøves efterfølgende som nævnt på to områder indenfor projektområdet[10].

7.3.2 Implementering i praksis

I udviklingsprojektet fra Favrskov-Randers kommuners anden del beskrives det, hvordan det i projektet er blevet forsøgt at udarbejde henholdsvis en redegørelse, et udkast til kommuneplanens hovedstruktur og en række retningslinjer for lokaliseringen af større landbrugsbyggeri.

Indledningsvis beskrives det hvordan det fremadrettet ses at landbrugsbygninger vil blive større og antage en industrilignende karakter. Derfor vurderes det at denne type ny bebyggelse kan få en væsentlig landskabelig påvirkning og muligvis påvirke øvrige funktioner i det åbne land på en negativ måde. Derfor ønskes det fra kommunens side, at man ved hjælp af resultaterne fra udviklingsprojektet vil kunne sørge for, at der sker en hensigtmæssig placering af nye store landbrugsbygninger.

I forbindelse med udarbejdelsen af en hovedstruktur for landbrug, til brug ved kommende kommuneplanlægning, henvises der til føromtalte inddeling af kommunen i tre overordnede zoner. Her bliver konkret tale om *udbygningsområder*(zone 1), *vurderingsområder*(zone 2), og *sårbare områder*(zone 3). Således lægges der op til, at der i en kommende planlægningssituation bliver lavet den omtalte inddeling af kommunen for derved at skabe overskuelighed over, hvor det er mest hensigtmæssigt at placere nyt stort landbrugsbyggeri.

Derudover udarbejdes der i rapporten en række mere specifikke retningslinjer, hvori det beskrives, hvordan kommunen forholder sig til nyt landbrugsbyggeri i de tre nævnte zoner.

Som det kan ses i figur 7.3 på den følgende side beskrives det yderligere i rapporten, hvordan der ved behandling af ansøgninger om stort landbrugsbyggeri fra kommunes side kræves landskabstilpasning af byggeriet, såfremt det i henhold til zoneinddelingen findes nødvendigt. Endvidere beskrives det, hvordan man fra kommunens side i høj grad vil lade sagsbehandling ske i overensstemmelse med landskabskaraktermetodens resultater.
Fra kommunens side vil man også gennem andre virkemidler, såsom jordopkøb og etablering af infrastruktur, arbejde for realiseringen af nyt landbrugsbyggeri

[10]Kortbilag for Favrskov-Randers projektets første fase kan ses på http://tinyurl.com/3b7akqt.

	Zone 1-områder Udbygningsområder for landbrugsbyggeri	Zone 2-områder Vurderingsområder for landbrugsbyggeri	Zone 3-områder Særligt sårbare områder for landbrugsbyggeri
Kommunalbestyrelsens mål og strategi	Her vil kommunen aktivt tilgodese lokalisering af nyt stort landbrugsbyggeri og langsigtet investeringssikkerhed heri ved at søge: - i kommuneplanlægning og administration at modvirke konkurrerende arealanvendelser (byudvikling, rekreative anlæg mv.), - at rette offentlige investeringer i planlægning, jordfordeling, infrastruktur mv. mod disse områder. - at indgå i aktiv dialog med landbrugserhvervet om landbrugsudviklingen i disse områder. - at opstille minimums krav til landskabstilpasning og nabohensyn.	Her vægter kommunen en flersidig arealanvendelse, hvor nyt landbrugsbyggeri sker under særlig hensyntagen til prioriterede beskyttelsesinteresser og bosætning. Stort landbrugsbyggeri skal tillades eller godkendes, hvis der kan stilles vilkår om placering og udformning, der sikrer områdets beskyttelsesværdier og betydning for bosætning og friluftsliv. Vilkår fastlægges på baggrund af kommuneplanen, og der stilles krav om vurdering af byggeriets påvirkning af landskabelige, kulturhistoriske, natur- og miljømæssige og rekreative sammenhænge og nabohensyn. Der kan ikke forventes landzonetilladelse eller godkendelse iht. lov om miljøgodkendelse af husdyrbrug til byggeri, der er uforeneligt med disse interesser (se s. 18).	Her har andre hensyn end landbruget 1. prioritet. Kommunen vil medvirke til at sikre, at disse områder friholdes for nyt stort landbrugsbyggeri. Der kan ikke forventes tilladelse/godkendelse eller dispensation til større byggeri og anlæg (se s. 18).

Figur 7.3 – I ovenstående figur ses det, hvordan det i udviklingsprojektet fra Favrskov-Randers er beskrevet, hvordan man vil forholde sig til nyt landbrugsbyggeri baseret på zone inddelingen. ©Realdania.

i zone 1, udbygningsområderne. I zone 2, vurderingsområderne, foreslås det fra udviklingsprojektets side, at der kommunalt udarbejdes en fuldstændig landskabskarakteranalyse for derved at søge at afklare landbrugets udviklingspotentiale i de pågældende områder hurtigst muligt.

Udviklingsprojektets fase 2 afsluttes med en beskrivelse af, hvad der i rapporten kaldes en værktøjskasse. Heri gives der et bud på hvilke virkemidler, der fra kommunens side kan tage i anvendelse ifm. en sagsbehandling af en ansøgning om opførelse af nyt landbrugsbyggeri. Af denne værktøjskasse fremgår det, at der tidligt i processen bør stilles krav til ansøgningsmaterialet, at kommunen skal forberede sig grundigt til at gennemføre et tilsyn, og at man kommunen bør tage ud og se området, hvor der ansøges om landbrugsbebyggelse. Derudover bør der udarbejdes en grundig beskrivelse og vurdering af det pågældende område, og slutteligt sørge for at der stilles vilkår til byggeriet, såfremt det er ønsket at opnå en bedre løsning ved eks. at ændre placering eller udformning af det pågældende byggeri.

Som i Ringkøbing-Skjern rapporten påpeges det i Favrskov-Randersprojektet, at kommunen bør forsøge at udarbejde det, de kalder en *lokal områdeplanlægning*. Hermed forventes det at være muligt at kunne foretage en mere detaljeret helhedsplanlægning end det er muligt gennem kommuneplanen. Der henvises her til, at kommunen f.eks. kan udarbejde separate kommuneplanstrategier for udvalgte områder eller lokale udviklingsstrategier. I dette udviklingsprojekt foreslås det mere specifikt, at man ved hjælp af en lokal områdeplanlægning på baggrund af landskabskaraktervurdering baseret på landskabskaraktermetoden, vil kunne foretage en udflytning af eksisterende landbrug til mere egnede områder,

f.eks. rapportens udpegede udbygningsområder.

I Favrskov Kommune er resultaterne fra udviklingsprojektet omkring zonering, retningslinjer og redegørelser implementeret i Favrskov Kommuneplan 2009 [2]. Der er således blevet indarbejdet resultater omkring zonering direkte i kommuneplanen, samt indarbejdet den tilhørende værktøjskasse for sagsbehandling i kommuneplanens redegørelse [2].

I kommuneplan for Randers Kommune fremgår det af *retningslinjer for landskabelige interesser* at Byrådet vil sikre, at nyt stort landbrugsbyggeri skal tilpasses landskabet. Endvidere fremgår det af redegørelsen for landbrug at der i Randers Kommune vil blive bygget videre på udviklingsprojektet ifm., at der skal planlægges for lokalisering af større landbrugsbyggeri [2].

Udover de fremkomne resultater fra projektets fase 1 og 2 er der i projektets fase 3 blevet perspektiveret over arbejdet, og på den baggrund blevet udarbejdet en række anbefalinger, om opfølgning på udviklingsprojektet. Herunder beskrives det hvordan lovgivningen bør justeres, således at kommunerne får mulighed for at give afslag på landzonetilladelser og miljøgodkendelser, samt byggeansøgninger begrundet i screening på baggrund af de tre zoner. Endvidere påpeges det, at der bør være krav til kommunerne om at foretage lokal områdeplanlægning for landbrugsbyggeri samt mulighed for at udarbejde lokalplaner for nyt stort landbrugsbyggeri. Yderligere fremhæver rapporten en række punkter fra projektet, som det menes, at kommunerne med fordel vil kunne inddrage i forbindelse med planlægningssituationer eller ved sagsbehandling.

7.3.3 Vurdering

Der er i Favrskov-Randersprojektet i endnu højere grad lagt vægt på landskabsvurderingen end det var tilfældet i Ringkøbing-Skjernprojektet. Til forskel fra Ringkøbing-Skjernprojektet er der dog denne gang taget udgangspunkt i Landskabskaraktermetoden. Denne landskabskarakteranalyse bliver i projektet sammenholdt med en forudgående GIS-analyse, der fastlægger hvilke begrænsninger, der findes i kommunen og på denne baggrund inddeler kommunen i de tre omtalte zoner. I kraft af at mange af resultaterne er blevet implementeret direkte i de to kommuners kommuneplaner, får landskabskaraktermetoden altså en stor betydning for hvordan håndteringen af større landbrugsbyggeri fremover vil foregå i de to kommuner.

I rapportens perspektivering gives der udtryk for, at der fra de to kommuners side ønskes bedre muligheder for at henvise landbrugsbyggeriet til de steder, det er ønsket af kommunerne. Kommunerne ønsker således i højere grad at kunne

bestemme, hvorvidt en landbrugsbedrift med behov for at udbygge skal etablere nye anlæg i et område, som kommunen har udpeget til udviklingsområde. Således må det kunne konstateres, at der som udgangspunkt ikke har været den mest positive tilgang til landbrugets udvikling i kommunen.

Den høje grad af implementering i Randers og Favrskovs kommuneplaner må betyde, at udviklingsprojektets resultater stemmer godt overens med, hvad de to kommunalbestyrelser ønsker for placeringen af stort landbrugsbyggeri. Favrskov-Randersprojektet virker mere gennemarbejdet end Ringkøbing-Skjernprojektet, idet der er udarbejdet såvel en GIS-analyse for hele kommunen, samt en fuldstændig landskabskarakteranalyse for to udvalgte eksempelområder. Derved opnås der et godt udgangspunkt, som kommunen efterfølgende forholdsvis let kan implementere. Det virker dog til at man i projektets udarbejdelse i højere grad end Ringkøbing-Skjernprojektet har prioriteret det landskabelige og de naturmæssige kvaliteter højt i forhold til landbruget. Dermed menes, at det virker som om at der har været mere fokus på, hvilke dele af landskabet og naturen, der var værd at bevare fremfor hvilke dele af landbruget, der var økonomisk i stand til at imødekomme kommunernes ønsker om udflytning til mere robuste områder. Denne holdning var måske mere gangbar før finanskrisen indtraf, hvorfor der i dag måske må tages en lidt anden tilgangsvinkel for at kunne underbygge landbrugets overlevelsesmuligheder.

7.4 Udviklingsprojekt - *Ringsted*

Udviklingsprojektet fra Ringsted Kommune blev udarbejdet i et samarbejde mellem Ringsted Kommune og ingeniørvirksomheden COWI A/S. Som det også var tilfældet i de to ovenfor beskrevne udviklingsprojekter, blev der i Ringstedprojektet fokuseret på at tilvejebringe en zonering af kommunens areal for derefter at udarbejde en række retningslinjer til brug ved kommuneplanlægning.

Formålet med udviklingsprojektet fra Ringsted var således følgende:

- At udvikle planlægningsværktøjer i forbindelse med lokalisering af landbrugsbyggeri i kommuneplanen.
- At formulere forslag til hvorledes lokaliseringen af landbrugsbyggeri kan indarbejdes i Ringsted Kommuneplan 2009.
- At præsentere generelle anbefalinger om, hvordan kommunerne kan arbejde med lokalisering af landbrugsbyggeri i kommuneplanlægningen.

[Realdania 2008c, s. 7]

Arbejdet med udviklingsprojektet blev påbegyndt i maj 2007, afsluttet i juni 2008 og afrapportering er blevet foretaget i september 2008. I projektet er der, ligesom i de to øvrige projekter taget udgangspunkt i, at landbruget vil fortsætte med at bevæge sig mod færre og større bedrifter. Udviklingsrapporten baserer dette på en prognose udarbejdet af Dansk Landbrug [Realdania 2008c]. I udviklingsprojektet påpeges det, at den visuelle påvirkning af store nye anlæg vil påvirke landskabet i betydelig grad, hvorfor det ifølge rapporten er vigtigt ikke alene at tage hensyn til erhvervets investeringer, men også til naboer, natur, landskab og oplevelsesværdier i det enkelte område. Derfor vil det i omtalte rapport forsøges at skabe et planlægnings- og administrationsgrundlag, der kan understøtte en varetagelse af de ovennævnte interesser.

7.4.1 Fremgangsmåde og resultater

I udviklingsprojektet er der gjort brug af forskellige metoder til videnserhvervelse herunder litteraturstudier, dataindsamling, GIS-analyser, landskabskarakteranalyse ved hjælp af landskabskaraktermetoden samt møder med relevante interessenter i det åbne land og dets planlægning [Realdania 2008c]. Projektet er således udarbejdet i 5 faser, indledningsvis en række litteraturstudier, dernæst dataindsamling og kortlægning, derpå foretages der en zonering efterfulgt af dialog med en nedsat følgegruppe, og slutteligt udarbejdes der en række konkrete forslag til Ringsted Kommuneplan 2009.

Udviklingsprojektet blev som nævnt indledt med litteraturstudierne, som havde til formål at skabe et vidensgrundlag for projektets udarbejdelse. Således blev der foretaget en gennemgang og vurdering af en række eksisterende planmaterialer, såsom landsplanredegørelse, regionplanlægning, tidligere kommuneplaner, samt øvrigt relevant materiale [Realdania 2008c].

På skuldrende af litteraturstudierne blev der foretaget en dataindsamling og kortlægning af kommunen og på baggrund af dette, udarbejdet en GIS-analyse. Til denne GIS-analyse, blev der udvalgt en række forskellige korttemaer, alle med relevans for placering af landbrugsbyggeri og dernæst udarbejdet en zonering af kommunen. Zoneringen er dermed sket på baggrund af såvel planlægningsmæssige bestemmelser, forskellige udpegninger samt miljø- og beskyttelseshensyn. Kommunen er således blevet inddelt i de fire nedestående zoner:

- Zone 1 - Restriktive (røde) områder for landbrugsbyggeri: Byzone og lokalplaner (300 m bufferzone), lavbundsarealer, landzonelandsbyer, beskyttede naturtyper, fredninger, Natura 2000 og ammoniakfølsomme områder (300 m bufferzone).
- Zone 2 - Skærpede (gule) områder for landbrugsbyggeri: Arealreservationer/byggelinjer, kirkeomgivelser, korridorer, SFL, skovrejsning og større uforstyrrede områder.
- Zone 3 - Lempelige (grønne) områder for landbrugsbyggeri: Byggelinjer (naturbeskyttelseslovens for skov, sø, fritid osv.), rekreative områder og kulturmijøer.
- Zone 4 - Perspektiv- og investeringsområder (hvide) for landbrugsbyggeri: Ingen eller få plan- eller lovgivningsmæssige restriktioner.

[Realdania 2008c, s. 16-17]

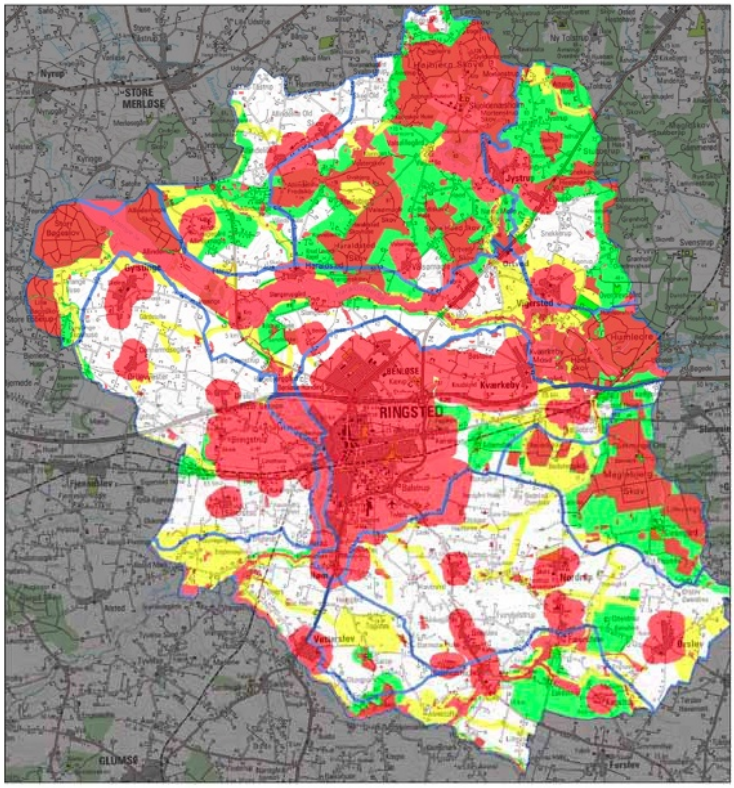

Figur 7.4 – I ovenstående figur ses det hvordan man i udviklingsprojektet fra Ringsted Kommune har udarbejdet en zoneinddeling af kommunen. ©Realdania.

Som supplement til GIS-analysens zoneinddeling er der ifølge rapporten et igangværende arbejde i Ringsted Kommune med at udarbejde en fuldstændig landskabskarakteranalyse på baggrund af landskabkaraktermetoden. Denne har til formål at kortlægge kommunens landskab og efterfølgende medvirke som administrationsgrundlag i forbindelse med sagsbehandling.
Gennem denne landskabskarakteranalyse vil det både blive beskrevet, hvor landbruget har sin naturlige plads og er en forudsætning for en udvikling af områdets karakter, men også hvilke områder, der er sårbare overfor stort visuelt dominerende landbrugsbyggeri. Til brug i projektet blev der således udarbejdet en landskabskarakteranalyse af to udvalgte eksempelområder, henholdsvis et intensivt landbrugsområde og et ekstensivt landbrugsområde. På baggrund af disse to eksempelområder er der udarbejdet retningslinjer til brug i kommuneplanen. Derved sikres det at landskabkarakteranalysens resultater er tilstrækkelige til at varetage de landskabelige interesser. Det forventes dog, at landskabkarakteranalysen hovedsageligt vil kunne bruges i forbindelse med sagsbehandling.

Som en anden del af GIS-analysen blev der endvidere udarbejdet en analyse af landbrugsstrukturen i kommunen. Her er der bl.a. blevet foretaget en kortlægning af beliggenheden af kommunens landbrugsbyggerier. Dermed er det blevet forsøgt at gøre det overskueligt at se hvor landbrugets investeringer ligger placeret i forhold til zoneinddelingen. Ifølge rapporten har det dog ikke været muligt i projekt at foretage en fuldstændig analyse og kortlægning af landbrugets investeringer, hvorfor den udarbejdede landbrugsanalyse kun kan agere som en delvis retningsviser for, hvor landbrugets investeringer ligger placeret. I figur 7.5 på næste side kan kortlægningen af kommunens landbrugsbyggerier ses.

Det skal dog nævnes, at det i rapporten fremhæves, at denne kortlægning af landbrugets placering ikke som sådan hører under udviklingsprojektets formål, men derimod henvender sig mere mod kommunens opgaver omkring at varetagelse de jordbrugsmæssige interesser gennem kommuneplanen. Derimod har udarbejdelsen af zoneringen opfyldt udviklingsprojektets mål [Realdania 2008c].

7.4.2 Implementering i praksis

På baggrund af udviklingsprojektets resultater, er der efterfølgende blevet udarbejdet et udkast til, hvordan resultaterne vil kunne implementeres i Ringsted Kommuneplan 2009. Ifølge rapporten er man allerede tidligt i projektforløbet blevet enige om, at projektet skulle målrettes mod at kunne anvendes direkte i Ringsted Kommuneplan 2009 dog med forbehold for den politiske proces.

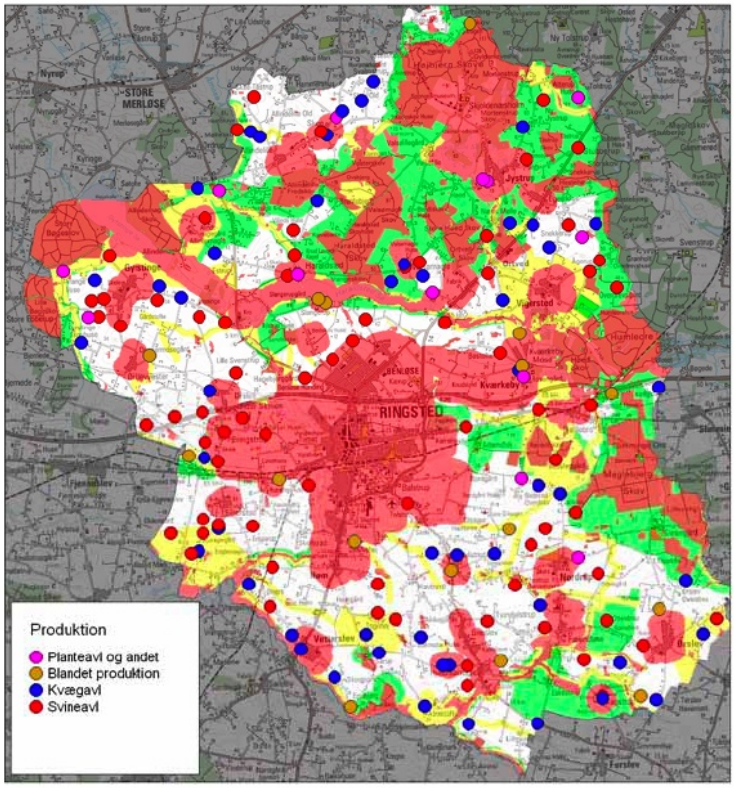

Figur 7.5 – I ovenstående figur ses det hvordan placeringen af landbruget ser ud i Ringsted Kommune, sammenholdt med den i udviklingsprojektet udarbejdede GIS-analyse. ©Realdania.

Derfor blev det forsøgt at udarbejde et planlægnings- og administrationsgrundlag, der både varetager landbrugets interesser ved at foretage positivudpegning til placering af landbrug i de hvide og grønne områder, men også natur- og miljømæsige interesser ved at udpege de gule og røde områder (se eventuelt figur 7.5). Dette menes at være opfyldt, da zoneringen ikke skaber yderligere restriktioner eller bindinger ift. landbruget, idet GIS-analysen bag zoneringen udelukkende er baseret på i forvejen gældende lovgivning og planlægning [Realdania 2008c, s. 25].

Mere konkret er der i udviklingsprojektet udarbejdet et forslag til et kommuneplanafsnit om landbrugsbyggeri. Dette landbrugsafsnit indeholder således en formulering af Ringsted Kommunes visioner og mål for landbrugserhvervet og dets udvikling i kommunen. Heri beskrives det, hvad kommunens visioner og mål for de fire zonetyper er.

Endvidere er det beskrevet gennem retningslinjer, hvordan håndteringen af landbrugsbyggeri i de enkelte zoner bør foregå. Det skal i den forbindelse siges, at man i udviklingsprojektet har været klar over, at disse retningslinjer kun kan anvendes gennem sagsbehandling, hvorfor det også er blevet forsøgt at tilpasse dem denne brug [Realdania 2008c, s. 28]. Retningslinjerne kan ses i figur 7.6.

Område	Retningslinjer
Perspektiverings- og investeringsområder for landbrugsbyggeri	- Områderne skal primært forbeholdes jordbrugsmæssige aktiviteter og anlæg - Placering og udformning af landbrugsbyggeri skal søges tilpasset det omgivende miljø og landskab i henhold til gældende lovgivning
Lempelige områder for landbrugsbyggeri	- Placering og udformning af landbrugsbyggeri skal tilpasses de kulturhistoriske og rekreative interesser
Skærpede områder for landbrugsbyggeri	- Placering og udformning af landbrugsbyggeri skal tilpasses de landskabelige, kulturhistoriske, rekreative, natur- og miljømæssige interesser - Ved tilladelse til opførelse af nyt landbrugsbyggeri kan der - ud fra en konkret helhedsvurdering - evt. stilles krav om nedrivning
Restriktive områder for landbrugsbyggeri	- Områderne skal så vidt muligt friholdes for nyetablering og udvidelse af bygninger og anlæg for jordbrugserhvervet - Ved tilladelse til opførelse af nyt landbrugsbyggeri skal der - ud fra en konkret helhedsvurdering - stilles krav om nedrivning

Figur 7.6 – Af den ovenstående figur kan det ses, hvordan retningslinjerne for de fire forskellige zoner i udviklingsprojektet for Ringsted Kommune er formuleret. ©Realdania.

Udover ovennævnte retningslinjer er der i rapportens landbrugsafsnit udarbejdet en redegørelse. I denne redegørelse er det beskrevet på hvilken baggrund, Ringsted Kommune har udarbejdet kommuneplanens retningslinjer og udpegninger. Dette er blot en formulering af rapportens baggrund og indhold til brug for kommuneplanen. Herunder findes der også en beskrivelse af de fire zoner og hvordan landbruget og borgerne skal forholde sig til etablering af landbrug indenfor de enkelte zoner [Realdania 2008c].

Udviklingsprojektets resultater er efterfølgende i let ændret form blevet implementeret i Ringsted Kommuneplan 2009 [2].

7.4.3 Vurdering

I udviklingsprojektet fra Ringsted Kommune er der taget en lignende tilgang til projektet, som det var tilfældet i de to øvrige projekter. Dermed menes, at man som i de andre udviklingsprojekter harr taget udgangspunkt i en GIS-analyse og

på baggrund deraf udarbejdet en zoneinddeling af den pågældende kommune. Til forskel fra de to andre projekter har Ringstedprojektet inddelt kommunen i fire zoner. Således er der to positivzoner, én vurderingszone og én negativzone. Derudover er der i forbindelse med projektet udarbejdet en lokal jordbrugssanalyse, og den pågældende kommune er i færd med at udfærdige en fuldstændig landskabsanalyse. I udviklingsprojektet er der blevet brugt dele af landskabsanalysen, og anvendelse på to eksempelområder for derved at teste de retningslinjer, der også er blevet udarbejdet i projektet. Denne fremgangsmåde vurderes at være god, idet det sikres, at landskabskarakteranalysens resultater er tilstrækkelig gode til at varetage de landskabelige interesser.

Som nævnt blev der også udarbejdet en analyse af kommunens landbrugsstruktur i et forsøg på at kortlægge, hvor landbrugets investeringer er placeret. Dog påpeges det i rapporten, at det falder lidt udenfor projektets emneområde, og at det derfor ville være for omfattende at lave en fuldstændig analyse og kortlægning af landbrugets investeringer, hvorfor man har nøjedes med at vise en simpel kortlægning af landbrugsbedrifterne i kommunen.

Rapporten afsluttes med en perspektivering over udviklingsprojektet og emnet generelt. I den forbindelse har udviklingsprojektgruppen gjort sig nogle overvejelser omkring landbrugsbyggeri og kommunernes nye ansvar med at udpege de væsentlige jordbrugsmæssige interesser gennem kommuneplanen. Udviklingsprojektgruppen mener således, at kommunen med fordel kan arbejde videre med at integrere zoneringsforslaget og de udarbejdede retningslinjer for landbrugsbyggeri som en del af varetagelsen af de jordbrugsmæssige interesser. Udviklingsprojektgruppen mener endvidere at landbrugsbyggeri i sig selv bør betragtes som en jordbrugsmæssig interesse, og at landbrugsbyggeriets placering således også bør udpeges som en jordbrugsmæssig interesse. Dermed mener udviklingsprojektgruppen også, at den fremtidige udpegning af særlig værdifulde landbrugsområder også bør tage hensyn til udpegningen af nyt stort landbrugsbyggeri.

7.5 Samlet vurdering

Ses der overordnet på de tre udviklingsprojekter har der været meget forskellige tilgangsvinkler til opgaven og ligeledes forskellige holdninger til landbrug i planlægningen. Der tages i alle tre udviklingsprojekter udgangspunkt i udarbejdelsen af en GIS-analyse, som efterfølgende danner grundlag for en zonering af de pågældende projektområder. Disse tre zoneringer adskiller sig dog fra hinanden i antallet af zoner samt i zonernes indhold. Ringkøbing-Skjern- og

Favrskov-Randersprojekterne anvender begge zoneinddelinger med tre zoner, hvorimod Ringsted projektet arbejder med fire zoner. De to førstnævnte projekter adskiller sig fra hinanden, idet man i Favrskov-Randersprojektet bestræber sig på at indskrænke de tre zoner til to ved at afdække tilpas mange ukendte faktorer omkring indplacering af landbrug i måskezonen til at de kan tilskrives en af de andre zoner.

I Ringkøbing-Skjernprojektet virker kommunen til at være relativt venligtsindede overfor landbruget og bruger ikke meget tid på at udarbejde en landskabsanalyse. Derudover gøres der heller ikke meget ud af at analysere landbrugstrukturerne i kommunen. Således afhænger placering af landbrugsbyggeri meget af den zonering, der er foretaget på baggrund af GIS-analysen.

I Favrskov-Randersprojektet gøres der derimod meget ud af at udarbejde en landskabskarakteranalyse, som også tillægges megen vægt ifm. placering af landbrugsbyggeri. Her anvendes dog heller ikke analyser af kommunens landbrugsstrukturerer, hvorfor det må formodes, at dette ingen rolle kommer til at spille i en planlægningssituation. Der bliver således lidt en skæv afvejning af interessevaretagelsen, da både GIS-analyse og især landskabskarakteranalysen bliver tillagt stor vægt ifm. planlægning for større landbrugsanlæg.

I Ringstedprojektet er der som det eneste projekt foretaget en zonering med fire zoner. Som i de andre udviklingsprojekter udarbejdes zoneringen på baggrund af en GIS-analyse. Derudover blev der udarbejdet en analyse af kommunens landbrugsstrukturer for derved at klarlægge, hvor landbrugets investeringer lå placeret ift. zoneringerne. Dog påpeges det at det viste eksempel ikke var fuldstændigt gennemarbejdet, men blot en simpel retningsviser for hvor investeringer kunne være at finde. Det anses som en fornuftig tilgang til planlægning, idet der her også tages hensyn til landbrugets nuværende placering. I tillæg hertil Ringsted kommune igang med at udfærdige en landskabskarakteranalyse til brug ved sagsbehandling. Rapportens resultater blev efterfølgende testet på to eksempelområder fra landskabskarakteranalysen for derved at sikre sig at de i projektet udarbejdede retningslinjer kunne fungere i samarbejde med landskabskarakteranalysen i en sagsbehandling. Således blev der i planlægningsøjemed ikke tillagt uforholdsmæssig stor vægt på landskabskarakteranalysen, som det var tilfældet i Favrskov-Randersprojektet.

Til at overskueliggøre Realdaniaprojekternes indhold, er der udarbejdet en figur, hvor det opsummeres hvilket indhold de forskellige projekter har (se figur 7.7 på den følgende side).

Indhold	Ringkøbing-Skjern	Randers-Favrskov	Ringsted
GIS-analyse	Ja	Ja	Ja
Zonering	3 zoner, rød-gul-grøn	3 zoner, rød-gul-grøn, ønsker 2 zoner, rød-grøn	4 zoner, rød–gul–grøn-hvid
Landskabsanalyse	Ja, "hjemmelavet", bestående af forskellige landskabsrelateret data	Ja, landskabskaraktermetoden	Delvis, under udarbejdelse, test-områder afprøves
Landbrugsanalyse	Nej	Nej	Ja, meget begrænset omfang
Rækkefølge	GIS→Zonering→Landskab →Resultat	GIS→Zonering→Landskab →Resultat	GIS→Zonering→Landbrug →Landskab→Resultat
Resultat	Grøn zone, udflytning og udbygningsområder	Grøn zone, stadig meget restriktiv	Grøn og hvid zone, henholdsvis lempelig zone og perspektiveringszone

Figur 7.7 – I figuren ses de tre Realdaniaprojekters indhold.

De tre projekter bærer generelt præg af at være udarbejdet i opgangstider. Der tages ikke megen hensyn til landbrugets økonomiske interesser som sådan, og der lægges megen vægt på miljø-, natur- og landskabsmæssige hensyn. Der virker til at være en fælles forståelse blandt kommunerne om, at udflytning og nyetablering af landbrugsbyggeri samt store krav til visuelle tilpasninger er rimelige tiltag ifm. med planlægning for stort landbrugsbyggeri. Der har dog siden udarbejdelsen og udgivelsen af disse projekter været en finanskrise, som ikke mindst er gået ud over landbruget. Landbruget er i en dyb gældskrise med en samlet gæld på over 330 mia. kr., jf. Palle Skov, dr.dk af 14. januar 2010[11], hvorfor muligheden for at låne penge derfor i manges tilfælde er nær ved umulig. Således anses det ikke at være realistisk at forvente, at landbruget ifm. investering i udvidelser har råd til at foretage store selvfinansierede udflytninger eller at leve op til store krav om særlige visuelle tilpasninger af nybyggeri.

På baggrund af de tre Realdaniaprojekter er der fremkommet en række pointer og betragtninger som det findes relevant at tage med videre i projektet, eller inddrage ifm. den kommende problemløsning. De relevante emner og spørgsmål kan ses herunder:

- Der tages i alle tre udviklingsprojekter i større eller mindre grad udgangspunkt i en GIS-analyse. Dette anser gruppen som et godt værktøj til at kortlægge interesserne i det åbne land, hvorfor denne analyseform findes relevant at arbejde videre med senere i projektet.

[11] http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/2010/01/14/075522.html.

- I alle tre udviklingsprojekter arbejdes der med forskellige typer af zonering, hvilket vil blive taget med i projektgruppens overvejelser omkring planlægning for store husdyrbrug.
- Landskabskaraktermetoden nævnes i flere af projekterne som et brugbart redskab ifm. med planlægning i det åbne land. Landskabkaraktermetoden undersøges nærmere i afsnit 8 på side 97.
- I de tre udviklingsprojekter nævnes der forskellige typer analyser af landbrugets struktur, herunder de statslige jordbrugsanalyser, som gode værktøjer ifm. planlægning i det åbne land. Projektgruppen vil derfor undersøge, hvad de statslige jordbrugsanalyser er og hvorvidt disse kan indgå i planlægningen for store husdyrbrug.
- De tre udviklingsprojekter er alle udarbejdet i opgangstider, og bærer derfor præg af optimisme omkring landbruget og dets økonomi, herunder eks. selvfinansieret udflytning mv.. Dette finder projektgruppen ikke længere som en realistisk tilgangsvinkel til planlægning for landbruget, hvorfor projektgruppen vil indtænke landbrugets økonomiske situation i planlægning for store husdyrbrug.

Landskabskaraktermetoden 8

Dette kapitel fungerer som besvarelse af den foreløbige problemformulerings underspørgsmål nr. 2 vedr. landskabskaraktermode.

Underspørgsmål nr. 2 fra den foreløbige problemformuleringen lyder således:

- I udviklingsprojekterne fra Realdania spiller landskabskaraktermetoden en væsentlig rolle. Hvad er landskabskaraktermetoden?

Grundlæggende er landskabskaraktermetoden (LKM) et redskab, kommunerne kan bruge ifm. deres kommunale forvaltning af det åbne land. Metoden giver kommunerne et værktøj til at beskrive landskabet udenfor byerne.

Jævnfør Naturstyrelsens hjemmeside af 9. november 2010 bør produktet af landskabskaraktermetoden være en beskrivelse af de særlige kvaliter og landskabstræk kommunen ønsker af videreføre. Bevæggrundene for at udvikle en generel landskabskaraktermetode stammer blandt andet fra kommunalreformen i 2007, der flyttede planlægningskompetencen for det åbne land fra de tidligere amter over til kommunerne. Anbefalinger fra Wilhjelmudvalgets[1] rapport: *En rig natur i et rigt samfund.* samt EU's Landskabskonvention, som bl.a. forpligter Danmark til at identificere og analysere samtlige landskabers[2] karaktertræk og udviklingstendenser [Caspersen og Nellemann 2005].
LKM skal fungere som en veldefineret, systematisk og anerkendt metode, som kommunerne kan benytte ifm. landskabskarakterkortlægning og landskabsvurdering [Caspersen og Nellemann 2005]. Det er intentionen, at kommunerne kan samarbejde på tværs af kommunegrænserne omkring udarbejdelsen af en landskabskarakteranalyse efter landskabskaraktermetoden, da landskabskarakteren ikke følger de kommunale grænser [Miljøministeriet 2007].

Landskabskaraktermetoden er udarbejdet i samarbejde imellem Århus og Fyns Amt samt Skov- & Naturstyrelsen og Skov & Landskab ved Københavns Universitet i perioden 2003-2005 [Caspersen og Nellemann 2005].
Metoden er efterfølgende blevet testet i hhv. Århus og Fyns Amt, Svendborg

[1] Wilhjelmudvalget blev nedsat af regeringen for at udarbejde et vidensgrundlag for en national handlingsplan for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse [Wilhjelmudvalget 2001].

[2] EU definerer et landskab som et området opfattet af mennesker, der har fået sin egenart ud fra resultatet af naturlig og/eller menneskelig påvirkning på området [Caspersen og Nellemann 2005, s. 6].

Kommune og i områder, der har været omfattet af pilotprojekterne for nationalparker [Miljøministeriet 2007]. LKM ligger vægt på gennem en undersøgelse af samspillet mellem naturgrundlaget, de kulturgeografiske mønstre, rumlige og visuelle forhold at beskrive den oplevelse landskabet giver, hvilket betegnes som; *landskabskarakteren* [Miljøministeriet 2007].

Metoden er ikke enestående for Danmark, men inspireret af den engelske *Landscape Character Assesment*. Denne metode har været benyttet i England i en årrække til at identificere forskellige egnes landsskabskarakter og udviklingstendenser [Caspersen og Nellemann 2005].

8.1 Landskabskaraktermetodens 4 faser

LKM er opdelt i fire faser, som den/de pågældende kommuner skal gennemføre. Forinden selve LKM kan initieres skal der foretages en foranalyse. Formålet med foranalysen er gennem de forskellige restriktioner og udpegninger i landskabet at fastlægge rammerne for landskabskarakterkortlægningen i fase 1 [Miljøministeriet 2007]. Foranalysen kigger ligeledes på, hvad den eksisterende planlægning siger om den fremtidige udvikling. Hovedsageligt vil foranalysen blive udarbejdet på baggrund af GIS-temaer hentet fra Danmarks Miljøportal[3] omkring retlige bindinger og planlægningsmæssige udpegninger indenfor området [Miljøministeriet 2007].

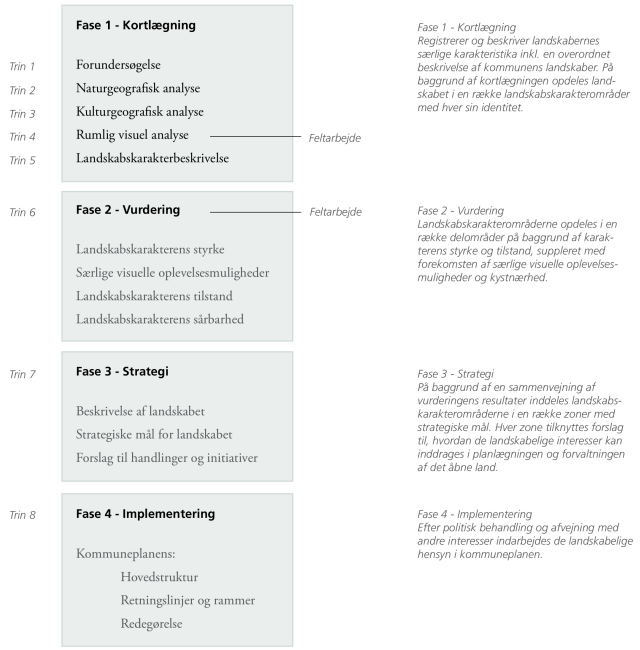

Figur 8.1 – Figuren illustrerer de forskellige faser kommunerne skal gennemføre i forbindelse med en landskabsanalyse efter LKM. [Miljøministeriet 2007, s. 13]. ©Naturstyrelsen.

Fase 1 - Kortlægning

Denne fase, som er den indledende fase af LKM, starter, som det også fremgår af figur 8.1, med en dataindsamling. Her benyttes GIS-værktøjer, relevant kortmateriale og ortofotos til at afdække de forskellige naturgeografiske og kulturgeo-

[3] www.miljoeportal.dk.

grafiske elementer i det pågældende landskab. I den naturgeografiske analyse kigges der på de forskellige naturtyper i landskabet, jordtype, terræn og kompleksitet [Caspersen og Nellemann 2005]. Produktet heraf er en inddeling af det pågældende område i forskellige naturgeografiske regioner med en tilhørende beskrivelse af de faktiske forhold, der præger området [Miljøministeriet 2007].

Den kulturgeografiske analyse har fokus på dyrkningsform, bevoksning, bebyggelse, tekniske anlæg, kulturhistoriske stukturer og elementer såsom husmandsudstykning, inddæmning, forsvarsanlæg m.m.. Produktet af den kulturgeografiske analyse er landskabskarakterområder. Disse områder kan gå på tværs af de naturgeografiske regioner, og sammen definerer de et eksisterende område, hvor der er et dominerede samspil mellem landskabselementer og naturgrundlaget [Miljøministeriet 2007].

Disse to indledende skrivebordsanalyser danner datagrundlaget for den efterfølgende rumlige visuelle analyse. Heri foretages der en konkret analyse i marken af de afgrænsede områder, som fører til den endelige afgrænsning af landskabskarakterområderne. Den rumlige analyse udarbejdes med fokus på de karaktergivende landskabselementer, som er klarlagt igennem de forudgående skrivebordsanalyser. Formålet er hermed at danne et billede af landskabselementernes faktiske påvirkning af det afgrænsede landskab [Miljøministeriet 2007].

Derudover undersøges de karaktergivende visuelle og rumlige forhold, i kystnære områder også det kystrelaterede rumlige visuelle forhold, samt om området er i besiddelse af oplevelsesrige delområder og enkeltelementer såsom visuelle naboområder, påvirkning fra tekniske anlæg, byudvikling m.v. [Miljøministeriet 2007]. Afslutningsvis verificeres de forskellige kulturhistoriske træk, nøglefunktioner[4] og landskabkarakterer fra den initierende skrivebordsanalyse [Miljøministeriet 2007].

Det samlede produkt af ovenstående elementer samles slutteligt i en landskabskarakterbeskrivelse [Miljøministeriet 2007].

Fase 2 - Vurdering

I denne fase foretages der en vurdering af de gennemarbejdede områder fra kortlægningsfasen, fase 1. Områderne vurderes på baggrund af fire forskellige individuelle forhold. Selve vurderingen foretages i to trin. Det første trin foretages i marken, hvorefter det efterfølgende trin er en vurdering hjemme ved skrivebordet [Miljøministeriet 2007].

[4] Vigtige funktioner som landbrug, græsning, skovbrug, plantagedrift m.m. [Miljøministeriet 2007].

Landskabskarakterens styrke:

Her vurderes styrken af de respektive landskabselementer og de rumlige visuelle forhold. Hvorledes landskabets oprindelse fremtræder samt det faktiske sammenspil mellem naturgeografiske og kulturgeografiske strukturer [Miljøministeriet 2007, s. 73].

Særlige visuelle oplevelsesmuligheder:

Disse særlige visuelle oplevelsesmuligheder kan være markante udsigter til hav, markante terrænforhold, kulturbetingede helheder og mange andre forhold som kan være medvirkende til at gøre oplevelsen af netop dette landskabskarakterområde speciel [Miljøministeriet 2007, s. 76].

Landskabskarakterens tilstand:

Denne vurdering er baseret på intaktheden af landskabet. Hvorledes den vedligeholdelsesmæssige tilstand er samt om området virker upåvirket. Resultaterne samles i en tilstandsvurdering, der danner baggrund for en beskrivelse af status for området samt behovet for tiltag, som skal implementeres i strategien for landskabet for enten at opretholde landskabets tilstand eller forbedre det [Miljøministeriet 2007, s. 78].

Landskabskarakterens sårbarhed:

Med baggrund i de faktiske observationer vurderes landskabets sårbarhed. Sårbarheden udtrykker, hvorledes landskabskarakteren kan påvirkes af ændringer i de fysiske og funktionelle forhold. Vurderingen af sårbarheden danner ligesom tilstandsvurderingen grundlag for de forslag og initiativer, der formuleres i selve landskabstrategien [Miljøministeriet 2007, s. 80].

Fase 3 - Strategi

Strategien er det endelige produkt af de to foregående faser. Strategien er overordnet bygget op omkring tre temaer:

1. *Beskrivelse af kommunens landskaber*
2. *Strategiske mål for kommunens landskaber*
3. *Forslag til handlinger og initiativer*

[Miljøministeriet 2007, s. 103]

Denne strategi kan suppleres med informationer om området samt de planmæssige bindinger, der er afdækket ifm. foranalysen inden den egentlige landskabskarakteranalyse.

Fase 4 - Implementering
Hele landskabskarakteranalysen skal efter hensigten implementeres i kommunenplanen [Caspersen og Nellemann 2005]. Dette skal ske på hovedstrukturniveau gennem et selvstændigt afsnit om landskabet samt en udpegning af særligt værdifulde landskaber [Miljøministeriet 2007].

Denne udpegning beror på resultaterne i landskabskaraktermetoden og inkluderer særligt karakteristiske områder, områder med særlige visuelle kvaliteter og kystforland [Miljøministeriet 2007]. Alligevel finder den endelige udpegning af værdifulde landskaber i sidste ende sted på baggrund af en politisk afvejning af interesserne i det åbne land [Miljøministeriet 2007]. Intentioner fra hovedstrukturen og udpegningen af de værdifulde landskaber bør ligeledes indgå i retningslinjer og rammer for lokalplanlægning, således at den detaljerede planlægning også viser hensyn til landskabskarakterområder [Miljøministeriet 2007]. For at assistere hele arbejdet med udarbejdelsen af en landskabskarakteranalyses fase 1 - 2 efter LKM har Naturstyrelsen udgivet et særligt felt- og processkema for udarbejdelsen af analysen. Figur 8.2 viser et udsnit af dette hjælpemiddel. Hjælpemidlet er medvirkende til at sikre en ensartet udarbejdelse af LKM på tværs af de respektive kommuner.

Kortlægning af landskabskarakterområder

Områdets navn

Beliggenhed

Dato | komm. og omr nr.: | Dato for besigtigelse

Udført af

Foto nr.:

Trin 2 **Naturgeografiske oplysninger** | I tilfælde af to naturgeografiske omr. i LK omr. udfyldes omr. 1 og 2

Trin 2 Udfyldes primært ved skrivebordet og verificeres i felten

Listen refererer til den geomorforlogisk betegnelse i den naturgeografiske klassifikations liste

Listen refererer til GEUS jordartskort i 1:200 000

Kompleksitet:
Moderat: op til 25 % af jorden afviger fra den dominerende type og/eller terrænforhold hvor der er mange bakker med hældning op til 6-12 grader

Kompleks: Mere end 25 % af jorden afviger fra den dominerende type og eller mange bakker med hældninger større end 12 grader

	Se den naturgeografiske klassifikationsliste omr. 1	omr. 2
Geologi		
Jordtype		
Terrænform		
Kompleksitet		
Vandelementer		

Figur 8.2 – Figuren illustrerer et udsnit af felt- og processkemaet kommunerne kan benytte i forbindelse med LKM. ©Naturstyrelsen.

8.2 Produktet

Landskabskaraktermetoden er eksperternes observationer og vurdering af landskabet [Steffensen 2010]. Udarbejdelsen af en analyse efter LKM vil typisk blive gennemført af kommunale medarbejdere, som beskæftiger sig med planlægning af det åbne land eller af specialiserede konsulenter hyret direkte til opgaven [Steffensen 2010]. Analyser gennemført over kommunernes brug af LKM viser, at der er forskellige landskabsopfattelser i de respektive kommuner og at værdisætningen af landskabet ikke bliver foretaget ud fra et lokalt perspektiv - det bliver således ikke undersøgt, hvorledes de pågældende områder benyttes, og om de har en særlig værdifuld karakter for menneskene i og omkring området [Steffensen 2010]. Begge disse forhold bliver opfattet som værende negative ifm. brug af LKM som planlægningsredskab [Steffensen 2010]. Landskabskaraktermetoden tager intet hensyn til de mennesker som bor eller lever i landskabet og sikre således ikke nødvendigvis en tilfredsstillelse af de ønsker og behov, der måtte eksistere i området [Steffensen 2010].

8.3 Delkonklusion

Landskaraktermetoden kan være brugbar på et kommunalt hovedstrukturniveau ifm. den kommunale planlægning. Den kan give et bedre billede af den faktiske natur i området, men noget egentligt redskab til lokalitetsplanlægning bliver den aldrig. Hertil er produktet af landskabskaraktermetoden i for høj en grad baseret på individuelle holdninger. Bakkede landskaber med spredt skovbevoksning kan være vægtet særdeles højt i den ene kommune, mens en anden kommune kan tillægge de åbne vidder større værdi. Det bliver svært at skabe en ensartet og homogen vurdering af landskabet og på den baggrund finde placeringer i landskabet til erhverv, landbrug og by baseret på baggrund af LKM i og med de landskabelige værdier tolkes forskelligt fra kommune til kommune. I forhold til landbrug mangler også hensyn vedr. områdets egnethed til landbrugsdrift med faktorer hvad angår investeringssikkerhed, infrastruktur, ejendomsudformning og miljøregler. Oplægget fra miljøministeriet i forbindelse med betænkning af 13. april 2011 vedr. *Forslag til lov om ændring af lov om planlægning*[5], hvor Miljøministeren ønsker at kommunerne bruger LKM til at afdække placeringsmuligheder for landbrug og nye store husdyrbrug, som

[5]Betænkninger tilhører lovforslag nr. L128. Dette lovforslag går, jf. Folketingstidende B 2010-11, ind og foreslår en ændring i reglerne for detailhandelsbestemmelserne, kystnærhedszonen og landzonen for kommuner i yderområder.

ønsket gennem lovforslag nr. L165 (se eventuelt afsnit 5.2.2 på side 51) er således ikke en hensigtsmæssige fremgangsmåde. Placeringsmulighederne vil blive udpeget på baggrund af personlige kriterier og sikre derfor ikke nødvendigvis de nye husdyrbrug det bedste område for deres videre produktionsudvikling. Landskabskaraktermetoden er ikke et udtømmende planlægningsværktøj, det er kortlægningsværktøj, der på baggrund af vurderinger af kultur- og naturlandskabet definere landskabskarakteren.

Jordbrugsanalyser 9

Dette kapitel har til formål at besvare spørgsmål 3 fra den foreløbige problemformulering og undersøge hvad jordbrugsanalyserne er, og hvordan de kan anvendes i ved placering af store husdyrbrug. Der vil være fokus på de statslige jordbrugsanalyser, udarbejdet af Statsforvaltningen.

Nedenfor opstilles underspørgsmål nr. 3 fra den foreløbige problemformulering, spørgsmålet lyder:

- I et høringssvar påpeges det, at de statslige jordbrugsanalyser bør ligge til grund for den fremtidige udpegning. Hvad viser de statslige jordbrugsanalyser, og hvordan kan de anvendes ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?

Udover den oprindelige interesse for jordbrugsanalyserne fremgår det også af kapitel 7 på side 71 om analyserne af de tre Realdaniaprojekter, at en analyse af landbrugets struktur er et godt værktøj ved lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug, idet der herved også tages hensyn til andre forhold end de naturlige og landskabelige værdier. Der var i de tre Realdaniaprojekter forskellige tilgangsvinkler til, hvordan en sådan analyse burde udformes, hvorfor nogle var mere detaljerede end andre, (se evt. kapitel 7 på side 71). Fælles for dem alle var dog, at der på udarbejdelsestidspunktet for de tre udviklingsprojekter endnu ikke var blevet udarbejdet et færdigt sæt statslige jordbrugsanalyser af Statsforvaltningen Nordjylland. Derfor kunne disse naturligvis ikke anvendes på daværende tidspunkt.

Af landbrugslovens § 3 fremgår følgende:

> *Statsforvaltningerne skal mindst én gang hver valgperiode i samarbejde med kommunalbestyrelserne udarbejde og offentliggøre en analyse af jordbrugserhvervene, der skal sikre, at de jordbrugsmæssige interesser indgår i de regionale udviklingsplaner, kommuneplanerne og lokalplanerne.*
>
> [LBL, § 3]

Tidligere lå planlægningskompetencen for det åbne land hos amtet, hvorfor det dengang var op til landets amter at udarbejde et sæt jordbrugsanalyser for hvert enkelt amt og derefter implementere disse gennem regionalplanlægningen, jf.

[PL 2004]. Således blev der dengang udarbejdet en række vidt forskellige jordbrugsanalyser for de forskellige amter, som derefter blev implementeret i regionplanerne og skabte vidt forskellige planlægningsgrundlag for kommunerne. Det har derfor aldrig tidligere været aktuelt for kommunerne at udarbejde eller anvende jordbrugsanalyser direkte, idet varetagelsen af de jordbrugsmæssige interesser førhen blev implementeret gennem regionplanerne [PL 2004].

I forbindelse med at amterne blev nedlagt og kommunerne i 2007. Det har derfor overtog planlægningskompetencen for det åbne land, blev der fra bl.a. Landbrug og Fødevarers side taget kontakt til statsforvaltningerne angående en færdiggørelsesdato for de første statslige jordbrugsanalyser [Jacobsen 2011]. De blev dog imidlertid først udgivet i 2009 hvilket, ifølge en undersøgelse fra et 9. semesters projekt på landinspektøruddannelsen af Jesper Mølgaard, bl.a. var medvirkende til, at kun tre kommuner anvendte den første generation af de statslige jordbrugsanalyser ifm. deres planlægning for det åbne land [Mølgaard 2009, s. 56]. I samme semesterprojekt fremgik det, at jordbrugsanalyserne var behæftet med en række fejl og mangler som 86 af landets kommuner har påpeget og lagt til grund for den manglende brug af den første generation af de statslige jordbrugsanalyser [Mølgaard 2009]. Efterfølgende er disse rettelser blevet taget til efterretning hos Statsforvaltningen Nordjylland, der har ansvaret for den samlede udarbejdelse af de statslige jordbrugsanalyser. Rettelserne er sidenhen søgt udbedret ifm. med udgivelsen af 2. generation af de statslige jordbrugsanalyser i foråret 2011. Således er de statslige jordbrugsanalyser i dag tilgængelige via en WebGIS-løsning[1], hvor det blandt andet er muligt for kommunerne at indhente data til brug i egne GIS-systemer.

Indholdet i de statslige jordbrugsanalyser skal ifølge cirkulære nr. 9174 om *Varetagelsen af de jordbrugsmæssige interesser under kommune- og lokalplanlægningen mv.* omfatte følgende:

> *§ 3. I jordbrugsanalysen beskrives jordbrugserhvervenes betydning såvel erhvervs- og samfundsøkonomisk som natur- og miljømæssigt.*
> *Stk. 2. Analysen indeholder oplysninger om*
>
> - *1) arealgrundlaget, jf. § 2 i lov om drift af landbrugsjorder,*
> - *2) jordbrugserhvervenes natur- og miljøgivne forudsætninger,*
> - *3) ejendoms- og bedriftsstrukturen,*
> - *4) investeringer i bygninger og kulturtekniske anlæg, herunder markvandingsanlæg, vækst- og drivhuse, gyllesepareringsanlæg, biogasanlæg mv.,*

[1] http://www.jordbrugsanalyser.dk

- *5) jordbrugsproduktionens art, omfang og lokalisering, herunder særligt lokalisering af husdyr- og planteproduktion, følgevirksomheder mv. og*
- *6) andre forhold, som Statsforvaltningen finder af betydning for varetagelsen af de jordbrugsmæssige interesser.*

Stk. 3. Gennem analysen sker en kortlægning af kommunens områder med særlig jordbrugsmæssig betydning.

[CIR nr. 9174, § 3]

Af ovenstående fremgår det, at der er fastlagt en række temaer, som de statslige jordbrugsanalyser som minimum skal indeholde. Den nyeste generation af de statslige jordbrugsanalyser er således udarbejdet med udgangspunkt heri [Jacobsen 2011]. Endvidere er der på baggrund af føromtalte semesterprojekt også indarbejdet en række andre temaer, som ifølge de 86 adspurgte kommuner manglede i 1. generation af de statslige jordbrugsanalyser.

Efter direkte henvendelse til projektlederen på de statslige jordbrugsanalyser, Rasmus Bonderup Pedersen, fik projektgruppen udleveret en komplet liste over de temaer, der indgår i jordbrugsanalyserne anno 2011. Alle GIS-temaerne er udarbejdet, så de kan vises i henholdsvis afstemningsområder eller i et grid med celler af størrelsen 2x2 km. Det er ikke alle temaer, der endnu er tilgængelige via jordbrugsanalyser.dk, disse er dog rekvireret gennem den direkte kontakt med projektgruppen bag jordbrugsanalyserne. I figur 9.1 på næste side ses en liste over indholdet i de nuværende statslige jordbrugsanalyser.

9.1 Opsummering

Som det fremgår af figur 9.1 er de statslige jordbrugsanalysers indhold en kombination af lovgivningens krav til indhold og egne ideer, som lovgivningen også giver mulighed for jf. § 3, stk. 2, pkt. 6. Jordbrugsanalyserne indeholder altså en lang række temaer og informationer, som afhængigt af konteksten er mere eller mindre brugbare ifm. planlægning for landbruget herunder store husdyrbrug. Især temaerne omkring *Husdyrtryk*, *Økonomi*, *Investeringer i bygninger og følgevirksomheder*, *Geografisk placering af husdyrbrug og planteavlere* og *Lokalisering af husdyrhold* kan være relevante ift. lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug og dermed relevante for udarbejdelsen af dette projekt.

Tema	Indhold
Overvejende husdyrproduktion	Dominerende bedriftstype i området
Arealnvendelse/Ha-støtte	Viser landbrugsmæssigt udnyttede arealer i området
Ændring i DE-total	Viser antal DE i området
Ændring i DE-total (DE/Ha)	Viser antal DE i forhold til det dyrkede areal i et område
Husdyrhold på bedriftsniveau	Viser antal DE på den enkelte bedrift
Husdyrtryk	Viser husdyrtrykket i området
Kategorisering pba. Husdyrtryk	Viser driftsarealer med over 1.4/Ha
Samlet areal for ejendomme indelt i str. grupper	Viser hvor store dele af området der ejes af de forskellige str. grupper
Fordeling af bedrifter efter str. i Ha	Viser ejendomsstørrelser i str. grupper
Afgrødevalg	Viser str. arealer af hver afgrødetype
Geografisk placering af husdyrbrug og planteavlere	Viser bedriftens hovedadresse (dog ikke besætningens placering)
Lokalisering af husdyrhold	Viser placering af DE efter husdyrtype
Forhold ml. N-norm og fordelt husdyr-N for planteavlere	Viser andel af planteavleres kvælstofnorm dækket med husdyr-N
Jordbundsdata	Viser jordbundstyper
Størrelse af økologiske bedrifter	Viser str. af økologisk drevne arealer
Lokalisering af specialafgrøder	Viser str. på arealer m. specialafgrøder
Økonomi	Viser potentiel produktionsværdi, samt dækningsbidrag 1 for bedrifter
Fordeling af bedrifter efter str. i Ha	Viser placering af bedrifter inddelt i str. grupper
Antal DE fordelt på vandoplande	Viser antal DE fordelt ud på vandoplande
Investering i bygninger og følgevirksomheder	Under udarbejdelse hos statsforvaltningen
Placering og str. af følgevirksomheder	Under udarbejdelse hos statsforvaltningen

Figur 9.1 – Ovenfor ses en oversigt over hvilke temaer der indgår i de statslige jordbrugsanalyser, anno 2011, samt en beskrivelse af indholdet i de forskellige temaer.

Husdyrreguleringsudvalget 10

Formålet med dette kapitel er at besvare underspørgsmål 4 fra den foreløbige problemformulering, afsnit 6.3 på side 67. Analysen vil sammenfattes i en delkonklusion.

Nedenfor opstilles underspørgsmål nr. 4 fra den foreløbige problemformulering, spørgsmålet lyder:

- Hvad er Husdyrreguleringsudvalget, og har udvalget skabt viden, der er relevant ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?

I besvarelsen af dette spørgsmål vil der drages anvendelse af Aftale om Grøn Vækst, KL's hjemmeside og Miljøstyrelsens hjemmeside.

Af regeringens og Dansk Folkepartis Aftale om Grøn Vækst fremgår det, at der skal nedsættes et „bredt sammensat udvalg", Husdyrreguleringsudvalget, som skal undersøge forskellige forhold vedrørende husdyrbrug, gødning, miljøgodkendelser mv. [19]. Ifølge Miljøstyrelsens hjemmeside blev udvalget nedsat i maj 2010 med det formål at forenkle og forbedre husdyrreguleringen. Husdyrreguleringsudvalgets arbejde skulle efter planen afsluttes inden årsskiftet 2010/2011 [14].

Forud for udvalgets arbejde har Miljøministeriet udarbejdet et „Kommissorium for Udvalget for en mere enkel og smidig miljøregulering af landbruget", som er en tre sider lang beskrivelse, der definerer de arbejdsopgaver som Husdyrreguleringsudvalget er blevet pålagt at undersøge [12]. Af kommissoriet kan det læses, at Miljøministeriets baggrund for at nedsætte et husdyrreguleringsudvalg stammer fra et ønske om at identificere forslag, der kan være med til at forenkle, forbedre og sammentænke husdyrgodkendelsesloven med den øvrige miljø- og fødevareregulering.

Kommunernes Landsforening har den 8. juni 2010 offentliggjort en nyhed på deres hjemmeside, hvoraf det fremgår, at Husdyrreguleringsudvalget har nedsat fire arbejdesgrupper. Disse arbejdsgrupper er:

- Arbejdsgruppe om arealregulering af husdyrbrug.
- Arbejdsgruppe om miljøgodkendelse af husdyrbrug.
- Arbejdsgruppe om planlægning for husdyrbrug.
- Arbejdsgruppe om data, kontrol og tilsyn for husdyrbrug.

[8, 8. juni 2010]

Om arbejdsgruppen vedrørende planlægning for husdyrbrug står der:

> *Skal vurdere mulighederne for hvordan planlægning for store husdyrbrug og evt. biogasanlæg kan bidrage til enklere husdyrgodkendelse, samt mulighederne for konkretisering af landskabsvurdering.*
>
> [8, 8. juni 2010]

Ovenstående citat bekræfter, at Husdyrreguleringsudvalget blandt meget andet har haft til opgave at arbejde med planlægning for store husdyrbrug. På Husdyrreguleringsudvalgets hjemmeside[1] kan der dog ikke findes nogle notater, redegørelser eller lignende, der omhandler udvalgets arbejde med planlægningen for store husdyrbrug [14].

For at undersøge om Husdyrreguleringsudvalget rent faktisk har udarbejdet noget materiale omkring planlægning for store husdyrbrug, har projektgruppen telefonisk rettet henvendelse til Knud Erik Jensen[2] der er ansat ved Videncenter For Landbrug. Knud Erik Jensen har bistået Husdyrreguleringsudvalget i dets arbejde omkring kommuneplanlægning for store husdyrbrug. Knud Erik Jensen kunne bekræfte, at Husdyrreguleringsudvalgets arbejde vedrørende planlægning for store husdyrbrug ikke er offentligt tilgængeligt. Han forklarede at deres arbejde kun anvendes til intern brug, og at Husdyrreguleringsudvalgets arbejde i øvrigt fortsat pågår.

Det er altså ikke muligt for projektgruppen at få adgang til Husdyrreguleringsudvalgets arbejde vedrørende planlægning for store husdyrbrug. Derudover er det ifølge Knud Erik Jensen i øvrig uvist, i hvilket omfang resultaterne af dette arbejde foreligger.

[1] http://www.mst.dk/Virksomhed_og_myndighed/Landbrug/Husdyrreguleringsudvalg/.

[2] Knud Erik Jensen er ansat ved Videncenter For Landbrug (VFL), hvor han er Landskonsulent i Erhvervsafdelingen for Plan & Miljø. www.vfl.dk.

10.1 Delkonklusion

Husdyrreguleringsudvalget blev nedsat i maj 2010 under Miljøministeriet. Formålet med udvalget var at nytænke og koordinere husdyrreglerne, både mht. miljøgodkendelse, gødning, planlægning mv. Arbejdet vedrørende planlægning for store husdyrbrug er ifølge Knud Erik Jensen dog ikke færdigt endnu, og er ligeledes kun til intern brug i ministeriet. Således har det ikke været muligt for projektgruppen at opnå kendskab til det nærmere indhold af husdyrreguleringsudvalgets arbejde vedrørende planlægning for store husdyrbrug.

Problemformulering 11

Formålet med dette kapitel er at klarlægge projektets sidste og endelige problemformulering. Problemformuleringen vil være udgangspunkt for projektets problemløsning, hvor besvarelsen af problemformuleringens problemstilling slutteligt vil blive evalueret i projektets konklusion.

Nærværende kapitel vil være opdelt i tre afsnit. Indledningvis vil resultaterne af hhv. foranalysen og problemanalysen opsummeres, hvorefter problemformuleringen vil blive præsenteret. Slutteligt vil kravene og ideerne til projektets problemløsning blive præsenteret gennem en idéudvikling.

11.1 Resultater af foranalyse og delanalyse

Resultaterne fra foranalysen og problemanalysen er fremkommet på baggrund af en række spørgsmål opstillet ifm. den initierende problemstilling og den foreløbige problemformulering. Disse spørgsmål var:

Fra den initierende problemstilling:

1. Hvordan er Grøn Vækst opstået, hvem har udarbjedet Grøn Vækst, og hvad siger Grøn Vækst om store husdyrbrug?
2. Hvad siger lovforslag nr. L165 og de tilhørende dokumenter om kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug, samt baggrunden herfor?
3. Hvad siger høringssvarene samt den 1. folketingsbehandling af lovforslaget om ændringen af planloven vedr. planlægning for store husdyrbrug?
4. Hvordan har dansk landbrug udviklet sig i perioden ca. 1750 frem til primo 2011 med fokus på den strukturelle udvikling?

Fra den foreløbige problemformulering:

1. I en bemærkning til udvalgsbehandlingen nævnes udviklingsprojekterne fra Realdania som værende vigtige ift. den fremtidige planlægning for store husdyrbrug. Hvad siger disse projekter om kommunernes planlægningsopgave?
2. I udviklingsprojekterne fra Realdania spiller landskabskaraktermetoden en væsentlig rolle. Hvad er landskabskaraktermetoden?

3. I et høringssvar påpeges det, at de statslige jordbrugsanalyser bør ligge til grund for den fremtidige udpegning. Hvad viser de statslige jordbrugsanalyser, og hvordan kan de anvendes ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?
4. Hvad er husdyrreguleringsudvalget, og har udvalget skabt viden, der er relevant ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug?
5. Er der verserende lovforslag under politisk behandling, som skaber konflikter ift. L165 og den fremtidige planlægning for store husdyrbrug?

Ovenstående spørgsmål er blevet besvaret gennem de foregående delanalyser, hvilket har bidraget til en forøgelse i vidensniveauet vedrørende planlægning for store husdyrbrug. De forskellige delanalyser har som led i en iterativ proces sikret, at forskellige problemstillinger vedrørende placering og planlægning for store husdyrbrug er blevet belyst. Dette har både medført, at delanalyserne særligt i foranalysen, har genereret viden, der er direkte anvendelig ifm. løsningen af den opstillede problemformulering, ligesom disse analyser har affødt nye spørgsmål, som har givet anledning til yderligere bearbejdning i problemanalysen. Problemanalysen har efterfølgende klarlagt ny viden, som er direkte anvendelig i problemløsningen. Nedenfor vil det kort opridses, hvad de enkelte delanalyser har haft af betydning for projektarbejdet og problemløsningen.

Landbrugets udvikling:

I dette afsnit blev landbrugets udvikling lige fra udskiftningstiden og op til i dag analyseret. Analysen har givet et solidt indblik i de faktorer, der har haft betydning for landbrugets udvikling. En udvikling som siden 1700-tallet og op til i dag har været præget af politiske ønsker om bevarelsen af et selvejet landbrugserhverv, reguleret igennem landbrugslovgivningen. En regulering der i kontrast til landbrugets hastige strukturudvikling har måttet tilpasses et stadigt stigende behov for effektivisering og større ejendomme. Den senere tids deregulering af landbruget har gjort op med tidligere tiders politiske visioner og har mere end nogensinde givet landbruget ubegrænsede vækstbetingelser, som kan matche erhvervets stigende behov for effektivisering og stordriftsfordele. Groft sagt er landbruget i dagens Danmark hovedsageligt reguleret igennem lovgivning fra EU. Landbrugserhvervets begrænsede regulering har derfor gjort planlægningen for husdyrbrug og landbrug i det hele taget mere aktuel end nogensinde før.

Grøn Vækst og Lovforslag nr. L165:

I dette afsnit blev de forskellige Grøn Vækst publikationer analyseret med henblik på at klarlægge formålet med Grøn Vækst og tankerne bag planlægningen for store husdyrbrug. Lovforslag nr. L165 med tilhørende bemærkninger, høringssvar mv. blev ligeledes analyseret med det formål at klarlægge det mere præcise indhold af planlovsændringen. Af analysen fremgik det bl.a., at udpegningen af arealer til lokalisering af driftsbygninger og -anlæg på store husdyrbrug, skal ske som en såkaldt „positivudpegning" for husdyrbrug større end 500 DE. Det fremgik dog ikke entydigt af lovforslaget, om denne udpegning gælder for etablering af nye husdyrbrug, eller om den gælder for etablering/udvidelse af eksisterende store husdyrbrug, eller om den gælder i begge situationer. Af høringsparternes høringsvar kunne der spores en vis skepsis omkring bl.a. den konsekvensløse „positivudpegning" samt den fastsatte brugsstørrelse på 500 DE.

Realdaniaprojekter:

I dette afsnit blev tre udviklingsprojekter fra Realdania analyseret. Projekterne omhandler kommuneplanlægning for beliggenheden af arealer til lokalisering af landbrugets driftsbygninger og -anlæg indenfor SVL-områderne, med baggrund i den dengang nye bestemmelse i PL § 11 b, stk. 2. Projekterne blev analyseret i forventning om at kunne trække på en række overvejelser, man dengang gjorde sig omkring planlægning og metodevalg til lokalisering af landbrugsbyggeri. Af analysen fremgik der en vis ensartethed omkring fremgangsmåde og afvejning af interesser, som til dels afspejlede datidens økonomiske vækst og optimisme. Metoderne fra Realdaniaprojekterne vurderes til at være brugbare redskaber dog med en vis tilpasning ift. den nye kontekst i form af markant anderledes økonomiske forudsætninger.

Landskabskaraktermetoden:

I dette afsnit blev landskabskaraktermetoden undersøgt. Formålet med undersøgelsen var at skabe et større vidensgrundlag for forståelsen af landskabskaraktermetoden samt baggrunden for, at Miljøministeren fremhæver brugen af landskabskaraktermetoden i det verserende lovforslag nr. L128. Igennem afsnittet fremkom det, at landskabskaraktermetoden allerede bruges ifm. udarbejdelsen af kommuneplaner. I særdeleshed finder landskabskaraktermetoden anvendelse ifm. udpegning af særligt værdifulde landskaber i kommuneplanen. Landskabskaraktermetoden tilstræber at være et objektivt værktøj, der kan bruges på tværs af de kommunale grænser. Selve analyserne i metoden er dog svære at udføre uden til en vis grad at blive præget af individuelle holdninger. Derfor sikrer landskabskaraktermetoden ikke helt en ensartet landskabskarakterudpegning i de

forskellige kommuner. Metoden er tiltænkt som et værktøj ifm. kommunernes landskabsbeskrivelse på hovedstrukturniveau i deres respektive kommuneplaner. Til dette formål anses landskabskaraktermetoden som brugbar, da den giver et overordnet billede af den naturlige og kulturgeografiske tilstand i kommunen. Dog omhandler metoden udelukkende kortlægning af landskabskarakter, hvorfor den ikke alene kan bruges ifm. en decideret områdeudpegning for nye store husdyrbrug.

Jordbrugsanalyser:

I dette afsnit blev det analyseret, hvad jordbrugsanalyserne er, og hvordan disse kan bruges ifm. planlægning for store husdyrbrug. Af analysen fremgik det, at jordbrugsanalyser tidligere var et amtsligt foretagende, hvorfor det først er nu, at jordbrugsanalyser er blevet interessante ifm. kommuneplanlægning. Endvidere fremkom det, at jordbrugsanalyserne i deres nuværende form er et godt redskab til kortlægning af et områdes landbrugsstruktur og et ganske anvendeligt datagrundlag ifm. planlægning for store husdyrbrug.

Husdyrreguleringsudvalget:

I dette afsnit blev formålet med Husdyrereguleringsudvalget undersøgt, ligesom det blev analyseret, hvilken rolle Husdyrreguleringsudvalget har spillet ift. planlægning for store husdyrbrug. Der blev i den forbindelse rettet henvendelse til Knud Erik Rasmussen fra VFL, som har været med i en arbejdsgruppe under Husdyrreguleringsudvalget. Han kunne bekræfte projektgruppens formodning om, at Husdyrreguleringsudvalgets arbejde vedr. planlægning for store husdyrbrug ikke er offentlig tilgængeligt.

11.2 Idéudvikling af problemløsningen

På baggrund af projektets akkumulerede viden vedr. kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug og de forskellige planlægningsværktøjer, der knytter sig til denne problemstilling, vil der nu blive udarbejdet en idéudvikling. Formålet hermed er at samle trådene fra de idéer og perspektiver, der er fremkommet gennem projektets forskellige delanalyser og den tilhørende vidensakkumulation. Der vil i det følgende blive beskrevet, hvilke tanker og idéer projektgruppen vil videreføre i problemløsningsfasen. Slutteligt vil der opstilles en endelig problemformulering, der sammen med en løsningsmodel konkretiserer, hvordan problemløsningen skal gennemføres.

I de tre Realdaniaprojekter kan der spores en tendens til at anskue den kommunale planlægning for landbrugsbyggeri fra det, der kan kaldes et *Top-down*-perspektiv. Hermed menes, at der fra kommunens side tages udgangspunkt i kommunens tanker omkring landbrugsudviklingen og derefter suverænt foretages en vurdering af hvilke hensyn i det åbne land, der skal vægtes højest. Til at beskrive denne vægtning udarbejdes der en GIS-analyse hvorpå en zonering udgør administrationsgrundlaget. Slutteligt udarbejdes der en landskabskarakteranalyse, som efterfølgende bliver tillagt stor vægt ifm. planlægning for landbrug. Dette resulterer som oftest i en række større arealer i landzonen, som er fri for arealbindinger og som følge heraf anses som de *bedst egnede* til placering af store landbrug. Dermed endes der op med en slags *residualplanlægning*, hvor de tiloversværende arealer overlades til landbruget.

Denne form for planlægning harmonerer efter projektgruppens mening ikke ret godt med hverken lovgivningen eller den økonomiske situation, som landbruget befinder sig i for øjeblikket. Landbrugets særstilling ift. både lovgivning og planlægning betyder, at landbruget langt hen ad vejen ikke er underlagt alle de arealbindinger, der optræder i landzonen, hvorfor Realdaniaprojekternes vægtninger ikke kun er et udtryk for rent lovgivningsmæssige restriktioner, men også den enkelte kommunes vægtning af øvrige arealinteresser i det åbne land. Sammenholdes dette med den meget pressede økonomiske situation, som landbruget befinder sig i for øjeblikke, og det faktum at der i Realdania projekterne slet ikke tages højde for landbrugets økonomi, virker de tiloversblevne arealer fra *Top-down* planlægningen ikke synderligt attraktive for de landmænd, der ikke allerede er etablerede i disse områder. Dette skal ses i lyset af, at der som tidligere nævnt alene er tale om „positivudpegninger“, der ikke har nogen konsekvens for placering af store husdyrbrug udenfor disse områder. Derfor er der altså ved Realdaniaprojekternes lokaliseringsmetode tale om nye områder, hvor landmænd måske kan forvente mere investeringssikkerhed, men derimod også

er nødt til at etablere nyt byggeri, hvilket må formodes at være fordyrende ift. en udvidelse i tilknytning til eksisterende anlæg. Endvidere må der også forventes at være en del kommunale udgifter forbundet med etablering af ny infrastruktur mv. i de pågældende områder.

Projektgruppen anser denne form for *Top-down* planlægning for på nuværende tidspunkt at være om ikke forgæves så meget langsigtet netop på grund af de store udgifter, der må forventes at være, ved udflytning til de tiloversblevne områder fra Realdaniaprojekterne.

Som et alternativ eller supplement til denne form for planlægning mener projektgruppen i stedet, at planlægning for store husdyrbrug skal ske ud fra et *Bottom-up*-perspektiv, hvor der tages udgangspunkt i husdyrbrugenes nuværende placering. Med dette mener projektgruppen, at udpegning af arealer til fremtidig lokalisering af store husdyrbrug skal ske i områder, hvor koncentrationen af husdyrbrug (husdyrtrykket) i forvejen er stor. Herved kan der opnås flere fordele:

1. Udvidelse og investering i nye anlæg vil kunne ske i tilknytning til eksisterende anlæg, hvorved landmændenes økonomi tilgodeses.
2. Nye store husdyrbrug lokaliseres i „produktionsområder“, der i forvejen er belastet af gener i form af bl.a. trafik, lugt og ammoniak.
3. Naturen og miljøet belastes hårdere i disse „produktionsområder“, til gengæld undgås natur- og miljøbelastningen i områder der ikke tidligere har været hjemsted for husdyrbrug.
4. At husdyrbrugene koncentreres i „produktionsområder“ letter lokaliseringen af fælles biogasanlæg og gør placeringen af disse mere åbenlys.

Med baggrund i ovenstående mener projektgruppen derfor, at udpegningen af arealer til lokalisering af store husdyrbrug bør tage udgangspunkt i statsforvaltningens jordbrugsanalyser, da disse udgør det bedste landsdækkende datasæt, til at kortlægge husdyrbrugenes placering, koncentration og økonomi[1].

Når kortlægningen af husdyrbrugenes koncentration (husdyrtryk), placering mv. har fundet sted, finder projektgruppen det relevant at sammenholde denne information med en GIS-analyse, der kortlægger de arealbindinger[2], der har indflydelse på lokaliseringen af store husdyrbrug. Ved kortlægningen af arealbindinger vil der opstå en *forbudszone* og en *måskezone* forstået på den måde, at lokalisering af store husdyrbrug kun kan ske i *måskezonen*, og at denne zone fortsat er behæftet med restriktioner, der kræver yderligere afvejninger.

[1] I skrivende stund er et tema vedr. økonomi ikke tilgængeligt på www.jordbrugsanalyser.dk, men på sigt vil det være et brugbart tema.

[2] Her tænkes særligt på bindinger jf. husdyrgodkendelsesloven.

Projektgruppen forventer, at en kortlægning af arealbindingerne på baggrund af en GIS-analyse indeholdende relevante restriktioner, bufferzoner mv., vil kunne udpege fremtidige udvidelsesmuligheder, „produktionsområder“ for store husdyrbrug. Udpegningen forventes at ske på forskellige niveau, således at de udpegede „produktionsområder“ afspejler størrelsen på de husdyrbrug, der kan lokaliseres i det pågældende område.

Når der udpeges „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug, vil der uundgåeligt opstå konflikter imellem interessenter i det åbne land. Her tænkes specielt på konflikter ift. natur- og miljøhensyn, lugtgenepåvirkninger af naboer samt interessekonflikter med eksisterende udpegninger i kommuneplanen. I sådanne situationer forestiller projektgruppen sig derfor, at det vil være relevant at vægte hensynet til de store husdyrbrug højest, når udpegningen netop er sket på baggrund af jordbrugsanalysernes data og ud fra et ønske om at samle husdyrbrugene i „produktionsområder“.

Jævnfør ovenstående mener projektgruppen således, at planlægningen for store husdyrbrug kan anskues fra to forskellige perspektiver, nemlig *Top-down* og *Bottom-up*, som isoleret set er rettet mod hver sin type planlægning. *Top-down* er rettet mod en langsigtet planlægning, der på baggrund af GIS og landskabskarakteranalyser udpeger store arealbindingsfri zoner til udflytning af fremtidige store husdyrbrug. *Bottom-up* er rettet mod en mere husdyrbrugsvenlig planlægning, der på baggrund af jordbrugsanalyserne og en GIS-analyse af arealbindingerne planlægger for lokalisering af store husdyrbrug i såkaldte „produktionsområder“, som er beliggende i tilknytning til de områder, der i forvejen har det største husdyrtryk.

Hvorvidt den ene metode er mere rigtig end den anden, vil projektgruppen lade være usagt, da de hver især har sine fordele og ulemper, dog har projektgruppen en forventning om, at det på nuværende tidspunkt er mest realistisk at tage udgangspunkt i et *Bottum-up*-perspektiv, såfremt det igennem planlægning ønskes at fremme vækstbetingelserne for landbruget.

Der er efter projektgruppens opfattelse ikke noget i vejen med landskabskaraktermetoden som sådan, da det er en utrolig gennemarbejdet og veldokumenteret metode til kortlægning af landskabskarakteren i et givent område. Med dette mener projektgruppen, at landskabskaraktermetoden ikke er en altfavnende og udtømmende planlægningsmetode, men derimod en *kortlægningsmetode* til at kortlægge et områdes landskabelige karakter. Resultaterne af metoden kan derefter indgå i en samlet afvejning af interesser. Således bør landskabskaraktermetoden sidestilles med en GIS-analyses kortlægning af arealbindinger, eller en jordbrugsanalyses kortlægning af landbrugsstrukturer i et område.

Projektgruppen mener derfor, at landskabskaraktermetoden henvender sig bedst til en *Top-down* anskuet planlægning.

Projektets problemløsning, som har til formål at besvare projektets problemstilling, vil derfor tage udgangspunkt i et *Bottom-up*-perspektiv, hvor udpegningen af areal til lokalisering af store husdyrbrug skal ske på baggrund af husdyrtrykket. I det følgende afsnit 11.3 opstilles der en løsningsmodel, som skal sikre, at projektets problemformulering bliver besvaret[3].

11.3 Problemformulering

I dette afsnit præsenteres projektets endelige problemformulering, der i uændret form viderefører problematikken fra den initierende problemstilling og den foreløbige problemformulering. Denne problemformulering leder vha. løsningsmodellen i figur 11.1 på næste side projektet videre hen mod besvarelsen af selve problematikken omkring lokalisering af store husdyrbrug.

Problemformulering:
„Hvordan skal beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug udpeges gennem de kommende kommuneplaner?"

Løsningsmodellen (se figur 11.1 på modstående side) er opstillet for at kunne besvare problemformuleringen. Modellen præsenterer en række idéer og krav, som er retningsvisende for problemløsningen.

Løsningsmodellen afspejler, hvorledes projektgruppen forestiller sig, at udpegningen af arealer til lokalisering af store husdyrbrug skal ske på baggrund af et *Bottom-up*-perspektiv.

I de efterfølgende afsnit vil der redegøres for hvilke temaer fra statsforvaltningens jordbrugsanalyser, der er brugbare ift. at beskrive landbrugsstrukturen og husdyrtrykket inden for Herning Kommune, der er valgt som case-kommune. Efterfølgende vil det med baggrund i husdyrgodkendelsesloven (HGL) blive beskrevet hvilke restriktioner, der gælder ift. lokalisering af store husdyrbrug. Dette gøres med henblik på at klarlægge hvilke GIS-temaer, det er relevante at anvende ifm. GIS-analysens kortlægning af arealbindinger. Inden dette gøres, vil der dog kort redegøres for projektets fravalg af hensyntagen til den fysiske og visuelle udformning af store husdyrbrug.

[3]Resultatet af projektets løsningsmodel kan ses sammenholdt med de tre Realdania-projekters indhold, i en tabel i vreffigurbilag

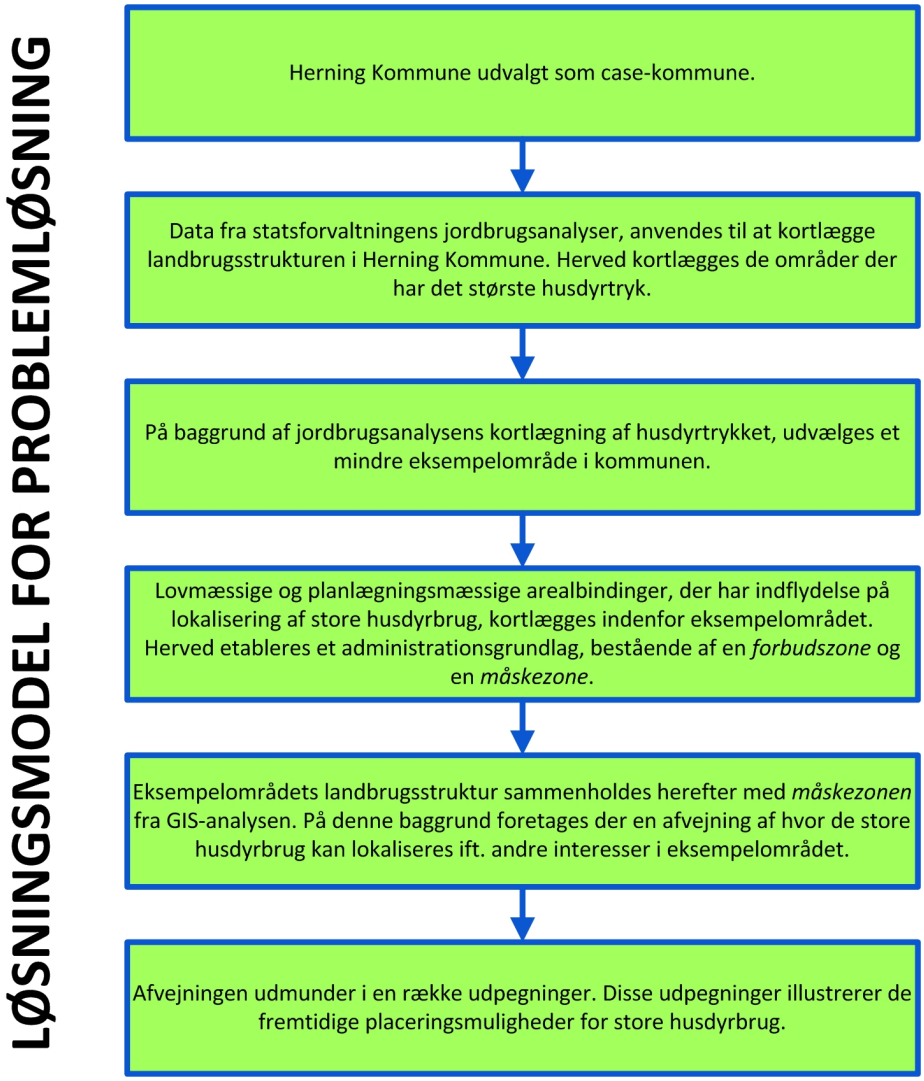

Figur 11.1 – Figuren viser en løsningsmodel for projektets problemløsning.

11.4 Husdyrbrugenes fysiske og visuelle udformning

Formålet med dette afsnit er at argumentere for hvorfor der i dette projekt ikke tages højde for den fysiske og visuelle udformning af de store husdyrbrug. Projektet beskæftiger sig som bekendt kun med udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug, jf. lovforslag nr. L165.

11.4.1 Argumentation

Projektgruppen har bevidst undladt at behandle den fysiske og visuelle udformning af de store husdyrbrug af flere årsager:

1. Det ligger ikke umiddelbart indenfor en landinspektørs fagområde at beskæftige sig med disse emner. Specialister i form af ingeniører, arkitekter og landbrugskonsulener ved langt mere om fysisk og visuel udformning af husdyrbrug.
2. Det er slet ikke muligt at regulere bygningers fysiske og visuelle udformning gennem en kommuneplan. Bygningers fysiske og visuelle udformning kan evt. reguleres i en lokalplan eller i forbindelse med udstedelse af miljøgodkendelse efter HGL, hvor det skal sikres, at *de landskabelige hensyn* ikke tilsidesættes.
3. Der er i forvejen udarbejdet en række projekter omkring dette emne. I Realdanias idékonkurrence „Fremtidens Landbrugsbyggeri“ giver seks forskellige projekter hver især deres bud på fremtidens moderne og arkitektonisk anderledes driftsbygninger; det mest omtalte projekt er i den forbindelse Pig City ved Galten, der kombinerer svinebrug med gartneri. Udover de omtalte projekter har arkitekt, ph.D. Nee Rentz-Petersen i sit ph.D.-projekt også beskæftiget sig med fremtidens „Industrialiserede storlandbrug i Danmark“, hvor hun kombinerer en særlig beplantningsstrategi med fysisk udformning og lokalisering af storlandbrug.

På baggrund af ovenstående tre punkter vil der derfor ikke i dette projekt arbejdes med den fysiske og visuelle udformning af store husdyrbrug. Der vil alene blive arbejdet med udviklingen af en metode til udpegning større geografiske områder til lokalisering af store husdyrbrug.

Del IV

Problemløsning

Problemløsningen 12

Formålet med dette kapitel er at udvælge de temaer fra statsforvaltningens jordbrugsanalyser der er brugbare ift. at beskrive landbrugsstrukturen i Herning Kommune. Endvidere vil der med baggrund i HGL og anden relevant lovgivning, søges at klarlægge hvilke arealbindinger, der gælder ift. lokalisering af store husdyrbrug. Dette gøres jf. løsningsmodellen (se evt. figur 11.1 på side 121) med henblik på at udvælge de GIS-temaer der er relevante ift. at kortlægge arealbindingerne inden for det udvalgte eksempelområde.

Som beskrevet i kapitel 2 på side 5 deltog projektgruppen i Plantekongres 2011. Det var her opmærksomheden faldt på Herning Kommunes indlæg omkring planlægning for landbrugsbygninger og biogasanlæg. Projektgruppen har sidenhen besøgt sagsbehandler og civilingeniør Kaare Hjort i Herning Kommune, hvor vi på baggrund af en samtale om planlægning for store husdyrbrug og Herning Kommunes oplæg på Plantekongres 2011 har fået stillet Herning Kommunes GIS-data til rådighed for dette projekt. Disse data vil danne grundlaget for den GIS-analyse, der skal udarbejdes jf. løsningsmodellen i figur 11.1 på side 121. En fordel ved at anvende Herning Kommunes egne data er at datakvaliteten bliver så god som mulig, hvilket specielt er væsentligt ift. plandata, som ofte kan være svære at skaffe i en ajourført kvalitet. De data som evt. ikke er at finde i Herning Kommunes data, vil hentes fra www.arealinformationen.dk.

Projektgruppen har ligeledes besøgt Statsforvaltningen Nordjylland, hvor geograf og projektleder på jordbrugsanalyserne Rasmus Bonderup Pedersen har stillet jordbrugsanalysernes GIS-data til rådighed for projektgruppen. I samråd med Rasmus Bonderup Pedersen har projektgruppen udvalgt de temaer, der vil være anvendelige ift. at kortlægge landbrugsstrukturen i Herning Kommune. På sigt vil en lang række jordbrugsrelaterede GIS-data være tilgængelige via jordbrugsanalysernes WebGis-løsning www.jordbrugsanalyser.dk, men da endnu ikke alle data er tilgængelige på nettet, fik projektgrupppen udleveret alle jordbrugsanalysernes data.

I de følgende afsnit vil der indledningsvis redegøres for hvilke data fra jordbrugsanalyserne, der skal anvendes til at kortlægge landbrugsstrukturen (husdyrtrykket) i Herning Kommune. Herefter vil det med udgangspunkt i HGL mere specifikt afdækkes hvilke arealbindinger, der har indflydelse på lokaliseringen af husdyrbrug, og heraf hvilke data, der vil danne grundlag for GIS-analysen og kortlægningen af arealbindingerne.

12.1 Jordbrugsanalysernes brug

I dette afsnit vil de temaer fra jordbrugsanalyserne, som jf. figur 11.1 på side 121 er anvendelige til at kortlægge landbrugsstrukturen (husdyrtrykket) i Herning Kommune, blive beskrevet.

I dialog med projektleder Rasmus Bonderup Pedersen har projektgruppen udvalgt en række temaer fra jordbrugsanalyserne, som forventeligt vil være anvendelige til at beskrive landbrugsstrukturen (husdyrtrykket) i Herning Kommune. Korttemaerne vil blive beskrevet nedenfor.

12.1.1 Jordbrugsanalyserne - samlet husdyrtryk (DE/ha)

Dette korttema illustrerer det samlede husdyrtryk i Danmark målt i DE/ha[1]. Data til korttemaet stammer fra 2009 og medtager alle bedrifter, der er registreret i både GødningsRegnskaberne (GR) og Generelt LandbrugsRegister (GLR). De enkelte bedrifters husdyrtryk er distribueret ud på markblokniveau[2], hvilket vil sige at antallet af DE er fordelt ud på bedriftens samlede arealer. Data er herefter opsummeret i henholdsvis 2x2 km grid og afstemningsområder[3] [23]. I figur 12.1 på næste side ses et kort over husdyrtrykket i Danmark. Bemærk, at husdyrtrykket er størst i Sydjylland og langs med den jyske vestkyst og faktisk er sammenfaldende med den del af Danmark, der i den senere tid har fået det uflatterende tilnavn, „den rådne banan“.

[1] Anvendelsen af betegnelsen *Husdyrtryk - Dyreenheder pr. hektar* skal i denne sammenhæng ikke forveksles med *Husdyrtryk - Dyreenheder pr. vandoplande*, da den sidste betegnelse er en opgørelse over antallet af dyreenheder i de vandoplande, der opereres med i de nye vandplaner. I dette projekt arbejdes der med *Dyreenheder pr. hektar*, som er opgjort i 2x2 km grid eller afstemningsområder.

[2] En geografisk sammmenhængende enhed bestående af maks. 10 marker med permanente fysiske ydre grænser. Anvendes som administrationsgrundlag for bl.a. EU's hektarstøtteordninger. For mere info, se: http://kort.arealinfo.dk/fagtekster/metadata/markblokkort.htm.

[3] Data er endvidere opsummeret på kommune-, regions- og landsniveau, hvilket er anvendeligt til større sammenligninger.

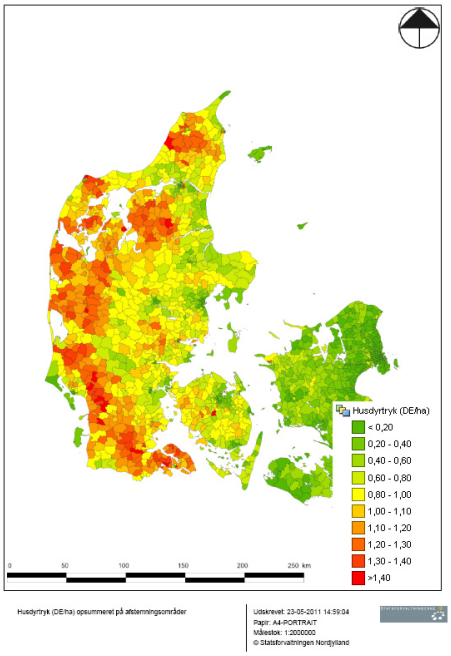

Figur 12.1 – Kortet viser husdyrtrykket i Danmark (ekskl. Bornholm) opsummeret på afstemningsområder. Det ses, at koncentrationen af husdyrbrug er størst langs med den jyske vestkyst. ©Statsforvaltningen Nordjylland.

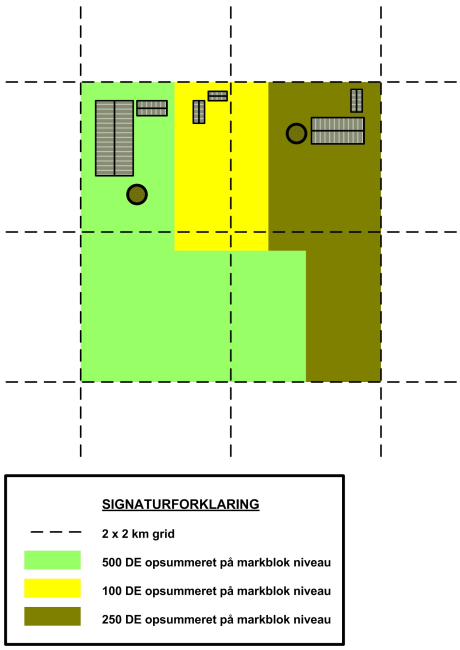

Figur 12.2 – Figuren viser princippet for, hvordan husdyrtrykket fordelt på markblokniveau opsummeres inden for hver 2x2 km celle. Der kan derfor optræde celler med højt husdyrtryk, men uden driftsbygninger.

2x2 km grid

I korttemaet, der illustrerer husdyrtrykket i et 2x2 km grid, er beregningen af husdyrtrykket foretaget ift. det opsummerede areal af markblokke inden for hver 2x2 km celle (DE/dyrket areal) [23].

Afstemningsområder

I korttemaet, der illustrerer husdyrtrykket efter afstemningsområder, er beregningen af husdyrtrykket foretaget ift. hele afstemningsområdet (DE/areal) [23].

Anvendelighed

Korttemaet vurderes at kunne bruges til at beskrive husdyrkoncentrationen i Herning Kommune (og andre kommuner). Projektgruppen vil derfor anvende dette tema til at klarlægge, hvor fremtidig lokalisering af store husdyrbrug bør ske.

Korttemaet er som beskrevet ovenfor opsummeret på enten afstemningsområder eller 2x2 km grid. Temaet opsummeret i 2x2 km grid vil være det bedst

anvendelige til at beskrive husdyrkoncentrationen, da dette tema arbejder med de mindste celler, og derfor er mest detaljeret i sin afbildning af husdyrkoncentrationen. En svaghed ved denne afbildning er dog, at husdyrkoncentrationen kan være fortegnet, da de enkelte bedrifters samlede husdyrtryk er opsummeret på bedriftens tilhørende jorder (markblokke), som ikke er sammenfaldende med 2x2 km cellerne eller besætningens fysiske placering. Der vil derfor kunne forekomme celler med højt husdyrtryk, men uden, at husdyrbruget fysisk er placeret inden for cellen (se evt. figur 12.2 på forrige side). Projektgruppen vurderer dog, at dette er af mindre betydning, da husdyrbrugenes marker, som strukturen er i dag, normalvis vil være lokaliseret i umiddelbar nærhed af husdyrbrugenes fysiske placering. Korttemaet vil på trods af denne svaghed være det bedst anvendelige til at beskrive husdyrtrykket i kommunen.

12.1.2 Jordbrugsanalyserne - placering af husdyr

Dette korttema illustrerer antallet af DE i 2009 fordelt på henholdsvis kvæg, svin, fjerkræ, pelsdyr, andet og total for de enkelte produktionssteder. Data er fra 2009 og stammer fra Centralt HusdyrbrugsRegister (CHR). Kortet er et punkttema over produktionssteder, hvor produktionsstederne er koblet til adresser og koordinater fra OIS [23]. I figur 12.3 ses et screenshot fra jordbrugsanalysernes hjemmeside, hvor temaet viser lokaliseringen af husdyrbrug i et udsnit af Herning Kommune.

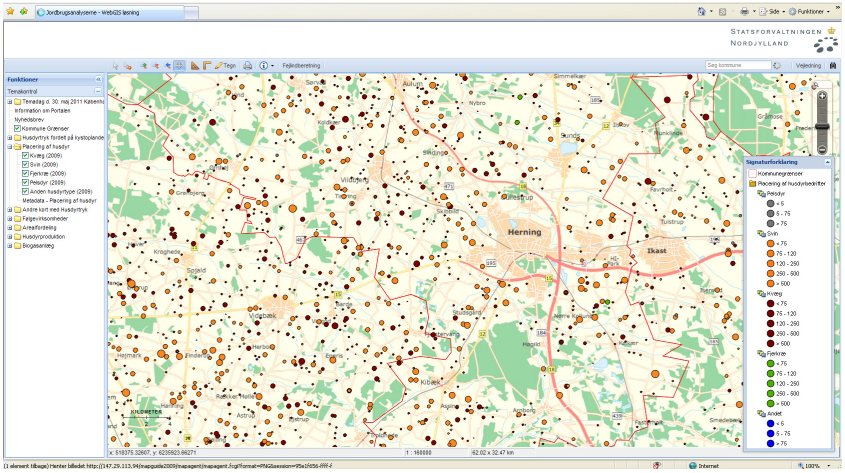

Figur 12.3 – Kortet viser et screenshot fra jordbrugsanalysernes hjemmeside. På kortet ses placeringen af husdyr i et udsnit af Herning Kommune. ©Statsforvaltningen Nordjylland.

Punkttemaet er altså et direkte udtryk for, hvor DE fysisk er placeret[4]. Korttemaet er dermed anvendeligt til at skabe overblik over lokaliseringen, typen og antallet af DE i et givent område.

Anvendelighed
Korttemaet vurderes at være brugbart for projektgruppen til at skabe et overblik over produktionsstederne i Herning Kommune, samt deres størrelse (antal DE) og type. Temaet vil derfor være anvendeligt til at kortlægge landbrugsstrukturen og husdyrsammensætningen inden for det udvalgte eksempelområde i Herning Kommune. Temaet vil dermed tydeliggøre, om de af projektets „positivudpegninger" til lokalisering af store husdyrbrug, er placeret i et område med høj koncentration af husdyrbrug.Temaet vil ydermere tydeliggøre, om enkelte husdyrbrug vil være lokaliseret inden for disse udpegninger og dermed implicit få en fordel heraf.

12.2 Arealbindinger

Placeringen af store husdyrbrug i det åbne land er forbundet med en stillingtagen og overholdelse af en lang række forskellige forhold. Byzone og sommerhusområder fra planloven og § 3 områder fra naturbeskyttelsesloven er blot nogle af de områder, hvor der ikke må placeres husdyrbrug. Derudover er en godkendelse af placeringen for et fremtidigt husdyrbrug underlagt *Lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* [HGL].

Husdyrgodkendelsesloven opstiller en række krav, der skal overholdes i forbindelse med placeringen af et husdyrbrug forud for en eventuel godkendelse af projektet. Husdyrbrug er i følge loven defineret som ejendomme på minimum 3 DE [HGL, § 3]. Derved er de store husdyrbrug, kommunerne i fremtiden skal planlægge for, omfattet af lovgivningen.

12.2.1 Faste afstandskrav

Bestemmelserne i husdyrgodkendelseslovens kapitel 2 omhandler de fysiske afstandsgrænser, der er gældende ved etablering og tilbygning af et husdyrbrug.

[4]Jf. § 4, pkt. 3 i *Bekendtgørelse om registrering af besætninger i CHR* skal adressen for besætningens geografiske placering indberettes til CHR. Omtalte punkttema er baseret på denne registrering og er altså et udtryk for, hvor besætningen rent fysisk befinder sig.

Indhold	Begrænsninger	Lovhjemmel
Etablering og tilbygning af husdyrbrug over 3 DE	• 50 m til eksisterende byzone og sommerhusområde • 50 m fremtidig byzone og sommerhusområde • 50 m lokalplaner i landzone • 50 m til nabobeboelse	HGL § 6

Figur 12.4 – Skemaet illustrerer de forskellige afstandsbegrænsninger til bebyggelse og planzoner indeholdt i HGL § 6.

Som det ses i figur 12.4 er der en 50 m forbudszone for etablering og tilbygning af husdyrbrug over 3 DE omkring eksisterende såvel som fremtidige, byzone- og sommerhusområder. En tilsvarende 50 m forbudszone er også gældende omkring lokalplaner i landzone og til nabobeboelse. Loven hjemler gennem HGL § 9 stk. 1 udelukkende dispensationsmuligheder for rideskoler eller hestepensioner for mere end 3 DE [21]. Afstandskravene på 50 m til nabobeboelse i HGL § 6 stk. 1 nr. 4 er uafhængig af, hvem der ejer den pågældende nabobebyggelse og omfatter således også ansøger selv [21]. Kan det ansøgte projekt ikke placeres således, at det overholder de forskellige afstandkrav, er det kommunens ansvar at meddele et begrundet afslag [21].

Indhold	Begrænsninger	Lovhjemmel
Etablering, ændring, udvidelse af husdyrbrug over 15 DE	• 10 m til ammoniakfølsomme naturtyper indenfor Natura-2000 • 10 m til ammoniakfølsomme naturtyper udenfor Natura-2000	HGL § 7

Figur 12.5 – Skemaet illustrerer de forskellige afstandsbegrænsninger for husdyrbrug over 15 DE til ammoniakfølsomme naturtyper i HGL § 7.

Bestemmelserne under HGL § 7, se eventuelt figur 12.5, omfatter udover etablering og tilbygning til eksisterende husdyrbrug deslige ændring og udvidelse af husdyrbrug over 15 DE. Forbudszonen er på 10 m til hhv. ammoniakfølsomme naturtyper inden for og uden for Natura 2000-områder [HGL, § 7]. I områder omfattet af HGL § 7, må der ikke ske en forøgelse af en fastlagt totaldeposition[5].

[5] Ved totaldeposition er der fastlagt et loft for ammoniakmængden i forskellige naturtyper. Værdien for den samlede maksimale totaldeposition er afstemt efter antallet af husdyrbrug i nærheden. Hvorvidt det pågældende husdyrbrug vil medføre, at totaldepositionen overskrides beror på en konkret vurdering af det pågældende husdyrbrugprojekt [22].

Kommunen er ansvarsmyndighed for undersøgelsen af, om ansøgningen overholder alle regler for beregning[6] af ammoniakdeposition, således at resultatet af den samlede ammoniakdepostion bliver korrekt [21].

Jævnfør HGL § 7 stk. 2 skal Miljøministeren fastsætte regler om hvilke naturtyper der er omfattet af HGL § 7 stk. 1 nr. 1-2, som derved anses for værende ammoniakfølsomme naturtyper. Hele HGL § 7 blev ændret som følge af *lov nr. 122 af 23. februar 2011 om ændring af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* [HGL 2011]. Før da udlagde HGL § 7 en 300 m bufferzone der regulerede merdepostionen af ammoniak omkring en række veldefinerede naturtyper. Disse naturtyper var følgende:

1. *Højmose.*
2. *Lobeliesø.*
3. *Hede større end 10 ha, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.*
4. *Overdrev større end 2,5 ha, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.*
5. *Hede, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.*
6. *Overdrev, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.*
7. *Ammoniakfølsomme søer, herunder kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger og brunvandede søer og vandhuller, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.*

[HGL 2006, § 7]

Af bemærkningerne til lovforslag nr. L 12 *Forslag til Lov om ændring af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* fremsat den 6. oktober 2010 på www.folketinget.dk [7] fremgår det, at ammoniakfølsomme naturtyper er Natura 2000-områder hhv. med og uden områder omfattet af den forrige HGL 2006 § 7 [22].

[6] En manual til beregningen af ammoniakdeposition findes på denne hjemmeside: http://www.mst.dk/NR/rdonlyres/D696475F-1F58-4BBE-BCE4-ECB6B45A79D3/38115/DokumentationmanualberegningafNH3dep06032007.pdf.

[7] http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/L12/som_fremsat.htm#dok.

Skema 12.6 med bemærkninger til lovforslaget viser sammenhængen mellem de forskellige værdier for totaldeposition af ammoniak og naturtyper.

Naturtyper ifølge Aftale om Grøn Vækst	**Nuværende beskyttelsesniveau**	**Beskyttelsesniveau ifølge Aftale om Grøn Vækst**
Ammoniakfølsom Natura 2000-natur, som er § 7-område med gældende regler.	Max. **mer**deposition på 0,3-0,7 kg N/ha pr. år i bufferzone II og ingen meremission i bufferzone I.	**Kategori 1** Max. **total**deposition afhængig af antal husdyrbrug i nærheden*): 0,2 kg N/ha/år ved > 1 husdyrbrug 0,4 kg N/ha/år ved 1 husdyrbrug 0,7 kg N/ha ved 0 husdyrbrug.
Ammoniakfølsom Natura 2000-natur, som **ikke** er § 7-område med gældende regler.	Ingen centralt fastlagt regulering.	
Ikke Natura 2000-områder, som er § 7-område efter gældende regler.	Max. **mer**deposition på 0,3-0,7 kg N/ha pr. år i bufferzone II og ingen meremission i bufferzone I.	**Kategori 2** Max. **total**deposition på 1,0 kg N/ha pr. år.
Øvrige naturtyper omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller skov.	Ingen centralt fastlagt regulering.	**Ammoniakfølsom § 3 natur og ammoniakfølsomme skove** Max. merdeposition på 1,0 kg N/ha pr. år. Kommunen kan dog tillade en merdeposition, der er større end 1,0 kg N/ha per år.

Figur 12.6 – Skemaet illustrerer forholdet imellem beskyttelse af ammoniakfølsomme naturtyper gennem regulering af totaldeposition eller merdeposition [22]. ©Folketinget.

Det ses, at alle naturtyper under HGL 2006 § 7 stadigvæk er omfattet af bestemmelserne, og at tilføjelsen drejer sig om ammoniakfølsomme områder inden for Natura 2000-områder uden naturtyper omfattet af HGL § 7. Disse ammoniakfølsomme områder er endnu udefinerede.

Den sidste bestemmelse under kapitel 2, som opstiller faste afstandsbestemte forbudszoner, er HGL § 8. Som det ses i figur 12.7 på næste side, udstikker HGL § 8 en 25 m forbudszone omkring diverse faste elementer i landskabet. Bestemmelsen er kun gældende for nybyggeri og anlæg, der gennemfører en signifikant til- eller ombygning f.eks. et skift fra ko- til svinestald [21]. Hvis projektet ikke kan realiseres uden at overskride de opstillede afstandskrav i HGL § 8, kan kommunen dispensere herfor med hjemmel i HGL § 9 stk. 3. Kommunalbestyrelsen har herefter hjemmel til at opstille specifikke krav til indretning og drift i henhold til HGL §§ 10-12 [HGL, § 9].

Samtlige af ovenstående forbudszoner fra HGL §§ 6-8 er udelukkende gældende for etablering, udvidelse eller ændring, hvor der er tale om en øget forurening [21]. Generelt vil alle etableringer eller udvidelser af dyreholdet været forbundet med en øget forurening eksempelvis gennem øget transport til og fra produktionen samt forhøjet gødningsproduktion, og således vil disse ikke være tilladte inden for de forskellige forbudszoner med hjemmel i HGL §§ 6-8. Det kan dog ikke udelukkes, at en ændring eller omlægning vil kunne gennemføres uden en forøgelse af forureningen, hvorfor der derigennem kan opnås mulighed for

Indhold	Begrænsninger	Lovhjemmel
Stalde og lign. på husdyrbrug større end 3 DE	• 25 m til ikkealmene vandforsyningsanlæg • 50 m til almene vandforsyningsanlæg • 15 m vandløb (herunder dræn) og søer, jf. dog stk. 2 • 15 m til offentlig vej og privat fællesvej • 25 m til levnedsmiddelvirksomhed • 15 m beboelse på samme ejendom • 30 m til naboskel	HGL § 8

Figur 12.7 – Skemaet illustrerer de forskellige afstandsbegrænsninger for stalde og lign. ifm. store husdyrbrug indeholdt i HGL § 8.

godkendelse og realisering inden for forbudszonerne [21].

Den sidste bestemmelse i husdyrgodkendelsesloven, der opstiller konkrete afstandskrav til husdyrbrug, er HGL § 20. Bestemmelsen hjemler ikke en forbudszone som i HGL § 6-8, men derimod en vurderingszone. Husdyrbrug, som skal vurderes ift. denne 300 m afstandszone, er defineret i HGL §§ 10-12 som husdyrbrug mellem 15 - 75 DE (HGL § 10), 75-250 DE (HGL § 11) og større end 250 DE (HGL § 12)[8] [HGL, § 20].

Som det ses i figur 12.8 på den følgende side opstiller lovgivningen blot krav for en begrænsning af forurening eller væsentlige gener indenfor en afstand af 300 m til de oplistede elementer i figur 12.8 på næste side. Bestemmelsen går således ind og kræver en speficik stillingtagen fra kommunen ud fra en vurdering af det ansøgte projekt.

I og med lokalliseringsplanlægning for store husdyrbrug skal gennemføres ifm. kommuneplanen, har kommunen ikke en konkret ansøgning, hvorfra den kan udarbejde en saglig vurdering, og det bliver derved problematisk at foretage en egentlig vurdering af den eventuelt negative effekt.

[8] Læseren gøres opmærksom på, at antallet af tilladte DE kan variere både positivt og negativt alt afhængig af den enkelte besætningssammensætning.

Indhold	Begrænsninger	Lovhjemmel
Kommunalbestyrelsen skal sikre begrænsning af risiko for forurening el. gener indenfor	• 300 m til beboelsesbygning på ikke landbrugspligtig ejendom, i en samlet bebyggelse i landzone, med anden ejer • 300 m til eksisterende eller fremtidig byzone, efter kommuneplanens rammedel • 300 m til område i landzonen udlagt i lokalplan til boligformål, blandet bolig og erhverv, eller offentlige formål med henblik på beboelse, institutioner, rekreative formål og lign.	HGL § 20

Figur 12.8 – Skemaet illustrerer indenfor hvilke afstandsgrænser kommunen skal varetage og tilstræbe at begrænse risikoen for forurening eller andre gener.

12.2.2 Landskab og planforhold

De eksisterende landskab og planforhold har også indflydelse på, hvorvidt kommunen giver tilladelse til et husdyrbrug. Disse hensyn til landskab og planforhold spiller dog udelukkende en rolle for ny bebyggelse og tilbygninger.

Figur 12.9 – Diagrammet viser de forskellige trin, kommunen gennemfører for at foretage en vurdering af, om etableringen af det ansøgte husdyrbrug kan realiseres under hensyntagen til landskab og planforhold [21].©Miljøstyrelsen.

Diagrammet 12.9 viser den fremgangsmåde og de forskellige trin, kommunen gennemgår i sin sagsbehandling vedr. etablering af et nyt husdyrbrug. Som hovedregel skal kommunen foretage en vurdering af bygningerne således, at de

placeres og realiseres med respekt for de landskabelige værdier. Dette gælder principelt også bygninger nødvendige for den erhvervsmæssige drift. Ansøgningen om tilladelse til etablering af sådanne bygninger skal som hovedregel godkendes, hvis de ligger i tilknytning til de eksisterende bygninger[9]. Kommunen skal derudover undersøge nedenstående forhold ifm. ansøgning om etablering eller tilbygning til et husdyrbrug:

1. *bygge- og beskyttelseslinjer efter naturbeskyttelsesloven og planloven,*
2. *særlige landskabelige, geologiske, rekreative, natur- eller kulturmæssige områder udpeget i den fysiske planlægning (kommuneplanen),*
3. *naturområder og*
4. *kulturhistoriske værdier*

[21]

Bygge- og beskyttelseslinjerne i pkt. 1 er ikke identiske med forbudszonerne gennemgået i afsnit 12.2.1 på side 129. Gennem anden lovgivning opstilles der restriktioner for bebyggelse i landzonen.

Planloven
I de tilfælde hvor husdyrbruget bliver så stort, at det antager industrilignende karakter og derfor ikke anses som værende nødvendigt for den landbrugsmæssige drift, er det kommunens ansvar at behandle sagen efter regler i PL §§ 35-36 vedr. udstykning, byggeri eller ændret anvendelse af bestående bebyggelse i landzone [21].

Naturbeskyttelsesloven
Denne lov hjemler mange af de beskyttelseszoner og byggelinjer der kan påvirke placeringsmulighederne for store husdyrbrug. Der er her tale om beskyttelseszonerne:

Klitfredede arealer (NBL §§ 8-9)
: Inden for klitfredede arealer må der ikke foretages ændringer i tilstanden. Grundet Herning Kommunes geografiske placering findes der ingen klitfredede arealer inden for kommunegrænsen.

[9] Jævnfør landzoneadministrationen kan der ikke gives en vejledende afstand for hvornår driftsbygninger vurderes at ligge i tilknytning til eksisterende bygninger. Deres anvendelse og påvirkning på omgivelserne er så forskelligartede, at det ikke er hensigtmæssig med en generel vejledende afstandsbegrænsning [21].

Strandbeskyttelseslinjen (NBL § 15)
Strandbeskyttelseslinjen er registeret i matriklen og tingbogen. Den omfatter et areal fra strandbredden til selve beskyttelseslinjen. Denne restriktion findes ikke i Herning Kommune på baggrund af kommunens geografiske placering.

Sø- og åbeskyttelseslinjen (NBL § 16)
Udstikker en 150 m beskyttelseszone fra søer med en vandflade på over 3 ha og vandløb beskyttet i kraft af tidligere lovgivning.

Skovbyggelinjen (NBL § 17)
Er en 300 m beskyttelseszone omkring arealer med minimum 20 ha sammenhængende skov.

Fortidsmindelinjen (NBL § 18)
Forbyder tilstandsændringer i arealet i en 100 m bufferzone omkring synlige fortidsminder.

Kirkebyggelinjen (NBL § 19)
Pålægger en restriktion på bygningshøjden (maks. 8,5 m) i en radius af 300 m omkring fritliggende kirker.

Inden for disse beskyttelsezoner må kun erhvervsmæssigt nødvendige byggerier etableres sammen med bygninger af underordnet betydning. For fortidsmindelinjen gælder det, at etableringen kan tilladelse, hvis der ikke er synlige fortidsminder i området, som vil blive påvirket af byggeriet [21] [NBL, § 19].

Fredninger udgør endnu en restriktion, som kan påvirke placeringsmulighederne for husdyrbrug. Fredningerne er foretaget på baggrund af NBL § 38. Disse fredninger kan omfatte naturlige elementer, men også bygningskonstruktioner. Der kan således være landskabelige strukturer, som er beskyttet igennem tilstandsændringen med hjemmel i NBL § 38. Karakteren af fredningen og de restriktioner området er pålagt, er dog af individuel karakter alt efter fredningens formål.

Museumsloven
Museumsloven (ML) hjemler også beskyttelse af en række strukturer i det åbne land, som ikke må ændres. ML § 29 a hjemler et forbud mod tilstandsændringer af sten- og jorddiger. ML § 29 e og f hjemler en lignende beskyttelse af tilstandsændringer for fortidsminder defineret igennem museumslovens bilag 1[10]

[10] Jævnfør museumsloven bilag 1 er de beskyttede områder: synlige høje, roser, sten- grave, dysser, jættestuer, skibssætninger, ubebyggede voldsteder, værfter, forsvarsanlæg, ødekirkegårde, ruiner, runesten, bautasten, sten med helleristninger, kors, milepæle, vildtbanesten og lignede. Desuden er der en række områder, som er beskyttet, hvis ejeren har modtaget meddelse om deres tilstedeværelse [ML, Bilag 1].

Der er ingen særstillinger for erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri ifm. bestemmelserne i museumsloven.

Kommuneplanbestemmelser
I Herning Kommuneplan 2009 - 2020[11] er der allerede taget stilling til en række spørgsmål vedr. jordbrugserhvervenes udvikling. Herunder hvorvidt anlæg til husdyrproduktion (husdyrbrug) kan realiseres inden for en række forskellige områdeudpegninger foretaget gennem kommuneplanen. De forskellige områder er følgende:

- *A-, B- og C-målsatte naturområder*
- *Grundvandsindsatsplanområder*
- *Nitratfølsomt indvindingsopland*
- *Hygiejnisk zone til vandværksboringer samt oplande til vandområder, hvor målsætning ikke er opfyldt, som følge af tilførslen af næringsstoffer.*
- *Jordbrugsarealer i Områder med Særlige Drikkevandsinteresser (OSD), i indvindingsoplande for vandværker eller områder der anvendes til råstofindvinding samt områder der efterbehandles til naturformål.*

[25, s. 92]

Inden for disse områder beror godkendelsen af et husdyrbrug på en konkret vurdering fra kommunen. Kommunen skal vurderer, hvorvidt husdyrbruget vil have væsentlige negative konsekvenser for området og om, hvorvidt husdyrbruget vil stride imod områdets udpegningsgrundlag. Finder kommunen, at husdyrbruget kan realiseres uden at overskride disse kriterier, godkendes husdyrbruget. Er det derimod kommunens overbevisning, at husdyrbruget overskrider disse kriterier, får husdyrbruget ikke en godkendelse [25].

Generelt vurderes det på baggrund af Herning Kommuneplan 2009 - 2020, at Herning Kommune er positivt stemt overfor landbrug. Kommunen ønsker at skabe gunstige vilkår for landbruget, som den anser som de største arealforvaltninger i kommunen [25].

[11] Dette er ikke noget unikt for Herning Kommune. Igennem planloven er alle kommuner pålagt at udarbejde retningslinjer for jordbrugserhvervenes udvikling i deres respektive kommuneplaner jf. PL § 11 a stk. 10.

12.2.3 Gener fra husdyrbrug

Husdyrproduktion er forbundet med en række negative påvirkninger såsom lugt-, støv-, flue- og lysgener, affaldsproduktion mv.. For at mindske disse gener er det jf. HGL § 23 et krav, at kommunen skal vurdere, om ansøgningen vedr. et nyt husdyrbrug efter HGL §§ 11-12[12] forsøger at begrænse ovenstående gener.

Generelt er vurderingen af genepåvirkningen en skønsmæssig afvejning af det enkelte projekt, og den har således ikke den store indflydelse på lokaliseringsmulighederne for store husdyrbrug, med undtagelse af lugtgener [21].

Fra data rekvireret hos Merete Lyngbye[13], afdelingsleder ved Videncenter for Svineproduktion (VSP), ses det tydeligt, at lugtgenerne forbundet med et husdyrbrug har stor indflydelse på placeringsmulighederne (se skema 12.10).

Sammenhæng mellem besætningsstørrelse og lugt

Slagtesvin på stald		Minimumsafstand (meter)					
Stk.	Dyreenheder	Byzone og Sommer-husområde		Samlet bebyggelse		Enkeltbolig i Landzone	
		FMK	5 OU_E/m^3	FMK	7OU_E/m^3	FMK	15 OU_E/m^3
2.160	Ca. 250	459	625	258	470	145	220
4.320	Ca. 500	649	1060	365	820	205	440
6.480	Ca. 750	795	1440	447	1120	251	620
8.640	Ca. 1.000	918	1.775	516	1.390	290	775
12.960	Ca. 1.500	1.124	2.437	632	1.907	356	1.092
17.280	Ca. 2.000	1.298	3.056	730	2.395	411	1.532

VIDENCENTER FOR SVINEPRODUKTION

Figur 12.10 – Skemaet illustrerer en generel minimumsafstand for spredningen af lugtgener omkring slagtesvin på stald. Slagtesvin på stald er jf. en telefonisk samtale den 25. maj med Merete Lyngbye den produktionsform med de største lugtgener. Odour unit (OU) grænserne på hhv. 5, 7 og 15 OU_E/m^3 er det vejledende geneniveau inden for de forskellige kategorier. ©VSP.

[12]Dvs. alle husdyrbrug over 75 DE og derfor naturligvis også de store husdyrbrug, som der skal planlægges for gennem kommuneplanen.

[13]En kopi af mailkorrespondance mellem projektgruppen og Merete Lyngbye kan ses i bilag 20 på side 197.

Lugtgenerne kan beregnes ud fra to forskellige modeller: FMK[14] og OML[15]. FMK-beregningsmodellen[16] blev i 2007 delvist erstattet af OML-modellen. I forbindelse med ansøgning om godkendelse af placering af et husdyrbrug skal lugtgenerne beregnes på baggrund af begge metoder. Det er et krav, at det resultat med den største geneafstand til nabobeboelse ligger til grund for sagsbehandlingen, således der ikke opstår lempelser ift. hidtidig praksis [21].

Hovedbidraget til lugtgenerne forbundet med et husdyrbrug er luftemission fra staldventilation [21]. Størrelsen af lugtemissionen er påvirket af en lang række forhold, lige fra dyrearten, antallet og størrelsen af de pågældende dyr, til den fysiske indretning af stalden, belægningsgraden[17], fodring, gødningshåndtering, teknologien bag ventilationssystemet[18] mv. [21]. Desuden er dyr udegående i perioden fra 1. maj til 1. oktober undtaget for beregningen af lugtemissionen [21].

Udover de forskellige praktiske forhold der er gældende for det aktuelle byggeri, har den omkringliggende geografi og ejendomstruktur også indflydelse på lugtgenespredningen, idet disse forhold kan påvirke den akutelle spredningsafstand [21].

Grænserne for lugtemissionen er kun gældende for nye husdyrbrug. Eksisterende husdyrbrug kan fortsætte deres emission, også selvom den ligger over den fastlagt øvre genegrænse [21]. Som hovedregel kan eksisterende husdyrbrug få godkendt en udvidelse, hvis nabobebyggelse er længere væk end 50% af geneafstanden, og udvidelsen/ændringen kan gennemføres uden at lugtgenerne forværres [24].

Beregningen af lugtemission og spredningsafstand påvirkes yderligere af kumulation fra andre husdyrbrug. Denne faktor er årsag til komplikationer ifm. lokaliseringsplanlægning for husdyrbrug. Placeres et husdyrbrug i et område, hvor øvrige husdyrbrug også påvirker byzonen med lugtgene, skærpes afstandskravene til husdyrbrugets placering yderligere.

Ved byzone/sommerhusområde og samlet bebyggelse/lokalplaner i landzone tegnes der en cirkel. Denne cirkel tegnes med en radius på 300 m med centrum

[14] Denne model er den ældre beregningsmodel. Den er udarbejdet af Foreningen af Miljømedarbejderne i Kommunerne. Deraf navnet FMK.

[15] OML-modellen er den nyeste model. OML er en forkortelse af Operationelle Meteorologiske Luftkvalitetsmodel.

[16] Vejledende retningslinier for vurdering af lugt og begrænsning af gener fra stalde, FMK, 2. udgave maj, 2002 [21],[24]

[17] Flere husdyrbrug opererer ofte med flere hold husdyr. Lugtgenen skal derfor beregnes udfra spidsbelastningen dvs., når der er flest DE tilstede på det pågældende husdyrbrug [21].

[18] I henhold til HGL § 1 er det et krav, at nye husdyrbrug gør brug af teknologi efter *Best Avaliable Technology* (BAT)-princippet.

i byzonegrænsen eller for samlet bebyggelse den bolig, der ligger nærmest staldanlægget med hovedbidraget af lugtemission. Hvis der inden for denne zone ligger mere end ét andet husdyrbrug, øges afstandsgrænsen med 10%; for mere end to husdyrbrug i zonen øges afstandsgrænsen med 20% ect.. Omkring enkeltbebyggelse har bufferzonen en radius på 100 m ud fra samme procentforøgelsesprincip [24].

For at lette arbejdet med lugtberegningen er der opstillet nogle minimumsafstande [21]. Ud fra data omkring den enkelte stalds lugtemission i OUe/s kan minimumsafstandsgrænserne til kategorierne: byzone, sommerhusområder, samlet bebyggelse[19] og enkeltbebyggelse beregnes [24]. Geneafstandene er beregnet på baggrund af en standardstald, normal ventilation og standardomgivelser hvorfra der opstilles en standard lugtemission [21].

12.2.4 Forurening

Ligesom fro alle andre store produktionsvirksomheder er driften af et husdyrbrug forbundet med en vis grad af forurening. Denne forurening kan skyldes håndteringen af spildevand fra produktionen, håndteringen af husdyrgødning og foder, affald og miljøfarlige stoffer samt ammoniak. Det er jf. HGL § 8, § 19 stk. 1 og § 23 stk. 1-2 kommunalbestyrelsens ansvar, at der foretages en vurdering af, hvorvidt det igennem BAT-princippet og virksomhedens drift er forsøgt at begrænse eller forebygge forurening [21]. Hvis ikke dette er tilfældet, skal kommunen melde afslag på en eventuel godkendelse [21].

Det er særligt ammoniak, som kan påvirke lokaliseringsmulighederne for et husdyrbrug. I forbindelse med ammoniak sonderes der mellem ammoniaktab og ammoniaks påvirkning af den omkringliggende natur [21]. Helt generelt eksisterer der et ammoniakreduktionskrav for nye husdyrbrug. Kravet adskiller sig fra det gængse krav om brug af teknologi efter BAT-princippet ved at indeholde nogle helt faste reduktionskrav for nye staldsystemer [21]. I 2010 var dette reduktionskrav 25% ift., hvor stor ammoniakfordampning, der ellers ville blive uafhængigt af husdyrbrugets geografiske placering [21].

Som præsenteret i afsnit 12.2.1 på side 129 er der en 10 m forbudszone omkring ammoniakfølsomme naturtyper med hjemmel i HGL § 7. Godkendelsen og den efterfølgende etablering af et husdyrbrug er derfor forbundet med en konkret vurdering af ammoniakforureningen på de omfattede områder og derved et kendskab til ammoniakemissionen ved ammoniaktab.

[19] Ved samlet bebyggelse menes, at der inden for en radius af 200 m fra en beboelsesbygning ligger mere end seks andre beboelsesbygninger.

Det må antages, at kravene til anvendelse af BAT-princippet i selve anlæggelsesprojektet jf. HGL §19 stk. 1 og § 23 stk. 1, medfører den mindste grad af ammoniakforurening fra husdyrbruget. Oplysningerne vedrørende ammoniakemission er dog ikke tilgængelige på kommuneplanniveau, hvorfor udpegning af områder til placering af store husdyrbrug ikke kan medregne en eventuelt øget ammoniakforurening.

12.3 Delkonklusion - Arealbindinger

Husdyrgodkendelsesloven behandler miljøgodkendelsen af nye husdyrbrug særdeles grundigt. Kravene ifm. etablering, udvidelse, ændring mv. af et husdyrbrug er, som det fremgår af afsnit 12.2 på side 129, detaljerede og problematiske at indrage allerede på kommuneplanniveau.

De faste afstandsgrænser med hjemmel i HGL §§ 6-8 opstiller helt konkrete forbudszoner, hvor der ikke må placeres husdyrbrug. De forskellige kriterier som ligger til grund for, hvorvidt byggeriet overholder disse forbudszoner, er detaljerede, og baseres konkrete oplysninger omkring byggeriet, som ofte ikke er tilgængelige for kommunen på det stadie hvor lokaliseringsplanlægningen foretages. Desuden vil det gennem konkrete tiltag ifm. selve anlæggelsen af husdyrbruget være muligt at tage højde for disse krav eksempelvis ved at ændre på indretningen af stalden eller dreje placeringen, således der ikke opstår en konflikt med forbudszonerne. Specielt forbudszonerne ved enkelt nabobebyggelse antager en så relativ beskeden form, at de fleste begrænsninger heraf vil kunne løses gennem detailplanlægningen af husdyrbruget. Byzone, sommerhusområder og lokalplanområder fylder i deres natur, mere end enkelt nabobebyggelse, og vil derfor være egnede til at medtage i GIS-analysen sammen med den 50 m brede forbudszone fra HGL § 6.

Den altoverskyggende hindring for anlæggelsen af store husdyrbrug er lugtgener. Lugtemissionen fra et husdyrbrug med en svineproduktion på 500 DE afkaster jf. skemaet rekvireret fra Merete Lyngbye en minimumsafstand til omkringliggende bebyggelse på hhv. 1060 m til byzone/sommerhusområder, 820 m til samlet bebyggelse og 440 m til enkelt bebyggelse (figur 12.10 på side 138). Når disse markante minimumsgrænser sættes i relief til detailbestemmelserne omkring den faktiske placering af selve bygningerne ved et husdyrbrug i HGL § 6-8 samt HGL § 20 er det klart, at lugtgenerne trumfer disse.

Lugtgenekriteriet er derfor følgelig den restriktion der sammen med jordbrugsanalyserne (se afsnit 12.1 på side 126) vil danne basis for udpegningen af områder

til lokalisering af store husdyrbrug i dette projekt. Jævnfør lovforslaget skal der planlægges for husdyrbrug større end 500 DE. For yderligere at fremtidssikre planlægningen vil områderne desuden blive analyseret for muligheden for at etablere husdyrbrug på hhv. 1000, 1500 og 2000 DE. Herved kommer områderne med det største potentiale for en forøgelse af dyreenheder til at fremgå på det endelige kort. Lugtgeneberegningen er dog forbundet med en række specifikke hensyn til bl.a. vindforhold, kulumation, tekniske foranstaltninger osv. Det er derfor utroligt vanskeligt at tage præcise forbehold for lugtemissionen ifm. planlægningen på kommuneplanniveau. Projektets løsningsmodel vil derfor basere sig på den kendte genafstand fra Merete Lyngbye ved VSP. Disse geneafstande er beregnet ud fra slagtesvin på stald, som giver den største emission og derfor også de strengeste afstandskrav. Løsningsmodellen bliver herved udarbejdet på et lugtgenegrundlag, som ganske givet vil blive formindsket ifm. den faktiske realisering af de store husdyrbrug.

Af afsnit (12.2 på side 129) fremgår det ligeledes, at de kommunale retningslinjer i den eksisterende kommuneplan kan påvirke placeringen af et husdyrbrug. Det vil derfor også være nødvendigt at tage højde for disse i forbindelse med lokaliseringen af egnede arealer til husdyrbrug. Det skal dog fremhæves, at kommunen selv har udarbejdet disse retningslinjer for udviklingen i det åbne land, hvorfor det antages, at deres bestemmelser er forbundet med en vis grad af fleksibilitet ifm. udpegningen af områder til placeringen af husdyrbrug hvilket øger potentialet for udvikling inden for området.

Ud over lovgivningen i HGL, der er tilknyttet en miljøgodkendelse af husdyrbruget, findes der enkelte områder i det åbne land, som er beskyttet gennem anden lovgivning. Områder såsom skove, kirke, åer og søer er eksempelvis pålagt byggelinjer, som er nødvendige at tage højde for ifm. lokaliseringsplanlægning for de store husdyrbrug idet, der hersker tvivl omkring, hvorvidt de antager industriligende karakter og derfor ikke længere falder ind under kategorien erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri - hvilket hidtil har været undtaget byggelinjerne.

Særligt er det naturtyperne i NBL § 3, der begrænser muligheden for at etablere husdyrbrug. Disse naturtyper er bortset fra højmose og lobeliesøer sammenfaldende med naturtyperne med HGL 2006 § 7. HGL § 7 er jævnfør afsnit 12.2.1 på side 129 blevet revideret således, at den nu blot omhandler ammoniakfølsomme naturtyper inden for og uden for Natura 2000-områder. Bestemmelsen er endnu så relativ ny, at de ammoniakfølsomme Natura 2000-områder, der ikke er omfattet af HGL 2006 § 7 naturtyper, ikke er defineret. De eksisterer derfor hverken som tema på www.miljøportalen.dk eller hos Herning Kommune. For at tage højde for eventuelle udpegninger af ammoniakfølsomme områder

indenfor Natura 2000-områder vil der blive lagt en beskyttelseszone på 10 m rundt om alt Natura 2000-natur, ammoniakfølsomt eller ej. Herved sikres flere naturinteresser ved udpegningen af lokaliseringsområderne, og selve området bliver fremtidssikret mod de kommende udpegninger af ammoniakfølsomme områder indenfor Natura 2000-natur.

På baggrund af kapitel 12.2 på side 129 opstilles der følgende skema over de restriktioner der kan have indflydelse på lokaliseringen af store husdyrbrug. De øvrige krav til etableringen af husdyrbrug i HGL er tilknyttet på miljøgodkendelsen af, et konkret projekt, og derfor ikke hensigtsmæssige at inkluderer i lokaliseringensplanlægningen, da vurderingen af hvorvidt projektet overholder disse restriktioner, beror på en konkret vurdering af det enkelte projekt.

Restriktionerne i figur 12.11 på næste side danner grundlaget for den GIS-analyse, der skal foretages sammen med anvendelsen af jordbrugsanalyserne og lugtgenekriteriet ifm. projektets løsningsmodel.

Medtages i løsningsmodellen	Argumentation over hvorfor nedenstående restriktioner er relevante for løsningsmodellen
HGL § 6	Fra HGL § 6 medtages bestemmelserne vedr. en 50 m forbudszone omkring eksisterende og fremtidige byzone-, sommerhusområder og lokalplaner i landzone. Forbuddet på 50 m til nabobebyggelse medtages ikke, da det vurderes, at denne restriktion vil kunne behandles igennem udformningen af et endeligt husdyrbrug.
HGL § 7	Denne bestemmelse medtages i sin fulde form. Da de ammoniakfølsomme områder inden for Natura 2000 uden HGL § 7 natur endnu ikke er defineret, medtages alt Natura 2000-natur.
NBL § 3	Alle naturtyperne fra NBL § 3 medtages.
NBL § 16	Bygge- og beskyttelseslinjen omkring søer og år på 150 m glæder principielt ikke driftsbygninger der er nødvendige for jordbrugserhvervene. Alligevel medtages denne beskyttelseslinje, da der hersker tvivl omkring hvorvidt husdyrbrugene kan blive så store, at de antager industrilignende karakter og derfor anses som værende nødvendige for den landbrugsmæssige drift.
NBL § 17	Skovbyggelinjen omfatter i princippet ej heller driftsbygninger nødvendige for jordbrugserhvervene, men medtages på baggrund af samme motiv som NBL § 16.
NBL § 18	Fortidsmindelinjen på 100 m omkring fortidsminder medtages, da der ikke må placeres byggeri i de tilfælde hvor der er tale om synlige fortidsminder.
NBL § 19	Kirkebyggelinjen på 300 m medtages, da den pålægger byggeri en højderestriktion på 8,5 m.
NBL § 38	Områder fredet efter NBL § 38 kan medfører, at der ikke må foretages ændringer i områdets tilstand og anvendelse, hvorfor denne bestemmelse kan begrænse mulighederne for etablering af et husdyrbrug. Derfor medtages den i løsningsmodellen.
ML § 29 a	Der må ikke foretages ændringen af sten- og jorddiger beskyttet af ML § 29 a hvorfor det er nødvendigt, at inkludere disse i løsningsmodellen..
ML § 29 e	Fortidsminder beskyttet efter lovens bilag 1.
Kommuneplanen	Fra kommuneplanen hentes oplysninger om nuværende og fremtidige byzone, sommerhusområder og lokalplaner i landzone. Her i kan der ikke etableres husdyrbrug og samtidig danner de grundlag for beskyttelseszonen med hjemmel i HGL § 6.

Figur 12.11 – Skemaet oplister de forskellige restriktioner, der medtages i løsningsmodellen.

Løsningsforslag 13

Formålet med dette kapitel er at opsummere resultaterne fra problemløsningen afsnit 12 på side 125 for herigennem at konkretisere den opstillede løsningsmodel (se evt. figur 11.1 på side 121).

Resultaterne af det foregående kapitel (kapitel 12 på side 125) er indarbejdet i figur 13.1 på næste side, som er en konkretiseret udgave af løsningsmodellen, der er projektets bud på en metode til udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug. Denne metode vil i det efterfølgende refereres til som HusdyrbrugLokaliseringsMetoden, HLM[1]. HLM er projektgruppens bud på en teoretisk løsningmodel, der for indeværende tager hånd om udpegningen af arealer til lokalisering af store husdyrbrug over 500 DE. Projektgruppen er vidende om, at metodens aktualitet og anvendelighed kan skifte ift. den endelige implementering af lovforslag nr. L165, ligesom et evt. kommende regeringsskifte angiveligt vil kunne påvirke metodens aktualitet.

I HLM er de udvalgte korttemaer fra jordbrugsanalyserne såldes blevet indført. Ligeledes er de relevante arealbindinger fra HGL, Herning Kommunplan, NBL mv., som er opsummeret i figur 12.11 på modstående side, blevet indført i HLM. HLM afspejler således projektets løsningsforslag, og er dermed en slags kogebog for, hvordan projektgruppen mener, at udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug bør foretages ifm. planlægning for store husdyrbrug gennem de kommende kommuneplaner. Det skal dog haves for øje, at HLM kun er en metode, der udpeger mulige „produktionsområder“[2] til lokalisering af store husdyrbrug. HLM afklarer således ikke, hvordan disse „produktionsområder“ rent teknisk sikres gennem kommuneplanens retningslinjer. HLM vil blive afprøvet i det efterfølgende kapitel, som er en test af løsningsforslaget.

[1]Metodens forkortede navn, HLM, har været genstand for intense diskussioner, da projektgruppen er vidende om, at netop en metodes navn er afgørende for den genkendelighed og identitet, der knytter sig til metoden og dens specifikke indhold. Det er derfor essentielt, at metoden i kraft af sit navn adskiller sig fra andre metoder med et lignede metodisk formål. Det er derfor ikke uden grund, at netop HLM er valgt som forkortelse, da det vil skabe logiske associationer til metodens særkende, som er lokalisering ift. lugt, hvorved metoden forhåbentlig vil kunne huskes som HusdyrLugtMetoden.

[2]Med udpegning af „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug menes der større geografisk sammenhængende områder som ikke er at forveksle med egentlige byggefelter.

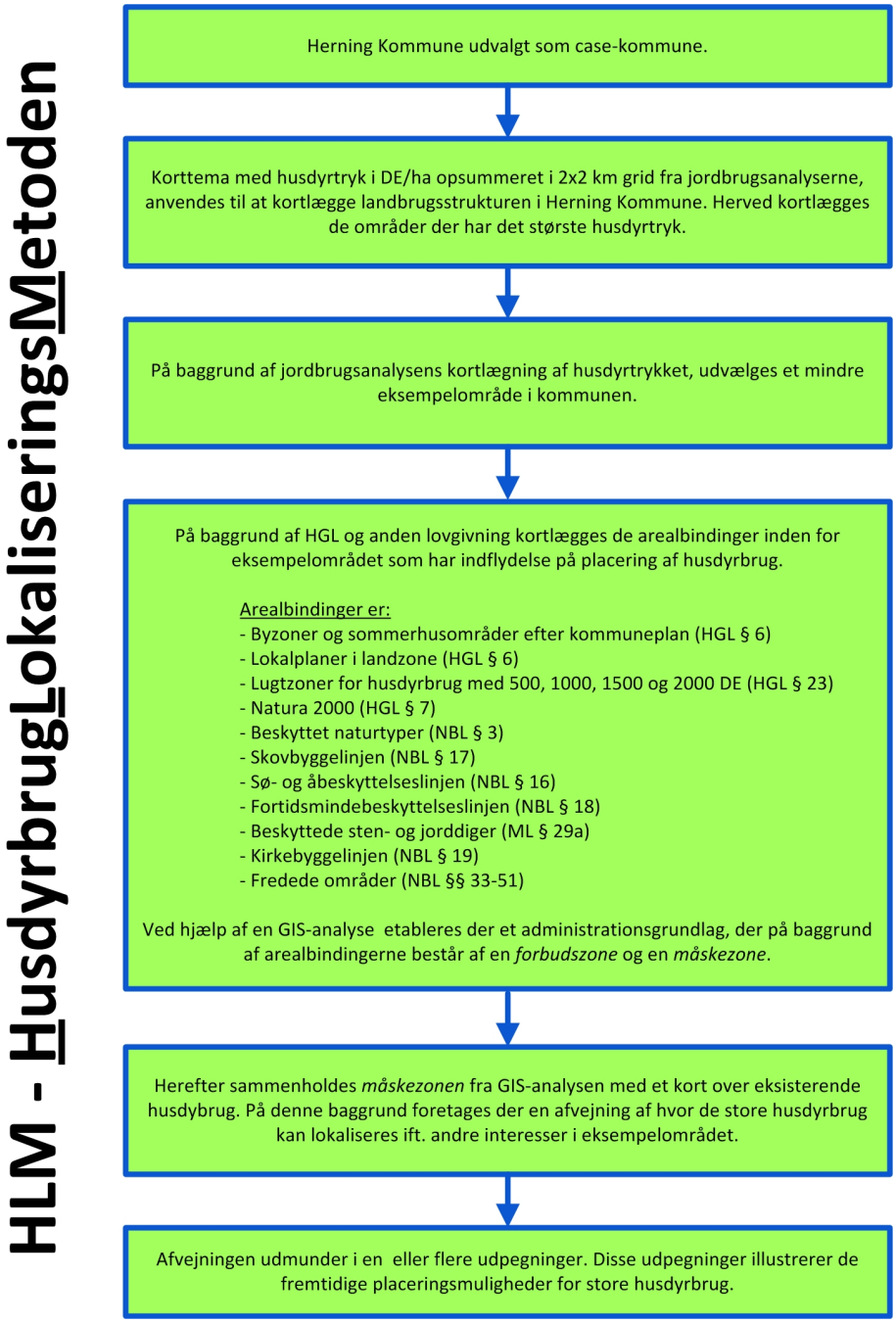

Figur 13.1 – Figuren viser HLM, som vil blive testet i Herning Kommune i det følgende kapitel.

Af figur 13.1 på forrige side fremgår det, at der i GIS-analysen vil arbejdes med lugtgenezoner i fire niveauer for hvad, der svarer til hhv. 500, 1000, 1500 og 2000 DE slagtesvin på stald. Disse lugtgenezoner vil i overensstemmelse med HGL § 23 påføres byzone. De valgte lugtgenezoner afspejler, hvad projektgruppen finder at være realistiske fremtidige brugsstørrelser, da landbrugsloven som bekendt ikke længere skaber begrænsninger for dette[3]. Lugtegenezonerne er beregnet på baggrund af slagtesvin, da slagtesvin ifølge Merete Lyngbye fra VSP stiller de strengeste krav til naboafstand. De beregnede minimumsafstande, som fremgår af figur 12.10 på side 138, er gældende ved nyetablering af det pågældende antal DE. Der gælder altså „mildere“ afstandskrav jf. afsnit 12.2.3 på side 138, hvis et eksisterende husdyrbrug udvider sin produktion fra eksempelvis 500 DE til 1000 DE.

[3]Projektgruppen er desuden bekendt med, at der i Herning Kommune er ved at blive godkendt et husdyrbrug på 1500 DE.

Test af HLM 14

I dette kapitel vil HusdyrbrugLokaliseringsMetoden, HLM, testes med Herning Kommune som case. I forbindelse med testen udarbejdes der en række kort, som løbende vil blive præsenteret gennem afsnittet. Disse kort er ligeledes at finde i rapportens bilag, se evt. 21 på side 199.

De mere tekniske forhold vedrørende udarbejdelsen af kortene vil ikke blive beskrevet i detaljer, da dette projekt og HLM henvender sig til folk, der til dagligt anvender GIS i deres arbejde.

14.1 Herning Kommune som case

Herning Kommune er som tidligere nævnt valgt som casekommune for dette projekt. Af kort *Herning Kommune* i figur 14.1 på næste side ses det samlede husdyrtryk i Danmark. Det skal bemærkes, at Herning Kommune sammen med det vestlige Jylland er et af de områder, der har det største husdyrtryk i DE/ha.

Husdyrtrykket er her opsummeret på afstemningsområder, hvilket giver det bedste overblik, når husdyrtrykket skal illustreres på nationalt niveau.

14.2 Husdyrtrykket i Herning Kommune

I relation til HLM anvendes data fra jordbrugsanalyserne til at kortlægge landbrugsstrukturen i Herning Kommune. Til dette formål anvendes et korttemaet over det samlede husdyrtryk i DE/ha, hvor opsummeringen er foretaget i 2x2 km grid. Detaljeringsgraden ved 2x2 km grid er noget højere end når opsummeringen er foretaget på afstemningsområder. På kort *Husdyrtryk - DE/ha* i figur 14.2 på side 151 ses husdyrtrykket i Herning Kommune.

For at forskønne kort *Husdyrtryk - DE/ha* i figur 14.2 på side 151 og samtidig gøre stedrelateringen nemmere, er det valgt at vise bynavne, byzone, skov, søer og vådområder. Disse områder ville ellers fremstå som „hvide huller“ i kortet,

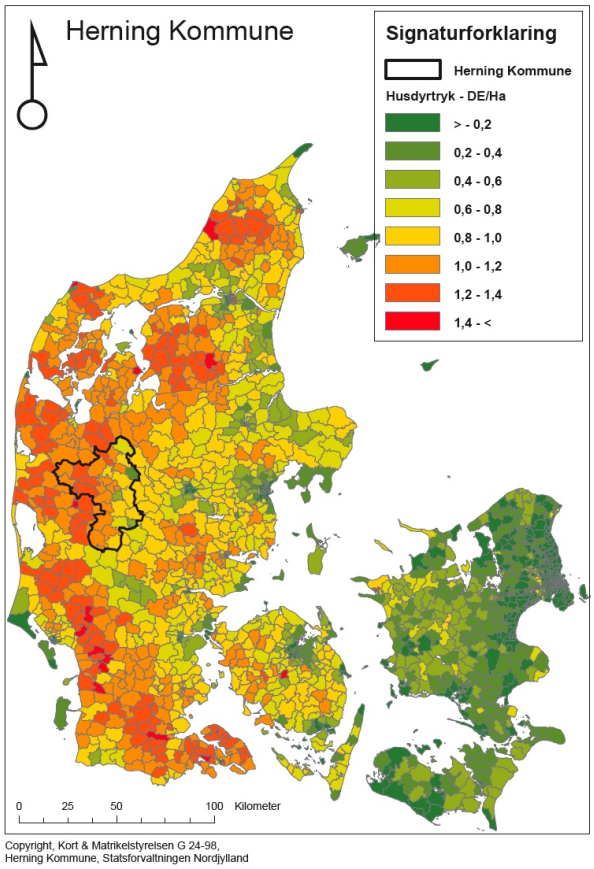

Figur 14.1 – Samlet husdyrtryk i DE/ha for hele Danmark.

da de enkelte bedrifters husdyrtryk som beskrevet i afsnit 12.1 på side 126, er distribueret ud på den enkelte bedrifts markblokke[1].

På baggrund af kortet over Herning Kommunes husdyrtryk udvælges et mindre eksempelområde. Inden for dette eksempelområde ønskes det at udpege et „produktionsområde“ til lokalisering af store husdyrbrug. Af kortet ses der tydelige koncentrationer i husdyrtrykket, og det er, med baggrund i disse koncentrationer at eksempeltområdet udvælges.

[1]Markblokke afspejler det dyrkede areal.

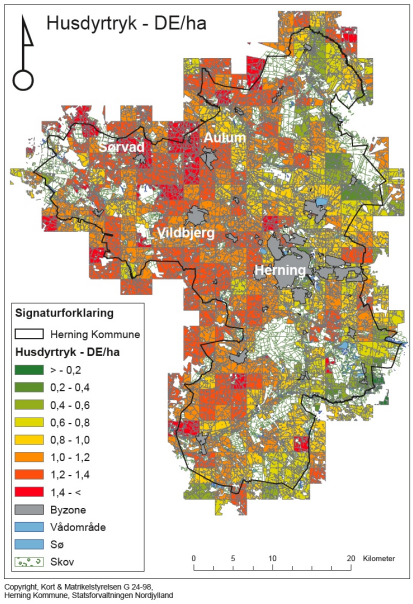

Figur 14.2 – Husdyrtrykket i Herning Kommune i DE/ha. For at kunne stedrelatere husdyrtrykket er det valgt at vise byzone, skov, søer og vådområder.

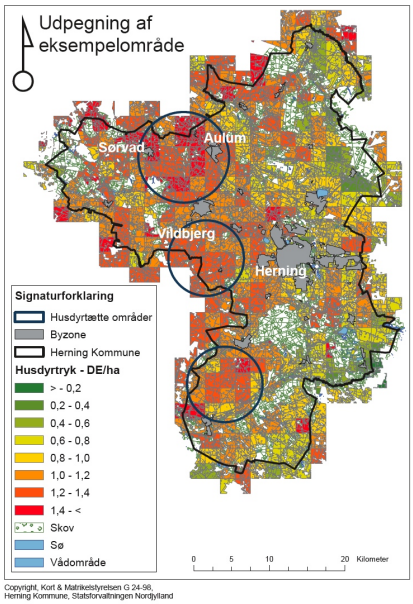

Figur 14.3 – Kortet viser en udpegning af tre større områder i Herning Kommune, hvor husdyrtrykket er størst. Det nordligste område vælges som eksempelområde.

14.3 Eksempelområdet

I kort *Udpegning af eksempelområder* i figur 14.3 er der markeret tre forskellige delområder. Disse delområder illustrerer tre steder i Herning Kommune, hvor projektgruppen på baggrund af det samlede husdyrtryk har vurderet, at husdyrtrykket lokalt set er størst. Delområderne afspejler således „større“ sammenhængende områder, hvor husdyrtrykket er større end 0,8 DE/ha. I det nordligste af de tre områder er husdyrtrykket størst i et område, der naturligt afgrænses af de tre byer Aulum, Sørvad og Vildbjerg.

Projektgruppen vælger dette område som eksempelområde for den videre test af HLM. En kommune er naturligvis nødsaget til at se mere nøgternt på landbrugsstrukturen i hele sit geografiske område. Som det ses af kort *Udpegning af eksempelområder* i figur 14.3, er det også muligt at udpege flere og evt. væsentligt mindre delområder helt ned til én-celleniveau. Kommunen råder modsat projektgruppen over et lokalkendskab, som vil gøre det nemmere at definere den mere præcise afgrænsning af sådanne delområder.

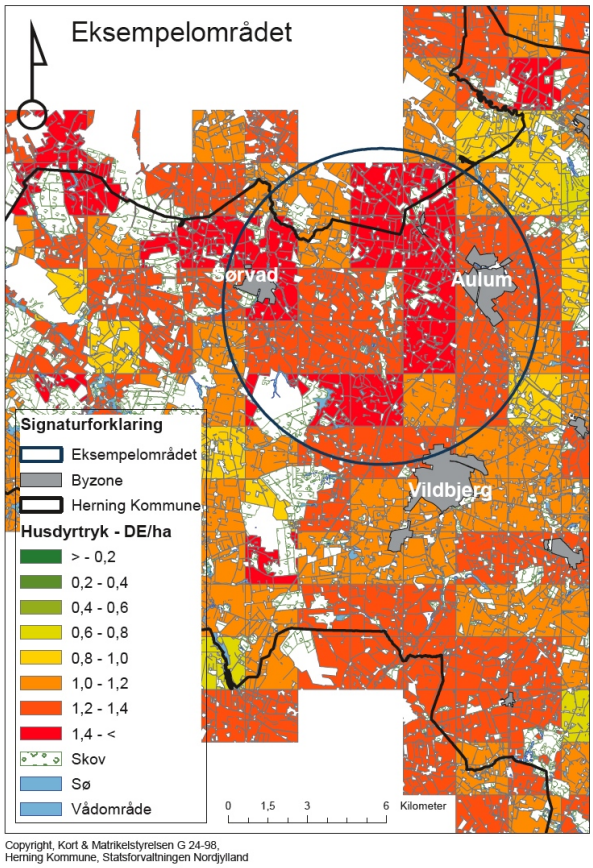

Figur 14.4 – Kortet viser husdyrtrykket i det valgte eksempelområde.

I kort *Eksempelområdet* i figur 14.4 ses det valgte eksempelområdes husdyrtryk samt de tre byer Aulum, Sørvad og Vildbjerg, som afgrænser området. I kort *Eksempelområdets eksisterende husdyrbrug* i figur 14.5 på modstående side ses placeringen af de eksisterende husdyrbrug i eksempelområdet. Inden for eksempelområdet er det største eksisterende svinebrug på 311 DE, mens det største kvægbrug er på 258 DE.

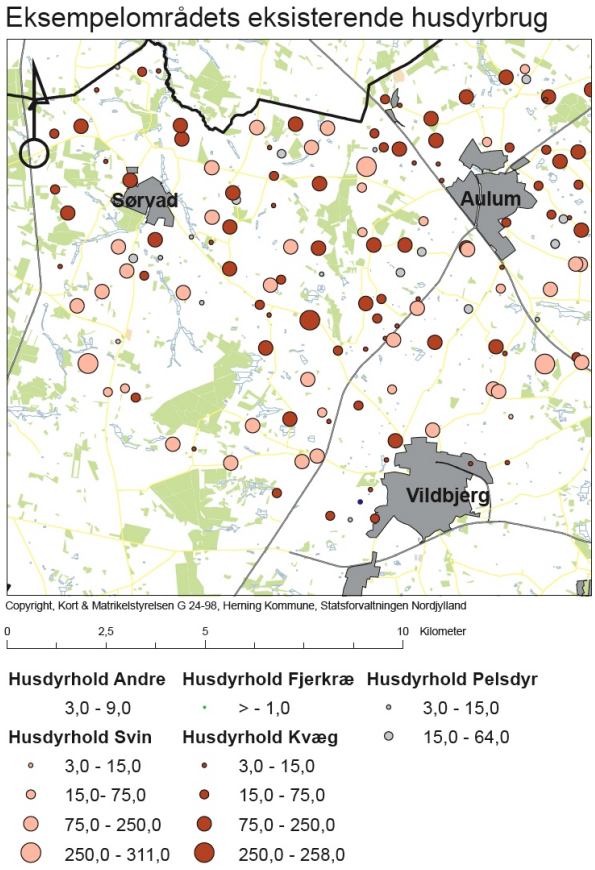

Figur 14.5 – Kortet viser de eksisterende husdyrproduktioner i det valgte eksempelområde.

14.4 Arealbindingerne i eksempelområdet

Efter at have udvalgt eksempelområdet skal det jf. HLM kortlægges hvilke arealbindinger inden for eksempelområdet, der har indflydelse på lokaliseringen af store husdyrbrug. Som det er beskrevet i afsnit 12.3 på side 141 er det *lugtgenerne* fra store husdyrbrug, der medfører den største begrænsning i placeringsmulighederne for store husdyrbrug. Af figur 13.1 på side 146 fremgår de arealbindinger, som er medtaget i GIS-analysen. Udover lugtgenerne fra store husdyrbrug er der som nævnt i afsnit 12.3 på side 141 en lang række andre arealbindinger, som har indflydelse på placeringsmulighederne for store husdyrbrug se eventuelt figur 14.6 på den følgende side.

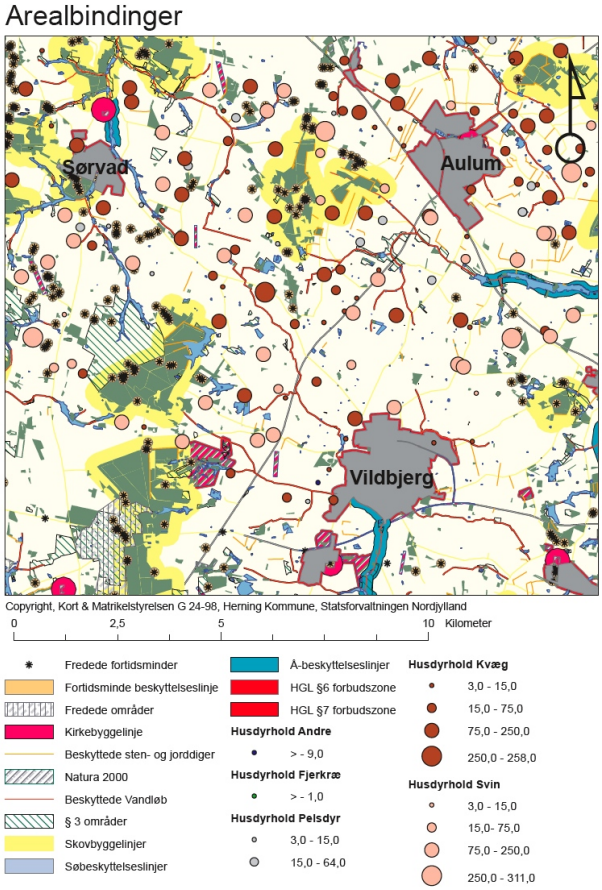

Figur 14.6 – Kortet viser arealbindingerne i eksempelområdet (ekskl. lugtzoner) samt placeringen af de eksisterende husdyrbrug.

Af kort *Arealbindinger*, figur 14.6, kan det bl.a. ses ,at en række af de eksisterende husdyrbrug er placeret inden for skovbyggelinjen, ligesom flere af husdyrbrugene ligger i umiddelbar nærhed af byzone. Herudover kan det konstateres, at en lang række øvrige arealbindinger eksempelvis fredede fortidsminder, beskyttede vandløb osv er beliggende inden for eksempelområdet side om side med de eksisterende husdyrbrug. I forhold til HGL § 6 er der indtegnet en 50 m forbudszone omkring byzoner, sommerhusområder, lokalplaner i landzonen, men ikke omkring nabobeboelse jf. afsnit 12.3 på side 141. Denne 50 m forbudszone får dog ikke de store konsekvenser for placeringsmulighederne for store husdyrbrug, når først lugtgenerne medtages.

Kortet over arealbindinger påføres herefter fire forskellige lugtgenezoner om-

kring byzone, som svarer til hhv. 500, 1000, 1500 og 2000 DE slagtesvin på stald. Disse lugtgenezoner skal i princippet påføres al nabobeboelse, det vil sige både *byzone*, *samlet bebyggelse* og *enkeltnaboer* i landzonen. Det er bevidst, jf. figur 12.11 på side 144, undladt at påføre disse lugtgenezoner på enkeltnaboer og samlet bebyggelse i landzonen, da det efter projektgruppens overbevisning stort set umuliggør enhver placering af store husdyrbrug, specielt hvis der er tale om husdyrbrug på 1500-2000 DE.

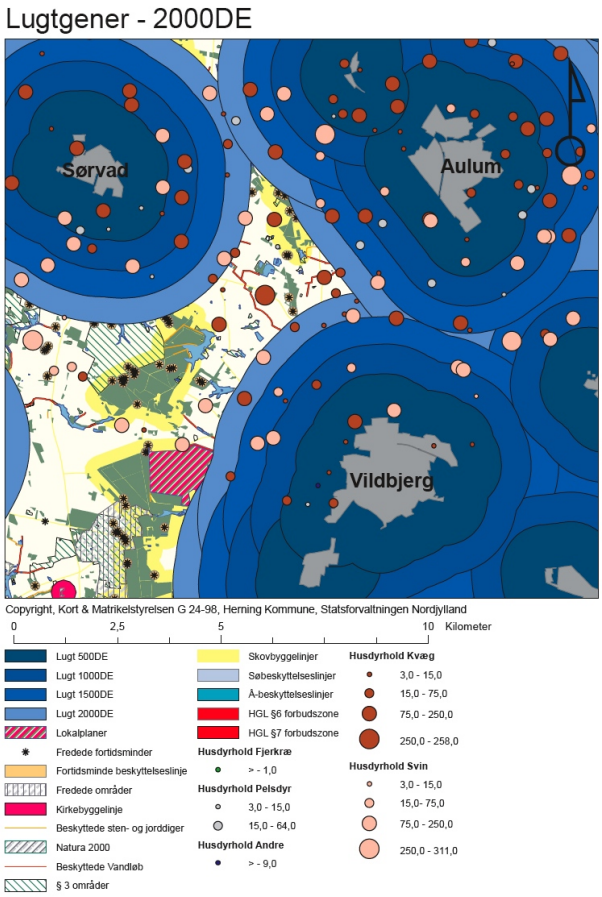

Figur 14.7 – Kortet viser arealbindingerne i eksempelområdet. Omkring byzone er der tegnet fire lugtgenezoner, som svarer til hhv. 500, 1000, 1500, 2000 DE slagtesvin på stald. Det bemærkes, at disse lugtzoner dramatisk formindsker placeringsmulighederne for store husdyrbrug.

I kortet *Lugtgener - 2000 DE* i figur 14.7 er de eksisterende husdyrbrug i eksempelområdet visualiseret sammen med alle arealbindinger inkl. lugtgenezoner.

Lugtgenezonerne er præsenteret i fire farvenuancer, der afspejler placeringsmulighederne for store husdyrbrug på 500-2000 DE. I centrum af kortet optræder der nu et område, som ikke er omfattet af lugtgenezonerne. Dette område svarer i princippet til den såkaldte *måskezone* jf. figur 13.1 på side 146 og afsnit 11.2 på side 117. Inden for *måskezonen* i kort *Lugtgener - 2000 DE* i figur 14.7 på foregående side kan der i princippet placeres store husdyrbrug helt op til 2000 DE, da lugtafstanden til byzone hermed er overholdt. Dog skal det bemærkes, at der fortsat eksisterer en række arealbindinger efter NBL, ML mv. i *måskezonen*, ligesom der heller ikke er medregnet lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse. Disse arealbindinger kræver efter projektgruppens mening en konkret stillingtagen ifm. enkeltsagsbehandling/miljøgodkendelse af et konkret husdyrbrug.

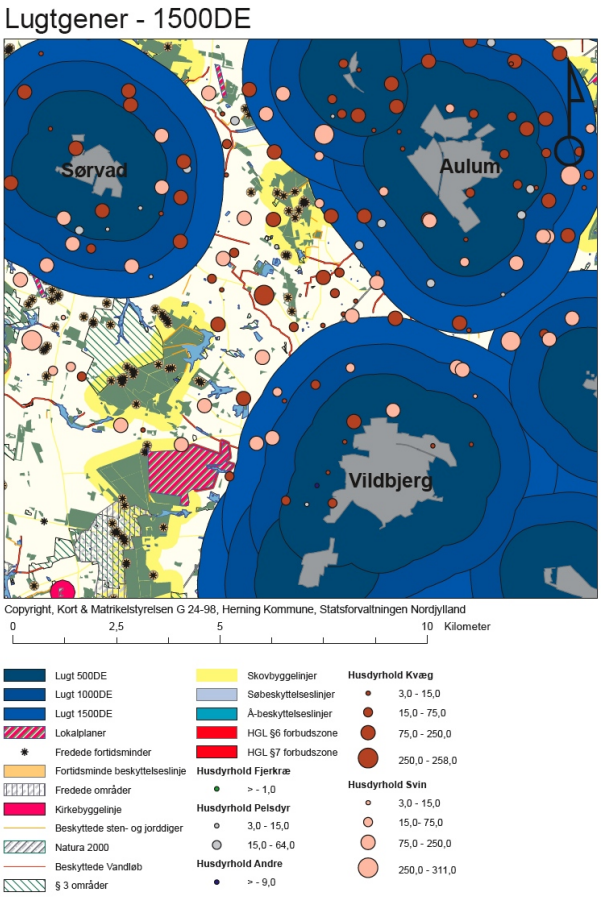

Figur 14.8 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 1500 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

Af kort *Lugtgener - 1500 DE* i figur 14.8 på modstående side og af kort *Lugtgener - 1000 DE* i figur 14.9 ses placeringsmulighederne (*måskezonen*) for store husdyrbrug op til hhv. 1500 DE og 1000 DE. Som ved alle de tidligere kort, er der heller ikke her medregnet lugtgenezoner for enkeltnaboer og samlet bebyggelse, ligesom der eksisterer en række øvrige arealbindinger efter NBL, ML mv. i området[2]. Det bemærkes, at placeringsmulighederne bliver bedre og bedre, jo „mindre" de store husdyrbrug bliver. Noget der også afspejles af kort *Lugtgener - 500 DE* i figur 14.10 på den følgende side.

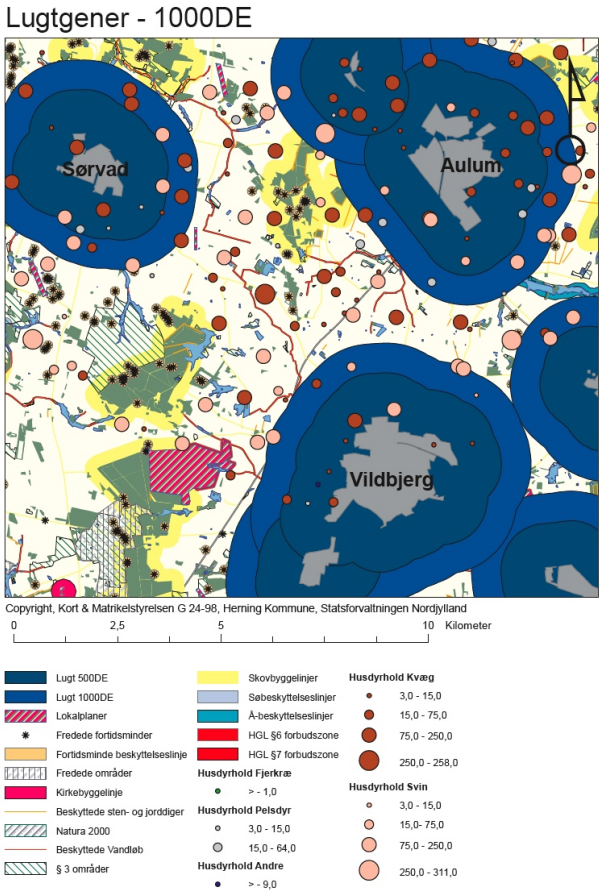

Figur 14.9 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 1000 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

[2]Dette gælder også for alle de efterfølgende kort.

Kort *Lugtgener - 500 DE* i figur 14.10 afspejler placeringsmulighederne (*måskezonen*) for store husdyrbrug op til 500 DE. Det bemærkes, at *måskezonen* for placering af store husdyrbrug op til 500 DE er ganske stor set ift. det valgte eksempelområde.

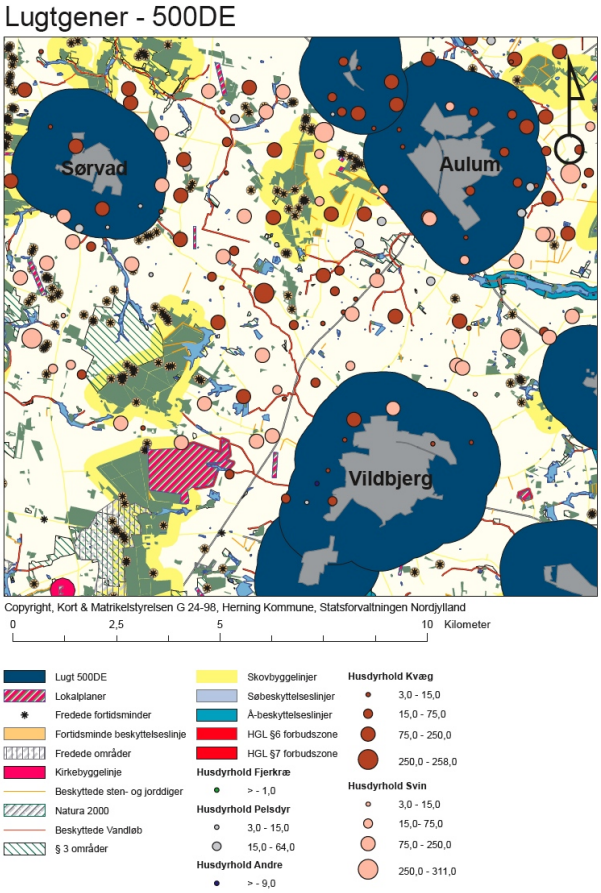

Figur 14.10 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 500 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget)

14.5 Afvejning af arealinteresser

Af kortene med de forskellige lugtgenezoner for hhv. 500, 1000, 1500 og 2000 DE er der i *måskezonen* som tidligere nævnt en række øvrige arealbindinger. Disse er primært arealbindinger efter NBL såsom beskyttede vandløb, § 3 områder, skovbyggelinje mv.. Placering af store husdyrbrug i *måskezonen* skal derfor ske under afvejning eller hensyntagen til disse arealbindinger[3]. Ligeledes er der som tidligere nævnt ikke beregnet lugtgenezoner til enkeltnaboer og samlet bebyggelse. Dette er bevidst undladt, da udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug og dermed planlægning for store husdyrbrug stort set bliver umuliggjort, hvis disse forhold inddrages. Projektgruppen mener derfor, at denne stillingtagen skal varetages ifm. enkeltsagsbehandling og miljøgodkendelse af et stort husdyrbrug, da det først er her, det fornødne kendskab til anlæggets faktiske udformning, lugtemission mv. eksisterer.

Af kort *Interesseafvejning* i figur 14.11 på den følgende side ses de eksisterende husdyrbrug i *måskezonen*, sammenholdt med arealbindingerne, samt lugtgenezonerne. Det er forholdet til disse arealbindinger, samt lugtgenezonerne til enkeltnaboer og samlet bebyggelse, som projektgruppen mener bør afklares ifm. enkeltsagsbehandling og miljøgodkendelse. Kommunen bør derfor allerede på kommuneplanniveau overveje hvilken interesse der skal have „fortrinsstilling“ til et givent område. Skal det være husdyrbrugernes interesser, der varetages, eller skal det eksempelvis være hensynet til landskabet, naturen eller nogle få naboejendomme? I dette tilfælde mener projektgruppen, at hensynet til husdyrbrugerne bør vægtes højt, da udpegningen af eksempelområdet netop er sket på baggrund af et højt husdyrtryk. Udpegning af „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug bør dog (ifm. kommuneplanlægningen) sidestilles med kommunens øvrige interesseudpegning og ikke ligge et niveau under disse, som det vil være tilfældet, hvis der snakkes residualplanlægning. Eksempler på denne interesseafvejning ifm. planlægning for store husdyrbrug kunne være:

[3]Som tidligere nævnt har det ikke været muligt for projektgruppen at tage hensyn til husdyrbrugenes ammoniakpåvirkning af sårbare naturtyper. GIS-analysen tager derfor ikke hensyn til kumulation mv..

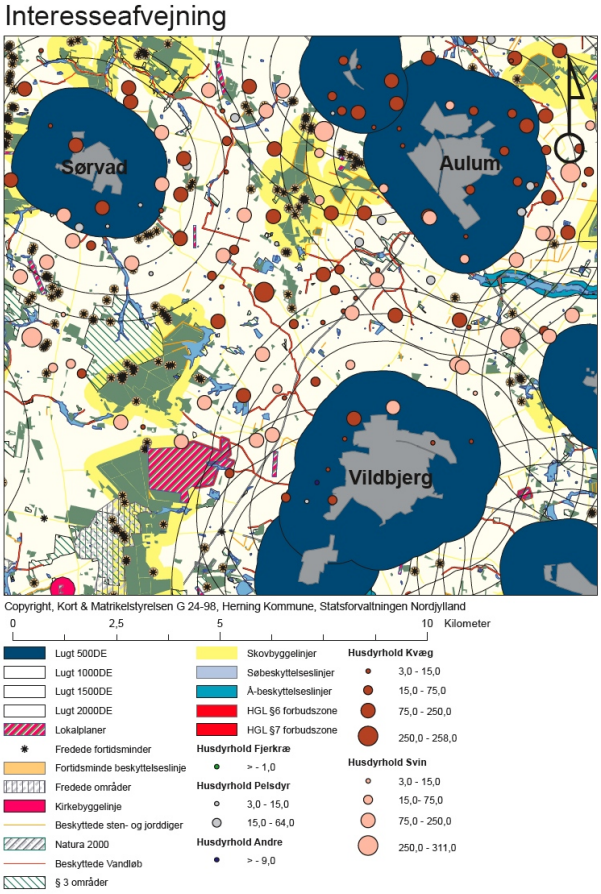

Figur 14.11 – Kortet viser de eksisterende husdyrbrug i *måskezonen* samt de arealbindinger, der eksisterer i zonen.

På kommuneplanniveau:

- Hvis udpegningen har til formål at planlægge for lokalisering af områder til placering af store husdyrbrug og er sket på baggrund af en høj koncentration af eksisterende husdyrbrug (husdyrtrykket), bør andre kommuneplaninteresser kunne tilsidesættes og evt. styrkes i andre dele af kommunen.
- Afvikling/flytning af samlet bebyggelse eller mindre landsbyer til gavn for de store husdyrbrug ville være en fordel ifm. planlægning for store husdyrbrug.

På enkeltsagsniveau:

- Udarbejdelse af en lokalplan for store husdyrbrug vil muliggøre ekspropriation til fordel for husdyrbrugene.
- Opkøb af enkeltnaboer som en del af eller betingelse for en miljøgodkendelse af et stort husdyrbrug.
- Mulighed for at kunne overskride lugtgenegrænser, når der er tale om enkeltnaboer og samlet bebyggelse evt. i kombination med økonomisk erstatning til naboer.
- Etablering af erstatningsnatur som tilladelse for at overskride beskyttelseslinjer eller fjernelse af evt. eksisterende beskyttede naturområder.

Af kort *Interesseafvejning* i figur 14.11 på forrige side fremgår det, at en række eksisterende husdyrbrug i forvejen er placeret i *måskezonen*. Disse husdyrbrug vil ved en udpegning ganske givet få fordel heraf, da deres fremtidige udvidelsesmuligheder og investeringssikkerhed herved bliver styrket. Der er dog intet til hinder for, at nyetablering af store husdyrbrug ligeledes kan placeres i *måskezonen* jf. kort *Interesseafvejning* i figur 14.11 på modstående side. Nyetablering af store husdyrbrug vil dog jf. afsnit 12.2.3 på side 138 blive stillet overfor strengere lugtkrav end husdyrbrug, der udvider en eksisterende produktion.

14.6 Udpegning af område

Jævnfør HLM er sidste trin i metoden en egentlig udpegning af et lokaliseringsområde for store husdyrbrug. I kort *Lokaliseringsområde for store husdyrbrug* i figur 14.12 på den følgende side ses projektgruppens „positivudpegning“ af et „produktionsområde“ til fremtidig lokalisering af store husdyrbrug i Herning Kommune. Udpegningen er sket ved at en (grøn) polygon, *Lokaliseringsområde for store husdyrbrug*, er blevet placeret, så den ligger i centrum af det valgte eksempelområde[4], hvorved der opstår en form for zonering på baggrund af de fire lugtgenezoner for hhv. 500, 1000, 1500 og 2000 DE. Det mulige lokaliseringsområde begrænses dermed, jo større husdyrbrugene bliver. Af kortet fremgår det ligeledes, at der indenfor „produktionsområdet“ er et husdyrtryk på 3583 DE. Det er overvejende kvæg og svin, der udgør dette husdyrtryk.

Udpegningen er som tidligere nævnt sket på baggrund af jordbrugsanalysernes kortlægning af husdyrtrykket. Udpegningen er derfor sket ud fra et ønske om at samle de store husdyrbrug i såkaldte „produktionsområder“, som efter projektgruppens mening har visse fordele (se evt. afsnit 11.2 på side 117). Projekt-

[4]Udpegningen er stort set identisk med den tidligere omtalte *måskezone*.

gruppen har derfor ikke taget stilling til, om udpegningen skaber konflikter til andre interesseudpegninger i Herning kommuneplan eksempelvis „landskabsinteresser“, da projektgruppen mener, at afvejning af interesser ville være næste skridt i planlægningsprocessen. Denne interesseafvejning kræver lokalkendskab og indsigt i kommunens politiske og planlægningsmæssige visioner.

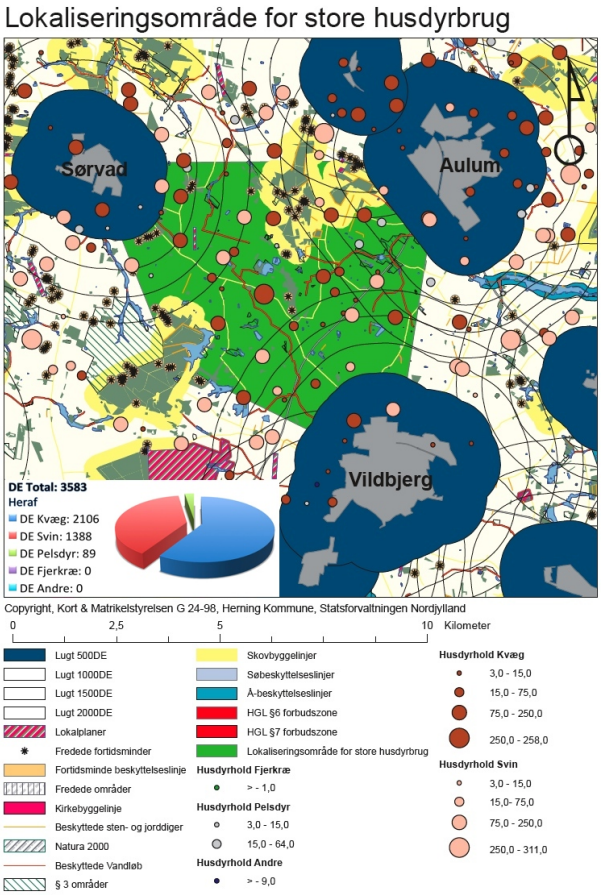

Figur 14.12 – Kortet viser et fremtidigt lokaliseringsområdet for store husdyrbrug. Området er iht. lovforslaget nr. L165 en „positivudpegning“. Herudover er husdyrantallet i „produktionsområdet præsenteret i en graf.

I det udpegede „produktionsområde“ findes der som beskrevet tidligere en lang række arealbindinger, hvor der i princippet ikke kan placeres store husdyrbrug, eller hvor der stilles særlige krav til beskyttelse, afstand mv.. Disse arealbindinger samt lugtgenehensynet til enkeltnaboer og samlede bebyggelser i landzonen kræver derfor konkret stillingtagen ifm. enkeltsagsbehandling/miljøgod-

kendelse af store husdyrbrug. Planlægning for lokalisering af store husdyrbrug kan efter projektgruppens mening ikke tage hensyn til disse forhold, da det jf. HGL kræver indgående kendskab til det enkelte husdyrbrugs udformning, indretning mv., noget der typisk først klarlægges ifm. udvidelse/etablering af et husdyrbrug.

I forhold til en miljøgodkendelse efter HGL er der med andre ord så mange „projektafhængige“ bestemmelser, at projektgruppen finder det vanskeligt, jf. den nuværende udformning af lovforslaget, at planlægge for disse bestemmelser allerede på kommuneplanniveau. Det er altså en utaknemmelig opgave at fremtidssikre husdyrbrugenes lokaliseringmuligheder gennem en „positivudpegning“ af arealer på kommuneplanniveau, når hensynet til HGL principielt skal overholdes.

Alligevel mener projektgruppen, at testen har vist at udpegningsmetoden HLM er en anvendelig metode, der med baggrund i det indeværende lovforslag og med afsæt i den pågældende kommunes husdyrtryk og en række antagelser (se evt. afsnit 11.2 på side 118) kan udpege kvalificerede „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug.

Selvom HLM jf. afsnit 13 på side 145 alene er en metode, der udpeger mulige „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug og altså ikke afklarer, hvordan disse „produktionsområder“ rent teknisk skal indarbejdes og sikres igennem kommuneplanens retningslinjer, vil der i det følgende kapitel 15 på side 165 efterrationaliseres over testens resultater og opstilles en række anbefalinger til brug for kommunens videre planlægningsarbejde.

Efterrationalisering 15

I dette kapitel vil der efterrationaliseres over testens resultater og begrænsningerne forbundet med HLM. På baggrund heraf opstilles der en række anbefalinger for kommunens videre kommuneplanlægning for store husdyrbrug.

HLM udpeger som tidligere nævnt „produktionsområder" til lokalisering af store husdyrbrug på baggrund af standardiserede minimumsafstande for lugtemission. Der er altså tale om overordnede udpegninger, der i medfør af bl.a. NBL, ML, HGL mv. fortsat er behæftet med en række arealbindinger, se evt. kort *Produktionsområdet* i figur 15.1 på side 168, som på kommuneplanniveau er vanskelige at tage højde for.

Projektgruppen finder ikke, at udpegningen af „produktionsområdet" (jf. kort *produktionsområdet* i figur 15.1 på side 168) på baggrund af lovforslagets[1] nuværende udformning samt de tilknyttede sektorlove kan blive til mere og andet end en overordnet udpegning. Det skal ses i lyset af, at en kommune på kommuneplanlægningsniveau bl.a. ikke har kendskab til de specifikke reguleringer, der efter HGL først kan afdækkes ifm. miljøgodkendelsen, som bl.a. lugtgenepåvirkningen af enkeltnaboer og samlede bebyggelser.

Det findes derfor problematisk, at landets kommuner skal gennemføre en „overordnet" planlægning for store husdyrbrug, som når alt kommer til alt, er så hårdt reguleret igennem HGL vedr. lugtemission, ammoniakudledning mv., at planlægning reelt bliver „umulig". Med dette mener projektgruppen, at selv en grundig udpegning af områder til lokalisering af store husdyrbrug vil kunne medføre begrænsninger eller afslag ifm. den endelige miljøgodkendelse af et konkret husdyrbrug.

Udpegningen af „produktionsområdet" til lokalisering af store husdyrbrug er iht. lovforslag nr. L165 ligeledes en såkaldt „positivudpegning". Udpegningen er derfor ikke bindende for husdyrbrugerne, der frit kan vælge at udvide eller placere sig udenfor udpegningen. Sagsbehandling efter HGL og anden lovgivning er identisk uanset, om husdyrbruget er placeret i disse områder eller ej. Med lovforslagets nuværende udformning er der kun begrænsede fordele forbundet med en placering i en „positivudpegning".

[1] Lovforslag nr. L165.

Disse fordele tæller - forventet hurtigere miljøgodkendelse, forventet bedre investeringssikkerhed og udvidelsesmuligheder[2].

Efter projektgruppens mening og i øvrigt i tråd med en række af de indsendte høringssvar (jf. afsnit 5.2.3 på side 55) er dette nok den største svaghed ved lovforslagets nuværende udformning, da der reelt set bliver tale om „planlægning uden indhold“ og uden tungtvejende positive fordele.

Da HLM som nævnt kun udpeger „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug og altså ikke afklarer forholdet til de øvrige arealbindinger i området samt lugtgenepåvirkningen af enkeltnaboer og samlede bebyggelser, vil der i det følgende opstilles en række overvejelser og anbefalinger, som kommunen bør overveje ifm. den videre kommuneplanlægning for store husdyrbrug.

Der er tale om anbefalinger, som med afsæt i vores faglighed og akkumulerede viden om emnet opstilles for at sikre, at det udpegede „produktionsområde“ reelt bliver et område med de *positive* egenskaber, som gør området interessant for husdyrbrugerne.

For at det udpegede „produktionsområde“ bliver et område som ikke bare er „positivt“ stemt for store husdyrbrug, men reelt også besidder nogle positive fordele som gør området interessant for husdyrbrugene, mener projektgruppen at følgende anbefalinger skal tilknyttes „produktionsområdet“:

Anbefalinger

- Interesseafvejning bør klarlægges til fordel for husdyrbrug. Herved bør følgende bl.a. undgås:
  - Byudvikling bør ikke finde sted, afvikling eller udflytning bør overvejes i stedet.
  - Helårsbeboelse bør ikke tillades opført.
  - Skovrejsningsområder bør ikke udpeges, og skovrejsning bør undgås.
  - Naturbeskyttelse og udpegning af § 3-områder bør ikke intensiveres.
  - Drikkevandinteresser bør ikke udpeges.
  - Rekreative områder og rekreative formål bør ikke udpeges eller anlægges.

[2]Projektgruppen er overbevist om, at fra det øjeblik et område bliver udpeget som „positivudpegning“ ift. store husdyrbrug, vil det få både negative og positive konsekvenser for de grundejere der, er beliggende i et sådant område. For husdyrbrugene vil det angiveligt medføre en ejendomsværdistigning, imens det for alm. boligejere vil medføre det modsatte, da området nu vil fremstå uattraktivt og lugtbelastet.

  - Generelt bør lugtpåvirkelige funktioner og anlæg til hinder for de store husdyrbrugs eksistens ikke placeres i området.
- Restrummeligheden i „produktionsområdet“ bør klarlægges, så både kommunen og husdyrbrugerne kan se hvor mange DE, der er kapacitet til udover det allerede eksisterende antal DE. Først når dette gøres, kan der reelt tales om investeringsikkerhed og fremtidssikring af udvidelsesmulighederne.
- Restrummeligheden bør ligeledes kortlægges ift. det vandopland[3] som „produktionsområdet“ indgår i.
- Landskabsstrukturen bør evt. kortlægges (gerne ved brug af LKM), så hensynet til landskabet ikke negligeres af store landbrugsbyggerier.
- Rammelokalplan for „produktionsområdet“ bør på baggrund af de øvrige punkter udarbejdes til sikring af de store husdyrbrugs interesser. Herved bliver ekspropriation ligeledes en mulighed.

De oplistede punkter vil efter vores faglige overbevisning kunne styrke det udpegede „produktionsområde“, så det bliver mere end blot en „positivudpegning“ i lovforslagets forstand.

Efter at have gennemført problemløsningen i et forsøg på at besvare projektets problemformulering vil der i projektets konklusion opsamles på projektets resultater og konkluderes på problemformuleringens opfyldelse.

[3] Danmark er inddelt i en række vandoplande. Indenfor disse vandoplande er der med udgangspunkt i en opgørelse af husdyrtrykket i 2007 fastsat et loft for hvor mange DE, der maksimalt må være i oplandet. Dette svarer til en stigning på 5 % ift. 2007 husdyrtrykket.

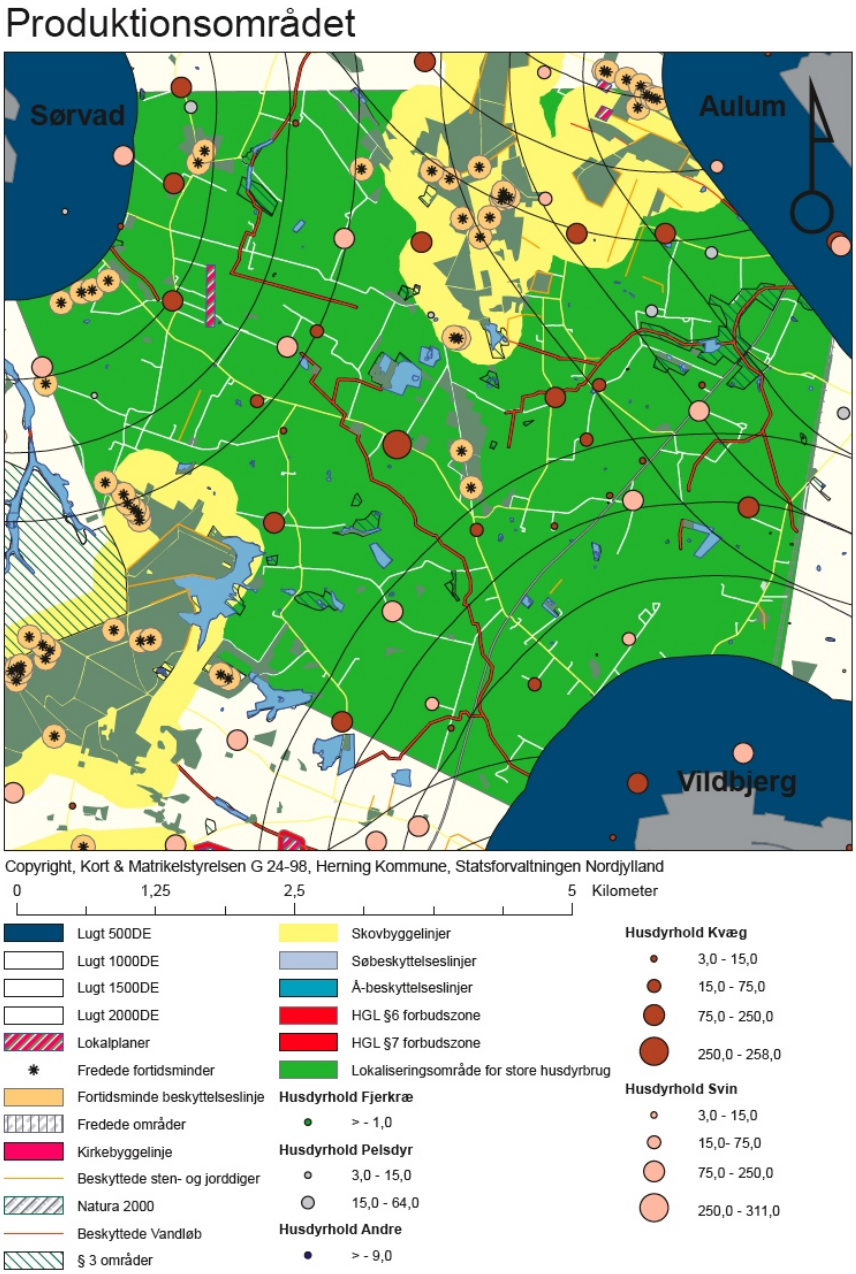

Figur 15.1 – Kortet viser det udpegede „produktionsområde“ og de tilstedeværende arealbindinger. Herudover er husdyrantallet i „produktionsområdet“ præsenteret i en graf.

Del V

Konklusion

Konklusion 16

På baggrund af Grøn Vækst blev lovforslag nr. L165 sendt i høring i sommeren 2010 med det formål bl.a. at ændre planloven, således kommunerne fremover forpligtes til at planlægge for beliggenheden af arealer til lokalisering af store husdyrbrug. Lovforslaget er en udmøntning af Grøn Vækst på miljøministeriets ressortområde. Med baggrund i lovforslagets ændringer af planloven samt en offentlig debat om landbrugets fremtidige udvikling og dets økonomiske krise blev der udarbejdet en initierende problemstilling, som danner grundlag for projektets foranalyse.

Problemstillingen har gennem alle projektets faser været identisk, hvilket vidner om, at kernen i problemstillingen lige fra projektets *undren* til den endelige *problemformulering* har været vedholdende relevant og skarp i sin udformning.

Projektets initierende problemstilling og den foreløbige problemformuleringer har begge været tilknyttet en række forskellige underspørgsmål. Underspørgsmålene har haft forskelligt fokus og har på baggrund af den akkumulerede viden ført projektet videre i den iterative proces henimod løsningen af den endelige problemformuleringen.

Indledningsvis var projektets fokus rettet på Grøn Vækst, bevæggrundene for lovforslaget samt landbrugets udvikling. Siden blev der fokuseret på forskellige initiativer og tanker, der tidligere er blevet gjort på området vedr. planlægning for store husdyrbrug, og slutteligt har fokus været rettet på mulige værktøjer og metoder til at udarbejde en udpegningsmodel. Der er igennem projektets forskellige analyser løbende blev akkumuleret en viden vedr. problemstillingen, som til slut har sat projektgruppen i stand til at udarbejde en teoretisk metode til udpegning af „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug, som besvarer projektets problemformulering. Projektets problemformulering er opstillet herunder:

Problemformulering:
„Hvordan skal beliggenheden af arealer til lokalisering af driftsbygninger og driftsanlæg på store husdyrbrug udpeges gennem de kommende kommuneplaner?“

Den udarbejdede metode er blevet døbt HusdyrbrugLokaliseringsMetoden[1], og

[1] HLM

har til formål at indgå i den kommunale planlægning, ved udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug. Det unikke ved HLM er, at den tager udgangspunkt i jordbrugsanalysernes husdyrtryk og restriktionerne vedr. lugtgener fra de store husdyrbrug for på baggrund af disse faktorer at udpege et „produktionsområde“ til lokalisering af store husdyrbrug.

Projektetgruppen mener, at denne fremgangsmåde er den mest hensigtsmæssige, idet der her bliver taget højde for landbrugsstrukturen i kommunen, og fordi lugtgenerestriktioner anses som de mest begrænsende faktorer ift. etablering og lokalisering af store husdyrbrug. HLM udpeger dog ikke et område, der ufravigeligt og uden videre bearbejdning kan implementeres i kommuneplanens retningslinjer. HLM skal ses som et udpegningsværktøj, der ift. landbrugsstrukturen identificerer de mest hensigtsmæssige områder til lokalisering af store husdyrbrug. HLM skaber derfor et planlægningsgrundlag, hvis indhold efterfølgende skal afvejes mod øvrige interesser i de udpegede områder. HLM er med positivt resultat blevet testet på et eksempelområde i Herning Kommune. Det kan med baggrund heri konkluderes, at metoden lever op til det ønskede formål, og godt kan anvendes som lokaliseringsmetode ifm. udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug.

Et „produktionsområde“ udpeget på baggrund af HLM skal holdes op imod øvrige kommunale interesser i det åbne land som eksempelvis udpegninger med baggrund i landskabskaraktermetoden. Kommunens politiske og planlægningsmæssige visioner samt lokalkendskabet til kommunen spiller en afgørende rolle for den endelige udpegning. En udpegning på baggrund af HLM skal derfor afvejes ift. sådanne interesser udpeget i kommuneplanen, før den egentlige udpegning kan implementeres i kommuneplanens retningslinjer.

I forbindelse med udarbejdelsen af HLM kan det ligeledes konkluderes, at der optræder en række konflikter mellem regeringens (lovforslagets) ønske om at planlægge for store husdyrbrug og muligheden for i virkeligheden at gøre det på tilstrækkelig vis. Med andre ord kan det konkluderes, at planlægning for lokalisering af store husdyrbrug er utrolig vanskeligt på kommuneplanniveau. Især hvis ønsket er at lave en udpegning, der sikrer husdyrbrugene bedre vilkår og ikke blot bliver „tom luft“.

Husdyrbrugene er underlagt en stram miljøgodkendelse igennem HGL, som betyder, at der ifm. lokaliseringen af husdyrbrug skal tages utroligt mange hensyn, både hvad angår lugt, forurening, nabogener, samt natur- og miljømæssige hensyn. Alle disse hensyn beror som oftest på meget konkrete vurderinger, eksempelvis baseret på husdyrbrugets indretning, dyresammensætning, anvendt teknologi, områdets landskabelige og geologiske beskaffenhed mv.. Der er der-

for en lang række hensyn, som i en planlægningssituation er ganske relevante faktorer, men som der ikke umiddelbart kan tages stilling til på forhånd, idet disse beror på en konkret vurdering af det enkelte husdyrbrug. Således kan det konstateres, at sondringen mellem overordnet planlægning og detailplanlægning er ganske problemfyldt.

Det kan derfor konkluderes, at miljøgodkendelse efter HGL og de detaljerede krav heri gør det praktisk talt formålsløst for kommunen at foretage denne „positivudpegning“ , idet udpegningen alligevel ikke kan opfylde regeringens filosofi omkring en hurtigere miljøgodkendelse og bedre vilkår for landbruget. Projektgruppen mener derfor, at disse „positivudpegninger“ bør forsynes med en række vilkår, som skal „favorisere“ husdyrbrug i området, således at byudvikling, skovrejsning, rekreative formål mv. eksempelvis bør nedprioriteres eller forbydes, ligesom miljøgodkendelsen bør forenkles. Projektgruppen er klar over, at dette er en upopulær holdning ift. nutidens samfund, men hvis landbrugene og i særdeleshed husdyrbrugene skal have en reel chance og kunne opnå nogle af de stordriftsfordele, som regeringen taler om, så vil det efter vores faglige overbevisning være nødvendigt at nedprioritere bosætningmulighederne samt de natur- og miljømæssige hensyn i visse dele af landet, så husdyrbrugene får de „positive“ lokaliseringsområder, som der reelt er behov for, hvis udviklingen skal kunne fortsætte. Hvis husdyrbrugene på sigt lokaliseres i „produktionsområder“, vil mulighederne for mere og bedre natur efter vores mening kunne udbygges andre steder.

Tekniske landvindinger er desuden på husdyrbrugenes side. BAT vil på sigt formentlig kunne fjerne en række af de gener, som i dag skaber de største begrænsninger ift. lokalisering af store husdyrbrug. Derfor vil generne fra store husdyrbrug kun blive mindre. Som det er i dag, er det nemlig generne (særligt lugt), der skaber de største problemer ift. lokalisering af store husdyrbrug.

I forhold til problemformuleringen kan det slutteligt konkluderes, at beliggenheden af arealer til lokalisering af store husdyrbrug godt kan udpeges på baggrund af HLM. Som udpegningsmetode kan HLM dog ikke stå alene, og bør således indgå i det planlægningsgrundlag, der lægges til grund for kommunens afvejning af interesser i det udpegede område. HLM er derfor projektgruppens bud på en teoretisk løsningmodel, der med afsæt i husdyrbrugenes nuværende beliggenhed og indeværende lovforslag behandler udpegningen af arealer til lokalisering af store husdyrbrug på en saglig og husdyrbrugsvenlig facon. Endvidere må det konstateres, at udarbejdelsen af HLM og planlægning for store husdyrbrug er et eksempel på, hvor svært det kan være at udarbejde overordnet planlægning for noget, der i øvrigt reguleres meget detaljeret.

Perspektivering 17

Igennem projektet er der blevet oparbejdet en viden, som har sat projektgruppen i stand til at udarbejde en teoretisk metode til udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug, HLM. Samtidig har denne oparbejdede viden givet et omfattende indblik i den kompleksitet, der hersker ifm. reguleringen og lokaliseringen af store husdyrbrug. Særligt er det blevet evident, at kravet om miljøgodkendelse og de procedurer, der knytter sig hertil, er en meget omfattende affære, som favner utroligt mange af de aspekter, der også findes relevante i forhold til en planlægningssituation. Således findes det, at denne type „positivudpegning", som det fra lovforslaget og dets bemærkninger lægges op til, vil være for ineffektiv i praksis, idet den som sådan ikke udmønter i nogle håndgribelige positive konsekvenser for dem, der planlægges for - husdyrbrugene.

En del af problematikken omkring planlægning for store husdyrbrug på et overordnet niveau er den detaljeringsgrad, der ligger i miljøgodkendelsen af husdyrbrug iht. HGL. Som tidligere nævnt kræver den en stillingtagen til en bred vifte af forskellige aspekter, som er relevante i forhold til en planlægningssituation. Disse detaljerede bestemmelser fra HGL er medvirkende til at overflødiggøre overordnet planlægning for store husdyrbrug. Der kan derfor rejses spørgsmåltegn ved, hvorvidt dette lovforslag nr. L165, der fastsætter at kommunerne skal til at planlægge for store husdyrbrug, overhovedet er relevant!

Selve lovteksten i lovforslag nr. L165 kan tolkes tvetydigt. Der kan således rejses tvivl om, hvorvidt der skal planlægges for husdyrbrug på overordnet niveau med store sammenhængende områder, eller om der er tale om planlægning på bedriftsniveau, hvor der skal udpeges byggefelter. Endvidere er der tale om „positivudpegninger", der ikke medfører nogle konsekvenser for husdyrbrugerne ift. placering uden for de udpegede områder, men heller ikke giver husdyrbrugerne nogle eksplicitte fordele ift. at placere sig i de udpegede områder. Udpegningerne får yderligere ingen effekt på de forhold, der alligevel skal tages stilling til gennem miljøgodkendelsen, og de er dermed heller ikke en direkte garanti for en kortere behandlingstid. Eneste mulige udbytte for husdyrbrugerne, er en forventning om, at kommunen måske vil se positivt på en etablering. Hermed følger en forventning om større investeringssikkerhed.

For at en udpegning på kommuneplanniveau kan have effekt på husdyrbruget og dets placering, mener projektgruppen således, at lovforslaget dels burde

være ledsaget af en form for konsekvensplanlægning, dels ledsaget af direkte fordele ved at placere sig inden for udpegningen, og derved også ulemper ved at placere sig uden for. Eksempelvis kan det være strengere krav til indpasning i landskabet eller større afstandkrav ift. naboer ved en placering uden for området. Tilsvarende kan det være, at aspekter af miljøgodkendelsen skal lempes inden for udpegningsområderne. For at lovforslaget skal medføre en egentlig sikring af investeringssikkerheden for husdyrbrugene, burde man endvidere overveje at indføre muligheder for at lave mere konkret og bindende planlægning for den enkelte bedrift ifm. nyetablering eller udvidelser. Her tænkes eksempelvis på udarbejdelse af mere langsigtet planlægning for den enkelte bedrift såsom muligheden for at udarbejde rammelokalplaner med etapeinddelinger eller en anden form for langsigtet planlægning med flere detailbestemmelser. Herved kan problemstilingen vedr. lange behandlingstider for en miljøgodkendelse undgås ved at denne kan implementeres i rammelokalplanen.

Denne form for områdeplanlægning, især hvad angår lokalplaner, kan endvidere være brugbar i forbindelse med bl.a. nabogener og lignende, idet der kan eksproprieres til planens virkeliggørelse på baggrund af lokalplanen. Dette forudsætter, at kommunen på forhånd tager stilling til den ønskede udvikling for husdyrbrugene i kommunen. I den forbindelse burde husdyrbrugerne endvidere tænke erstatning eller opkøb ind i deres planlægning for udvidelse eller etableringer for derved at kunne udvide rammerne, for hvordan de kan indrette deres husdyrproduktion. Landbrugets nuværende økonomiske situation er måske ikke ligefrem det bedste grundlag for denne form for nytænkning, men ikke desto mindre vurderes det realistisk at afsætte et beløb i størrelsesordenen af 2 millioner til opkøb eller erstatning, i et projekt til måske 50 millioner kr. Ligeledes vil det måske være muligt at anvende etablering af erstatningsnatur som kompensation for lempelse af afstandskrav eller ammoniakreduktionskrav ift. nærliggende natur.

Det er projektgruppens holdning, at de nye store jordløse husdyrbrug der åbnes op for igennem ændringen af landbrugsloven, automatisk bør udløse en lokalplanpligt. Uden jordtilliggende vil disse husdyrbrug antage karakter af industrielle produktionsanlæg og det vil således være naturligt, at de bliver ledsaget af en lokalplan. Formålet med denne lokalplanpligt ville være at lette etableringen og driften af husdyrbruget.

En anden udfordring ifm. planlægning for store husdyrbrug vil fremover være husdyrbrugenes placering i forhold til fælles biogasanlæg. Kommunerne skal på nuværende tidspunkt planlægge for placering af biogasanlæg, som i dag anses for en vigtig del af forudsætningerne for at etablere store jordløse husdyrbrug. Et vigtig aspekt ifm. lokaliseringsplanlægningen for store husdyrbrug kan der-

med fremover også være placeringen af biogasanlæg i kommunen og tilstødende kommuner. En vigtig parameter i den forbindelse vil være transportafstande imellem husdyrbrug, biogasanlæg og udbringningsarealer, hvorfor en beliggenhed tæt på biogasanlæggene kan være vigtig for nogle husdyrbrug og bør tænkes ind i planlægningen.

Den vigtigste faktor i forbindelse med kommunernes fremtidige planlægning for store husdyrbrug er først og fremmest, at den pågældende kommune gør op med hvorvidt den vil forholde sig positivt eller negativt i forhold til husdyrbrug i kommunen. Brugen af jordbrugsanalyserne som i HLM kan bidrage til at danne et fuldstændigt billede over landbrugsstrukturen herunder også husdyrbrugene. Ved at inkludere og varetage husdyrbrugenes interesse allerede på et tidligere stadie af planlægningen for lokalisering af store husdyrbrug ender kommunen ikke med områder, der bare er blevet til overs, efter de andre interesser i det åbne land er blevet varetaget. Denne residualplanlægning, hvor landbruget og husdyrbrugene bliver presset ind på de tiloversblevne arealer og ikke behandles ligeværdigt, sikrer ikke en hensigtsmæssig fremtid for husdyrbrugerne og deres bedrifter.

Projektgruppens metode er et bud på en teoretisk løsning på et praktiske problem, der er blevet teoretiseret gennem projektet (se evt. afsnit 3 på side 11). HLM er således et bud på en teoretisk løsning på et praktisk problem, der er opstået på baggrund af den kontekst, der findes ude i kommunerne netop nu, som følge af lovændringen og de politisk forhold, der findes på nuværende tidspunkt. Projektgruppen er således klar over, at HLM ved et evt. regeringsskifte kan blive overflødiggjort som følge af en tilbagerulning af VK-regeringens seneste tiltag på plan- og miljøfronten[1]. Dog ser projektgruppen stadig HLM som en metode, der sikrer, at der skabes et billede af de forskellige problemstillinger og interessekonflikter, der opstår ifm. planlægning for lokalisering af store husdyrbrug.

Projektgruppen er bekendt med Socialdemokratiets *Naturvision*[2], som er en pendant til regeringens Grøn Vækst. Socialdemokraternes *Naturvision* adskiller sig dog markant fra regeringens Grøn Vækst ved, at der på baggrund af en helt overordnet *Naturplan* for Danmark bl.a. skal vedtages en ny *Naturlov*. En *Naturlov* som samler alle de naturlove, vi kender i dag, med det formål at sikre gennemskuelighed og positive incitamenter, så lovgivningen ikke spænder ben for udviklingen af ny og bedre natur. Socialdemokraterne ønsker at udvikle deres Naturplan og Naturlov i samråd med et bredt sammensat Naturforvaltningsråd

[1] Projektgruppen er bekendt med at lovforslag nr. L165 netop er blevet vedtaget d. 27. maj efter folketingets 3. behandling. Lovforslaget er trådt i kraft pr. 1. juni 2011.

[2] Naturvision - For en bæredygtig og mangfoldig natur, april 2011.

bestående af eksperter fra grønne organisationer, landbruget, skovbruget, fiskeriet, jægerne, kommunerne m.fl.. Et *Naturens Danmarkskort* skal hjælpe med at samle alle landets arealregistreringer, så det bliver nemmere at planlægge for fremtidens natur. På baggrund af *Naturplanen* og *Naturens Danmarkskort* skal Danmarks inddeles i tre nye zoner, en *byzone*, en *produktionszone* og en *naturzone*.

Produktionszonen skal være forbeholdt landbrugets og skovbrugets fremtidige udvikling og drift. En række operationelle instrumenter såsom jordfordeling skal anvendes til at sikre en effektiv *Produktionszone*, hvor natur skal kunne flyttes eller konverteres til *Produktionszone*. *Naturzonen* skal give plads til mere og bedre natur, bl.a. skal levende hegn, skel mv. sikres for eftertiden som spredningskorridorer for dyre og plantearter. Offentlighedens adgang til naturen skal være nemmere og skal sikres særskilt.

Projektgruppen ser en række positive tanker i socialdemokraternes *Naturvison*. Blandt andet er ideen om en samlet *Naturlov* samt en ny zoneinddeling er fin. Hvordan det rent juridisk og teknisk skal løses er derimod mere vanskeligt at gennemskue. Tankerne bag *Produktionszonen* har visse fællestræk med de anbefalinger og initiativer, som projektgruppen finder relevante ift. udpegning af „produktionsområder“ til lokalisering af store husdyrbrug, omend reguleringen i socialdemokraternes *Produktionszone* formentlig vil være meget lig den nuværende regulering og ikke den regulering, som projektgruppen finder nødvendig ift. en reel sikring af husdyrbrugenes fremtid.

Kildekritik 18

I dette kapitel vil der vurderes på validiteten af de forskellige kilder til empiri, der er benyttet i projektet

Projektets forskellige analyser er baseret på empiri indsamlet fra forskellige kilder. Disse kilder har fortrinsvist bestået af tilgængelig litteratur i bogform, publikationer fra diverse ministerier, hjemmesider og andre videnskabelige projekter inden for fagområdet. Yderligere er der ved forskellige tvivlsspørgsmål blevet taget kontakt til eksperter inden for området. Denne kontakt er fortrinsvist foregået telefonisk, men også i mødeform som det har været tilfældet med Kaare Hjort fra Herning Kommune og Rasmus Bonderup Pedersen ved Statsforvaltningen Nordjylland.

Forud for anvendelsen af de pågældende kilder, har projektgruppen taget stilling til kildens kvalitet. Dette er foretaget ud fra fire overordnende kriterier.

1. Kildens troværdighed.
2. Kildens objektivitet.
3. Publikationens alder.
4. Kildens nærhed (ved nærhed menes forfatterens tilknytning til det beskrevne område. Besidder han/hun et fagligt grundlag tilfredsstillende for niveauet af dette projekt).

Landbrugs udvikling
Analysen af landbrugets udvikling er fortrinvist blevet gennemført på baggrund af litteraturstudier. Kildens troværdighed, objektivitet og nærhed har været de styrende kriterier for udvælgelsen. Hovedparten af kilderne er derfor skrevet af personer, som har beskæftiget sig med emnet enten igennem forskning eller direkte indvirkning som ex. Jørgen Priemé, der var hhv. administrationschef i Statens Jordlovsudvalg 1978-82, Direktør for Jordbrugsdirektoratet 1982-95 og medlem af Statens Jordslovsudvalg 1978-87. Kildens alder er vurderet til at have en underordnet betydning, i og med analysen beskæftiger sig med historiske hændelser.

Grøn Vækst og lovforslag nr. L165
Kilderne bag analysen Grøn Vækst og lovforslag nr. L165 har hovedsageligt været publikationer fra regeringen, diverse ministerier og hjemmesider. Specielt hjemmesider vurderes som et kildemedie, der kræver en særlig opmærksomhed på kildens troværdighed. Emnet er højaktuelt, så det har været nødvendigt at indhente empiri fra diverse nyhedsmedier. Hovedsagligt er www.altinget.dk anvendt, da det efter eget udsagn er:

> *... et uvildigt politisk nichemedium med en af de største redaktioner på Christiansborg i ryggen.*
>
> [1]

Desuden har der været fokus på, at adskille politiske motiver fra konkret fakta.

Realdaniaprojekter
Analysen af Realdaniaprojekterne er forholdsvis smal i sin empiri indsamling. Det er baseret på de tre forskellige udviklingsprojekter fra Realdanias idékonkurrence fra 2006. Eftersom kilderne til afsnittet er de faktiske udviklingsplaner, vurderes de at have en høj trovædighed og at være i besiddelse af et faglig indhold tilstrækkeligt for denne analyse.

Landskabskaraktermetoden
Er fortrinsvis udformet igennem litteratur og vejledninger fra diverse ministerielle publikationer på nettet. Netop ministerielle publikationer vurderes at have en høj troværdighed.

Jordbrugsanalyser
For at skabe et overblik over jordbrugsanalyserne er den tilgængelige metadata vedr. de forskellige korttemaer anvendt. Herved opnås et helt objektiv og troværdigt billede af, hvad jordbrugsanalyserne kan. Projektgruppen har også talt med Rasmus Bonderup Pedersen ved Statsforvaltningen Nordjylland omkring jordbrugsanalyserne. Rasmus Bonderup Pedersen er ansvarlig for jordbrugsanalyserne ved Statsforvaltningen Nordjylland, og han vurderes derfor at være en valid kilde.

Husdyrreguleringsudvalget
Analysen om hvorvidt Husdyrreguleringsudvalget havde lavet noget arbejde vedr. lokalisering af husdyrbrug beror hovedsageligt på indsamlede informationer fra deres egen hjemmeside. Denne hjemmeside vurderes sammen med

andre hjemmesider fra offentlige instanser at være brugbar ifm. dataindsamling til de forskellige analyser. Desuden blev Knud Erik Jensen fra Videncenter For Landbrug kontaktet. I kraft af sit virke som medlem af Husdyrreguleringsudvalget og derved store nærhed vurderes også oplysningerne herfra at være valide.

Generelt har projektetgruppen været agtpågivende overfor hvilke kilder, der er anvendt gennem projektet. Empirien er således indsamlet fra kilder og medier, som efter projektgruppens mening er troværdige og i de tilfælde hvor det har været nødvendigt objektive.

Kildeliste

Bøger:

[Jensen og Reenberg] Jensen, Kr. M. og Reenberg, Anette. 1980. *Dansk Landbrug - Udvikling i produktion og kulturlandskab.* Laboratorium for Kulturøkologi og Landbrugsgeografi, Geografisk Institut, Københavns Universitet. 21

[Kjærsdam 1985] Kjærsdam, Finn. 1985. *Fysisk planlægning og anvendt videnskab.* Stockholm: Nordiska Instituttet för Samhällsplanering, og Aalborg Universitetscenter: Institut for Samfundsudvikling og Planlægning. 11

[Mortensen 2005] Mortensen, Peter. 2005. *Landbrugsloven* Helsingør: Forlaget Pejus 28, 31, 32, 34, 35, 36

[Olsen og Pedersen 2004] Olsen, Poul B. og Pedersen, Kaare eds. 2004. *Problemorienteret projektarbejde - en værktøjsbog.* Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag. 11, 12, 13, 14

[Pedersen 1966] Pedersen, V. E., 1966. *Lærebog i Matrikelvæsen.* København: D.S.R. Forlag 20, 21

[Priemé 1997] Priemé, Jørn. 1997. *Fra jord til bord - Strukturdirektoratets historie*. Danmark: Strukturdirektoratet. VI, 23, 24, 25, 26, 31, 42

Projekter og planer:

[Bichel 1998] Bichel, Svend. 1998. *Bichel-udvalget - Rapport fra Hovedudvalget*. Miljø- og Energiministeriet. København 39

[Caspersen og Nellemann 2005] Skov & Landskab. 2005. *Landskabskaraktermetoden - et kompendium* Arbejdsrapport nr. 20-2025, *Skov & Landskab*, Hørsholm. 136 s. iil. 97, 98, 100, 102

[Grant et al. 2002] Grant, Ruth og Paulsen, Irene (Danmarks Miljøundersøgelse) Jørgensen, Villy og Kyllingsbæk, Arne (Danmarks Jordbrugs Forskning) 2002. *Vandmiljøplan II - baggrund og udvikling. Jordbrug & Miljø 2: 5-7* 38

[Jacobsen 2011] Jacobsen, Mads. 2011. *Jordbrugsanalyserne - Implementering og formidling*. Aalborg Universitet: Institut for samfundsudvikling og planlægning - Landinspektøruddannelsen. 106, 107

[Mouritsen 2003] Mouritsen, Anne Kristine Munk. 2003. *Miljø- og Kulturbaseret ejendomsudformning i det agrare landskab - En bæredygtig løsning for både land-*

brug, miljø og kulturmiljø. Aalborg Universitet: Ph.d. Afhandling 19, 20, 23, 24, 36, 37, 38, 40

[Miljø- og Energiministeriet 2000] Miljø- og Energiministeriet. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. 2000. *Pesticidplan II*. Miljø- og Energiministeriet: København. 39

[Miljøministeriet 2004] Miljøministeriet og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. 2004. *Vandmiljøplan III* København NV: Miljøministeriet 39

[Mølgaard 2009] Mølgaard, Jesper. 2009. *Jordbrugsanalyserne - Brug og udvikling* Aalborg Universitet: Institut for samfundsudvikling og planlægning - Landinspektøruddannelsen. 106

[Realdania 2006] Realdania. 2006. *Fremtidens landbrugsbyggeri - Hvidbog om udvikling, rammer og muligheder* Realdania: Idékonkurrence 26, 27

[Realdania 2008a] Realdania. 2008. *Kommuneplanlægning for fremtidens landbrugsbyggeri - Ringkøbing-Skjern Kommune*. Realdania: Udviklingsprojekt 73, 74, 75, 77

[Realdania 2008b] Realdania. 2008. *Kommuneplanlægning for fremtidens landbrugsbyggeri - Favrskov og Randers kommuner*. Realdania: Udviklingsprojekt 81, 82

[Realdania 2008c] Realdania. 2008. *Kommuneplanlægning for fremtidens landbrugsbyggeri - Ringsted Kommune*. Realdania: Udviklingsprojekt 86, 87, 88, 89, 90, 91

[Steffensen 2010] Steffensen, Hanne Lund. 2010. *Den rigtige vurdering af landskabets værdi? - En analyse af landskabskaraktermetodens egenskaber som planlægningsredskab samt anbefalinger til forbedring af metoden.* Aalborg Ø: Aalborg Universitet, Institut for Samfundsudvikling og Planlægning 103

[Wilhjelmudvalget 2001] Skov- & Naturstyrelsen. 2001. *En rig natur i et rigt samfund*. København Ø: Skov- & Naturstyrelsen. 97

Artikler, notater, vejledninger og undervisningsmateriale:

[Brodersen 2006] Lars Brodersen. 2006. *Pixivejledning i projektmetode.* Aalborg Universitet. Institut for Samfundsudvikling og Planlægning. http://people.land.aau.dk/~lars/for_students/pixivejledning_projektmetode.pdf (Hentet 29.04.2011) 11, 12, 13

[L-studienævnet 2011] Aalborg Universitet, L-studienævnet. 2011. *Studievejledning 10. semester - Afgangsprojekt/Langt afgangsprojekt.* Aalborg Univer-

sitet. http://www.lsn.aau.dk/landinsp/l10/Studievejledning_L10_11.pdf (Hentet 16.05.2011) V

[Miljøministeriet 2007] Miljøministeriet *Naturstyrelsen*. 2007. *Vejledning om landskabet i kommuneplanlægningen*. København K: Miljøministeriet. http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/0B062FCD-964C-430E-98D0-8AAA30704304/45835/Vejledningenilandskab.pdf (Hentet 8.05.2011) 97, 98, 99, 100, 101, 102

[Miljøministeriet 2011c] Miljøministeriet, Naturstyrelsen. 2011. *Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen 2013.* København K: Miljøministeriet http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/EF1D9E38-BDAF-4B78-9F54-4E49DD1D8B67/121225/Kommune15270211.pdf (Hentet 10.05.2011) 54, 55

[TUC 2005] The University of Chicago. 2010. *The Chicago Manual of Style Online*. Chicago. The University of Chicago. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html (Hentet d. 20.01.2011) VI

Internetsider:

[1] Altinget. 2011. *Altinget - Om os* http://www.altinget.dk/artikel/altingetdks-formaal-maalgruppe (Hentet 15.1.2011) 180

[2] Byplan. 2010. *Kommuneplanlægning for fremtidens landbrugsbyggeri.* http://fremtidsgaarde.dk/images/stories/Udviklingsprojekter/Kommuneplanlaegning-artikel_BYPLAN_nr.5.201.pdf(Hentet 22.04.2011) 79, 85, 91

[3] Folketinget. 2010. *L165 Forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, lov om planlægning, vandløbsloven, miljømålsloven, lov om kemiske stoffer og produkter, miljøbeskyttelsesloven og vandforsyningsloven. (Grøn Vækst).* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/L165/index.htm(Hentet 19.04.2011) 51

[4] Folketinget - Forhandlinger møde nr. 70. 2011. *1. behandling af forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, ... og vandforsyningsloven. (»Grøn Vækst«).* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/l165/beh1/forhandling.htm?startItem=-1#alleindlaeg (Hentet 23.04.2011) 9, 59

[5] Folketinget - Folketingstidende A. 2011. *Lovforslag nr. L165 Forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, lov om planlægning, vandløbsloven, miljømålsloven, lov om kemiske stoffer og produkter, miljøbeskyttelsesloven og vandforsyningsloven. (»Grøn Vækst«).* http://www.ft.dk/dokumenter/

tingdok.aspx?/samling/20101/lovforslag/L165/som_fremsat.htm (Hentet 31.03.2011) VI, 8, 9, 51, 52, 53, 54, 62

[6] Karsten L. Willeberg-Nielsen. 2011. *Vedr. lokaliseringsplanlægning for store husdyrbrug - L165 - implementering af Grøn Vækst på Miljøministeriets område - Planloven.* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/l165/bilag/5/977707.pdf (Hentet 23.04.2011) 60

[7] Kommunernes Landsforening (KL). 2011. *Til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg - Lovforslag om Grøn Vækst.* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/l165/bilag/3/971919.pdf (Hentet 23.04.2011) 60

[8] Kommunernes Landsforening (KL). 2010. *Husdyrreguleringsudvalget under Grøn Vækst.* http://www.lgdk.dk/Teknik-og-miljo/Artikler/72129/2010/06/Husdyrreguleringsudvalget-under-Gron-Vakst/ (Hentet 09.05.2011) 109, 110

[9] Miljøministeriet - Miljø- og Planlægningsudvalget. 2011. *Bilag 1, Notat vedrørende høringssvar til forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, ... og vandforsyningsloven. (»Grøn Vækst«).* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/l165/bilag/1/966031.pdf (Hentet 21.04.2011) 55, 56, 57, 58, 59

[10] Miljøministeriet - Miljø- og Planlægningsudvalget. 2011. *Bilag 1, Høringssvar vedrørende forslag til lov om ændring af naturbeskyttelsesloven, ... og vandforsyningsloven. (»Grøn Vækst«).* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/l165/bilag/1/966030.pdf (Hentet 21.04.2011) 55, 56, 57, 58, 59

[11] Miljøministeriet. 2009. *Miljøministerens tale til pressemødet om Grøn Vækst den 27. april 2009.* http://www.mim.dk/NR/rdonlyres/B9322875-3FDE-4E56-9068-4019EA9B0170/0/3004EndeligtaletilGVpressem\T1\odet_2_1.pdf(Hentet 29.03.2011) 6

[12] Miljøministeriet. 2010. *Kommissorium for Udvalget for en enkel og smidig miljøregulering af landbruget. Husdyrreguleringsudvalget under Grøn Vækst.* http://www.mst.dk/NR/rdonlyres/C3120433-F276-424B-9182-48C18039A26D/0/Kommisorium_Husdyrreguleringsudvalget.pdf (Hentet 06.05.2011) 109

[13] Miljøministeriet. 2011. *Miljøministeriets hjemmeside for Grøn Vækst.* http://www.mim.dk/Nyheder/Temaer/Groen_vaekst/(Hentet 29.03.2011) 6

[14] Miljøstyrelsen - Husdyrreguleringsudvalget. 2011. *Husdyrreguleringsudvalgets hjemmeside.* http://www.mst.dk/Virksomhed_og_myndighed/Landbrug/Husdyrreguleringsudvalg/ (Hentet 06.05.2011) 109, 110

[15] Realdania. 2009. *FAKTA-ARK: Resultat fra 4 udviklingsprojekter om kommuneplanlægning for fremtidens landbrugsbyggeri* http://www.fremtidsgaarde.

dk/images/stories/Nyheder/11.01.10/faktaark_dec_09_2.pdf (Hentet 01.04.2011) 9

[16] Realdania. 2006. *Fremtidens landbrugsbyggeri - idékonkurrence* http://fremtidsgaarde.dk/images/stories/materiale/Inspirationskatalog.pdf (Hentet 05.04.2011) 71

[17] Regeringen. 2008. *Grøn Vækst - Kommissorium for ministerudvalg*. http://www.fvm.dk/Files/Filer/Landbrug/Landbrug2022/Groen_vaekst_kommisorium_19aug08__2_.pdf (Hentet 07.04.2011) 45, 46, 47

[18] Regeringen. 2009. *Grøn Vækst*. http://www.mim.dk/NR/rdonlyres/D5E4FC9A-B3AC-4C9A-B819-C42300F23CCA/0/GROENVAEKST_2904rapporten.pdf (Hentet 29.03.2011) 6, 7, 8, 38, 49

[19] Regeringen og Dansk Folkeparti. 2009. *Aftale om Grøn Vækst 16. juni 2009*. http://tiny.cc/3qrf9 (Hentet 30.03.2011) 7, 47, 50, 109

[20] Regeringen og Dansk Folkeparti. 2010. *Aftale mellem regeringen og Dansk Folkeparti om Grøn Vækst 2.0 den 9. april 2010* http://www.mim.dk/NR/rdonlyres/89DD7552-E925-4CA0-8E5B-C5072D40D18D/0/GroenVaekst2_0.pdf (Hentet 30.03.2011) 7, 48, 49

[21] Miljøministeriet. 2011. *Miljøstyrelsens vejledning om miljøgodkendelse af husdyrbrug* http://www2.mst.dk/Wiki/Husdyrvejledning.Default.aspx (Hentet 17.05.2011) 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140

[22] Folketinget. 2011. *Forslag til Lov om ændring af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug - Bemærkninger til lovforslaget.* http://www.ft.dk/samling/20101/lovforslag/L12/som_fremsat.htm#dok (Hentet 23.05.2011) 130, 131, 132

[23] Statsforvaltningen Nordjylland. 2011. *De nye Jordbrugsanalyser - En Web-Gis løsning.* http://www.jordbrugsanalyser.dk/webgis/kort.htm (Hentet 24.05.2011) 126, 127, 128

[24] Videnscenter for Svineproduktion. 2007. *Fortolkning af principper i lugtvejledning.* http://vsp.lf.dk/Publikationer/Kilder/notater/2007/0709.aspx?full=1 (Hentet 26.05.2011) 139, 140

[25] Herning Kommune. 2008. *Herning Kommuneplan 2009-2020; Jordbrug.* http://plan.herning.dk/dkplan/ (Hentet 26.05.2011) 137

[26] Naturstyrelsen. 2005. *Landbruget og golfbaner.* http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/16443788-CBC3-4207-B4AC-A05522613F8A/117082/stikord271005.pdf (Hentet 05.06.2011) 27

[27] Landbrug & Fødevarer. 2011. *Harmoniregler.* http://www.danishmeat.dk/Husdyrproduktion/viden_om/miljo/harmoniregler.aspx (Hentet 05.06.2011) 30

[28] Aarhus Universitet. 2000. *Landbrugskrisen i 1730'erne* http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/landbrugskrisen-i-1730erne/(Hentet 04.04.2011) 20

Love, cirkulærer, mv.:

[CIR nr. 9174] Fødevareministeriet. 2010. *Cirkulære om varetagelse af de jordbrugsmæssige interesser under kommune- og lokalplanlægningen*. CIR nr. 9174 af 19/04/2010. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=131553&exp=1 (Hentet 09.05.2011) 107

[LBL] Fødevareministeriet. 2010. *Bekendtgørelse af lov om landbrugsejendomme*. LBK af 01/06/2010. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=131989&exp=1 (Hentet 09.05.2011) 105

[HGL] Miljøministeriet. 2009. *Bekendtgørelse af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* LBK nr. 1486 af 04/12/2009. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=128754 (Hentet 17.05.2011) 129, 130, 132, 133

[HGL 2006] Miljøministeriet. 2006. *Lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* LOV nr. 1572 af 20/12/2006. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13068 (Hentet 20.12.2006) 131

[HGL 2011] Miljøministeriet. 2011. *Lov om ændring af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug* LOV nr. 122 af 23/02/2011. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=135869 (Hentet 10.05.2011) 131

[NBL] Miljøministeriet. 2009. *Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse.* LBK nr. 933 af 24/09/2009. https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=12017 (Hentet 05.06.11) 136

[ML] Kulturministeriet. 2006. *Bekendtgørelse af museumsloven.* LBK nr. 1505 af 14/12/2006. https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=12017#B1 (Hentet 29.05.2011) 136

[PL] Miljøministeriet. 2009. *Bekendtgørelse af lov om planlægning*. LBK nr 937 af 24/09/2009. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=127131 (Hentet 01.05.2011) 72, 81

[PL 2004] Miljøministeriet. 2004. *Bekendtgørelse af lov om planlægning*. LBK nr. 883 af 18/08/2004. https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=12763&exp=1 (Hentet 12.05.2011) 106

Del VI

Bilag

Figurer, modeller mv. 19

- Projektmetode, figur 19.1 på næste side.
- Rapportsstruktur, figur 19.2 på side 193.
- Realdania - HLM, figur 19.3 på side 194.
- HLM - HusdyrbrugLokaliseringsMetoden, figur 19.4 på side 195.

Figur 19.1 – Projektmetoden.

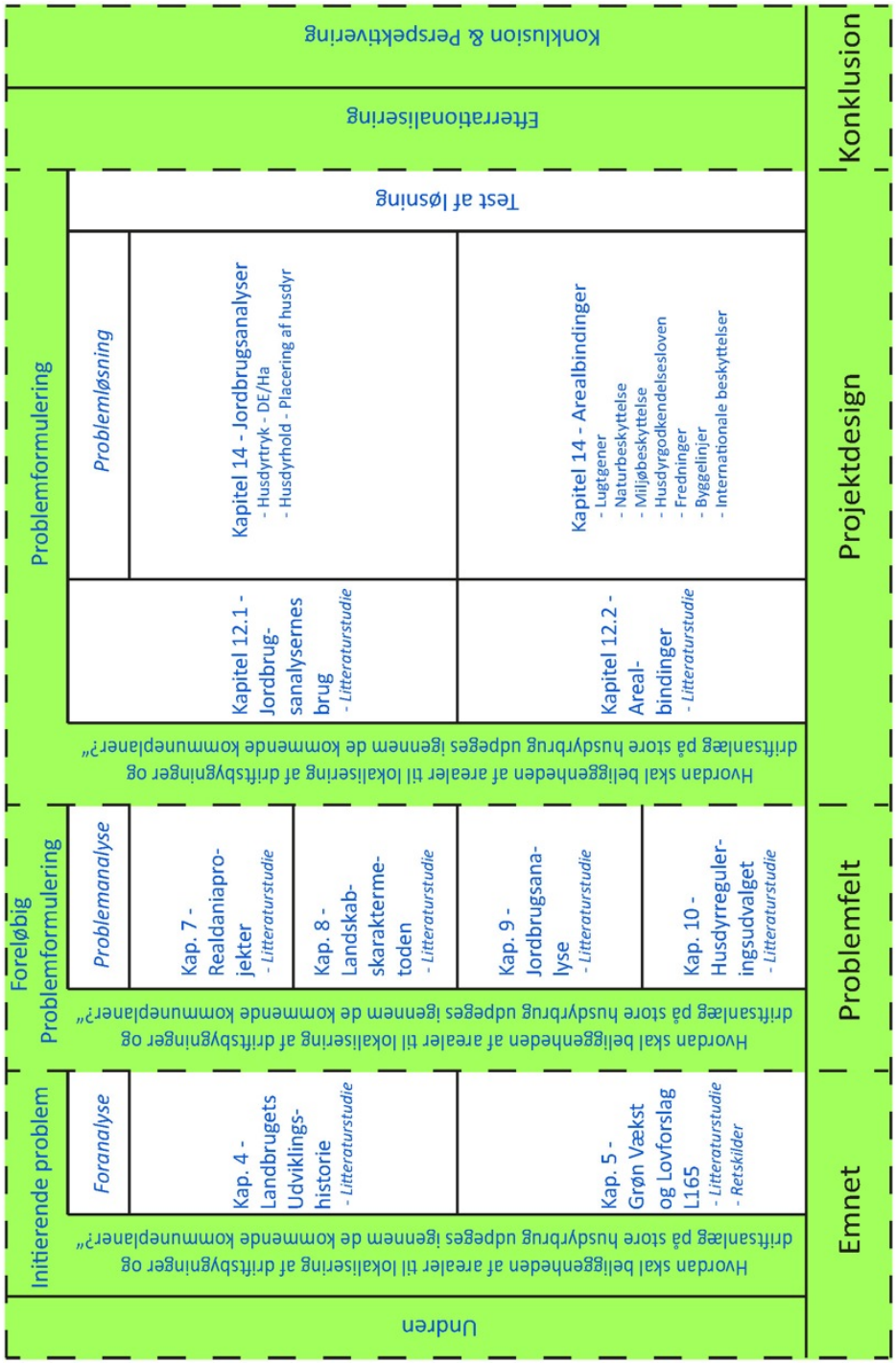

Figur 19.2 – Rapportstrukturen.

Indhold	Ringkøbing-Skjern	Randers-Favrskov	Ringsted	HLM
GIS-analyse	Ja	Ja	Ja	Ja
Zonering	3 zoner, rød-gul-grøn	3 zoner, rød-gul-grøn, ønsker 2 zoner, rød-grøn	4 zoner, rød–gul–grøn-hvid	Delvist
Landskabsanalyse	Ja, "hjemmelavet", bestående af forskellige landskabsrelateret data	Ja, landskabskarakter-metoden	Delvis, under udarbejdelse, testområder afprøves	Nej
Landbrugsanalyse	Nej	Nej	Ja, meget begrænset omfang	Ja, på baggrund af jordbrugsanalyserne
Rækkefølge	GIS→Zonering→Landskab →Resultat	GIS→Zonering→Landskab →Resultat	GIS→Zonering→Landbrug →Landskab→Resultat	Landbrug→ GIS→Zonering→(Landskab)→Resultat
Resultat	Grøn zone, udflytning og udbygningsområder	Grøn zone, stadig meget restriktiv	Grøn og hvid zone, henholdsvis lempelig zone og perspektiveringszone	En forbudszone, og en måskezone

Figur 19.3 – Realdaniaprojekternes indhold sammenholdt med HLM.

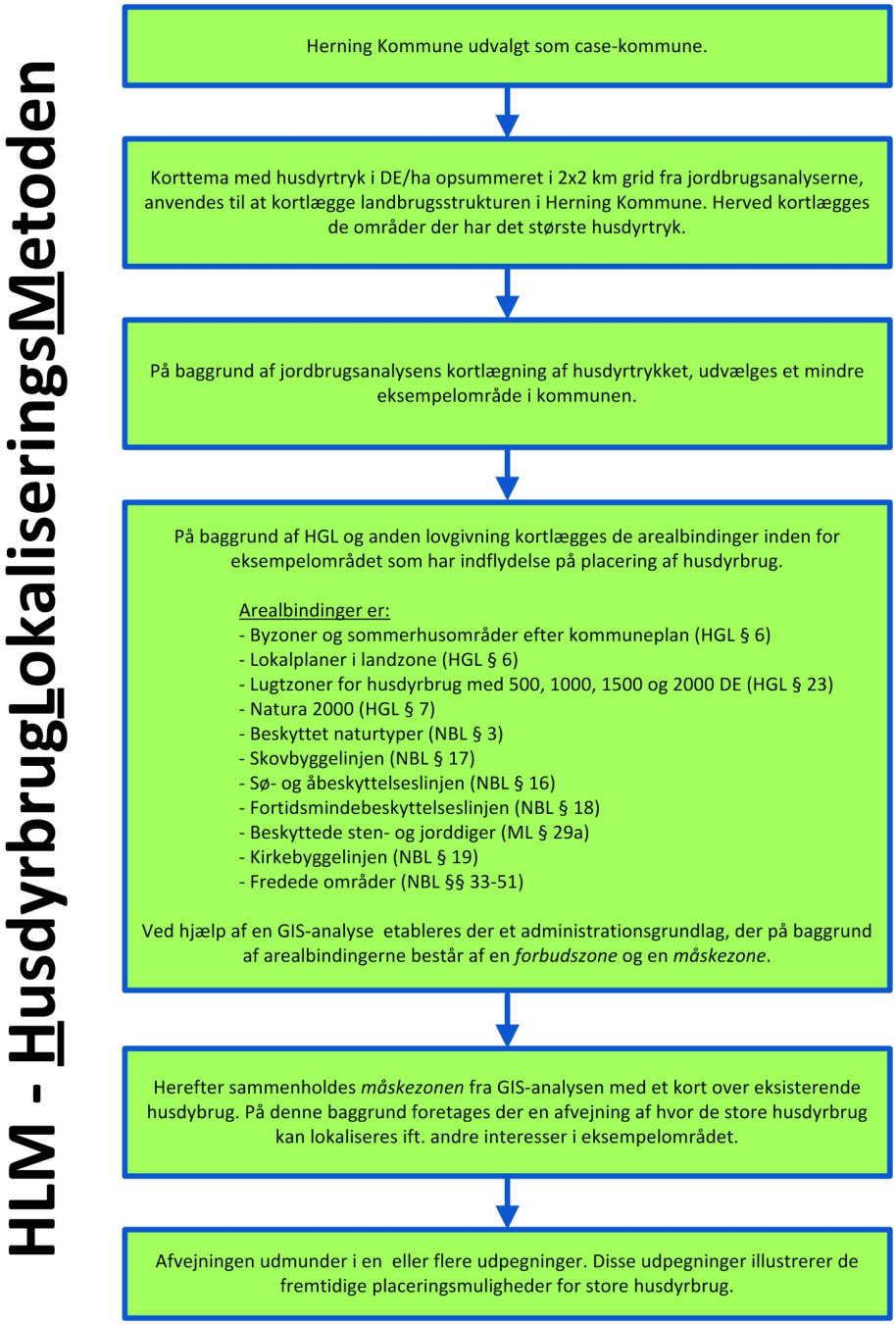

Figur 19.4 – HLM, projektgruppens teoretiske løsningsmodel til udpegning af arealer til lokalisering af store husdyrbrug.

Mail 20

- Mail fra Merete Lyngbye, VSP, figur 20.1 på næste side.

Søren Søndergård Thomsen

Fra: Merete Lyngbye [MEL@lf.dk]
Sendt: 25. maj 2011 16:16
Til: Søren Søndergård Thomsen
Emne: Svar: SV: Hilsen

Hej Søren

FMK vejledningen blev anvendt indtil 1 jan 2007.

Siden har beregninger være foretaget både efter FMK vejledningen og ved brug af OML.

Den begregning som giver det længste afstandskrav er gældende.

Hilsen fra toget på vej til Herning
Merete

>>> Søren Søndergård Thomsen<sthoms06@student.aau.dk> 25-05-11 14:40 >>>
Hej Merete
Hurtigt opklarende spørgsmål hvis du har tid?
FMK er en beregningsmodel der giver et afstandsresultat.
De 5 OUE/m3, 7 OUE/m3 og 15 OUE/m3 er det beregningen ift. OML-modellen?
Venlig Hilsen

Søren Søndergård Thomsen
Landinspektørstuderende, Aalborg Universitet 10. semester LM www.blivlandinspektoer.nu

Fra: Merete Lyngbye [mailto:MEL@lf.dk]
Sendt: 25. maj 2011 14:35
Til: Søren Søndergård Thomsen
Emne: Hilsen

Hilsen
Merete Lyngbye

Chief Manager, M.Sc.Engineering, PhD
Pig Research Centre, Danish Agriculture & Food Council Axelborg Axeltorv 3
1609 Copenhagen V
D +(45) 3339 4361
M +(45) 2086 2871
E MEL@LF.dk<mailto:MEL@LF.dk>
http://vsp.lf.dk/

1

Figur 20.1 – Emailkorrespondance med Merete Lyngbye fra VSP.

Kort 21

- Kort, figur 21.1 på den følgende side.
- Kort, figur 21.2 på side 201.
- Kort, figur 21.3 på side 202.
- Kort, figur 21.4 på side 203.
- Kort, figur 21.5 på side 204.
- Kort, figur 21.6 på side 205.
- Kort, figur 21.7 på side 206.
- Kort, figur 21.8 på side 207.
- Kort, figur 21.9 på side 208.
- Kort, figur 21.10 på side 209.
- Kort, figur 21.12 på side 211.
- Kort, figur 21.13 på side 212.

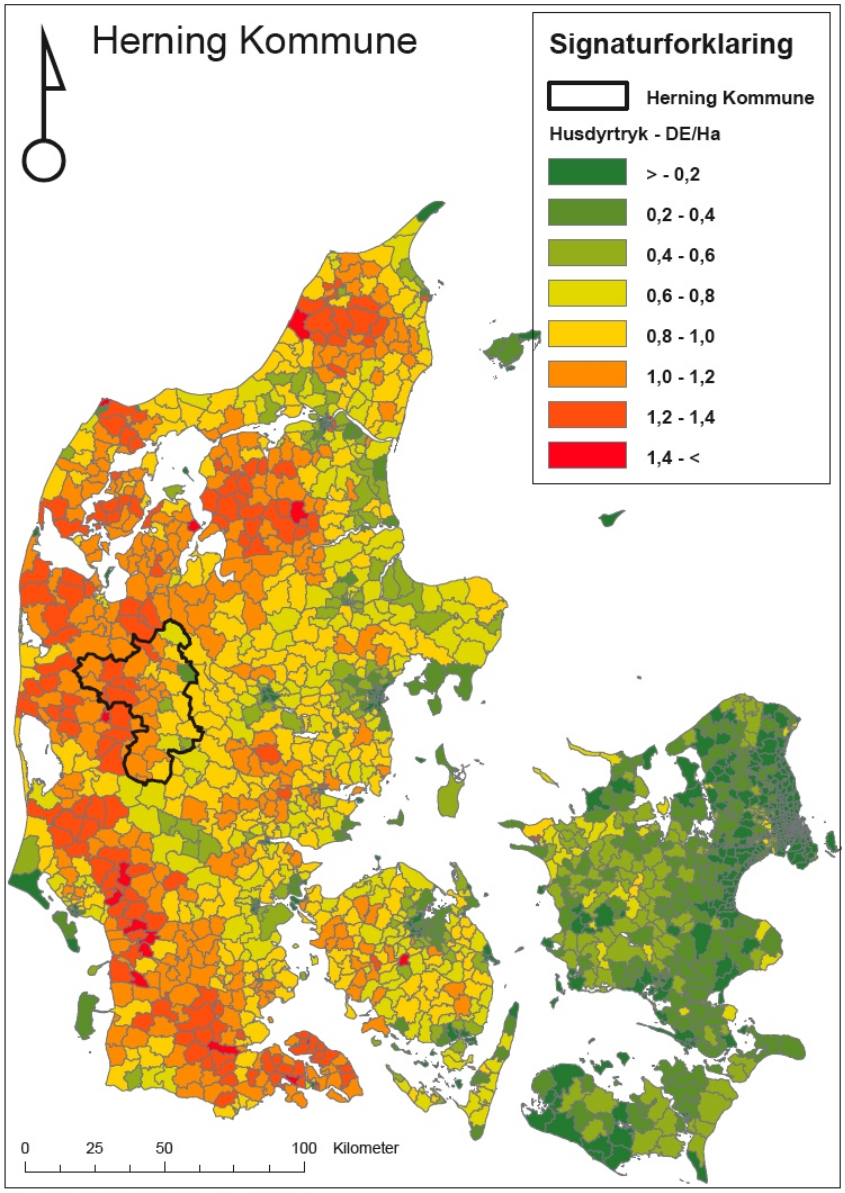

Copyright, Kort & Matrikelstyrelsen G 24-98,
Herning Kommune, Statsforvaltningen Nordjylland

Figur 21.1 – Samlet husdyrtryk i DE/ha for hele Danmark.

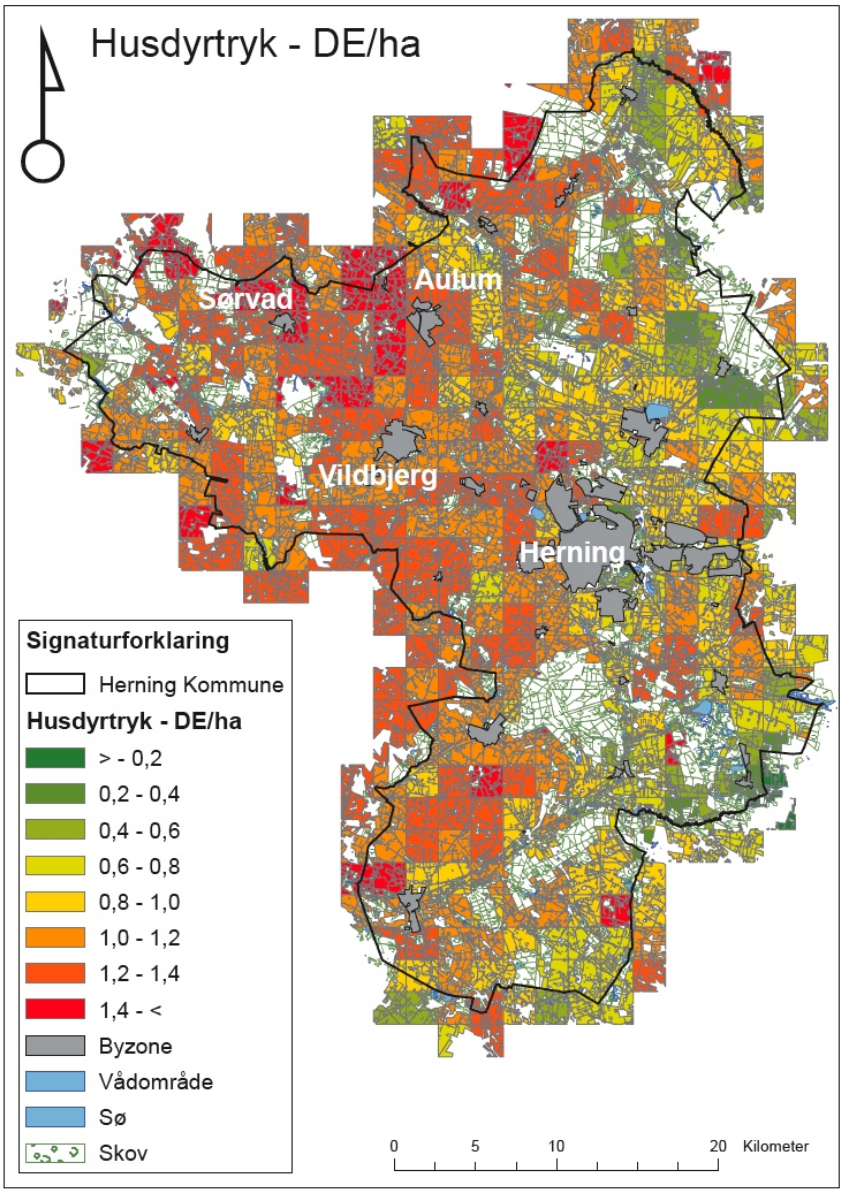

Copyright, Kort & Matrikelstyrelsen G 24-98,
Herning Kommune, Statsforvaltningen Nordjylland

Figur 21.2 – Husdyrtrykket i Herning Kommune i DE/ha.

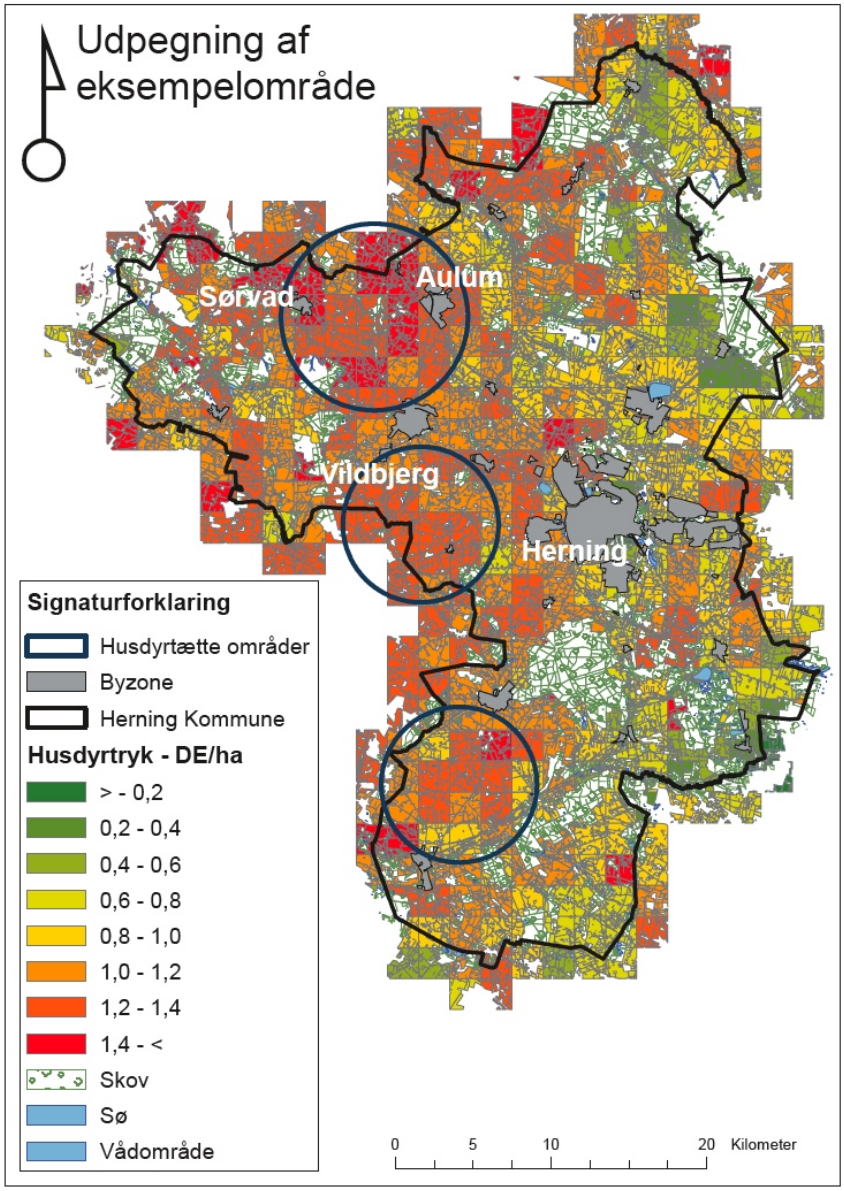

Copyright, Kort & Matrikelstyrelsen G 24-98,
Herning Kommune, Statsforvaltningen Nordjylland

Figur 21.3 – Kortet viser en udpegning af tre større områder i Herning Kommune, hvor husdyrtrykket er størst. Det nordligste område er valgt som eksempelområde.

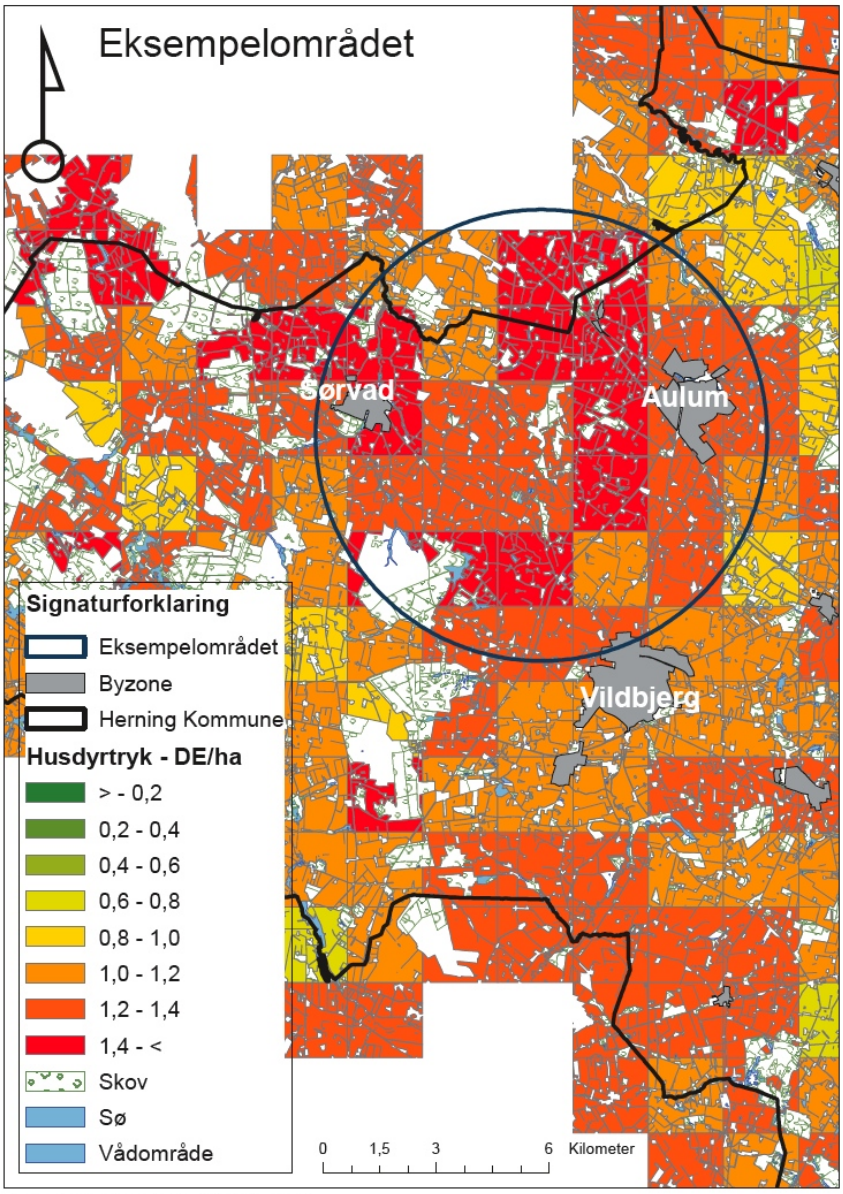

Copyright, Kort & Matrikelstyrelsen G 24-98,
Herning Kommune, Statsforvaltningen Nordjylland

Figur 21.4 – Kortet viser husdyrtrykket i det valgte eksempelområde.

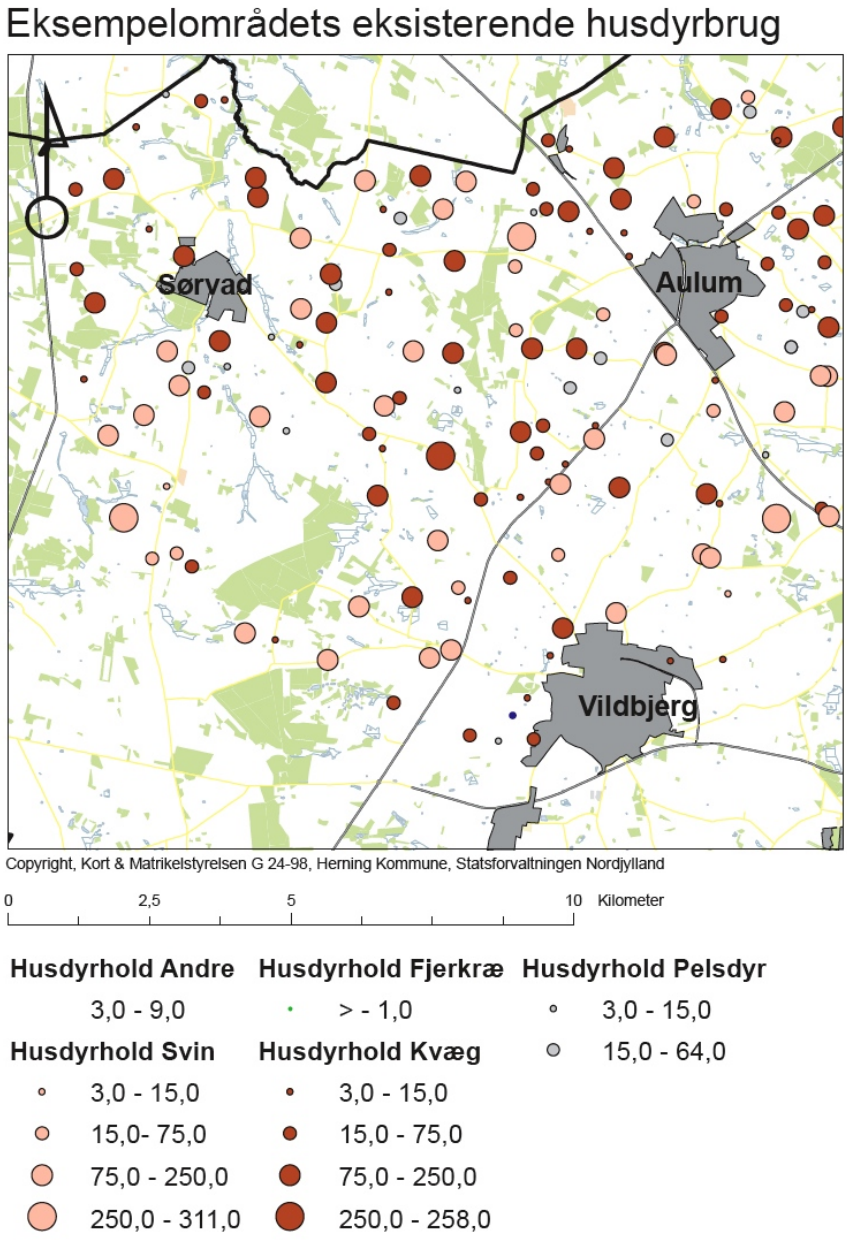

Figur 21.5 – Kortet viser de eksisterende husdyrproduktioner i det valgte eksempelområde.

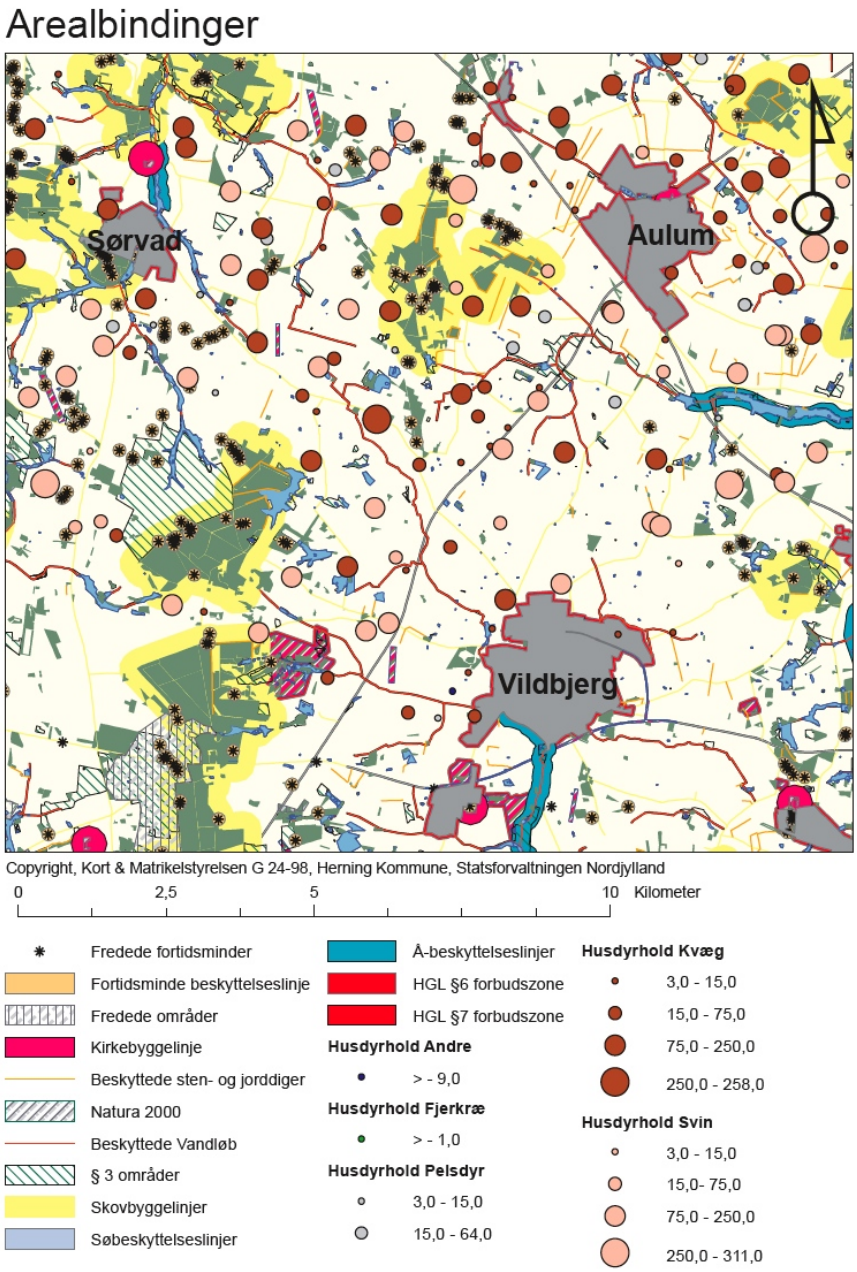

Figur 21.6 – Kortet viser arealbindingerne i eksempelområdet (ekskl. lugtzoner) samt placeringen af de eksisterende husdyrbrug.

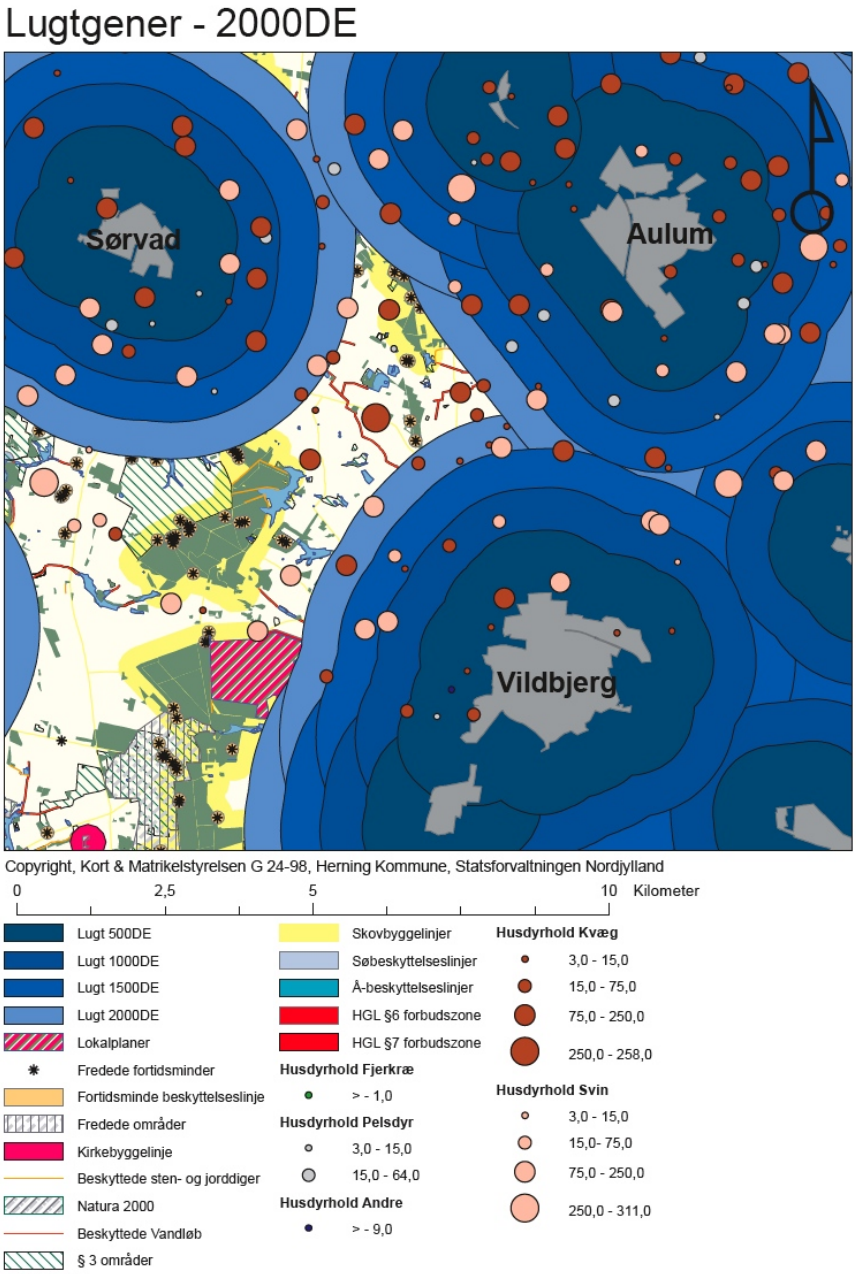

Figur 21.7 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 2000 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

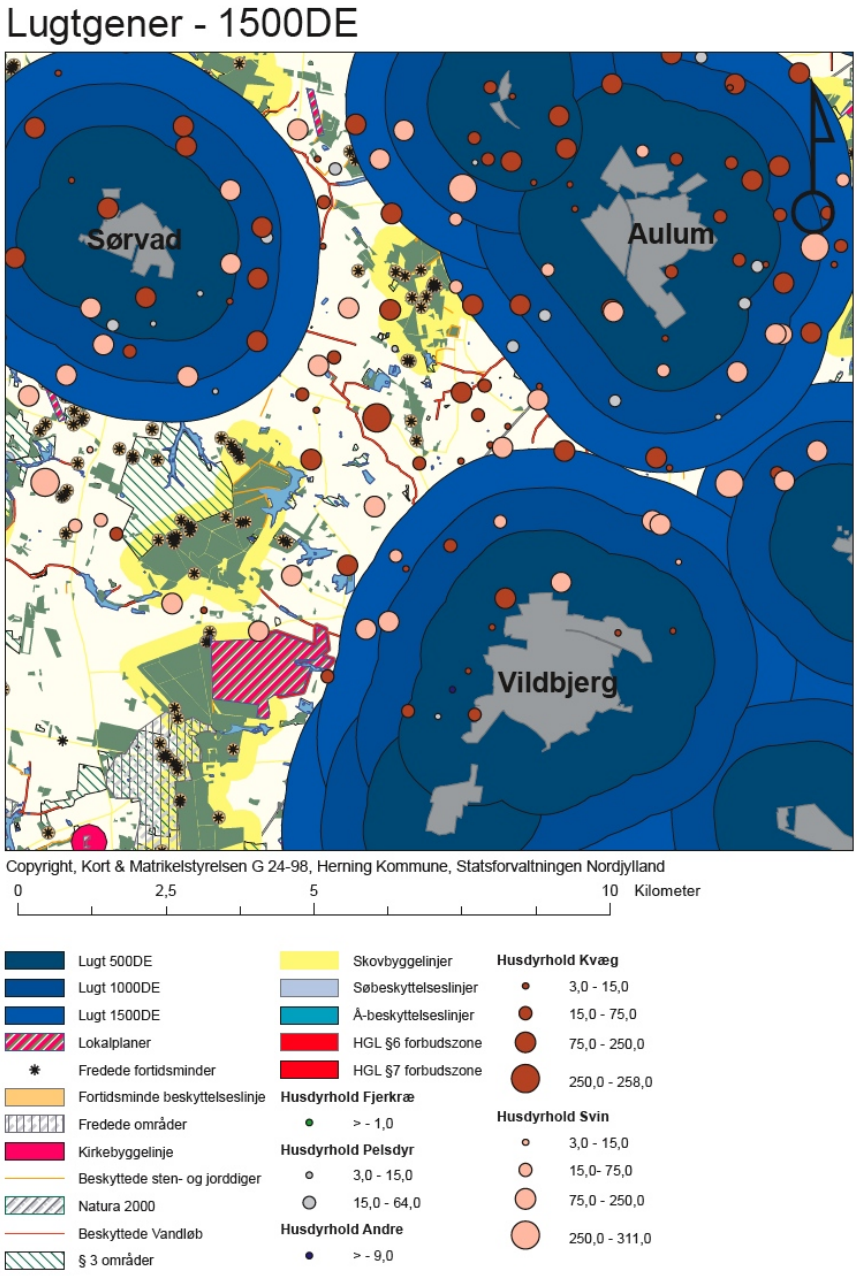

Figur 21.8 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 1500 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

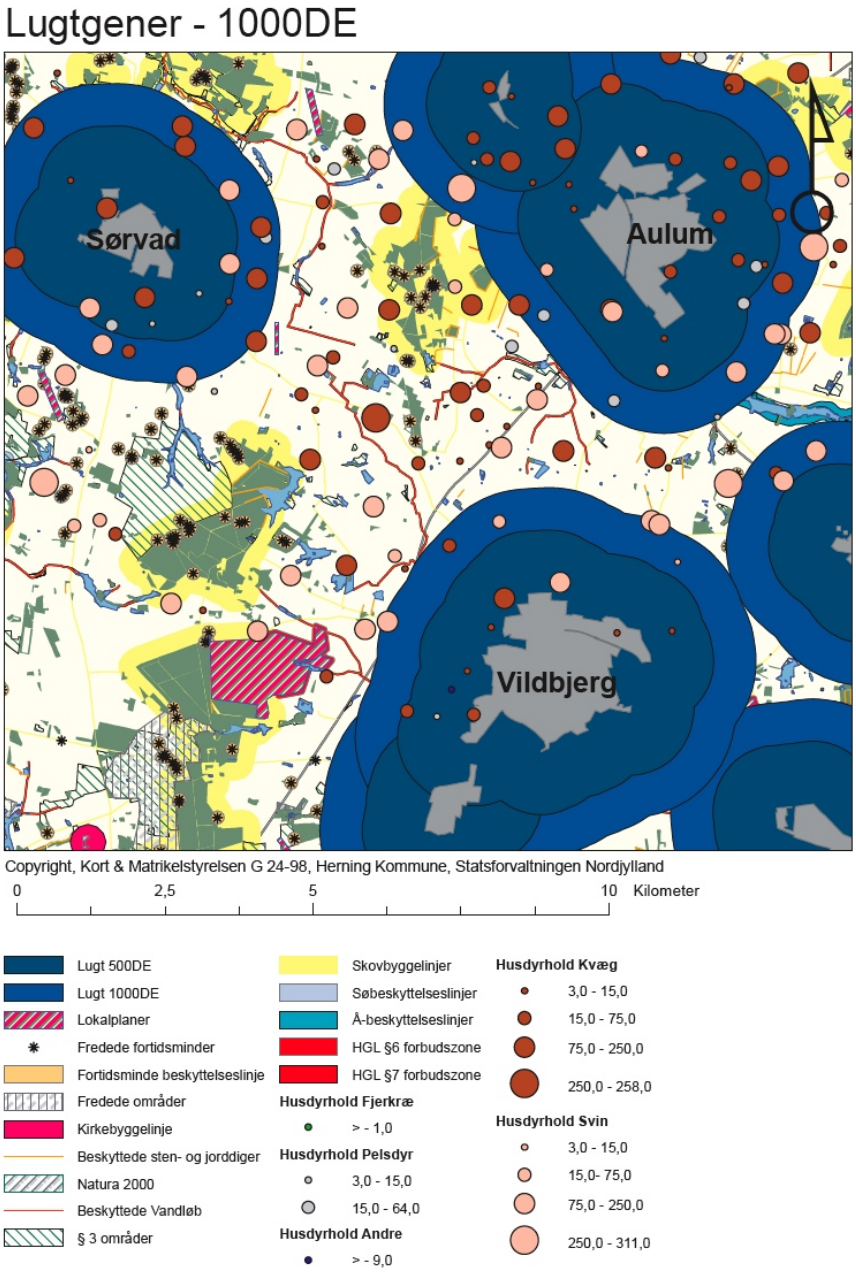

Figur 21.9 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 1000 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

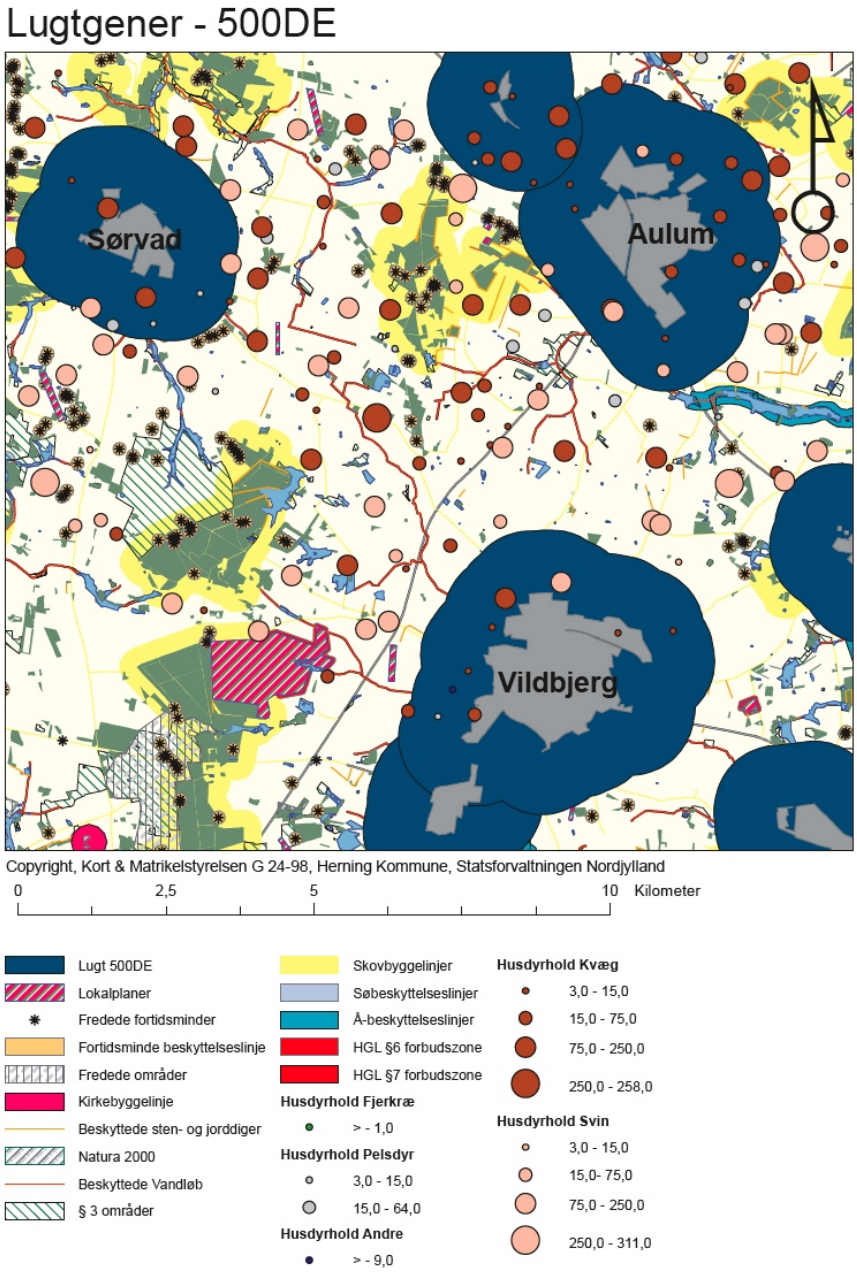

Figur 21.10 – Kortet viser, hvor der kan placeres husdyrbrug på op til 500 DE. (Lugtgener til enkeltnaboer og samlet bebyggelse ikke medtaget).

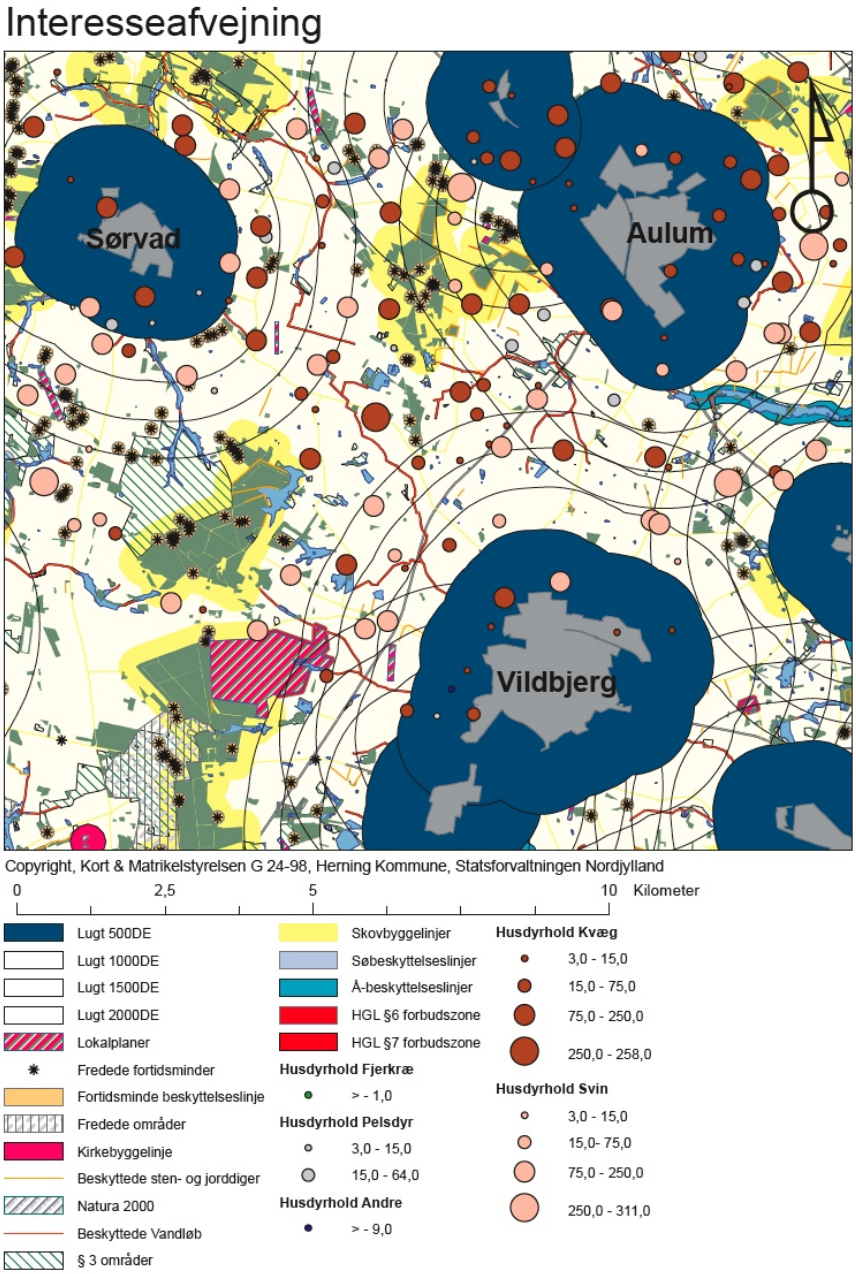

Figur 21.11 – Kortet viser, de eksisterende husdyrbrug i *måskezonen* samt de arealbindinger der eksisterer i zonen.

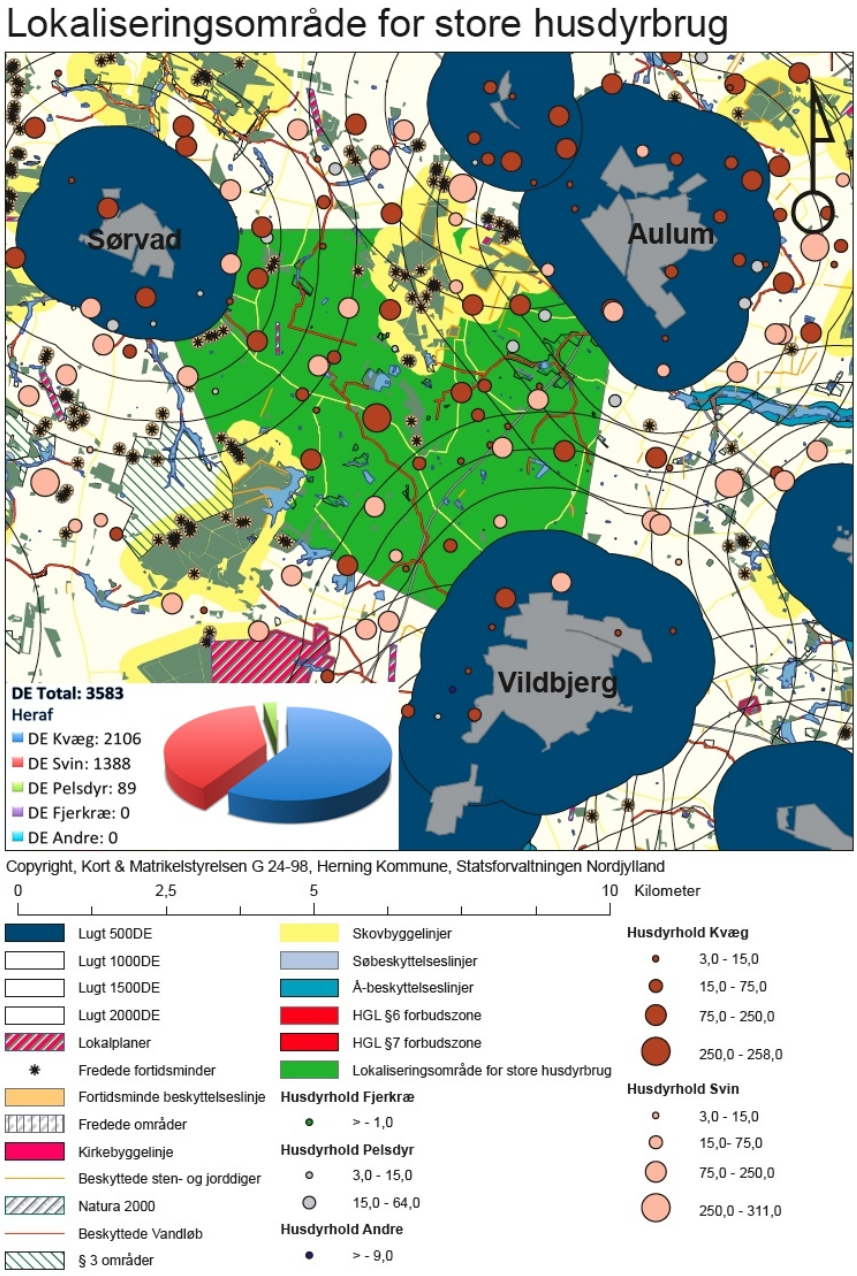

Figur 21.12 – Kortet viser, et fremtidigt lokaliseringsområdet for store husdyrbrug. Området er iht. lovforslaget nr. L165 en „positivudpegning“.

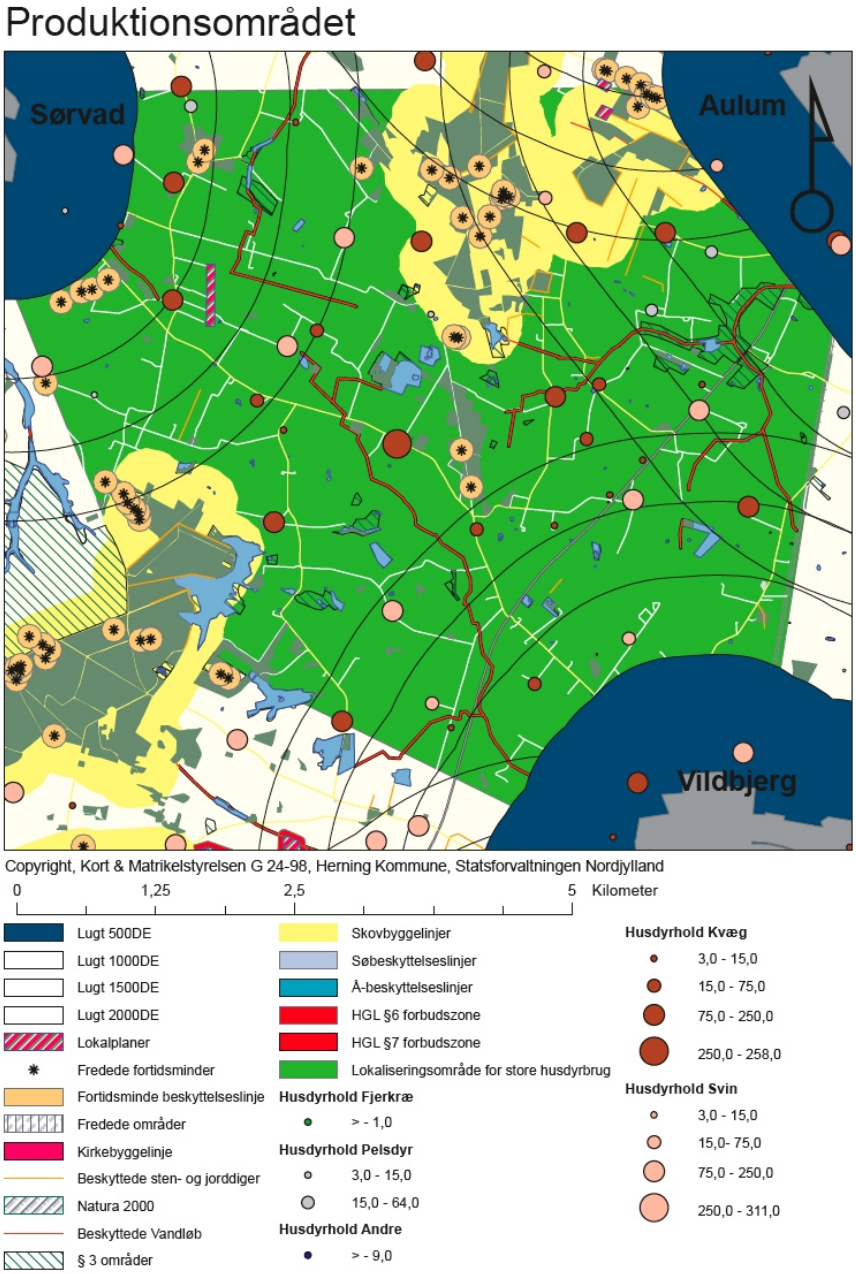

Figur 21.13 – Kortet viser det udpegede „produktionsområde“ og de tilstedeværende arealbindinger